

ศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมไทเขิน เรื่อง สุขวัณณะ

An Analytical Study of the Buddhist Ethics in Tai Khun Literature on Sujavanna

พระมหาวิริยะ วรสาโย (คำนัน), วิโรจน์ วิชัย

PhraMaha Viriya Varasayo, Viroj Vichai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

สมหวัง แก้วสุฟอง

Somwang Kaewsufong

Chiang Mai University

Corresponding Author, Email: Vi.viriya.inboo@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาเนื้อหาของวรรณกรรมไทเขิน เรื่อง สุขวัณณะ 2) เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมไทเขินเรื่อง สุขวัณณะ 3) เพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมไทเขินเรื่อง สุขวัณณะ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ เป็นการแต่งขึ้นโดยชาวไทเขิน ในเมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ รูปแบบและเรื่องของวรรณกรรมเป็นการพรรณนาการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายของประชาชนในเมืองเชียงตุงที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ดำเนินชีวิตสอดคล้องกับประเพณีดั้งเดิมเป็นแบบอย่างที่ดี การใช้ชีวิตด้วยความสามารถของตนและการวางตัวอย่างเหมาะสม วรรณกรรมเรื่องนี้มีการคัดลอกสืบทอดกันมาตามลำดับ ถือว่าเป็นวรรณกรรมที่มานอกนิบาต ฉบับที่นำมาศึกษามีอายุประมาณ 100 ปี โดยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธจริยธรรม ดังนี้ แบ่งเป็น 3 1) ศีล เป็นพื้นฐานการปฏิบัติของมนุษย์ 2) กุศลกรรม 10 คือ กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ 3) อริยมรรคมีองค์ 8 คือหนทางปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากทุกข์

พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมสามารถนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตเพื่อขัดเกลา
ความประพฤติของคนให้ดีขึ้นได้ กล่าวคือทำให้คนดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรม นอกจากนี้ยัง
มีความเชื่อที่เน้นย้ำในเรื่องการปฏิบัติที่สามารถพัฒนาตนเองให้เจริญขึ้นตามลำดับ จุดหมาย
สูงสุดของวรรณกรรมเรื่องนี้ คือ การปฏิบัติให้พ้นทุกข์ ทำให้สังคมมีความสงบ นอกจากนี้
ประเพณีการตั้งธรรมสุขวันละยังเป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมอีกด้วยด้วยจุดหมายสูงสุด
คือการพัฒนาตนตามหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อให้เข้าถึงพระนิพพานต่อไป

คำสำคัญ: พุทธจริยศาสตร์, วรรณกรรมไทขิ่น, สุขวันละ

Abstracts

The objectives of this study were: 1) to investigate the historical background of the Tai Khun literature on Sujavanna, 2) to explore the Buddhist ethics in the Tai Khun literature on Sujavanna' and 3) to analyze the Buddhist ethics in the Tai Khun literature on Sujavanna. It is a qualitative research.

The study revealed the literature on 'Sujavanna' is composed by the learned Tai Khun in Keng Tung of Shan State, Myanmar. The form and subject of the literature are a picture of the simplicity of people in Keng Tung who are humble. They enjoy their lives according to the tradition, as well as a role model in the lives with their abilities and ethically. In addition, this literature has been copied sequentially. The version conducted in this research is about 100 years old. The content of Buddhist is divided into three parts – 1) Sila or morality: the fundamental practice of man, 2) Dasa Kusala Kamma or the ten wholesome actions which lead to happiness and prosperity and 3) Ariya Magga or the Noble Eightfold Path or the path to get rid of sufferings.

In term of Buddhist ethics that appear in literature, it can be practised in a way of life to refine the behaviour of people. That is to say, develop people live according to moral principles. There is, furthermore, a belief that emphasizes practices that can develop themselves accordingly. The ultimate goal of this literature remains the practice of being free from suffering, resulting in a peaceful society. In addition, the tradition of preaching the Dhamma in Sujavanna is

considered as the cultural heritage as well. The ultimate goal is to develop oneself according to Buddhist ethics to reach Nibbana.

Keywords: Buddhist Ethics, Tai Khun Literature, Sujavanna

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาและเนื้อหาของวรรณกรรมเรื่อง สุขวัฒนธรรม
- 2) เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง สุขวัฒนธรรม
- 3) เพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมเรื่อง สุขวัฒนธรรม

บทนำ

ปรัชญาเมธีทั้งหลายต่างมองเห็นว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล”(Rational Being) หมายความว่า ความมีเหตุผลหรือปัญญาเป็น “แก่นสาร”(Essence) ของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่นๆ เช่น ทำให้มนุษย์ รู้สึกพิศวง (Wonderful) หรือเกิดความสงสัยใคร่รู้ตั้งแต่ความสงสัยใคร่รู้สิ่งรอบๆ ตัวคนรอบข้าง ต้องการรู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ปรารถนาที่จะรู้ความจริงของโลกจักรวาลและสรรพสิ่ง กล่าวอย่างรวบๆ เพราะมีเหตุผลหรือปัญญา มนุษย์จึงสามารถเรียนรู้และสร้างสรรค์อารยธรรมต่างๆ ทั้งทางวัตถุทางปัญญาและทางจิตใจให้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ ในปัจจุบันสังคมมนุษย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาการต่างๆ ที่ส่งผลต่อสังคมอย่างชัดเจน ทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่ได้เป็นประโยชน์ แต่ผลที่กระทบนั้นมากมาย ล้วนแล้วแต่ทำให้เกิดผลต่อส่วนรวมและสังคมอย่างกว้างขวาง

จากการพัฒนาการอย่างรวดเร็วนั้น ในปัจจุบันนี้ วิทยาการ ความรู้ ความสามารถ ในศาสตร์สาขาต่างๆ ถูกศึกษาค้นคว้าวิจัยพัฒนาปรับปรุงให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก มนุษย์เราสามารถนำเอาความรู้ วรรณกรรมทางภาษาเป็นแนวคิด และวิทยาการต่างๆ เหล่า นั้นมาคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ที่สามารถเอื้ออำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต จนทำให้วิถีชีวิตของคนเรานั้น เปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยของวัตถุ จากการที่เคยอยู่ร่วมกันด้วยความเรียบง่ายสมัครสमानสามัคคีมีน้ำใจไมตรี โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ดำรงตนตามจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม และเลื่อมใสศรัทธาปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นนั้นๆ ก็เปลี่ยนไปเป็นสังคมวัตถุนิยมที่ยึดถือเอาเงินตรา ทำให้เกิดการแข่งขันโดยมีเวลาเป็นสิ่งที่มีความค่าสูงสูดนั้นมากำกับในการดำรงชีวิต

ถูกระบบเศรษฐกิจที่เร่งรีบบีบรัดให้ต้องรีบเร่งแข่งขันกัน ช่วงชิงกันแสวงหากอบโกยเอาผลประโยชน์วัตถุเงินตรามาให้มากที่สุด เพื่อมาทำให้ความเป็นอยู่นั้นสุขสบาย หรือเพื่อสนองตัณหานั้นให้มากที่สุด (อนาโตน โรเจอร์ เบ็ลคีย์, 2536: คำนำ) จึงทำให้เกิดปัญหาทางคุณค่าทางจิตใจที่ไม่ได้พัฒนาตามไปด้วย ดังจะเห็นปัญหาทางด้านสังคมที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ คือ อาชญากรรมปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการไม่มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่มีความรับผิดชอบของตน รู้ดี รู้ชั่ว ที่ปรากฏตามมาอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นวิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือสื่อออนไลน์ต่างๆ การล่องละเมิดสิทธิศีลธรรมทางศาสนาหรือเรื่องเกี่ยวกับหลักความประพฤตินั้นว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่ง

สภาพสังคมในปัจจุบัณความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและมีความแตกต่างไปจากอดีตมาอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ การศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองหรือเพราะสาเหตุอื่นใดก็ตาม ล้วนส่งผลต่อความประพฤติ ที่จะต้องนำไปปรับแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน (สรรเสริญ อินทรรัตน์ 2552: 1)

ประเด็นทางพุทธจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนาถูกบัญญัติขึ้นในอดีต เพื่อทำสังคมนั้น มีความสงบมีความประพฤติที่ดี แต่ในปัจจุบันสังคมที่มีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตหรือสถานการณ์ จึงเป็นไปได้ที่ความประพฤติของกลุ่มชนผู้ที่เลื่อมใสยอมรับนับถือความเชื่อของพระพุทธศาสนาทำให้เห็นถึงความประพฤติที่เกิดขึ้นในแต่ละสมัย จะมีความแตกต่างจากสมัยปัจจุบันสามารถที่จะตอบปัญหาทางความประพฤติที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ทุกประเด็น ดังนั้น หลักพุทธจริยศาสตร์ดังกล่าว ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม โดยเฉพาะในสังคมชาวพุทธที่มีพุทธศาสนิกชนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักปฏิบัติให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ทั้งยังเป็นองค์ความคิดใหม่ที่เกิดจากการวิเคราะห์จากรวณกรรมชาดก ในยุคสมัยนั้น ก็มีปัญหาอยู่เช่นกัน แต่ไม่มีความสลับซับซ้อนเลวร้ายหรือแก้ไขได้ยากดังทุกวันนี้ ส่วนมากยังมีขนบธรรมเนียมมากล่อมเกล่า ยังเป็นหลักเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจมาโดยตลอด คือ หลักธรรมวินัย ที่พุทธองค์ได้นำมาใช้ในการเผยแผ่ เพื่อให้มนุษย์นั้นมีเป้าหมายที่ดี ความประพฤติดี เป็นกุศลทั้งกายและจิตใจ มีความเป็นสังคมที่สงบอย่างแท้จริง เพื่อให้มนุษย์นั้นมีการลดละความชั่ว ความทะยานอยาก ความฟุ้งเฟ้อยหรรษา มุ่งเน้น เพื่อเข้าถึงความสงบที่สุด คือ พระนิพพาน หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้นำเอาสิ่งเหล่านั้นมาปรับประยุกต์ใช้โดยการเผยแผ่ สอน สรรสร้าง วรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นชาดกต่างๆ ที่มีมาแต่ครั้งสมัยอดีต ที่มีตัวละครซึ่งแฝงไปด้วยหลักการ วิธีการ หรือทฤษฎี ที่ชักชวนให้มนุษย์นั้นมีจิตใจที่อ่อนโยน ไม่เอาัดเอาเปรียบเหมือนทุกวันนี้ พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักการสะท้อนออกมาในวรรณกรรมท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นนิทานชาดก ที่

ได้รับการยอมรับมาแต่ละท้องถิ่นและถูกยึดถือนำมาประเพณีปฏิบัติเป็นแบบแผนมาโดยตลอด เช่น ในสังคมล้านนา หลายจังหวัดภาคเหนือ ที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา เป็นต้น แต่ว่า กฎเกณฑ์ คุณค่าความดี ความซื่อ พุทธจริยศาสตร์นั้นมีอะไรบ้าง ได้ใช้หลักอะไรในการทำให้สังคม นั้น มีความเป็นอยู่ที่วัฒนธรรมที่คอยหล่อหลอมให้สังคมนั้น มีจิตใจที่ตั้งงาม งดงาม สงบ วัฒนธรรม ที่เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามีความสำคัญสำหรับกลุ่มชน การที่มนุษย์แบ่งชาติเป็นกลุ่มที่ชัดเจนนั้น ต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดนั่นเอง วรรณกรรมเรื่องสุพรรณวณิช ในวรรณกรรมของชาวไทย ชินนั้น ยังฝังรากลึกมีความเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจน ไม่ว่าจะผ่านช่วงระยะเวลาที่ช้านานมาแล้ว

เชียงตุงนั้น เป็นเมืองที่ได้รับสมญานามว่า (สุพิน ฤทธิพิณู, 2548: 67) เมืองแห่ง 3 จอม 7 เชียง 9 หนอง 12 ประตู่ เป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาที่บ่งบอกอย่างชัดเจน มี ลักษณะนิสัยใจคอคล้ายคลึงกับชาวล้านนาและมีผู้คนส่วนใหญ่ให้เป็นชาวไทยหรือไทยเรียกว่า ไทชิน เป็นพลเมืองหลักของเมือง เชียงตุง ที่เข้ามาแทนที่ชนพื้นเมืองที่ตั้งรกรากอยู่ก่อนหน้า คือ ชาวลัวะ จากแต่เดิมไทชิน เข้าไปอยู่ปะปนก่อนหน้านั้น แต่บางแห่งก็ว่าไทชินสืบเชื้อสายมาจากไทลื้อในอดีตชาวไทชินนับถือความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ แม้หลังการรับพระพุทธศาสนา แล้วความเชื่อดังกล่าว ก็ยังคงอยู่นอกบางส่วนจากนี้ ยังนับถือกบและนาคเป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์ ดังปรากฏในพิธีปั้นกบเรียกฝน ในช่วงสงกรานต์ และการระบำนางนาค เป็นต้น

เนื่องด้วยในปัจจุบันพระพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลในสังคมของชาวไทย ชิน เชียงตุง ที่ถูกแต่งขึ้นโดยชาวไทย ชิน โดยใช้ประวัติของเมืองเชียงตุงมาประกอบในการแต่ง วรรณกรรมนี้ขึ้นมา งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการวรรณกรรมที่ปริวรรตเป็นภาษาไทยและศึกษา จากต้นฉบับโบราณที่ได้คัดลอกสืบต่อกันมาตามลำดับ ซึ่งมาอายุกว่าประมาณ 100 ปี ของวัด เมืองแงน เขตเมืองซาก เมืองเชียงตุง วรรณกรรมนั้นได้รับความนิยมมากขึ้น ส่งผลให้ชาวไทย ชินส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนา และได้มีความเชื่อพิธีกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น พิธีเข้าหว่า ออกหว่า (เข้าพรรษา ออกพรรษา) ประเพณีจัดทำปอย (จัดงาน) ตั้งธรรมประจำปี พิธีกรรม ทำถวายทานไปหาญาติผู้วายชนม์ไป ซึ่งล้วนแล้วมีการนำวรรณกรรม มาเทศนาหรือมาแสดง และก็เป็นสิ่งที่มีความนิยมมาก คือ เรื่องสุพรรณวณิชมาแสดงอยู่เสมอ ซึ่งความนิยมนั้น ไม่ได้ต่างจาก พระเวสสันดรชาดก เนื้อหาในวรรณกรรมได้แฝงแนวคิดหลักปฏิบัติ เป็นสื่อ ที่เอื้อต่อการทำให้จิตใจให้รักความสงบ รู้จักตัญญูทศเวท มีความเมตตากรุณา ทำให้เป็น สังคมที่ดี เช่น “ตอนที่นางอุมทันตี รู้ว่าบิดาตนเป็นวัวหลวง ก็ไม่ได้เสียใจหรืออายแต่อย่างใด นางได้ไปรับใช้ทำความสะอาดดูแลบิดาด้วยความกตัญญูทศเวท” นอกจากนี้ ยังแฝงไปด้วย ประเพณีวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมโยงแนวคิดทางพระพุทธศาสนาให้เข้ากับสังคม คอยกล่อม เกลาให้สังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีและยังได้รับผลมาจนถึงทุกวันนี้ สภาพแวดล้อมของชาวไทย

จีน ซึ่งมีวัฒนธรรมไม่ได้ต่างจากชาวไทยล้านนามากนัก จึงเห็นได้ว่า วรรณกรรมสุขุวัณณะนั้น น่าสนใจ เหมาะสมที่จะนำมาศึกษา เป็นวรรณกรรมชาดกนอกนิบาตที่ได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากในเมืองเชียงตุง เป็นธรรมเทศนาพื้นเมือง ที่ถูกนำมาเผยแพร่ในทุกๆ ปี นอกจากประเพณีการเทศน์มหาชาติแล้ว ชาวไทจีนในเชียงตุงยังมีประเพณีการเทศน์วรรณกรรมเรื่องสุขุวัณณะด้วย เชื่อกันว่าการเทศน์ธรรมเรื่องนี้ จะช่วยให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และร่มเย็นเป็นสุข วรรณกรรมชาดกเรื่องสุขุวัณณะ และยังได้รับความนิยมใช้เทศน์เพื่ออุทิศไปหาผู้ที่เสียชีวิต ในแต่ละปีอีกด้วย (ศูนย์วัฒนธรรมวัดท่ากระดาศ, นิทานศีลห้า, 2548: 24)

จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมที่แฝงไปด้วยคติหลักคำสอนพุทธจริยศาสตร์ ทำให้ถึงเป็นที่นิยมมาก การศึกษาล้วนแล้วจะทำให้เห็นถึงหลักต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงความหมาย ความสำคัญเหล่านั้น มีหลักที่ทำให้เห็นถึงความจริงนั้นได้อย่างไร เรื่องราวในวรรณกรรม มีอะไรบ้าง เช่น วรรณกรรม มีผลต่อการเสียสละ การเจริญทางจิตใจ การภavanaที่ทำให้เกิดปัญญา ที่จะทำให้การดำเนินชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การศึกษาหาความรู้มากยิ่งขึ้น ล้วนได้รับผลมาจากคติความเชื่อเหล่านั้น เพื่อเข้าถึงปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมประเพณี ที่ได้หล่อหลอมมาหลายชั่วอายุคน ทั้งหมดนั้น งานวิจัยนั้นมีมากมาย แต่ทว่าการศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อให้เห็นถึงความพยายามที่จะชี้ให้เห็นหลักเชิงความประพฤติที่พึงงามในวรรณกรรม ยังไม่ได้มีการศึกษาหรือนำมาตีความ วิเคราะห์ ดังนั้น เมื่อศึกษาตามหลักพุทธจริยศาสตร์แล้ว มีหลักมีทฤษฎี อย่างไร นี่เป็นปัญหาที่น่าศึกษาและนำเอาหลักนั้น มาปรับใช้เป็นความรู้อย่างลึกซึ้งต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาทางสังคมในสมัยปัจจุบันที่มีความขัดแย้งกันเป็นอย่างมาก การศึกษาวิเคราะห์เรื่องพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมไทจีนเรื่อง สุขุวัณณะ นอกจากจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวได้อย่างถ่องแท้ ยังเป็นการนำหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมนั้นออกมา เพื่อให้เป็นแนวคิดในการนำไปปฏิบัติหรือนำไปประพฤติ เผยแพร่องค์ความรู้อย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธจริยศาสตร์ปรากฏในวรรณกรรมชาดกเรื่องสุขุวัณณะ จึงถือว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจ น่าศึกษาเรื่องดังกล่าว เป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดความรู้ เกิดแนวทางการปฏิบัติ คุณงามความดี เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนต่อไป

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ พุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมไทจีนเรื่องสุขุวัณณะ ซึ่งเป็นวรรณกรรม

เป็นที่นิยมของชาวไทจีน ได้มีการศึกษาค้นคว้าตามข้อมูล แนวคิดความประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรม ที่มีขั้นตอนการศึกษาและวิธีการดำเนินงานวิจัย ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาข้อมูล (primary Source) ได้แก่ศึกษาจากพระไตรปิฎกทางพระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท และจากคัมภีร์วรรณกรรมเรื่องสุชวันณะ ที่เป็นภาษาไทจีนและที่ได้ปริวรรตจากภาษาไทจีนเป็นภาษาไทย การเอกสารงานวรรณกรรมบางส่วนที่มีข้อมูลสอดคล้องกัน

2) ศึกษาข้อมูล (Secondary Source) ได้แก่ ตำรา งานเขียน ข้อมูลจาก งานวิชาการ บทความสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้องและพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในตำราของพุทธปรัชญาเถรวาท บทสัมภาษณ์ที่ได้จากการลงพื้นที่ และงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

3) เข้าร่วมกิจกรรมการตั้งธรรมเรื่องสุชวันณะที่บ้านหัวโป่ง เขตเมืองซาก เมืองเชียงตุง และบริเวณใกล้เคียง โดยมีการสัมภาษณ์ ตามแบบสัมภาษณ์ คือ โครงสร้างที่ผ่านตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 2 ชุด โดยผู้ที่จะไปสอบสัมภาษณ์นั้นจะเป็นเจ้าอาวาสในวัดนั้นๆ และผู้มีความศรัทธาผู้เลื่อมใสเชื่อถือในวรรณกรรมนั้น

4) ขออนุญาตสมเด็จพระราชาชนธรรม ผู้ปกครองวัดต่างๆ ในเชียงตุง เพื่อขอเข้าสอบถามข้อมูลและบันทึกภาพจิตรกรรมในวัดต่างๆ เมืองเชียงตุง เพื่อให้สอดคล้องกับข้อมูลในการศึกษาต่อไป

ผู้วิจัยทำการศึกษาวรรณกรรมไทจีนเรื่องสุชวันณะ พุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรม ได้แก่

ผลการวิจัย

1) ความเป็นมาและเนื้อหาของวรรณกรรม สุชวันณะ วรรณกรรมไทจีนมีความน่าสนใจคือ เป็นการดัดแปลงหรือสร้างเรื่องจากแนวคิดคือการเอาวิถีชีวิตของกลุ่มชน มาประกอบในการสร้างเรื่องราววรรณกรรมเรื่องสุชวันณะ เป็นการแต่งขึ้นโดยชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง รูปแบบที่การดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายของชาวเชียงตุง การใช้ชีวิตด้วยความสามารถของตน การวางตัวที่เหมาะสม และมีการคัดลอกสืบทอดกันมาตามลำดับ เป็นวรรณกรรมที่มานอกนิบาต ฉบับที่นำมาศึกษาบางฉบับอายุประมาณ 100 ปี โดยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธจริยธรรม วรรณกรรมมีรูปแบบทั่วไปของไทจีน ออกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ 1) ธรรมเป็นการประพันธ์ที่คำสอนที่มีความเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา 2) คำขอ มีลักษณะที่คล้ายกับของล้านนา 3) มาต มีการประพันธ์แบบร้อยกรอง 4) อ่านได้ มีลักษณะคล้ายกับร้อย แต่มีการขึ้นและการลงที่เป็นเอกลักษณ์ เมืองเชียงตุง เป็นที่มาของวรรณกรรมไทจีน เป็นเมืองที่สืบเชื้อสายดั้งเดิมจากกลุ่มชนหลายเผ่าและรวมตัวกันขึ้น เรียกตนเองว่า

“ไทชิน” ตามลักษณะพื้นที่ก็ คือ แม่น้ำชิน ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาคือการเผยแพร่หลักธรรมจากเชียงใหม่ล้านนา พระเถระจากเชียงใหม่ที่ได้ส่งพระไปประกาศพระพุทธศาสนาตัวอักษรที่ใช้ก็มีการดัดแปลงจากภาษาล้านนาและใช้เขียนบันทึกวรรณกรรมต่างๆ เรียกว่า “ตัวชิน” เพราะมีจุดศูนย์กลางหลัก คือ ชาวไทชิน มีการเรียนการสอนโดยส่วนใหญ่จะเป็นแบบที่สอนน้องมาโดยตลอด ปัจจุบันมีการจัดการเรียนการสอนโดยคณะสงฆ์เชียงใหม่ เพราะให้มีความสอดคล้องกับสมัยมากที่สุดและเพื่อสามารถนำไปศึกษาต่อได้ ความเป็นมาของสุขวัฒนธนะ เป็นคัมภีร์นอกนิบาต มีการแต่งขึ้นโดยยึดเอาหลักความเชื่อเรื่องวัว ที่มีความเกี่ยวข้องกับเมืองเชียงใหม่ ความเชื่อด้านพุทธศาสนา การดำรงชีวิตของกลุ่มชนมาสอดคล้องแต่ดั้งเดิมขึ้นมา ซึ่งมีเนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องสุขวัฒนธนะ แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ เนื้อหาวรรณกรรมเบื้องต้น ท่ามกลางและบทสรุปของวรรณกรรม มีการระบุถึงพระโพธิสัตว์อย่างชัดเจน วรรณกรรมยังได้สอดคล้องค่านิยม ตัวละคร ทศนาคติ ประโยชน์และมีอิทธิพลต่อบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นการยึดเอาหลักการดำเนินชีวิตของชาวไทชินมาประกอบไว้ ดังนั้นจะเป็นแบบอย่างที่ดีต่อชาวไทชินที่ได้ฟังได้ศึกษา ทำให้เกิดเป็นแนวความคิดที่มีประโยชน์ต่อสังคม ประเพณีวัฒนธรรม ทางพระพุทธศาสนา ด้านการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมตามหลักพุทธจริยศาสตร์

2) พุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมไทชิน เป็นการหาแนวคิด ขั้นตอนกระบวนการเพื่อหาคำตอบของปัญหาว่าเราควรทำอะไรหรือไม่ควรทำอะไร ต้องปฏิบัติอย่างไร หลักการประพจน์ที่เหมาะสมดีงาม ในกระบวนการมีการพิจารณาว่า มิตรก ติชัว ความหมายของจริยศาสตร์ ขอบเขตมุ่งเน้นให้เห็นความประพจน์ของคน พระโพธิสัตว์ที่เป็นตัวละคร เป็นแบบอย่าง หลักสัจธรรมและพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรม ซึ่งจัดให้เป็นระดับของพุทธจริยศาสตร์ แบ่งเป็น 3 ระดับด้วยคือ ขั้นต้น คือ ระดับศีล ซึ่งเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ขั้นกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 ประการ ขั้นสูงสุด คืออริยมรรค มีองค์ 8 ในหลักอริยสัจ 4 จริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรม จริยธรรมที่ปรากฏผ่านตัวละคร ยึดมั่นในการรักษาศีลเป็นหลัก มีข้อสรุปเป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

3) วิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมไทชิน การดำเนินชีวิตในวรรณกรรมคือการดำเนินชีวิต ด้วยหลักของศีล การสร้างเรื่องด้วยองค์ประกอบที่ต่างกัน มีหน้าที่มีแนวคิดความเชื่อที่มีปรากฏในวรรณกรรม เป้าหมายคือการทำความดีละเว้นความชั่ว ด้วยระดับของการปฏิบัติตามศีล ซึ่งเป็นขั้นต้นในการดำเนินชีวิต การพัฒนาตนเอง การรู้จักคุณค่าของตนเพื่อพัฒนาให้มีแนวคิดที่ดีมากขึ้น เป้าหมายสูงสุดในชีวิตของชาวไทชิน ยอมรับและประพจน์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

การทำความเข้าใจกับคำว่า บริบทของวรรณกรรมอย่างลึกซึ้งซึ่งมีความสำคัญอย่างไร ทศนะในการดำเนินชีวิตของสังคมมนุษย์ วรรณกรรมที่สามารถพัฒนาด้วยคำพูดได้คำพูดที่พยายามตามหลักจริยศาสตร์โดยนัย ก็มีการเปรียบเทียบหรือการชี้แนะการอธิบาย โดยการอิงหลักพุทธศาสนาทุกในจารีตประเพณีล้วนประกอบด้วยจริยศาสตร์สังคมมนุษย์จึงต้องดำเนินไปด้วยหลักจริยศาสตร์หรือเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ในสังคม

จริยศาสตร์ในวรรณกรรมนั้นเป็นการสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นพุทธจริยศาสตร์ไว้อย่างชัดเจน เช่น การดำเนินชีวิตที่ต้องดำเนินด้วยหลักจริยธรรมหรือหลักความประพฤติ ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานของชาวพุทธหรือผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา เป็นจริยศาสตร์ขั้นต้นเรียกว่าศีล 5 ถือเป็นระดับขั้นพื้นฐานแนวคิดความเชื่อที่อยู่ในวรรณกรรมล้วนสอดคล้องกันเกี่ยวกับการแต่งวรรณกรรมนี้ขึ้นมา ความเชื่อนั้นฝังแน่นไปในหลักความประพฤติของตัวละคร ดังนั้นเราเชื่อสิ่งใดเราก็จะได้ปฏิบัติตามสิ่งนั้น ในวรรณกรรมที่มีความเชื่อเพื่อมุ่งเข้าสู่การดับทุกข์ด้วยการปฏิบัติตนในตนที่ดีการทำให้สังคมมีความเป็นอยู่อย่างสงบมีความสุข ความเชื่อที่ปรากฏให้เห็นในวรรณกรรม คือ ความเชื่อเรื่องการทำความดี การละอายชั่วกลัวบาป การทำหน้าที่ของตนของลูกที่ดี เพื่อการเข้าถึงพระนิพพานซึ่งเป็นระดับขั้นสูงสุดหรืออุดมสูงสุดในวรรณกรรม ความดีความชั่วที่ปรากฏในวรรณกรรม ถือว่าจะนำพาให้เราจิตใจสุขสงบเยือกเย็น สามารถจะบรรลุเป้าหมายได้ การรักษาตัวให้อยู่ในความดีซึ่งเป็นผลหลังจากการรักษาตนให้ห่างไกลจากความประพฤติชั่วร้ายทั้งหลาย ความดีจึงมีให้เห็นในวรรณกรรม การรู้จักคุณค่าของตนในวรรณกรรมเมื่อเรารู้จักคุณค่าของตัวเองแล้วเราก็จะสามารถปรับตัวของเราให้อยู่ในทำนองที่ถูกต้องไม่เดือดร้อนไม่ขุนวาย วรรณกรรมนี้ได้รับความนิยม เพราะว่ามันถูกจริตต่อกลุ่มชนนั้นเป็นเพราะการแต่งขึ้นจากการใช้ชีวิตการดำเนินชีวิตของชาวไทจีนในสังคมชาวไทจีน เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือและสืบทอดกันมา

เป้าหมายสูงสุดก็คือ ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในวรรณกรรมที่ผู้แต่งได้นำมาสอดแทรกเพิ่มเติมทำให้เกิดเป็นเรื่องราวนี้ขึ้นมา พุทธจริยศาสตร์ซึ่งมี 3 ระดับ คือ 1) ระดับต้น คือศีล 5 2) ระดับกลาง คือ กุศลธรรม 10 3) ระดับสูงสุด คือ อริยมรรค 8 การนำหลักจริยศาสตร์มาปรับกับผู้คนในสังคมได้รับรู้ได้ยินได้ร่วมกิจกรรมทางประเพณี เมื่อได้ฟังวรรณกรรมหรือได้อ่านวรรณกรรมนี้จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งที่จะมาสอดแทรกมาปรับ มาคัดกรองขัดเกลาผู้คนในสังคมหรือชาวไทจีนให้มีความสงบมีความสุขประพฤติที่ดีตามหลักของพุทธจริยศาสตร์หรือจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา

อภิปรายผล

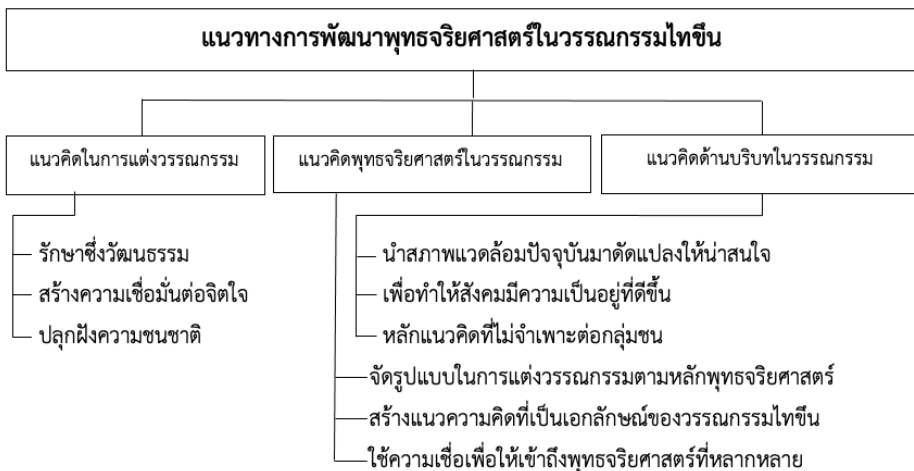
วรรณกรรมที่ได้นำมาศึกษานั้น มีความเป็นมาโดยการคัดลอกสืบทอดกันมาโดยการงาน (เขียน) ลงบนใบลาน ปับสาจนถึงและพัฒนาจนถึงปัจจุบัน โดยการใช้ภาษาไทยขึ้นในต่างวรรณกรรมนี้ขึ้นมา โดยมีการอ้างอิงประวัติเมืองเชียงตุงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเชียงตุง แต่ว่าในปัจจุบันอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบางส่วน มีการเรียนการสอนโดยคณะสงฆ์ เชียงตุง ผลการศึกษาซึ่งทราบว่าการวรรณกรรมยังได้มีการนำมาเอาวรรณกรรมนั้นมา ตั้งธรรมเป็นประเพณีด้วยซึ่งส่วนนี้มีความสำคัญต่อสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ยังสอดแทรกด้วยความเชื่อที่ว่า การทำตั้งธรรมนั้นเป็นทำบุญหาผู้ที่ล้มหายตายจากไปแต่ว่าการที่ต้องทำตามความเหมาะสมไม่เกินฐานะที่เป็นอยู่ หรือสามารถจะตั้งธรรมได้ก็ต่อมีความพร้อมพอสมควรนั่นเอง วรรณกรรมจึงเกิดขึ้นด้วยการผสมผสานกันของหลายแนวคิด ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาสิณี คุ่มไพร (สุภาสิณี คุ่มไพร, พ.ศ.2557: 298) ได้ทำวิจัยเรื่อง การสืบทอดวรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี พ.ศ. 2545 - 2554 ได้กล่าวว่า การนำวรรณกรรมที่มีอยู่เดิม และมีการนำแนวคิดในวรรณกรรมยุคเก่ามาผสมกับผสานกับแนวคิดร่วมสมัย เพื่อให้เห็นว่าแนวคิดเก่าสามารถมาปรับให้อยู่ร่วมกับแนวคิดร่วมสมัยได้ ซึ่งวรรณไทยขึ้นก็มีการผสมกันของหลักแนวคิดไม่ว่าจะเป็นการนำประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง หลักแนวคิดความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์และความเชื่อด้านพระพุทธศาสนานั้นมาใช้เพื่อต่างวรรณกรรมนี้ขึ้นมา

พุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรม ผลการที่ได้ศึกษาข้อจากวรรณกรรมแล้ว หลักพุทธจริยศาสตร์นั้นปรากฏอยู่ 3 ระดับด้วยกันไม่ว่า โดยผู้แต่งได้สื่อออกมาในลักษณะที่ผ่านตัวละคร เช่นพญาแก้วที่กล่าวสอนบริวารของตัวซึ่งอยู่ในต้นเรื่องของวรรณกรรม และที่พญาแก้วไปพบเห็นวิถีชีวิตผู้คนนั้นก็ได้อธิบายถึงการรักษาศีล ซึ่งเมื่องกล่าวแล้วพุทธจริยศาสตร์นั้นอยู่ในระดับต้น ระดับกลางและสูงสุดคือการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ พระพุทธจริยศาสตร์ สมจิตโต (พระพุทธจริยศาสตร์ สมจิตโต) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมอีสานเรื่องตักแต่นคำ ได้สรุปไว้ว่า พุทธจริยศาสตร์ในระดับสูงเป็นเครื่องมือพัฒนามนุษย์ธรรมดาสู่ความเป็นอภิมนุษย์โดยมีเป้าเพื่อการเข้าถึงจุดหมายสูงสุดคือ นิพพานโดยนำมรรคมีองค์ 8 เป็นกรอบในการพัฒนามนุษย์ พุทธจริยศาสตร์จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนากรอบในการประพฤติปฏิบัติ ในสังคมชาวไทยขึ้นเป็นอย่างมากดังนั้นการการพัฒนาได้ทางวัตถุหรือทางจิตใจจึงมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้สังคมนั้นมีความเจริญมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาที่ปรากฏ คือการดำเนินชีวิต การรู้จักคุณค่าของตน การพัฒนา

ตนเพื่อให้เข้าสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ไม่ การดำเนินชีวิต คือการปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ไม่ผิดจารีตประเพณีต่างๆ ซึ่งวรรณกรรมก็ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนเช่นการดำเนินชีวิตในทางสุจริตโดยผ่านตัวละครเองคือนางอุम्मพันตี ในการประกอบสัมมาชีพเลี้ยงดูมารดาของตน การพัฒนาตนด้วยการประพฤติตามหลักศีล 5 เพื่อพัฒนาให้กล่าวไปสู่พระนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายหรือจุดหมายสูงสุดพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของเสาวคนธ์ สุขรักษ์ (เสาวคนธ์ สุขรักษ์, 2559: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องพัฒนาการวรรณกรรมของวมิล ไทรนิมโนวล ระหว่างปีพุทธศักราช 2518–2538 ได้กล่าวไว้ แนวทางการใช้ชีวิตโดยการพึ่งพาสติปัญญาของ ตนเอง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนและสังคมให้สันติสุข และสูงสุดของการพัฒนาด้วยตนเองในวรรณกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสมหวัง สิทธตโถ (พระมหาสมหวัง สิทธตโถ, 2554: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง วิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมนิพพานสูตรในวรรณกรรมล้านนา ได้กล่าวว่าวรรณกรรมนั้นได้สอดแทรกแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไว้ 3 ประเด็นอันได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา ซึ่งสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงพระนิพพานได้ วรรณกรรมไทยขึ้นถือเป็นวิธีการที่จะสื่อแนวคิดหลักทางพระพุทธศาสนาที่ไว้ได้อย่างชัดเจน

องค์ความรู้จากงานวิจัย

สรุป

1) แนวทางพัฒนาแนวคิดในการแต่งวรรณกรรมเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสังคม ควรมีการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชนไว้ ซึ่งเป็นรากฐานของประชาชนชาวไทย ซึ่งสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นต่อกลุ่มชนและยังปลูกฝังความเป็นชนชาติของเองไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

2) แนวทางพัฒนาแนวคิดด้านพุทธจริยศาสตร์โดยการจัดรูปแบบการวรรณกรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์ให้ครบถ้วนเพื่อจะทำให้เข้าถึงหลักของความประพฤติที่สูงที่สุด และยังสามารถสร้างเป็นแนวคิดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของไทย ซึ่งความเชื่อที่หลากหลายมาใช้เพื่อให้ให้อธิบายถึงหลักพุทธจริยศาสตร์

3) แนวทางพัฒนาวิธีบริบทในวรรณกรรมเพื่อให้เข้าใจวรรณกรรมได้ดีขึ้นควรนำเอาสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจุบันมาดัดแปลงให้มีความน่าสนใจ จะทำให้เข้าใจสังคมได้อย่างชัดเจนและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น บริบทที่ปรากฏการณ์จึงมีความสำคัญต่อวรรณกรรมมาก วรรณกรรมที่ดีควรพัฒนาต่อยอดไปจนถึงวัฒนธรรมอื่นสังคมอื่นๆได้ด้วยเช่นกัน

บรรณานุกรม

- สุขวันฉะวัพลวง. (2536). **ปริวรรตโดย อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์ และพระอธิการ อานนท์ อาทิตตธมโม**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- สรรเสริญ อินทรรัตน์. (2552). **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์. (2536). **สุขวันฉะวัพลวง**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ มิ่งเมือง.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). **วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วารสารนการพิมพ์.
- สุพิน ฤทธิไพบูลย์. (2548). **เขมรรัฐนครเขียงตุง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่. โรงพิมพ์ดาวคอมพิวกราฟิก.
- ศูนย์วัฒนธรรมวัดท่ากระดาศ. (2548). **นิทานศีลห้า**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลียงเชียง.
- นางสาวสุภาสิณี คัมโพธิ์. (2557). **การสืบทอดวรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี.ศ. 2545– 2554**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เสาวคนธ์ สุจริตย์. (2558). **พัฒนาการวรรณกรรมของวิมล ไทรนิมิต ระหว่างปีพุทธศักราช 2518-2538**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระมหาสมหวัง สิริสุทธิโก. (2554). ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรม
นิพพานสูตรในวรรณกรรมล้านนา. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต.**
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อกค

A Comparative Study on the Concept of Right between Thomas Hobbes and Jonh Locke

พระวรวัชรินทร์ สิริภทโท (อินวิน)

Phra Worawatcharin Siribhaddo (Inwin)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

วิโรจน์ อินทนนท์

Viroj Inthanon

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Corresponding Author Email: Worawatcharin.inwin@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ วัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิในทฤษฎีของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อกค และ 3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแนวคิดเรื่องสิทธิระหว่างโทมัส ฮอบส์ และจอห์น ล็อกค เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล ได้รับการรับรองและคุ้มครองในช่วงศตวรรษที่ 18 องค์การสหประชาชาติ ได้จัดตั้งขึ้นมาเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1945 ต่อมา ได้ร่วมมือกันจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 เนื้อหาของปฏิญญาฯ มีบัญญัติไว้ 30 ข้อ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) สิทธิทางแพ่งและการเมือง (2) สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม 2) ด้านแนวคิดเรื่องสิทธิ ทั้งฮอบส์และล็อกค ได้เสนอแนวคิดเรื่องสิทธิทางธรรมชาติเอาไว้โดยฮอบส์มองว่า มนุษย์ต้องยอมสละสิทธิธรรมชาติทั้งหมดที่มีให้กับรัฐ ส่วนล็อกคมองว่า มนุษย์ไม่ได้สละสิทธิทั้งหมดให้กับรัฐ แต่ให้เพียงสิทธิเสรีภาพบางส่วนเท่านั้น 3) เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิระหว่าง ฮอบส์และล็อกค พบว่า ทั้งสองคนต่างให้ความสำคัญในเรื่องของปัจเจกบุคคลเหมือนกัน แต่มีทัศนคติมุมมองในเรื่องการทำสัญญาประชาคม เพื่อสละอำนาจและสิทธิทางธรรมชาติของตนให้กับรัฐต่างกัน โดยฮอบส์มองว่า เราควรสละสิทธิของเราให้รัฐทั้งหมด ในขณะที่ล็อกคมองว่า เราควรสละสิทธิที่สำคัญบางประการเท่านั้น

คำสำคัญ: ศึกษาเปรียบเทียบ, แนวคิด, โทมัส ฮอบส์, จอห์น ล็อก

Abstract

This research aims at 3 objectives: 1) to study the concept of universal right, 2) to study the concept of right in perspectives of Thomas Hobbes and Jonh Lock, and 3) to comparative analyze the sameness and the differences of the concepts of right between Thomas Hobbes and Jonh Lock. It is a qualitative research.

The results of this research were: 1) The concept of universal human rights had been accredited and protected during the 18th century. The United Nations was established on October 24, 1945, and later on, collaborated to prepare the Universal Declaration of Human Rights and was promulgated on December 10, 1948. The content of the Declaration contains 30 items having divided into two groups: (1) the Civil and Political rights and (2) the economic, social and cultural rights. 2) On the concept of rights, both Hobbs and Lock had also proposed the concept of natural rights; that is Hobbs gave the view that Human beings have to waive all their natural rights to the State, while Lock opined that human beings have not to waive all rights to the state, but gave only some rights and freedoms. 3) On comparing the concept of rights between Hobbs and Locke, it was found that both thinkers had place the same importance on the individual. But they were different on the viewpoint of the Social contract to waive all one's power and natural right to State. That is Hobbs viewed that we should waive our all rights to State, while Locke opined that we should only waive some of our important rights.

Keywords: A comparative study, Concept, Thomas Hobbes, Jonh Locke

บทนำ

นับตั้งแต่ในอดีตมนุษยชาติเป็นผู้ที่มีความกลัวอยู่ตลอดเวลา เช่น กลัวปรากฏการณ์ธรรมชาติ กลัวการไม่ได้รับความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน ตลอดจนกลัวความ

ตาย เป็นต้น ดังนั้น มนุษย์จึงแสวงหาหลักประกันเพื่อความมั่นคงปลอดภัยให้กับตนเอง หลักประกันดังกล่าว ถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่คิดกันว่า มนุษย์ควรจะมีสิทธิอะไรบ้าง ที่มีหรือที่ได้มาโดยธรรมชาติพร้อมกับการเกิด ด้วยความเชื่อที่ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความ มีคุณค่า มีวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง มีความสามารถในการดำรงตนอยู่ใน สภาพแวดล้อมที่ดีที่เหมาะสมอย่างสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เรียกกันว่า เป็นสิทธิ ธรรมชาติ (Natural Right) ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) เป็นที่ยอมรับกันว่า สิทธิธรรมชาติเป็นบ่อเกิดหรือที่มาสำคัญของสิทธิมนุษยชน (Human Right) ในปัจจุบัน (อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์, 2550: 11)

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสิทธิธรรมชาติมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกฎหมาย ธรรมชาติ เป็นบ่อเกิดหรือที่มาของสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน หากสืบย้อนไปในประวัติศาสตร์ จะพบว่า แนวคิดเรื่องสิทธิธรรมชาติ ได้ก่อตัวขึ้นนับตั้งแต่ในสมัยกรีกและโรมัน เป็นต้นมา บรรดานักปราชญ์ในแต่ละยุคต่างมองสิทธิธรรมชาติไปในแนวทางที่ต่างกัน สิทธิธรรมชาติได้ ถูกตีความและถูกนำไปใช้ตามความเชื่อและปรัชญาของยุคสมัยนั้น ๆ ซึ่งได้มีพัฒนาการเป็น ลำดับจนมาเป็นสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน (อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์, 2550: 28)

ในระยะแรกมนุษย์ก็คงจะไม่แตกต่างไปจากสัตว์ ซึ่งต่างก็ต้องดิ้นรนเพื่อให้มี ชีวิตอยู่รอด ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น มีการอยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัว เป็นชนเผ่า เป็นรัฐตามลำดับ ความไม่เป็นธรรมก็เกิดขึ้นในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ก่อ ให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ความไม่สงบสุข ความเอารัดเอาเปรียบ ความขัดแย้งรุนแรงเกิด ขึ้นบางครั้งถึงขนาดเป็นการป่าเถื่อนไม่มีมนุษยธรรม มนุษย์จึงต้องการที่จะได้รับการปกป้อง ค้ำครองให้มีความปลอดภัยจนได้รับสิทธิต่าง ๆ ของคนอื่นจะพึงมี มนุษย์จึงได้พิจารณา ถึงสิทธิตามธรรมชาติ (เสนห์ จามริก, 2545: 37) สังคมโลกปัจจุบัน กระแสแห่งการเรียกร้องสิทธินี้บ่งชี้ว่ามีความทวีคูณกันมากขึ้นเรื่อย ๆ มวลมนุษยชาติต่างพากันแสวงหาสิทธิ ซึ่ง โดยทั่วไปนั้น สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่จะอ้างหรือเรียกร้องเอาได้ (พระเทพ เวที (ประยุทธ์ ประยุตโต), 2535: 28) ถ้าหากจะให้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนนั้น ในทัศนะของ นักปรัชญาตะวันตก ได้มีผู้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้มากมาย ในบรรดาปราชญ์เมธีทาง ปรัชญายุคสมัยใหม่ (The Modern Political Philosophy) และนักคิดนักต่อสู้ทางด้านสิทธิ เสรีภาพของประชาชน เช่น โทมัส ฮอบส์ รุสโซเดวิด ฮูม เป็นต้น ซึ่งมีนักปรัชญาสมัยใหม่ (The Modern Philosophy) ที่มีแนวคิดทฤษฎีทางสิทธิมนุษยชนที่โดดเด่นและน่าสนใจ คือ จอห์น ล็อก กับโทมัส ฮอบส์

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) นักปรัชญาสังคมชาวอังกฤษ มองว่า โดยธรรมชาติมนุษย์มีความเห็นแก่ตัว มนุษย์ใช้สิทธิในการกระทำทุกอย่างตามที่ตนปรารถนา เพื่อสนองความต้องการ ความปรารถนาเหล่านี้ ทำให้เกิดการละเมิดในร่างกายของผู้อื่น เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งรุกรานทำร้ายระหว่างมนุษย์ต่อกันตามธรรมชาติตามภาวะนี้ทำให้มนุษย์มีสถานะสงคราม (Thomas Hobbes, 1968: 183 - 184) ในสถานะนี้ถือเป็นสถานะที่อันตรายต่อชีวิตและสังคม ไม่มีความดีความชั่ว ต่างไม่มีความปลอดภัยในชีวิต ทุกคนต่างกลัวการถูกทำร้าย ความกลัวนี้เป็นเพียงพลังให้มนุษย์เข้าหาสันติภาพ ความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต่อการมีชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย และความหวังที่จะให้ความอดทนเป็นตัวแทนนำพาสิ่งเหล่านี้มาให้ได้และเหตุผลที่แนะนำกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมเกี่ยวกับสันติภาพ ซึ่งมนุษย์อาจเข้าร่วมทำความตกลงกัน กฎเกณฑ์เหล่านี้อาจเรียกว่า กฎธรรมชาติ (Thomas Hobbes, 1968: 189)

ความกลัวนี้เอง ที่มนุษย์ต้องปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง มีการประทุษร้ายต่อกันอยู่เนื่อง ๆ ไม่มีอารยธรรม ไม่มีหลักประกัน ถ้าหากไม่มีอำนาจกลางมาคอยดูแลมนุษย์ก็กลัวทำร้ายกันเอง ดังนั้น การดูแลตนเองเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง มิใช่สิ่งที่น่าเกลียดหรือจะถูกมองอย่างเหยียดหยาม เพราะมนุษย์ไม่เคยปรารถนาสิ่งที่เป็นภัยในชีวิต ทุกคนต้องการสิ่งที่ดีสำหรับตนและหลีกเลี่ยงสิ่งเลว ที่เป็นเช่นนี้เพราะแรงกระตุ้นของธรรมชาติไม่ต่างไปจากแรงกระตุ้นที่ผลักดันหินกลิ้งลงไปข้างล่าง จึงมิใช่สิ่งที่ไร้สาระหรือน่าเกลียดชัง หรือขัดกับเหตุผลที่มนุษย์จะพยายามอย่างเต็มที่ที่จะปกป้องและรักษาร่างกายและอื่น ๆ มิให้เกิดความเสียหายและความตาย (วิทย์วิศทเวทย์, 2532: 18) ตามความคิดของฮอบส์ เพื่อให้มนุษย์เกิดความสันติสุขที่เป็นความปรารถนาที่จะอยู่รอด มนุษย์จะต้องทำตามกฎธรรมชาติ อันจะนำมาซึ่งความสันติ กฎธรรมชาติเป็นหลักการหรือกฎโดยทั่วไป ซึ่งค้นพบโดยเหตุผลซึ่งห้ามมนุษย์ทำในสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิตของเขาเองหรือห้ามทำในสิ่งซึ่งจะพวักเอาสิ่งที่จำเป็นในการรักษาชีวิตของเขาไป และไม่ให้ละทิ้งสิ่งที่เขาคิดว่าควรรักษาไว้ ทุกคนต้องสละเสรีภาพส่วนที่เป็นการละเมิดสิทธิผู้อื่น ส่วนที่สละนี้จะมีค่าเท่ากับสิทธิของตนก็จะไม่ถูกผู้อื่นละเมิดด้วย เท่ากับต่างคนต่างรักษาสีทธิของตน ต่างเป็นปัจเจกไม่สามารถควบคุมการละเมิดสิทธิดังกล่าวได้

ปัจจุบันนี้ แนวคิดของจอห์น ล็อก ในประเทศโลกเสรีได้นำมาใช้ประโยชน์ต่อระบบการเมืองการปกครองอยู่หลายประเทศด้วยกัน โดยเฉพาะในประเทศสังคมตะวันตก เขาจัดเป็นนักคิด ที่ได้รับการกล่าวถึงเป็นอย่างมาก ซึ่งแนวคิดของล็อก ได้ใช้ทฤษฎีกฎธรรมชาติ (Natural Law Theory) เป็นพื้นฐานสำหรับทฤษฎีสีทธิธรรมชาติ (Natural

Rights Theory) ล็อคมีทรรศนะว่า ปัจเจกชนเป็นเจ้าของสิทธิธรรมชาติ 3 ประการ คือ สิทธิในชีวิต อิสระภาพในร่างกาย และสิทธิในทรัพย์สิน ปรัชญาของล็อคถือเป็นทางเลือกสำหรับความเหมาะสมของการปกครองแบบรัฐสภาในประเทศอังกฤษ (พระมหามหารรถพงศ์ กวีโว (ศรีสุเมธิตานนท์), 2548: 1)

ล็อคให้ทรรศนะว่า มนุษย์จะสามารถเข้าใจกฎธรรมชาติได้ด้วยเหตุผลและประสบการณ์ การที่มนุษย์ไม่ทำร้ายกันและกันนั้น เพราะมนุษย์ต่างตระหนักด้วยเหตุผลว่า หากตนกระทำเช่นนั้นก็ย่อมได้รับการโต้ตอบในทำนองเดียวกัน มนุษย์ในภาวะธรรมชาติ มีลักษณะ 2 ประการ ดังนี้ ประการแรก คือ ภาวะแห่งเสรีภาพซึ่งทำให้มนุษย์สามารถกระทำในสิ่งที่ตนปรารถนาภายใต้ขอบเขตจำกัดแห่งกฎธรรมชาติ และประการที่สอง คือ ภาวะแห่งการเท่าเทียมกันของทุกชีวิตที่อาศัยอยู่ ไม่มีใครมีสิทธิอำนาจ หรือขอบเขตอำนาจมากกว่ากัน แต่เท่าเทียมกันในด้านสิทธิ (กวี อิศริวรรณ, 2528: 62)

ล็อคได้มีทรรศนะว่ามนุษย์ทุกคนมีทรัพย์สินโดยสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกทั้งหมดเป็นของทุกคน หรือทุกคนมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวหรือส่วนบุคคลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเขาได้ใช้แรงงานเคลื่อนย้ายหรือเก็บเกี่ยวสิ่งนั้น โดยเฉพาะเรื่องสัญญาประชาคม (Social contract) ล็อคมีทรรศนะว่าหมายถึง สิทธิในการจัดทำกฎหมายพร้อมด้วยบทลงโทษถึงชีวิตและโทษที่เบาบางลงไปทั้งหมด สำหรับวางระเบียบควบคุมและสงวนรักษาทรัพย์สินและสิทธิในการใช้พลังของประชาชน เพื่อบริหารให้เป็นไปตามกฎธรรมชาตินั้น ๆ เพื่อป้องกันจักรภพให้พ้นจากการประทุษร้ายจากภายนอกและทั้งหมดนี้ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม (เสถียร หอมขจรและคณะ, 2528: 34) สัญญาประชาคมเกิดขึ้นจากความยินยอมของทุกคนเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับการดำรงชีพด้วยความสะดวกปลอดภัยและสันติภาพร่วมกัน รวมทั้งความมั่นคงในทรัพย์สิน สิทธิในการปฏิบัติตามสัญญาประชาคมของล็อค ในการที่รัฐบาลใช้อำนาจผิดวัตถุประสงค์หรือขัดกับเจตนารมณ์ของประชาชน ประชาชนก็มีสิทธิที่จะถอดถอนรัฐบาลได้ แม้อาจจะทำโดยการใช้อำนาจ การล้มล้างรัฐบาลก็ได้หมายถึง การสิ้นสลายของสังคมการเมือง แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารเท่านั้น (เสนห์ จามริก, 2515: 307) สิทธิธรรมชาติของล็อค ได้ให้ความสำคัญที่ปัจเจกชน โดยแยกจากรัฐหรือสังคมการเมือง ที่เป็นจุดที่มีผู้เห็นว่า ความคิดสำคัญของสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ ก็คือ บุคคลมีสิทธิสามารถเรียกร้องต่อสังคมหรือต่อต้านสังคมหรือรัฐได้ โดยที่สิทธินี้เป็นสิ่งที่สังคมต้องตระหนักและยอมรับว่าทุกคนมีอยู่ในฐานะที่เป็นมนุษย์

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ได้ปรากฏและเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายนับตั้งแต่ได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติเป็นต้นมา เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า สิทธิ

ธรรมชาติ (Natural Rights) ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) เป็นบ่อเกิดหรือที่มาของสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน หากสืบย้อนไปในประวัติศาสตร์จะพบว่า แนวความคิดเรื่องสิทธิธรรมชาติ ได้ก่อตัวขึ้นนับตั้งแต่ในสมัยกรีกและโรมันเป็นต้นมา บรรดานักปราชญ์ในแต่ละยุคสมัยต่างมองสิทธิธรรมชาติไปในแนวทางที่แตกต่าง สิทธิธรรมชาติได้ถูกตีความและถูกนำไปใช้ตามความเชื่อและปรัชญาของยุคสมัยนั้น ๆ ซึ่งได้มีพัฒนาการลำดับจนมาเป็นสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน

ยุคสมัยใหม่เป็นช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน การค้นพบทางวิทยาศาสตร์มีผลต่อพัฒนาการของมนุษย์ ความเชื่อในเรื่องเหตุผลเข้ามาแทนที่ศรัทธา การใช้เหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ทำให้อิทธิพลของศาสนาเสื่อมคลายลง มนุษย์มีเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น แนวความคิดเรื่องปัจเจกชนนิยมได้ก่อตัวขึ้น ในศตวรรษที่ 17 ความเชื่อในเรื่องเหตุผลของมนุษย์มีมากกว่ากฎของพระเจ้า กฎธรรมชาติเป็นเรื่องของเหตุผลในทางโลก มีไว้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของบุคคล โทมัส ฮอบส์ และจอห์น ล็อก ได้เสนอแนวความคิดเรื่องสภามุขมนตรีและสัญญาประชาคม เอาไว้ในยุคสมัยใหม่เนื่อง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนของ โทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในทฤษฎีของโทมัส ฮอบส์ และจอห์น ล็อก นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังต้องการศึกษาเปรียบเทียบถึงความเหมือนและความต่างของทั้งสองทฤษฎี ระหว่างแนวความคิดของโทมัส ฮอบส์ กับแนวคิดของจอห์น ล็อก ว่ามีความเหมือนและแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร งานวิจัยนี้จึงเป็นการหาจุดต่างและจุดร่วมของทั้งสองทฤษฎี เพื่อให้เข้าใจถึงหลักสิทธิมนุษยชนในปรัชญาตะวันตก ระหว่างแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อกมากยิ่งขึ้น ทั้งยังสามารถนำเสนอข้อสรุปผลการวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนแก่ผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิในทฤษฎีของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก
- 3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของทั้งสองทฤษฎี ระหว่างแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก

ระเบียบวิธีวิจัย

1) รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ และศึกษาเปรียบเทียบ (A comparative study) ซึ่งในการศึกษาเชิงเอกสารนั้นผู้วิจัยได้ใช้เอกสารสำคัญ ดังนี้

(1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ หนังสือหรือตำราเกี่ยวกับแนวคิดทางด้านปรัชญาการเมือง เรื่องสิทธิธรรมชาติ สิทธิมนุษยชน สัญญาประชาคมของโทมัส ฮอบส์ จากหนังสือ Leviathan กับจอห์น ล็อก จากหนังสือ The Second Treaties of Government

(2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ หนังสือ วารสาร บทความ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในทางปรัชญา

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และศึกษาเปรียบเทียบ (A comparative study) ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

(1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ ตำราและหนังสือของโทมัส ฮอบส์ และจอห์น ล็อก

(2) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น บทความทางวิชาการ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร อินเทอร์เน็ต รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(2) รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิ มาแบ่งเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ อาทิ สิทธิมนุษยชนสากล เริ่มตั้งแต่ความหมายของสิทธิมนุษยชน วิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชนในกฎบัตรสหประชาชาติ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกฎหมายระหว่างประเทศ และย้อนกลับไปศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิในทฤษฎีของโทมัสฮอบส์ กับจอห์น ล็อก

3) ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

(1) รวบรวมและเรียบเรียง ตลอดจนการจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากตำราเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(2) นำเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิที่ค้นคว้ารวบรวม และเรียบเรียงมาทำการแยกแยะและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

- (3) ศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล
- (4) ศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิตามพระคัมภีร์ของโทมัส ฮอบส์
- (5) ศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิตามพระคัมภีร์ของจอห์น ล็อก
- (6) ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก

ว่าทั้งสองพระคัมภีร์มีความเหมือนและความแตกต่างกันอย่างไร

- (7) นำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- (8) สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก” ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิในพระคัมภีร์ของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก และ 3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของทั้งสองพระคัมภีร์ระหว่างแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก การวิจัยดังกล่าวเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และศึกษาเปรียบเทียบ (A comparative study) มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการพรรณนาความ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยไว้ ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล

คำว่า สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ตั้งแต่เกิดถึงตาย เป็นสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เป็นเองโดยธรรมชาติ โดยจะโอนสิทธิให้แก่กันไม่ได้ เพราะเป็นสิทธิที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน โดยแบ่งสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิตามกฎหมาย คือ สิทธิที่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิทางศีลธรรม คือ สิทธิที่อยู่ในตัวมนุษย์เอง คือ ความดีหรือมโนธรรมนั่นเอง ซึ่งในหลักมนุษยธรรมเป็นหลักธรรมที่สอนให้มนุษย์มีจิตใจเมตตาและการไม่เบียดเบียนกันเป็นหลักที่นำสันติภาพมาสู่โลกอย่างแท้จริง

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล เป็นที่รู้จักและถูกใช้อย่างแพร่หลายนับตั้งแต่ได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติเป็นต้นมา เอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของพลเมืองของอังกฤษ คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมืองของฝรั่งเศส เอกสารดังกล่าวถือเป็นหลักฐานของวิวัฒนาการสิทธิมนุษยชนที่สิทธิธรรมชาติของมนุษย์ได้รับการรับรองและคุ้มครองอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในช่วงศตวรรษที่ 18 ภายหลังจากที่ได้มีองค์การ

สหประชาชาติเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1945 ได้มีความร่วมมือในการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้น และได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 จึงถือเอาทุกวันที่ 10 ธันวาคม เป็นวันสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ซึ่งเนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีบัญญัติไว้ 30 ข้อ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) สิทธิทางแพ่งและทางการเมือง ปรากฏอยู่ในข้อ 1 – 21 เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และ (2) สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ปรากฏอยู่ในข้อ 22 เป็นต้นไป เป็นสิทธิที่มีมาจากกลุ่มประเทศสังคมนิยมซึ่งเน้นในเรื่องความมั่นคงของเศรษฐกิจและสังคม

ความสำคัญของสิทธิมนุษยชน ก็คือ จุดมุ่งหมายของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งควรได้รับสิ่งต่าง ๆ เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนจึงเป็นแนวคิดและหลักการปฏิบัติที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่ว่ามนุษย์นั้นมีสิทธิหรือสถานะสากล ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับขอบเขตของกฎหมายหรือปัจจัยท้องถิ่นอื่นใด เช่น เชื้อชาติ หรือ สัญชาติ เป็นสิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งไม่สามารถจำหน่าย จ่าย โอน หรือแจกจ่ายให้กับผู้หนึ่งผู้ใดได้ สิทธิดังกล่าวนี้มีความสามารถเป็นสากลและเป็นนิรันดร์ ฉะนั้น สิทธิมนุษยชนจึงได้ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุข ความเสมอภาคของมวลมนุษยชาติในโลก

ตอนที่ 2 แนวคิดเรื่องสิทธิในทศวรรษของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก

โทมัส ฮอบส์ และจอห์น ล็อก เป็นนักปรัชญาร่วมสมัย จากยุคกลางเข้าสู่ตอนต้นของยุคใหม่ เป็นช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน มีการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ที่ส่งผลต่อพัฒนาการของมนุษย์ ความเชื่อในเรื่องเหตุผลเข้ามาแทนที่เรื่องของความศรัทธา การใช้เหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ทำให้อิทธิพลของศาสนาเสื่อมคลายลง มนุษย์มีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น แนวความคิดเรื่องปัจเจกชนนิยม (Individualism) ได้ก่อตัวและพัฒนาขึ้นในศตวรรษที่ 17 ความเชื่อเรื่องเหตุผลของมนุษย์มีมากกว่ากฎของพระเจ้า กฎธรรมชาติถือเป็นเรื่องของเหตุผลทางโลกที่มีไว้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของบุคคล ในยุคนี้โทมัส ฮอบส์ และจอห์น ล็อก ได้เสนอแนวความคิดเรื่องสภาวะตามธรรมชาติและสัญญาประชาคม ที่แฝงด้วยแนวคิดของสิทธิมนุษยชนเอาไว้ อธิบายสรุปได้ดังนี้

โทมัส ฮอบส์ นักปรัชญาชาวอังกฤษ ได้กล่าวถึงสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์ไว้ในหนังสือชื่อ Leviathan ใจความสำคัญของเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ เขาพยายามชี้ให้เห็นว่า ในสภาวะที่ยังไม่มีสังคม มนุษย์มีชีวิตที่อยู่ในธรรมชาติด้วยความหวาดกลัว เห็นแก่ตัว และชอบใช้ความรุนแรง เป็นสภาวะอนาธิปไตย ด้วยความจำเป็นเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงจากสภาวะอันเลวร้าย มนุษย์จึงได้รวมตัวกันขึ้นเป็นสังคม และทำความตกลงมอบสิทธิธรรมชาติทั้งหลายของตนให้กับรัฐเป็นผู้ควบคุมดูแล เพื่อไม่ให้เกิดสภาวะที่เป็นอนาธิปไตยได้อีก

โทมัส ฮอบส์ มองว่ามนุษย์เป็นผู้ที่มีความเห็นแก่ตัวและโหดร้าย สังคมมีแต่ความขัดแย้งอยู่ในสภาวะอนาธิปไตย ดังนั้น มนุษย์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องยอมสละสิทธิธรรมชาติของตนที่มีอยู่ทั้งหมดให้กับรัฐ เพื่อให้รัฐจะได้มีอำนาจอย่างเต็มที่ในการควบคุมสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ และเพื่อให้มนุษย์สามารถรอดพ้นจากสถานการณ์ที่เลวร้ายไปได้ โดยจำเป็นต้องให้มนุษย์ยอมสละสิทธิเสรีภาพของตนมอบให้กับรัฐ และต้องเคารพรัฐผู้รับมอบอำนาจไปจากตน ข้อตกลงดังกล่าวนี้เรียกว่า สัญญาประชาคม (Leviathan) ซึ่งจะทำให้รัฐมีอำนาจอย่างสมบูรณ์และมีอำนาจอย่างเด็ดขาด (Absolute Power)

ส่วนจอห์น ล็อก นักปรัชญาชาวอังกฤษ ได้เสนอแนวความคิดเรื่องสภาวะธรรมชาติและสัญญาประชาคม ไว้ในหนังสือ *The Second Treaties of Government* เนื้อหาสาระสำคัญต้องการสะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นเป็นสภาวะแห่งสันติสุข ต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเสมอภาคและเป็นอิสระ มนุษย์ย่อมมีสิทธิที่สำคัญ 3 ประการ คือ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน ภายใต้การควบคุมของกฎธรรมชาติ การล่วงละเมิดสิทธิที่มนุษย์มีอยู่ตามธรรมชาติจะถูกลงโทษโดยการแก้แค้น ทดแทนจากผู้เสียหายหรือญาติมิตรของผู้เสียหาย การลงโทษในสภาวะธรรมชาตินี้ เรียกได้ว่าเป็นความยุติธรรมส่วนตัว (Private Justice) ตามความคิดของจอห์น ล็อก สภาวะธรรมชาติของมนุษย์นั้น มนุษย์เป็นผู้ที่มีจิตใจงดงาม มีความเท่าเทียมกันและมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ แต่สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่ขาดระเบียบทางการเมือง ขากองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลผู้ล่วงละเมิดสิทธิธรรมชาติของผู้อื่น ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นที่จะต้องเสียสละสิทธิในการบังคับใช้กฎธรรมชาติด้วยตนเอง และยินยอมที่จะอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ป้องกันชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชน แต่มนุษย์ไม่ได้สละสิทธิทั้งหมดให้กับสังคม แต่ให้เพียงสิทธิเสรีภาพบางส่วนเท่านั้น เพื่อคงความผาสุกในสังคมร่วมกัน แต่ยังคงรักษาสิทธิธรรมชาติอื่นเอาไว้ รัฐจึงมีอำนาจอย่างจำกัดตามที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น หากรัฐใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือกระทำการอันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิของประชาชนภายในรัฐ ประชาชนย่อมมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะล้มล้าง และจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ได้

ในศตวรรษที่ 18 แนวความคิดเรื่องปัจเจกชนนิยม (Individualism) ได้แพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวาง จุดเด่นของแนวความคิดดังกล่าวในยุคนี้ ถือว่าปัจเจกบุคคลเป็นเจ้าของสิทธิธรรมชาติ ประชาชนเป็นผู้กำหนดวิถีทางของตนเอง ผลประโยชน์ส่วนบุคคลมีความสำคัญกว่าผลประโยชน์ของสาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวม บุคคลสามารถเรียกร้องสิทธิของตนต่อรัฐ หรือสามารถต่อต้านอำนาจรัฐได้ มนุษย์มีความเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย ในความหมายสองประการ คือ ไม่มีความแตกต่างในเรื่องเพศชาติกำเนิด

สืฝิว ตลอดจนศาสนา และเสมอภาคในโอกาสที่จะแข่งขันในการประกอบอาชีพการงาน ซึ่งนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียงอย่างฌอง ฌาค รุสโซ และมองเตสกีเออ ก็เป็นผู้ที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการแพร่หลายของแนวความคิดในเรื่องดังกล่าว

ตอนที่ ๓ เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก” ผลการศึกษา พบว่า โทมัส ฮอบส์ และจอห์น ล็อก เป็นนักปรัชญาในยุคสมัยใหม่ ซึ่งเป็นยุคที่มีวิวัฒนาการความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก ทั้งสองได้ให้ความสำคัญในเรื่องของปัจเจกบุคคลเหมือนกัน แต่มีทัศนะมุมมองในเรื่องการทาสัญญาประชาคม เพื่อสละอำนาจและสิทธิทางธรรมชาติของตนให้กับรัฐต่างกัน โดยฮอบส์มองว่า เราควรสละสิทธิของเราให้รัฐทั้งหมด ในขณะที่ล็อกมองว่า เราควรสละสิทธิที่สำคัญบางประการเท่านั้น

ด้านแนวคิดพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนระหว่าง โทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก มีทัศนะมุมมองที่เหมือนกัน กล่าวคือ ทั้งสองคนมีทัศนะที่ว่า มนุษย์เป็นผู้ที่มีสิทธิมนุษยชนติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดเหมือนกัน

การมองธรรมชาติของมนุษย์ของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก ทั้งสองมองธรรมชาติของมนุษย์ต่างกัน กล่าวคือ โทมัสฮอบส์ มองว่าโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น มนุษย์เป็นผู้ที่มีความเห็นแก่ตัวและโหดร้าย สังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ทั้งนี้ยังมีสภาวะที่เป็นอนาธิปไตย ซึ่งหมายถึง สภาวะที่ประเทศไม่มีรัฐบาลปกครอง ไร้ซึ่งกฎระเบียบทางสังคม ไม่มีกฎหมายและกฎระเบียบแบบแผนใด ๆ ทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย จึงทำให้เกิดความวุ่นวายทางสังคมและความวุ่นวายทางการเมืองอยู่เสมอ ฮอบส์จึงแสดงทัศนะต่อไปว่า มนุษย์จำเป็นต้องสละสิทธิธรรมชาติที่มีอยู่ทั้งสิ้นให้กับรัฐ เพื่อที่รัฐจะได้มีอำนาจอย่างเต็มที่ในการควบคุมสภาวะธรรมชาติ เพื่อให้มนุษย์รอดพ้นจากสภาวะการณที่เลวร้าย โดยต่างทำสัญญายอมสละสิทธิเสรีภาพของตนมอบให้กับรัฐและต้องเคารพรัฐผู้รับมอบอำนาจไปจากตน โดยมนุษย์ในสังคมต่างก็ยินยอมทำข้อตกลงดังกล่าวนี้ ซึ่งเรียกว่า “สัญญาประชาคม” (leviathan) ซึ่งก่อให้เกิดรัฐที่มีอำนาจอย่างสมบูรณ์และเด็ดขาด (Absolute Power)

ในขณะที่จอห์น ล็อก ได้เสนอแนวคิดเรื่อง “สภาวะธรรมชาติและสัญญาประชาคม” เช่นเดียวกับโทมัส ฮอบส์ แต่จอห์น ล็อก มีทัศนะมุมมองเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่แตกต่างกับโทมัส ฮอบส์ กล่าวคือ จอห์น ล็อก เห็นว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นเป็นสภาวะแห่งสันติสุข ต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเสมอภาคกัน ทั้งนี้ มนุษย์มีสิทธิที่

สำคัญ 3 ประการ คือ สิทธิในชีวิต อีสรภาพ และสิทธิในทรัพย์สิน สิทธิทั้ง 3 ดังกล่าวล้วนอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎแห่งธรรมชาติ ลีออคเห็นว่า การล่วงละเมิดสิทธิที่มนุษย์มีอยู่ตามธรรมชาติ จะถูกลงโทษโดยการแก้แค้นทดแทนจากผู้เสียหายหรือญาติมิตรของผู้เสียหาย ซึ่งการลงโทษตามสภาวะธรรมชาตินี้ มีลักษณะที่เป็นความยุติธรรมส่วนตัว (Private Justice)

จอห์น ลีออค มองสภาวะธรรมชาติของมนุษย์แตกต่างไปจากโทมัส ฮอบส์ กล่าวคือ ลีออค มองสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นผู้ที่มีจิตใจงดงาม มีความเท่าเทียมกัน มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ แต่สังคมเป็นสังคมที่ขาดระเบียบทางการเมือง ขาดองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลผู้ล่วงละเมิดสิทธิธรรมชาติของผู้อื่น ดังนั้น มนุษย์จำต้องสละสิทธิในการบังคับใช้กฎหมายธรรมชาติด้วยตัวเอง และยินยอมอยู่ใต้อำนาจอรัฐ ซึ่งได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ป้องกันชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชน

การทำสัญญาประชาคมตามทัศนะของจอห์น ลีออค มนุษย์ไม่ได้สละสิทธิทั้งหมดให้กับสังคมดังที่โทมัส ฮอบส์ได้กล่าวไว้ ซึ่งลีออคมองว่า มนุษย์ไม่ต้องสละสิทธิทั้งหมดให้กับสังคม แต่ควรสละเฉพาะสิทธิเสรีภาพบางส่วนเท่านั้น เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ก่อให้เกิดสังคมที่สงบสุข มีความผาสุกร่วมกัน แต่ยังคงรักษาสิทธิธรรมชาติอื่นเอาไว้ ดังนั้น รัฐจึงมีอำนาจอย่างจำกัดตามที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ต่างจากที่ฮอบส์มองว่า ต้องให้อำนาจอรัฐอย่างเต็มที่

การที่จอห์น ลีออค มองว่า มนุษย์จำเป็นต้องสละสิทธิทั้งหมดให้กับสังคม แต่ให้สละเฉพาะสิทธิเสรีภาพบางส่วน เพื่อความสงบสุขของสังคม แต่ยังคงรักษาสิทธิธรรมชาติของมนุษย์เอาไว้ รัฐมีอำนาจอย่างจำกัดตามที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น หากรัฐใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือเป็นการล่วงละเมิดสิทธิของประชาชน ประชาชนย่อมมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะล้มล้างและจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ได้ จากแนวคิดดังกล่าว ส่งผลให้ในศตวรรษที่ 18 แนวคิดเรื่อง “ปัจเจกชนนิยม” ได้แพร่หลายออกไป จุดเด่นของความคิดในยุคนี้ คือการมองว่าปัจเจกบุคคล คือ เจ้าของสิทธิธรรมชาติ เป็นผู้กำหนดวิถีทางของตนเอง ผลประโยชน์ส่วนบุคคลมีความสำคัญกว่าผลประโยชน์ของสาธารณะ บุคคลมีสิทธิที่จะเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ของตนต่อรัฐ หรือสามารถทำการต่อต้านอำนาจของรัฐได้ หากรัฐมีความไม่ชอบธรรม ดังนั้น มนุษย์กลุ่มที่เรียกตนเองว่าเป็นพวกปัจเจกชนนิยมจึงถือว่ามนุษย์มีความเสมอภาคกันภายใต้กฎหมายนั่นเอง

อภิปรายผล

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่เกิดถึงตาย เป็นสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เป็นเองโดยธรรมชาติ โดยจะโอนสิทธิให้แก่อีกไม่ได้ เพราะเป็นสิทธิที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน โดยแบ่งสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิตามกฎหมาย คือ สิทธิที่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิทางศีลธรรม คือ สิทธิที่อยู่ในตัวมนุษย์เอง คือ ความดีหรือมโนธรรมนั่นเอง ซึ่งในหลักมนุษยธรรมเป็นหลักการที่สอนให้มนุษย์มีจิตใจเมตตาและการไม่เบียดเบียนกันเป็นหลักที่นำสันติภาพมาสู่โลกอย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส.), 2544 : 35) ที่ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ไว้ว่า หมายถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล ที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ เป็นต้น

เมื่อได้ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก พบว่า โทมัส ฮอบส์ และจอห์น ล็อก เป็นนักปรัชญาในยุคสมัยใหม่ ซึ่งเป็นยุคที่มีวิวัฒนาการความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก ทั้งสองได้ให้ความสำคัญในเรื่องของปัจเจกบุคคลเหมือนกัน แต่มีทัศนะมุมมองในเรื่องการทำสัญญาประชาคม เพื่อสละอำนาจและสิทธิทางธรรมชาติของตนให้กับรัฐต่างกัน โดยฮอบส์มองว่า เราควรสละสิทธิของเราให้รัฐทั้งหมด ในขณะที่ล็อกมองว่า เราควรสละสิทธิที่สำคัญบางประการเท่านั้น ด้านแนวคิดพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนระหว่าง โทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก มีทัศนะมุมมองที่เหมือนกัน กล่าวคือ ทั้งสองคนมีทัศนะที่ว่า มนุษย์เป็นผู้ที่มีสิทธิมนุษยชนติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดเหมือนกัน หากสืบย้อนไปในประวัติศาสตร์ จะพบว่า แนวคิดเรื่องสิทธิธรรมชาติ ได้ก่อตัวขึ้นนับตั้งแต่ในสมัยกรีกและโรมัน เป็นต้นมา บรรดานักปราชญ์ในแต่ละยุคสมัยต่างมองสิทธิธรรมชาติไปในแนวทางที่แตกต่างกัน สิทธิธรรมชาติได้ถูกตีความและถูกนำไปใช้ตามความเชื่อและปรัชญาของยุคสมัยนั้น ๆ ซึ่งได้มีพัฒนาการเป็นลำดับจนมาเป็นสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน มีการแบ่งวิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชนออกเป็น 3 ยุคสมัย ได้แก่ ยุคคลาสสิก ยุคกลาง และยุคสมัยใหม่ ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่องสิทธิในทศวรรษของนักปรัชญาตะวันตกยุคสมัยใหม่ ทั้งสองท่าน ได้แก่

โทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก ซึ่งจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า
ยังไม่มีใครเคยศึกษาในประเด็นดังกล่าว

สรุป

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล ได้รับการรับรองและคุ้มครองในช่วง
ศตวรรษที่ 18 ภายหลังจากที่ได้มีองค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1945
ได้มีความร่วมมือในการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้น และได้ประกาศ
ใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 เนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มี
บัญญัติไว้ 30 ข้อ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) สิทธิทางแพ่งและทางการเมือง (2)
สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า ฮอบส์และล็อก เป็น
นักปรัชญาร่วมสมัย ยุคสมัยใหม่ที่มีการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ได้เสนอแนวคิดเรื่อง
สภาวะตามธรรมชาติและสัญญาประชาคม ที่แฝงด้วยแนวคิดสิทธิมนุษยชน โดยฮ
อบส์ กล่าวถึงสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์ ไว้ในหนังสือชื่อ Leviathan ส่วนล็อก
ได้เสนอแนวคิดเรื่อง สภาวะธรรมชาติและสัญญาประชาคม ไว้ในหนังสือ The Sec-
ond Treaties of Government ทั้งนี้ ฮอบส์และล็อก เป็นนักปรัชญาในยุคสมัยใหม่
ซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก ทั้งสองให้ความสำคัญใน
เรื่องของปัจเจกบุคคลเหมือนกันแต่มีทัศนะมุมมองในเรื่องการทำสัญญาประชาคม
เพื่อสละอำนาจและสิทธิทางธรรมชาติของตนให้กับรัฐต่างกัน โดยฮอบส์มองว่า
เราควรสละสิทธิของเราให้รัฐทั้งหมด ในขณะที่ล็อกมองว่า เราควรสละสิทธิที่สำคัญบาง
ประการเท่านั้น

บรรณานุกรม

- กวี อิศริวรรณ. (2528). **ความคิดทางการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สยามบรรณการ.
คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส.). (2544). **กลไกคุ้มครองสิทธิมนุษย
ชนตามรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES).
พระเทพเวที (ประยุทธ์ ประยุตโต). (2535). **การสร้างสรรค์ประชาธิปไตยกรุงเทพมหานคร:**
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พระมหามหรรณพวงศ์ กวีวิโว (ศรีสุเมธิตานนท์). (2548). “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความ
คิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก กับพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์**

มหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

เสถียร หอมขจรและคณะ. (2528). **ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม 2.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เสน่ห์ จามริก (แปล). (2515). **ความคิดทางการเมือง จากเพลโตถึงปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสน่ห์ จามริก. (2545). **พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2550). **สิทธิมนุษยชน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.

Thomas Hobbes. (1968). **Leviathan.** Middlesex: Penguin Books Ltd.,

เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์
The buddhist ethical criteria towards the use of
artificial intelligence

พระครูปลัดธรรบ โชติวโธ

Phrakhrupalad Thanrob Jotivamsa (Wongsa)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

วิโรจน์ อินทนนท์

Viroj Inthanon

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Corresponding Author Email: watkaokeaw@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ 2) เพื่อศึกษาเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์ 3) เพื่อวิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่มีต่อปัญญาประดิษฐ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลจากการศึกษาพบว่า 1) ปัญญาประดิษฐ์ คือ การสร้างเครื่องมือหุ่นยนต์อำนวยความสะดวก หรือ การแก้ปัญหาด้านต่างๆ ให้กับมนุษย์ และเป็นการสร้างความสามารถในการเรียนรู้ให้กับเครื่องจักร (Machine Learning) 2) ในประเด็นทางพุทธจริยศาสตร์ พบว่า หลักเกณฑ์ตัดสิน คือ (1) เจตนา (2) การกระทำ (3) ผลการกระทำ ทำหน้าที่วินิจฉัยความดี ความชั่ว เริ่มตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน คือ เบญจศีล และ เบญจธรรมที่ควบคู่กัน จนถึงขั้นกลาง และ ขั้นสูง ก็จะยกระดับลึกซึ้งขึ้น โดยมีหลักกฏศัลยกรรมบถ 10 ประการ และ อริยมรรคมีองค์แปด ตามลำดับ 3) เมื่อวิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่มีต่อปัญญาประดิษฐ์ พบว่า ในทางพุทธจริยศาสตร์ ถือว่า มโนกรรมมีความสำคัญที่สุด จัดว่าเป็นผลโดยตรง เช่น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ โจรกรรมข้อมูลทางการค้า การส่งโทรนส่งหารโจมตีข้าศึกที่เป็นเป้าหมาย เป็นต้น ฉะนั้น เจตนาของผู้ใช้งาน หรือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงเป็นเกณฑ์ตัดสินเริ่มต้นก่อน ตามด้วยการกระทำ และ ผลการกระทำตามลำดับ แต่มีหลักการ

เกี่ยวกับเรื่องเจตนาและผลของการกระทำ คือ (1) การกระทำที่เกิดจากเจตนาที่ดี ให้ดูที่เจตนาเพียงอย่างเดียวเป็นหลัก (2) หากการกระทำนั้นเกิดจากเจตนาร้าย จะดูเพียงเจตนาอย่างเดียวไม่ได้ ต้องดูผลด้วย หากว่าผลเป็นไปตามเจตนาร้ายนั้นทุกอย่าง การกระทำนั้นก็ชั่วอย่างสมบูรณ์ แต่ถ้าผลไม่ตรงกับเจตนา น้ำหนักของความชั่วร้ายลดลงตามสัดส่วน

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์, พุทธจริยศาสตร์, เกณฑ์ตัดสิน

Abstract

This research aimed to study 3 objectives 1) to examine the concept of artificial intelligence, 2) to explore the Buddhist ethics criteria and 3) to analyze Buddhist ethics criteria towards artificial intelligence. This research was conducted by documentary research method. It is a qualitative research.

The results revealed that 1) Artificial Intelligence was the creation of the labor-saving device to facilitate solving various problems for humans and to build machine learning capabilities. 2) Regarding the Buddhist ethics, it was discovered that the criteria for determining good and bad consisted of three conditions viz., (1) intent, (2) action, and (3) fruit of action. In term of the moral judgment on right and wrong, it started from the fundamental moral practice, namely the *Panca – Sila* or the Five Precepts and *Panca – Dhamma* or the Five Ennobling Virtues. The Buddhist ethics in the intermediate and advanced level involved with the *Kusala-kammapha* or wholesome course of action and the Noble Eightfold Path, respectively. 3) When analyzing the Buddhist Ethical criteria towards the Artificial Intelligence, it was discovered that the mental action or *mano-kamma* is considered as the most important. The mental action is classified as a direct consequence, such as the use of artificial intelligence to steal commercial data or direct drones to kill targeted enemies, etc. Therefore, the intent of artificial intelligence users or stakeholders is considered important and is a judging criterion, initially followed by the actions and consequences of the actions, respectively.

Keywords: Artificial Intelligence, buddhist ethics, Criteria

บทนำ

แนวคิดเรื่องปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) หรือ เอไอ (AI) แต่เดิมมีรากฐานมาจากการพยายามสร้างเครื่องจักรที่มีปัญญา ถูกนำมาเปรียบเทียบกับขีดจำกัดของมนุษย์อยู่เสมอ ความสามารถในการทำงาน และ เรียนรู้หน้าที่ต่างๆ ด้วยตัวเอง คือการพัฒนาการเรียนรู้แบบเครื่องจักร (Machine Learning) ซึ่งอาศัยการเรียนรู้จากความผิดพลาดและแก้ไขความผิดพลาด จากเดิมเราอาจพูดถึง AI ในแง่ของอัลกอริทึม (algorithm) หมายถึง กระบวนการแก้ปัญหาที่สามารถเข้าใจได้ มีลำดับหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่ง อย่างเป็นขั้นเป็นตอนและชัดเจน

เป็นที่ยอมรับในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ว่า ปัญญาประดิษฐ์จะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในสังคมมนุษย์ เนื่องจากเข้ามาอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ในหลายๆ ด้าน ซึ่งอาจเข้ามาแทนที่และทำกิจกรรมของมนุษย์มากขึ้น เมื่อเทคโนโลยีกับสังคมเปลี่ยนไป จึงเกิดผลกระทบและผลลัพธ์ ที่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ ทั้งระบบการปกครอง การคิดเชิงเศรษฐศาสตร์ ระบบการเงินธนาคาร การสื่อสารโทรคมนาคม นวัตกรรมทางการแพทย์ งานด้านศิลปศาสตร์ ซึ่งรวมไปถึงแนวคิดที่มีผลกระทบต่อความเชื่อและศาสนา อาชีพที่ทำงานซ้ำๆ เดิมๆ (Routine) โดยเฉพาะงานที่ใช้แรงงาน ไม่ได้ใช้ความรู้ในระดับเชี่ยวชาญและเฉพาะทางจริงๆ เช่น คนงานในโรงงาน, คนขับรถแท็กซี่ แม้แต่อุตสาหกรรมการเงิน (Financial industry) ซึ่งถือว่า มีแนวโน้มสูงมาก เนื่องจากการพัฒนาการเรียนรู้แบบเครื่องจักร (Machine Learning) ในระบบปัญญาประดิษฐ์นั้น สามารถวิเคราะห์ข้อมูลด้านการเงินและเตรียมข้อมูลบัญชี ได้อย่างแม่นยำ โดยไม่ต้องอาศัยนักบัญชีที่มีโอกาสคำนวณผิดพลาด ตัวอย่างที่มีเห็นอย่างเด่นชัด คือ ระบบ ATM และ Mobile Banking ได้เข้ามาแทนที่การทำงานหลายส่วนของมนุษย์ไปแล้วเรียบร้อย ซึ่งที่กล่าวมานั้น ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบตามมา เช่น การขโมยข้อมูลโดยผู้เจาะระบบ (Hacker) ที่เป็นมิถิฉาชีพหรือการให้ร้าย การให้ข้อมูลเท็จ ไปจนถึงการทำร้ายร่างกายและชีวิต เป็นต้น

การสร้างเครื่องมือขึ้นมาย่อมไม่มีปัญหาใด เพราะยังไม่เกิดความเสียหาย แต่ความเสียหายจะเกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อมีคนนำไปใช้ประโยชน์ในทางที่มิชอบ เช่น เอารูปปลอมไปทำนิติกรรมกับผู้อื่น หรือการสร้างบทสนทนาปลอมที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น ทำให้ผู้เสียหายเสื่อมเสียชื่อเสียง ซึ่งความเสียหายจากกระทำผิดเกิดขึ้นได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น โปรแกรมเมอร์ใช้ซอฟต์แวร์ของปัญญาประดิษฐ์ถูกออกแบบให้มีหน้าที่จุด

ไฟในโรงงานตอนกลางคืนเมื่อคนไม่อยู่แล้วอย่างจงใจกระทำการลอบวางเพลิง กรณีดังกล่าว โปรแกรมเมอร์ถูกถือว่าเป็นผู้กระทำการลอบวางเพลิง (William M. Clark, 1967: 1-2) แต่สำหรับผู้ใช้งาน แม้ผู้ใช้ไม่ได้เป็นคนเขียนซอฟต์แวร์ แต่ผู้ใช้งานก็เป็นคนใช้งานปัญญาประดิษฐ์เพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง เช่น ผู้ใช้ซื้อหุ่นยนต์รับใช้ ซึ่งถูกออกแบบให้ปฏิบัติตามคำสั่งโดยเจ้านายออกคำสั่งให้หุ่นยนต์ทำร้ายผู้รุกรานใดๆ ของบ้านก็ได้ หุ่นยนต์ปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด การกระทำเช่นนี้ มีลักษณะเช่นเดียวกับการที่ออกคำสั่งสุนัขของตนให้ทำร้ายผู้บุกรุก หากแต่ผู้ใช้งานมีเจตนาทางอาญา เมื่อผู้ใช้งานได้สั่งให้ปัญญาประดิษฐ์ทำร้ายผู้อื่น (Joshua Dressler, 2019: 980-981) การงดเว้นการกระทำก็เกิดผลกระทบและความเสียหายเช่นกัน กรณีนี้เกิดจากการที่ปัญญาประดิษฐ์ละเลยไม่กระทำการหรือยับยั้งเพื่อป้องกันเหตุต่างๆ ไม่ให้ผลเกิดขึ้น โดยไม่ได้ต้องการเคลื่อนไหวหรือกระทำการใดๆ ในขณะที่มีหน้าที่ที่จะต้องกระทำแต่กลับนิ่งเฉย เพราะคำสั่งถูกยับยั้งโดยมนุษย์ เช่น โปรแกรมเมอร์ หรือการประมวลผลที่ผิดพลาดเอง ทั้งนี้ทั้งหมดเกิดจากการตัดสินใจที่จะใช้ปัญญาประดิษฐ์ ทำงานแทนของมนุษย์จากข้อเท็จจริงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ปัญญาประดิษฐ์สามารถกระทำอันตรายต่อมนุษย์ได้ โดยจากหลักฐาน เหตุผล และ ข้อมูลที่ปรากฏ ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นควรกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้ป้อนคำสั่งหรือใช้งานปัญญาประดิษฐ์เพื่อควบคุมพฤติกรรม ในแง่หนึ่งแม้ปัญญาประดิษฐ์จะช่วยส่งเสริม ช่วยเหลือและเพิ่มโอกาสในชีวิตได้ ขณะเดียวกันมนุษย์จะตระหนักได้ว่าปัญญาประดิษฐ์สามารถก่ออันตรายแก่มนุษย์ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ด้วย ตั้งแต่ ผู้ออกแบบ ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ตลอดจน ผู้ใช้งาน อาจมีส่วนในการก่ออันตราย กระทั่งสร้างความเสียหายต่อผู้อื่น ซึ่งโดยภาพรวมนั้นปัญญาประดิษฐ์แทบไม่มีความอันตรายในตัวเอง แต่เป็นเพราะผู้ที่นำไปใช้ประโยชน์ต่างหากที่ควรจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบทั้งในทางศีลธรรม และ กฎหมาย แต่เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล จึงมีอาจกระทำหรือเชื่อฟังกฎหมายอันไม่สอดคล้องกับหลักการทางศีลธรรม (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2557: 270) การลงโทษตามกฎหมายเป็นเครื่องมือของรัฐ เพื่อบำรุงรักษาให้ประชาชนภายในรัฐสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข ดังนั้น ในทุกสังคมจึงจำเป็นต้องใช้กฎหมายและกฎศีลธรรมควบคู่กันไป (อุทัย กมลศิลป์, 2561: 1) เพราะเมื่อตราใบใดที่มนุษย์ยังคงใช้งานปัญญาประดิษฐ์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือ ก็ไม่แตกต่างจากเครื่องมืออื่น ๆ เช่น รถยนต์ โทรศัพท์ นาฬิกา มีดหรือปืนแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่แตกต่าง คือ เครื่องมือที่ว่านี้ สามารถประมวลผลหรือคิดเองได้อย่างซับซ้อนและมีประสิทธิภาพกว่าเครื่องมืออื่นใดในโลกที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เหตุนี้จึงควรกำหนดเกณฑ์ตัดสินใจทางจริยธรรมในการใช้งานให้กับผู้ที่ใช้งานปัญญาประดิษฐ์ เพื่อทำให้มนุษย์สามารถใช้งานปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์
- 2) เพื่อศึกษาเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์
- 3) เพื่อวิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่มีต่อปัญญาประดิษฐ์

ระเบียบวิธีวิจัย

- 1) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารเป็นหลัก และทำการรวบรวมข้อมูลดังนี้
 - 2) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) คือการศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539.
 - 3) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) กำหนดให้เนื้อหาอยู่ในขอบเขตของจริยศาสตร์ (Ethics) และตำราที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ งานวิจัย บทความ วารสาร เว็บไซต์ ที่เกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์

ผลการวิจัย

1) ปัญญาประดิษฐ์ คือ เครื่องมือ หรือ สิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์คิดค้นและสร้างขึ้น จากฐานความคิดที่ต้องการเครื่องทุ่นแรงที่สามารถ สั่งการ ประมวลผล แก้ปัญหาวิเคราะห์ และ ปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่มนุษย์ผู้ใช้งานระบุเป้าหมายให้ ปัญญาประดิษฐ์สามารถแบ่งออกเป็น 2 คุณลักษณะ (1) นิยามที่เน้นระบบที่เลียนแบบมนุษย์ กับ นิยามที่เน้นระบบที่มีเหตุผล แต่ไม่จำเป็นต้องเหมือนมนุษย์ (2) นิยามที่เน้นความคิดเป็นหลัก กับ นิยามที่เน้นการกระทำเป็นหลักซึ่งทั้งทั้ง 2 ลักษณะจัดแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม

(1) ระบบที่คิดเหมือนมนุษย์ (Systems that think like humans) คือ ความพยายามที่จะทำให้คอมพิวเตอร์คิดได้เหมือนมนุษย์ สามารถเรียนรู้ แก้ปัญหา หรือ ตัดสินใจในเรื่องๆนั้นได้เช่นเดียวกันกับมนุษย์

(2) ระบบที่กระทำเหมือนมนุษย์ (Systems that act like humans) คือ การศึกษาวิธีทำให้คอมพิวเตอร์กระทำในสิ่งที่มนุษย์ทำได้เช่น การสื่อสารได้ด้วยภาษาที่มนุษย์ใช้ ตัวอย่างคือ การแปลงข้อความเป็นคำพูด และ การแปลงคำพูดเป็นข้อความ หรือ การออกแบบให้มีประสาทสัมผัสคล้ายมนุษย์ เช่น คอมพิวเตอร์รับภาพได้โดยอุปกรณ์รับสัมผัส แล้วนำภาพไปประมวลผล การเคลื่อนไหวได้คล้ายมนุษย์ เช่น หุ่นยนต์ช่วยงานเคลื่อน

ย้ายสิ่งของ และ เรียนรู้ได้โดยสามารถตรวจจบบรูปแบบการเกิดของเหตุการณ์ใดๆ แล้วปรับตัวสู่สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปได้

(3) ระบบที่คิดอย่างมีเหตุผล (Systems that think rationally) คือ สามารถสร้างสติปัญญา ออกแบบให้ปัญญาประดิษฐ์ มีการคิดอย่างมีเหตุผล หรือ คิดได้อย่างถูกต้อง เช่น ใช้หลักตรรกศาสตร์ในการคิดหาคำตอบอย่างมีเหตุผล เช่น ระบบผู้เชี่ยวชาญ

(4) ระบบที่กระทำอย่างมีเหตุผล (Systems that act rationally) คือ ความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงปัญญาในสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สามารถกระทำอย่างมีเหตุผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่น โปรแกรมระบบขับรถอัตโนมัติ ที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ว่า ต้องไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง ที่กำหนดเอาไว้ ในระยะทางที่สั้นที่สุด

2) หลักคำสอนเกี่ยวกับความจริงที่เป็นสัจธรรม และหลักปฏิบัติที่ว่าด้วยคุณค่าทางจริยธรรมสำหรับพฤติกรรมของมนุษย์ เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับปัญหาทางจริยศาสตร์ที่ว่า อะไร คือ ความดี อะไร คือ ความชั่ว อะไร คือ สิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ มีอะไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความดี ความชั่วนั้น อะไรคือ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตแห่งการเป็นมนุษย์ของพระพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลตามวิธีการของปรัชญา ซึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอุปมาหลักคำสอนทั้งหมดนั้น ให้ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

หลักการสำคัญประการหนึ่งของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นฐานแนวคิดที่สัมพันธ์กับจริยศาสตร์ คือ หลักของเจตนา ในทรรศนะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์จะมีแนวคิดที่ เรือโน้ตที่จะทำให้เกิดเป็นกรรม ไม่ว่าจะ เป็นมนุษย์และสัตว์โดยสมมุติก็ตาม จะต้อง มีอำนาจในการคิดด้วยตนเองก่อน เพราะถ้าหากว่ามนุษย์เราเป็นหุ่นยนต์ ถูกตั้งระบบเซตโปรแกรมไว้ ก็ไม่ควรได้ชื่อว่าทำกุศลหรืออกุศลกรรม เพราะเรานั้นไม่ได้เลือก แต่เพราะว่าถูกป้อนเซตโปรแกรมให้ทำ พระพุทธองค์จึงทรงมองว่าเมื่อมนุษย์มีความสามารถในการเลือก และตัดสินใจ จงใจ ตั้งใจริเริ่มโดยตนเอง เมื่อกระทำไปโดยเจตนาแล้วเกิดเป็นกรรม ดังนั้นจึงต้องรับผิดชอบการกระทำ สำหรับพุทธจริยศาสตร์ ที่อยู่ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ทั้ง 3 ระดับ ตั้งแต่ เบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติที่ให้ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิตหรือความดีอันสูงสุด ดังที่ได้แสดงรายละเอียดไว้แล้วในงานวิจัยบทที่ 3 และ 4

3) วิเคราะห์เกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ ได้ข้อสรุปคือ การนำเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์ 3 ระดับ มาวิเคราะห์ตัดสินมนุษย์ผู้เกี่ยวข้องทุกกรณี ตั้งแต่เป็นผู้ออกแบบ ผู้สร้าง ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย โปรแกรมเมอร์ นักพัฒนา ไปจนถึงผู้ใช้งานในระดับต่างๆ ในฐานะผู้กระทำและมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะผลกระทบที่เกิดขึ้นจะให้ผลในทางบวกหรือลบ ดีหรือร้ายก็ตาม เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในกรอบของพุทธจริยศาสตร์ คือนำหลักการของ เบญจศีล หรือศีล 5 มาตัดสินในเบื้องต้น และ กุศลกรรมบถ 10 ประการเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในระดับกลาง ตลอดจนถึงเกณฑ์ขั้นสูง โดยใช้จริยมรรคมืองค์ 8 ทั้งนี้ มีหลักการสำคัญที่เป็นเกณฑ์ตัดสินในทางพุทธจริยศาสตร์คือ หลักเจตนา หมายถึงการคิดก่อนลงมือให้เกิดการกระทำ และ ต้องสอดคล้องกับผลของการกระทำไปด้วยกัน โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า (1) หากการกระทำนั้นเกิดจากเจตนาที่ดี ให้อุที่เจตนาเพียงอย่างเดียว หมายความว่า หากบุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปด้วยเจตนาที่ดี เจตนาดีนั้นจะมีผลทำให้การกระทำนั้นดีโดยไม่มีทางเสียได้เลย แม้ว่าบางครั้งผลที่เกิดจากการกระทำด้วยเจตนาดีนั้นจะเป็นไปในทางลบแก่บุคคลอื่นหรือตนเองก็ตาม (2) แต่ถ้าการกระทำนั้นเกิดจากเจตนาร้าย จะดูเจตนาควบคู่กับการดูผลด้วย หากว่าผลเป็นไปตามเจตนาร้ายนั้นทุกอย่าง การกระทำนั้นก็ชั่วอย่างสมบูรณ์ แต่ถ้าผลไม่ตรงกับเจตนา น้ำหนักของความชั่วร้ายลดลงตามสัดส่วน ดังนั้น คุณสมบัตินี้ด้านจริยศาสตร์ สำหรับผู้ใช้งานปัญญาประดิษฐ์จึงจำแนกออกเป็น (1) ระดับของผู้ใช้ และ (2) อำนาจการตัดสินใจใช้ เพราะต้องยอมรับว่ามีทั้งคุณและโทษ คือใช้เพื่อสร้างสรรค์ไม่ใช่เพื่อใช้ทำลายล้าง

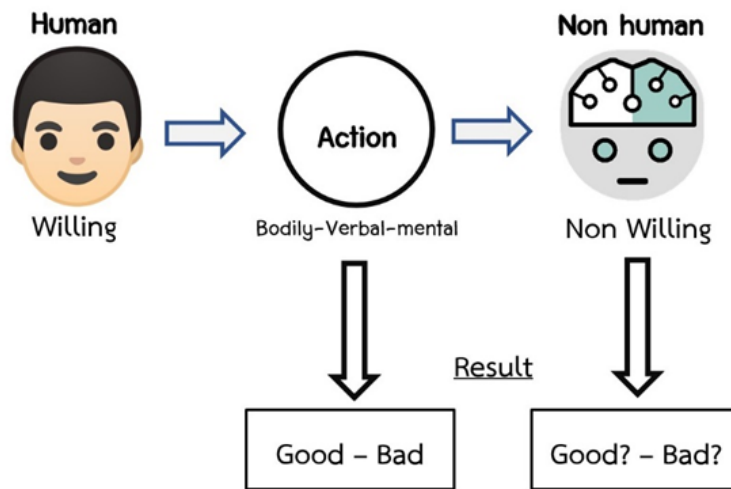
เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ ตลอดจน หลักการของเจตนาที่เป็นหัวใจสำคัญของพุทธปรัชญา งานวิจัยนี้อยู่ในขอบเขตของพุทธจริยศาสตร์ หากแต่ว่าแนวความคิดทางปรัชญาโดยเฉพาะกลุ่มสสารนิยมประเภทแบ่งตามหน้าที่ หรือ Functional Materialism ซึ่งมีทัศนคติทางภววิทยาที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ โดยให้ความเห็นอันแตกต่างจากมุมมองและโลกทัศน์ของพุทธปรัชญา เช่น นิยามของชีวิต และ กำเนิดของชีวิต ไปจนถึงเรื่องของอารมณ์กับเหตุผล เพราะเมื่อวิเคราะห์ขยายผลแล้ว จะทำให้เกิดทางเลือกที่เป็นเกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์ให้พิจารณาได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามข้อสรุปวิเคราะห์ประเด็นทางพุทธปรัชญากับปัญญาประดิษฐ์ก็ได้ให้เกณฑ์ตัดสิน เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจคือ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสภาวะการปรับตัวเข้าหากันเพื่อความสมดุล ที่เหมาะสมทั้งระดับปัจเจกบุคคล และ ต่อองค์กร ถือเป็นความรับผิดชอบในการกระทำที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ซึ่งเป็นประเด็นทางจริยธรรมในสังคม

อภิปรายผล

ปัญญาประดิษฐ์มีเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของวิถีชีวิตในโลกสมัยใหม่ มนุษย์ในฐานะผู้สร้าง และ ผู้ใช้งานย่อมต้องมีส่วนตระหนักความสำคัญของผลกระทบทั้งประโยชน์และโทษที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งการวิจัยใช้จากองค์ความรู้ทางพุทธปรัชญาเถรวาทโดยเน้นพุทธจริยศาสตร์มาเป็นเกณฑ์ตัดสินจากการใช้ปัญญาประดิษฐ์ตั้งแต่ระดับบุคคล และ สังคม ที่แสดงออกมาจากพฤติกรรม แต่เนื่องจากมนุษย์นั้นเป็นผู้ขับเคลื่อนทางสังคม สอดคล้องกับงานวรรณกรรมของ (Michel Foucault, 1964: 118-158) เรื่อง *Madness and Civilization* : อำนวยการดำเนินการโดยกลไกของระเบียบวินัย กำหนดเงื่อนไขที่เป็นบรรทัดฐานการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม เป็นผลผลิตของบริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ และ วัฒนธรรมที่ลับซับซ้อน การทำความเข้าใจและการใช้เหตุผลก็จะนำไปสู่การยอมรับอย่างไม่มีข้อสงสัยในการเลือกที่จะนำไปสู่การกระทำ สอดคล้องกับงานวรรณกรรมของ (David Hume, 1983: introduction) เรื่อง *A Treatise of Human Nature* : ทุกศาสตร์ล้วนมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติของมนุษย์ในระดับใดระดับหนึ่งเสมอ เพราะมนุษย์ศึกษาศาสตร์เหล่านั้น และ ตัดสินความถูก - ผิดของมัน หมายถึงการสร้างกรอบของความยุติธรรม บนพื้นฐานของผลประโยชน์ส่วนตัวและของสังคม การสร้างกรอบของความยุติธรรมจะมีความหมายก็ต่อเมื่อมีสังคมเกิดขึ้น ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจนี้เอง จึงทำให้ความยุติธรรมมีคุณสมบัติเป็นคุณธรรมข้อกำหนดทางจริยศาสตร์ สอดคล้องกับงานวรรณกรรมของ (Martin Heidegger, 1977: 3-6) เรื่อง *The Question Concerning Technology* : เทคโนโลยีเป็นกรอบที่กำหนดความเข้าใจของเราที่มีต่อโลก ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงวัตถุ แต่มีบทบาท หรือ มีความสัมพันธ์กับมนุษย์และการดำรงอยู่ของมนุษย์อีกด้วย แต่ถ้าเราจะมองโลกตามที่เทคโนโลยีกำหนดให้เราเท่านั้น นับว่าเป็นเรื่องที่น่าอันตราย เพราะเทคโนโลยีนั้นมีมิติที่ลึกซึ้ง หากเรามองเห็นว่าปัญญาประดิษฐ์เป็นเพียงเครื่องมือ ก็ต้องเข้าใจว่าเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาจากความรู้ของมนุษย์ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายบางอย่าง และ เทคโนโลยีหมายถึงระบบการใช้งานในสังคมทั้งหมด ดังนั้น เราควรมีความไว้วางใจที่ต่อปัญญาประดิษฐ์เป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางจริยศาสตร์ ไม่ต่างจากความไว้วางใจที่เรามีต่อมนุษย์ด้วยกันเพราะว่าเราสามารถประเมินปัจจัยต่างๆ เพื่อให้เราตัดสินใจว่าจะไว้วางใจเทคโนโลยีได้เพียงใด ไม่ต่างจากการประเมินว่าเราจะเชื่อใจมนุษย์ด้วยกันได้มากน้อยเพียงใด เมื่อปัญญาประดิษฐ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ก็เท่ากับว่ามันกำลังเข้ามาอยู่ในความสัมพันธ์ทางจริยธรรม ซึ่ง トラบไตที่เราเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเทคโนโลยี ในฐานะที่เราเป็นสมาชิกของสังคมจึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องประเมินและกำหนดรูปแบบเกณฑ์

การตัดสินใจทางจริยศาสตร์ พุทธจริยศาสตร์จึงเป็นเครื่องมือที่ส่องความประพฤติกองและเป็นเกณฑ์ตัดสินความถูก ผิด ควร ไม่ควร นับว่ารากฐานสำคัญของความสุข และ ความสงบ

องค์ความรู้จากงานวิจัย

ความรับผิดชอบในการกระทำที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ เป็นประเด็นทางจริยศาสตร์ในสังคม เพราะถ้าหากระบบที่ทำงานและตัดสินใจด้วยตัวเองเกิดความผิดพลาด เช่น ทำให้รถไร้คนขับชนคนบนถนน ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ มีการคาดการณ์ว่า ปัญญาประดิษฐ์อาจเป็นภัยพิบัติทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต เช่น การโจรกรรมฐานข้อมูล การเงินและบัตรเครดิตธนาคารประเทศต่างๆ มีผลทำให้เกิดความเสียหายทางการเงินมูลค่ามหาศาลนับล้านๆบาท ต่างล้วนเป็นประเด็นที่ต้องระมัดระวัง ปัญญาประดิษฐ์จึงควรเป็นเครื่องมือที่นำไปใช้โดยมนุษย์ที่มีศีลธรรมจริยธรรม ดังนั้น คุณสมบัติด้านจริยศาสตร์ สำหรับในใช้งานจึงจำแนกออกเป็น (1) ระดับของผู้ใช้ และ (2) อำนาจการตัดสินใจใช้ เพราะต้องยอมรับว่ามีทั้งคุณและโทษ คือใช้เพื่อสร้างสรรค์ก็ได้ หรือ ใช้เพื่อทำลายล้างก็ได้ โดยมีหลักการว่าถ้าการกระทำนั้นเกิดจากเจตนาร้าย จะดูเพียงเจตนาอย่างเดียวไม่ได้ ต้องดูผลด้วย หากการกระทำนั้นถือว่าช่วยอย่างสมบูรณ์ หากว่าผลเป็นไปตามเจตนาร้ายนั้นทุกอย่าง แต่ถ้าผลไม่ตรงกับเจตนา น้ำหนักของความชั่วร้ายลดลงตามสัดส่วน เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ คือ สิ่งจะเข้ามาช่วยให้มีความเป็นเหตุเป็นผลในการตัดสินใจ โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์ที่มีความขัดแย้งทางจริยธรรม (ethical dilemmas) มนุษย์ในฐานะ ผู้สร้าง ผู้พัฒนา ต้องเริ่มให้ความสำคัญใน ประเด็นดังกล่าว เช่นเดียวกับการเร่งพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถของปัญญาประดิษฐ์ให้สูงขึ้นไปเพื่อตอบสนองการใช้งานของสังคมมนุษย์

สรุป

เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ ตลอดจน หลักการของเจตนาที่เป็นหัวใจสำคัญของพุทธปรัชญา งานวิจัยนี้อยู่ในขอบเขตของพุทธจริยศาสตร์ หากแต่ว่าแนวความคิดทางปรัชญาโดยเฉพาะกลุ่มสสารนิยมประเภทแบ่งตามหน้าที่ หรือ Functional Materialism ซึ่งมีทัศนะทางภววิทยาที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ โดยให้ความเห็นอันแตกต่างจากมุมมองและโลกทัศน์ของพุทธปรัชญา เช่น นิยามของชีวิต และ กำเนิดของชีวิต ไปจนถึงเรื่องของการอรรถกถาเหตุผล เพราะเมื่อวิเคราะห์ขยายผลแล้ว จะทำให้เกิดทางเลือกที่เป็นเกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์ให้พิจารณาได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามข้อสรุปวิเคราะห์ประเด็นทางพุทธปรัชญากับปัญญาประดิษฐ์ก็ได้ให้เกณฑ์ตัดสิน เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจคือ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสภาวะการปรับตัวเข้าหากันเพื่อความสมดุล ที่เหมาะสมทั้งระดับปัจเจกบุคคล และ ต่อองค์กร ถือเป็นความรับผิดชอบในการกระทำที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งเป็นประเด็นทางจริยธรรมในสังคม

บรรณานุกรม

- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2557). **นิติปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. (2539). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุทัย กมลศิลป์. (2561). การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดพุทธจริยศาสตร์กับโทษประหารชีวิต. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- David Hume. (1983). **A Treatise of Human Nature**. Oxford: Oxford University Press.
- Joshua Dressler. (2019). **Cases and Materials on Criminal Law**. United States of America : Eagan. Minnsota & West Academic Publishing.
- Martin Heidegger. (1977). **The Question Concerning Technology**. United States of America: Harper & Row Publishers.
- Michel Foucault. (1964). **Madness and Civilization**. France : Pantheon Books.
- William M. (1967). **Clark and William L. Marshall. Law of Crimes**. Chicaco: Callaghan Company& Publisher.

ศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการเชิงพุทธของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

An Analatical Study on Buddhist Management of Phrasingh Woramahavihara Temple

พระอำนาจ ธีรวิริโย (ขันตา)

Phra Amnat Thiraviriyo (Khanta)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail: khantaamnat@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงพุทธ 2) เพื่อศึกษาบริบทการบริหารจัดการของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร 3) เพื่อวิเคราะห์การบริหารจัดการเชิงพุทธของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหารการเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการ เป็นศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่วนการบริหารจัดการเชิงพุทธ เป็นการน้อมนำเอาหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหาร ผู้บริหารที่ดี ต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการคือ 1 มีความชำนาญในการใช้ความคิด 2 มีความชำนาญด้านเทคนิค 3 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 2) วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฆราวาส ได้นำศาสตร์การบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อบริหารวัดตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ คือ 1 ด้านการปกครอง 2 ด้านการศาสนศึกษา 3 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4 ด้านการเผยแผ่ 5 ด้านการสาธารณูปการ 6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ 3) ผู้บริหารวัด มีท่านอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ได้น้อมนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการวัดทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 อธิปไตย 3 สาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดคุณประโยชน์อันดีงามและก่อให้เกิดความสุขต่อตนเอง ต่อองค์กร ต่อเพื่อนร่วมงาน และสังคม ดังจะเห็นได้จากการทำงานที่ผู้บริหารวัดและพนักงานมีความสุขในการทำงาน และมีความสุขใจมากขึ้นที่ได้เห็นวัดมีการบริหารจัดการที่ดี

คำสำคัญ: การบริหาร, การบริหารจัดการเชิงพุทธ, วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

Abstract

This research aimed to study 3 objectives 1) to study the concept and theory of the Buddhist management 2) to study the context of management in Phrasing Woramahavihara Temple, and 3) to analyze the Buddhist management of Phrasing Woramahavihara Temple. It is a qualitative research.

The findings are as follows:

1) The management, in general, is the arts of effectively works that reach to its goals. But the Buddhist management is to apply the Buddhadhamma in a general management. The good administrator should be required with 3 skillful qualities: (1) the thinking skill, (2) the technical skill and (3) the good human relation skill.

2) Phrasing Woramahavihara Temple has been participatory managed by the clergy and the laities. It was applied the modern administrative science with the Buddhist doctrines in temple management following to the clergy's 6 aspects. They are (1) the Administration, (2) the Religious Education, (3) the Social Welfare Education, (4) the Propagation, (5) the Public Affairs, (6) the Social Works.

3) All staffs; the Abbot, the Assistant Abbot and the Temple Broad Members have applied the Buddhadhamma into the 6 aspects of the temple management, such as 4 Holy Abiding Virtues, 4 Accomplishing Paths, 3 Authorities, 6 Remembering Virtues, and 4 Principles of Service. These are for the best benefit and the happiness towards oneself, the organization, the colleagues and society. As we have seen the temple administrators and staffs are full of happiness in doing works and also they, having seen the good temple management, are more happy in their minds.

Keywords: Management, Buddhist management, Phrasing Woramahavihara Temple.

บทนำ

จากการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรวดเร็วทำให้วัดที่เคยเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นศูนย์กลางการศึกษาเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา การให้ความสำคัญก็ได้ลดน้อยถอยลงไป การบริหารจัดการวัดอย่างบูรณาการจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถดึงดูดความสนใจจากเหล่าพุทธศาสนิกชน ประชาชนและนักท่องเที่ยว ถ้าหากพระสงฆ์ในประเทศ ซึ่งมีจำนวนมากที่มีความรู้ความเข้าใจว่า การพัฒนาที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาคน ก็จะได้ช่วยกันชี้แจงให้ประชาชนและผู้นำทางสังคมเข้าใจ เพราะพระสงฆ์มีโอกาสพบปะสนทนากับคนทุกระดับ และวัดเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่งของสังคม ทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้าง ศาสนสถาน บุคลากร เงิน ศรัทธา จะมีการบริหารจัดการอย่างไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม ตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา

การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และบริหารบุคคลากรในองค์กร ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ของบุคคลากรจำเป็นจะต้องมีความสามัคคี และทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำกับผู้ตาม

การบริหารจัดการวัดทั่วไปจะเน้นการบริหารตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ (พระมหาสุริยา หอมวัน, 2549: 35) แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการเชิงพุทธจึงเป็นหลักการบริหารที่ทุกวัดจำเป็นต้องนำมาใช้ในการบริหารทรัพยากรภายในวัดให้เกิดผลสัมฤทธิ์และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารจัดการ ซึ่งทางผู้วิจัยได้นำหลักธรรมที่สามารถนำมาบริหารจัดการวัด คือ หลักอธิปไตยธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 305: 274) หลักสังคหวัตถุธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 492: 531) และหลักสาราณียธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 492: 531) ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมในอุดมคติที่สามารถนำมาบริหารจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพ อาจกล่าวได้ว่าพุทธวิธีการบริหารของพระพุทธเจ้า เป็นพุทธวิธีการบริหารที่ยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเองก็ต้องประพฤติธรรม และใช้หลักธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งอัตตาธิปไตยและโลกาธิปไตย ผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้งโดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้บริหารที่เป็น

โลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้ก็มีกหนี่ปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคติว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขาคือคิดว่า อำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือ ประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539: 9)

ดังนั้นการศึกษาวិเคราะห์การบริหารจัดการเชิงพุทธของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ย่อมเป็นประโยชน์ในการพัฒนาวัดให้มีความพร้อมต่อการเรียนรู้ภายในวัด ทั้งความเป็นเสน่ห์ของวัดในล้านนาและความทันสมัยที่พองาม การบริหารจัดการวัดให้ถูกวิธีย่อมเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและแหล่งเรียนรู้ อีกทั้งเป็นการเรียนรู้การจ้ดระบบระเบียบภายในวัดที่ไม่ผิดรูปแบบที่มหาเถรสมาคมอนุญาตอีกด้วย จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการเชิงพุทธของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการวัดให้ถูกต้อง เป็นระบบระเบียบตรงคุณค่าน่าเรียนรู้เยี่ยมชม และเป็นแบบแผนการพัฒนาวัดในจังหวัดเชียงใหม่ให้มีมาตรฐานที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงพุทธ
- 2) เพื่อศึกษาบริบทการบริหารจัดการของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร
- 3) เพื่อวิเคราะห์การบริหารจัดการของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ตามหลักการ

บริหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ด้านเป้าหมายประชากรภายในวัด คือ เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร เป้าหมายประชากรภายนอกวัด คือ

คณะกรรมการ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ผู้บริหารโรงเรียนธรรมราชศึกษา ศรีธัญญาติโยม และนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จำนวน 22 รูป/คน นำข้อมูลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการพรรณนาความ และสรุปผลการวิจัยเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการบริหารจัดการวัดพระสิงห์ วรมหาวิหารต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการเชิงพุทธ ของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร” สรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1) แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงพุทธ

วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร มีรูปแบบการบริหารงานแบบองค์กรวิถีพุทธ คือ ผสมผสานระหว่างศาสตร์สมัยใหม่ และใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหาร จากการศึกษาเชิงเอกสารและจากการวิเคราะห์บันทึกคำสัมภาษณ์ของพระสงฆ์ระดับผู้บริหารและคณะกรรมการวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร พุทธวิธีบริหารในครั้งนี้ขอใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณา หน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ 7 ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDCORB มาใช้ในการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

1) P- Planning วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร มีการประชุมการวางแผน เป็นการกำหนดโครงการว่าจะทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางจะปฏิบัติอย่างไร เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ วรมหาวิหารจะเรียกประชุมผู้ช่วยเจ้าอาวาสทุกรูป เพื่อมอบนโยบายและวางแผนงานเป็นประจำ เพราะวัดพระสิงห์ฯมีกิจกรรมเยอะจึงต้องมีการประชุมเพื่อเตรียมงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2) O - Organizing การจัดการองค์การ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหารแบ่งอำนาจการบริหารภายในวัดออกเป็น 7 คณะด้วยกัน ซึ่งเจ้าอาวาสจะมอบอำนาจแก่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสทุกรูปที่เป็นหัวหน้าคณะ ได้บริหารจัดการภายในคณะที่ตนได้รับมอบหมายในทุกส่วน ด้านอาคารสถานที่ คือ พระวิหาร พระอุโบสถ พระธาตุหลวง เป็นต้น ด้านบุคคล คือพระภิกษุสามเณร ศิษย์วัด และเจ้าหน้าที่ เป็นต้น ด้านกิจกรรม คือ กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานประจำปี กิจกรรมแข่งขันทักษะทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมทางคณะสงฆ์ และกิจกรรมวันสำคัญของชาติ เป็นต้น

3) S- Staffing เจ้าอาวาสจะแต่งตั้งผู้ช่วยเจ้าอาวาสในแต่ละฝ่ายงาน ตามความถนัดของแต่ละรูป จากการดำเนินงานร่วมกันก็จะเห็นถึงศักยภาพและความถนัดของแต่ละรูป และเพื่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีระบบ ท่านเจ้าอาวาสจึงแบ่งอำนาจหน้าที่เป็นฝ่ายงานต่างๆ คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

4) D- Directing เจ้าอาวาสจะนัดประชุมอยู่เป็นนิจ เพราะวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เป็นวัดใหญ่จะมีกิจกรรมมาก ทั้งภาครัฐ และกิจกรรมของวัด ในที่ประชุมจะมีการแนะนำทิศทางการดำเนินงานให้ออกมาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน บอกทิศทางการทำงานเสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วว่าควรจะทำอะไร อย่างไร ไปในทิศทางใด

5) Co-Coordinating การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่างๆ ทำให้สามารถทำงานร่วมกันได้ ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การสื่อสาร การกำหนดระเบียบแบบแผนในการทำงาน เป็นต้น หลังจากมีการประชุมผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัด จากนั้นผู้ช่วยเจ้าอาวาสก็มีการกระจายงานไปยังทีมงานของตน และมีการประสานงานติดต่อกันอยู่เสมอ เพื่อติดตามผลการทำงานของแต่ละฝ่าย ซึ่งการประสานงานก็มีหลากหลายเทคนิค เช่น ในที่ประชุม การสนทนา โทรศัพท์ LINE MESSAGE เป็นต้น

6) R- Reporting หลังเสร็จกิจกรรมในแต่ละครั้งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดในแต่ละฝ่ายงานได้มีการรายงานผลการดำเนินงาน รวมถึงรายงานถึงปัญหาและอุปสรรคให้เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้รับทราบเพื่อหาวิธีแก้ไขต่อไปเช่น การทำเป็นเอกสาร การสนทนาพูดคุย การโทรศัพท์พูดคุย และการส่งข้อความรายงานผล เป็นต้น

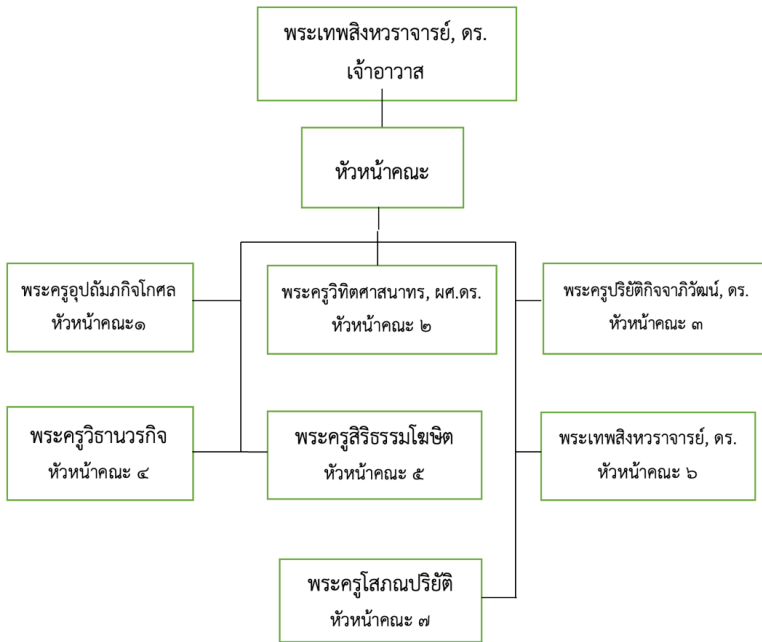
7) B- Budgeting ทางวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร มีการจัดทำระบบรายรับ-จ่ายอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งในกิจกรรมภายในวัดทุกอย่าง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสแต่ละฝ่ายสามารถทำเรื่องเบิกจ่ายตามความเหมาะสมของงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งมีหลักฐานการใช้จ่ายแนบมาด้วย เพื่อความโปร่งใสและไร้ข้อสงสัยของทุกคน

จากการนำทฤษฎีการบริหารจัดการของนักบริหาร POSDCORB มาใช้ในการบริหารจัดการวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ก็พอจะเห็นโครงสร้างการทำงานอย่างมีระบบและเป็นรูปธรรมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง นอกจากจะมีทฤษฎีที่ชัดเจนแล้ว จำเป็นที่จะต้องมีเครื่องมือในการกำกับ นั่นคือหลักธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการควบคู่ไปด้วย ผู้บริหารนอกจากเป็นผู้มีความรู้ดีแล้วยังจำเป็นที่จะต้องมีหลัก

ธรรมะประจำใจอีกด้วย ซึ่งเรียกว่าการบริหารจัดการเชิงพุทธ การบริหารเชิงพุทธก็คือการนำ ศาสตร์วิชาการบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากการศึกษาหลักธรรมในอุดมคติที่สามารถใช้ในการบริหารจัดการวัดได้ เช่น อธิปไตย 3 สังคห วัตถุ 4 และสาราณียธรรม 6 เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักธรรมในอุดมคติที่สามารถนำมาใช้ในการ บริหารจัดการวัดได้ แต่ในบริบทการบริหารวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้า อาวาสและคณะกรรมการวัดได้ใช้หลักธรรมในการบริหารวัด เช่น อธิปไตย 3 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และสัพปุริสธรรม 7 เป็นต้น เพื่อการบริหารจัดการเชิงพุทธของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหารอย่างมีประสิทธิภาพและ เกิดประสิทธิผล

2) บริบทการบริหารจัดการของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

โครงสร้างการบริหารวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร เป็นการบริหารวัดแบบแนวตั้ง มี เจ้าอาวาสเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และแต่งตั้งผู้ช่วยเจ้าอาวาสเข้ามาช่วยบริหารตามฝ่ายงาน เพราะวัดพระสิงห์ฯเป็นวัดใหญ่และมีจำนวนพระภิกษุสามเณรมาก จะอาศัยเจ้าอาวาสรูป เดียวเกรงว่าการบริหารจัดการและควบคุมดูแลภายในวัดอาจไม่ทั่วถึง จึงมีการแยกคณะกรรมการ ครอบงายในวัดออกเป็น 7 คณะ และแต่งตั้งผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่มีความสามารถและเป็น ที่เคารพนับถือของพระสงฆ์สามเณรภายในวัด รับภาระหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะปกครอง เพื่อ ง่ายต่อการบริหารจัดการ และมีการประชุมรายงานผลเป็นประจำ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหารมี โครงสร้างการบริหารอย่างเป็นขั้นตอน โดยมีพระเทพสิงหวิธานจารย์,ดร. เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร เป็นประธาน และมีผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 11 รูป ในแต่ละฝ่ายงานได้รับนโยบาย ไปดำเนินงานตามภาระหน้าที่ของตน และมีไวยาวัจกรเข้ามาแบ่งเบาภาระงานและทำให้การ บริหารภายในวัดดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

แผนผังคณะกรรมการปกครองภายในวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

จากโครงสร้างการบริหารจัดการของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร เราจะมองเห็นโครงสร้างการบริหารของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหารได้อย่างชัดเจน ได้เห็นการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจ 6 ด้าน ของคณะสงฆ์ คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อำนาจการบริหารจัดการวัดไม่ได้ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว แต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสทุกรูปมีส่วนร่วมในการบริหาร ระดมความคิดเห็น วางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาวัดให้ยั่งยืนต่อไป

3) การบริหารจัดการของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ตามหลักการบริหารจัดการเชิงพุทธ

วัดพระสิงห์ วรมหาวิหารเป็นองค์กรที่มีการบริหารจัดการเชิงพุทธ คือ ได้นำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับศาสตร์วิชาสมัยใหม่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารตน บริหารคน และบริหารงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน จากการวิเคราะห์บันทึกคำสัมภาษณ์ของเจ้าอาวาส

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร พบว่า หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการองค์กรเชิงพุทธ ด้านการครองตน ครองคน และครองงาน สรุปได้ว่า เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ได้นำอานิสงส์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการครองตน ครองคน และครองงาน ได้แก่ อธิปไตย 3 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 สาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 ซึ่งทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการบริหารวัดเป็นอย่างดี ทำให้วัดพระสิงห์ วรมหาวิหารเป็นที่รู้จักของประชาชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศ มีบุคคลากรที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรม และนำความรู้ไปใช้ในการบริหารองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

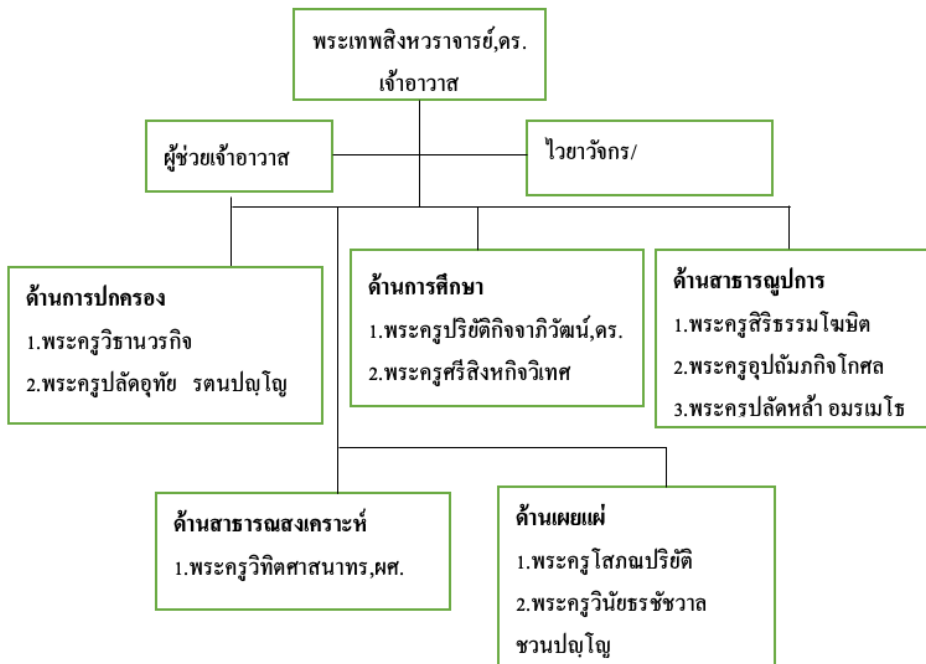
อภิปรายผล

การปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารคณะสงฆ์ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ว่าการปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษาการปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมิใช่เป็นจุดหมายในตัวแต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อเพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้นถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจเมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิปักษ์ที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกันด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหาเริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยังต้องเพิ่มการใช้อำนาจใช้อำนาจและจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดีแต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลวนั่นเอง (พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2539: 78)

การบริหารเชิงพุทธวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ได้มีการกระจายอำนาจการบริหารคณะสงฆ์ในแต่ละด้านตามภารกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน โดยมีหลักธรรมในการบริหารวัด มีการประชุมเพื่อสร้างข้อตกลงและหาทางออกของปัญหาในแต่ละด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญมี วรณวิเศษ (พระมหาบุญมี วรณวิเศษ, 2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิต การพัฒนาของท่านมีอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชน มีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข

และสาธารณประโยชน์อื่นๆตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการผจญ อจาโร (ทนันจง) (พระอธิการผจญ อจาโร (ทนันจง), 2554: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรม มาภิบาล พบว่า บทบาทของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และพระลูกวัด ในการบริหารจัดการวัด โดยใช้หลักธรรมมาภิบาลด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการและการเผยแผ่การนำหลักธรรมมาภิบาล ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ใน พระสงฆ์ทุกระดับ ซึ่งบทบาทในการบริหารงานโดยใช้ธรรมมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการ จัดระเบียบให้กับวัดและชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมีความรู้รักสามัคคีและร่วมกัน เป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากงานวิจัย

แผนผังโครงสร้างการบริหารวัดพระสิงห์ วรหาวิหาร

แนวทางการพัฒนาวัดตามโครงสร้างการบริหารของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ได้เห็นการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจ 6 ด้าน ของคณะสงฆ์ คือ 1. ด้านการปกครอง 2. ด้านการศึกษา 3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4. ด้านการเผยแผ่ 5. ด้านการสาธารณูปการ 6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อำนาจการบริหารจัดการวัดไม่ได้ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว แต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสทุกรูป และยังมีคณะกรรมการฝ่ายฆราวาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ระดมความคิด วางแผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาวัดให้ยั่งยืน ต่อไป

สรุป

แนวทางในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดเชียงใหม่มีหลากหลายแนวทางขึ้นอยู่กับศักยภาพความพร้อมของผู้นำและวิสัยทัศน์ของเจ้าอาวาส บุคลากรภายในวัด และสถานการณ์ปัญหาของชุมชนนั้นๆ เป็นสำคัญ โดยสามารถจัดทำเป็นเครือข่ายตามบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ทำงานโดดเด่นในเรื่องเดียวกัน อาทิ เครือข่ายพระสงฆ์ในการสังคมสงเคราะห์ด้านการจัดสวัสดิการ เครือข่ายพระสงฆ์ในการสังคมสงเคราะห์ด้านการอบรมศีลธรรมจริยธรรม เครือข่ายพระสงฆ์ในการสังคมสงเคราะห์ด้านการให้การศึกษา เครือข่ายพระสงฆ์ในการสังคมสงเคราะห์ด้านการส่งเสริมอาชีพ และเครือข่ายพระสงฆ์ในการสังคมสงเคราะห์ด้านการรักษาสุขภาพ เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ของวัดที่มีความร่วมมือกันในระดับต่างๆ ตั้งแต่ในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2542). **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กาญจนา ไชยวงศ์. (2548). “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตามหลักธรรมมาภิบาลของสถานประกอบการอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- กุลิก และอูวิก (Gulick L. and UrwickJ.) อ้างใน สมาน รังสิโยภุชฎ์. (2545). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร : นำงการพิมพ์.

- พระธรรมกิตติวงศ์. (2541). “พระสงฆ์กับกรมการศาสนา” ในกรมการศาสนาสู่ทศวรรษ
แห่งการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2539). การปกครองคณะสงฆ์ไทย,
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ. (2544). “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะ
กรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุริยา หอมวัน. (2549). “บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระ
ภิกษุ-สามเณร วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ”. สาร
นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูรธมฺมจิตฺโต). (2542). การปกครองคณะสงฆ์ไทย,
กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.
- พระราชรัตนมณี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). (2538). การจัดสาธารณูปการและสาธารณะ
สงเคราะห์ของวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
(2539). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2546). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิบุณยวิสุทธิ.
สาขาวิชาการบริหารองค์การ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก.
- สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่.(2548). ประวัติวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่:
โรงพิมพ์นันทพันธ์.

ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา
The Administrative Indexes of Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University to Achieve the Excellence in Buddhist Education

ราตรี วงศ์เครธา, เกียรติสุตา ศรีสุข
Ratree Wongkrao, Kiatsuda Srisuk
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University
Email: watashiwajeeb1@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสังเคราะห์ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา 2) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนากับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนามี 5 องค์ประกอบ 13 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1) การบริหารจัดการเชิง พุทธวิธีผสมสานการบริหารจัดการแนวใหม่ 4 ตัวบ่งชี้ 2) ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง 3 ตัวบ่งชี้ 3) วัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ 2 ตัวบ่งชี้ 4) เทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งสนับสนุน 2 ตัวบ่งชี้ และ 5) เครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา 2 ตัวบ่งชี้ ตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับสูง

คำสำคัญ: ตัวบ่งชี้, การบริหารจัดการวิทยาเขต, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 2

Abstract

The objectives of this research were : 1) to synthesize the administrative indexes of Campuses, Mahachulalongkornrajavidyalaya University towards the excellence in the educating on Buddhism, 2) to examine the administrative index's harmoniousness of Campuses, Mahachulalongkornrajavidyalaya University towards the excellence in the educating on Buddhism with the explicit data by analyzing the second affirmative factors. It is quantitative research.

Its results were found that: in the administration of Campuses, Mahachulalongkorn- rajavidyalaya University towards the excellence in the educating on Buddhism, there are 5 factors and 13 Indexes namely: 1) the 4 indexes in Buddhist administration mixed with the new administration, 2) the 3 indexes in the Buddhist leadership which promoted the change, 3) the 2 indexes in the Buddhist learning organizational culture, 4) the 2 indexes in the information technology and its tools, and 5) the 2 indexes in the network of cooperation in education of Buddhism. These established indexes are consistency with the explicit data in the high-level.

Keywords: Indicator, Campus Administration, Mahachulalongkornrajavidyalai University, 2nd Confirmatory Factor Analysis

บทนำ

การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วโลก ไม่เพียงเฉพาะมีบทบาทในการผลิตกำลังคนระดับสูงที่จำเป็นในตลาดแรงงานเท่านั้น หากแต่ยังเป็นแหล่งฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญระดับสูงสำหรับทุกภาคส่วนในสังคม ตลอดจนมีบทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561: 154) กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจส่งผลให้ระบบการอุดมศึกษาทั่วโลกต้องปรับตัวและพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการอุดมศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาได้เผชิญกับความท้าทาย เนื่องจากโครงสร้างที่ไม่แข็งแรงมั่นคง ขาดความพร้อมในการปรับตัว ซึ่งการอุดมศึกษาในประเทศที่กำลังพัฒนาโดยส่วนใหญ่

มีรากฐานบนรูปแบบดั้งเดิม กล่าวคือมีลักษณะแบบรวมศูนย์ ควบคุมอำนาจโดยรัฐ หากแต่โลกในปัจจุบันตลาดแรงงานเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาระบบอุดมศึกษา ทำให้รัฐและผู้บริหารตลอดจนคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยไม่สามารถปรับตัวและบูรณาการให้เข้ากับแนวทางผลิตที่ตลาดเป็นกลไกสำคัญในการจัดการศึกษาได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560: 228) สภาพการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ยังส่งผลต่อแนวทางการจัดการศึกษาที่ต้องมุ่งเน้นให้ผลลัพธ์หรือคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพในมิติต่างๆด้วยกล่าวคือ นอกจากจะเป็นผู้มีความรู้และทักษะขั้นสูง มีความเป็นเลิศในเนื้อหาของสาระแล้วยังต้องเป็นผู้มีทักษะการเรียนรู้ ทักษะชีวิต ตลอดจนต้องเป็นผู้ที่มีทักษะแห่งการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาตลอดจนพัฒนาสังคมที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทัน (ทิตินา แคมณี, 2555; วิจารณ์ พานิช, 2555: 7)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นองค์กรการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เผชิญกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน โดยเป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านพุทธศาสนาที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทย มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการจัดการศึกษาคือพัฒนาคนให้รับใช้พระพุทธศาสนาและสังคม มุ่งสู่ความเป็นเลิศทางด้านพระพุทธศาสนา กำหนดเป้าหมายการผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 9 ประการ ได้แก่ (1) ปฏิปทาหน้าเลื่อมใส (2) รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทาง สังคม (3) มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา (4) มีความสามารถในการแก้ปัญหา (5) มีความใฝ่รู้ใฝ่คิด (6) มีน้ำใจเสียสละเพื่อส่วนรวม (7) มีโลกทัศน์กว้างไกล (8) มีความเป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา (9) มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เพียงพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งวิทยาเขตวิทยาลัยสงฆ์ ศูนย์วิทยบริการและห้องเรียนกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี และมีบัณฑิตวิทยาลัยจัดการศึกษาระดับ ปริญญาโทและปริญญาเอก มีภารกิจหลักในด้านการวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 12 ปี 2560-2564 ได้กำหนดวิสัยทัศน์เป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาระดับโลก เมื่อพิจารณาบริบทการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยซึ่งมีการกระจายอยู่ทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยมีส่วนกลาง 1 แห่ง วิทยาเขตในส่วนภูมิภาคทั่วประเทศจำนวน 11 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 23 แห่ง ห้องเรียนในภูมิภาคต่างๆ 7 แห่ง สถาบันสมทบทั้งในประเทศและต่างประเทศ 8 แห่ง หน่วยงานในกำกับทั้งหมดดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน มีแผนยุทธศาสตร์และนโยบายการบริหารมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารสูงสุดทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขต บริบทนี้

นับเป็นความท้าทายในการบริหารจัดการวิทยาเขต ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการสร้างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการสำหรับวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ที่มีความเหมาะสมกับบริบทปัจจุบันเพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับการบริหารจัดการวิทยาเขตทั้ง 11 แห่ง ให้สามารถปรับตัวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและมุ่งสู่วิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสังเคราะห์ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา
- 2) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนากับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1: การสังเคราะห์ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา

1) แหล่งข้อมูล ในระยะที่ 1 ได้แก่ เอกสารแนวคิดทฤษฎี งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ และผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาด้านแนวคิดคุณภาพมาตรฐานสากล และผู้เชี่ยวชาญในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 7 ท่าน ได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 1 ประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร กรอบการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้สำหรับผู้เชี่ยวชาญ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยแบบบันทึกข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร กรอบการสนทนากลุ่ม ได้รับการตรวจสอบความ

ถูกต้องและเหมาะสมโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ส่วนแบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นได้รับการพิจารณาตรวจสอบด้านความตรงเชิงเนื้อหา การใช้ภาษาและความเหมาะสมของข้อความจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และนำไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลและวิจัยจำนวน 3 ท่านผลการตรวจสอบพบว่ามีความตรงเชิงเนื้อหาเป็นไปตามเกณฑ์ ($IOC > 0.75$)

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและบันทึกลงในแบบบันทึกข้อมูลจากการศึกษาเอกสารด้วยตนเอง แล้วจัดทำร่างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนำไปใช้ในการจัดทำกรอบการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยได้ประสานไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 ท่านเพื่อนัดหมายวันเวลาและสถานที่ในการดำเนินการสนทนากลุ่ม หลังจากดำเนินการสนทนากลุ่มเสร็จสิ้นผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นต่างๆมาปรับปรุงแก้ไขตัวบ่งชี้จัดทำเป็นร่างตัวบ่งชี้ฉบับแก้ไขแล้วส่งมอบให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 ท่านทำการประเมินความเหมาะสมของตัวบ่งชี้

4) การวิเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลผลค่าเฉลี่ยเทียบกับเกณฑ์ โดยเลือกใช้ตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากและมากที่สุด

ระยะที่ 2: การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของการบริหารจัดการวิทยาเขตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ประชากร คือ บุคลากรสายวิชาการและบุคลากรสายปฏิบัติการ ที่ปฏิบัติงานในวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยประกอบด้วย 11 วิทยาเขต และ 19 วิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 1508 รูป/คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาระยะที่สองคือ แบบสอบถามการบริหารจัดการวิทยาเขตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาเป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 70 ข้อ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลและวิจัยการศึกษา 3 ท่าน (IOC อยู่ระหว่าง $0.75-1.00$) และหาคุณภาพเครื่องมือโดยการทดลองใช้กับกลุ่มคล้ายตัวอย่างจำนวน 30 คน ตรวจสอบความเชื่อมั่นแบบสอดคล้องภายในพบว่ามีค่า Cronbach's Alpha Coefficient

รายด้านอยู่ระหว่าง .886-.976 และรายฉบับมีค่า .996 และตรวจสอบอำนาจจำแนกด้วยค่า Item total Correlation อยู่ระหว่าง .583-.911

3) การรวบรวมข้อมูลในระยะเวลาที่สอง ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลทางไปรษณีย์ระหว่างเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2563

4) การวิเคราะห์ข้อมูลในระยะเวลาที่สองนี้ ใช้การวิเคราะห์สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง โดยใช้โปรแกรม Mplus 7.4

ผลการวิจัย

1) ผลการสังเคราะห์ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา

1.1) ผลการสังเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยพบว่าร่างองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา มี 5 องค์ประกอบ และ 13 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ มี 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุม องค์ประกอบด้านภาวะผู้นำ มี 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การจูงใจ การตัดสินใจ และทักษะองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมองค์กร มี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การส่งเสริมความสัมพันธ์ภาพที่ดีในการทำงาน และการส่งเสริมความก้าวหน้าและโอกาส องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงาน มี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และองค์ประกอบด้านการมุ่งเน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การมีส่วนร่วม และการมีปฏิสัมพันธ์

1.2) ผลการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ พบว่าด้วยบริบทภายในของการบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีลักษณะเฉพาะตัวซึ่งแตกต่างไปจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ ตั้งแต่วิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา การเป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีวิทยาเขตกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศโครงสร้างการจัดองค์กรที่มีลักษณะเป็นแนวดิ่ง สายการบังคับบัญชาที่มาจากส่วนกลาง บุคลากรส่วนใหญ่ของมหาวิทยาลัยถือเพศบรรพชิต ความผูกพันที่แนบแน่นกับคณะสงฆ์และชุมชนในพื้นที่ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง ธรรมเนียมการปฏิบัติต่างๆจึงยึดโยงอยู่กับวิถีปฏิบัติที่ดีตามหลักพุทธศาสนา จึงได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญให้มีการปรับตัวบ่งชี้ให้มีความสอดคล้องกับบริบทภายในเหล่านี้ จากผลการศึกษาในขั้นนี้ผู้

วิจัยจึงได้ปรับร่างองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ โดยพบว่าองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา มี 5 องค์ประกอบ และ 13 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการเชิงพุทธวิธีผสมผสานศาสตร์การบริหารจัดการแนวใหม่ มี 4 ตัวบ่งชี้ 1) การใช้พุทธวิธีในการวางแผน 2) การใช้พุทธวิธีในการจัดองค์กรและบริหารงานบุคคล 3) การใช้พุทธวิธีในการอำนวยความสะดวก 4) การใช้พุทธวิธีในการกำกับติดตามและสร้างวงจรคุณภาพ องค์ประกอบที่ 2 ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง มี 3 ตัวบ่งชี้ 5) คุณธรรมในการครองตน 6) คุณธรรมในการครองคน และ 7) คุณธรรมในการครองงาน องค์ประกอบที่ 3 วัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ มี 2 ตัวบ่งชี้ 8) สร้างเสริมพลวัตรแห่งการเรียนรู้ในวิทยาเขต 9) เสริมพลังอำนาจการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้แก่บุคลากร องค์ประกอบที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งสนับสนุน มี 2 ตัวบ่งชี้ 10) ระบบสารสนเทศและสิ่งสนับสนุนเพื่อการบริหารจัดการ 11) ส่งเสริมการจัดการความรู้ทั่วทั้งองค์กร และองค์ประกอบที่ 5 การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ 12) เครือข่ายความร่วมมือด้านพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมและสังคม และ 13) เครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการและการวิจัย

1.3) ผลการประเมินความเหมาะสมของตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา โดยผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน พบว่าตัวบ่งชี้ทั้ง 13 รายการมีความเหมาะสมระดับมาก จำนวน 3 รายการ และระดับมากที่สุด 10 รายการ ดังแสดงในตารางที่ 1

2) ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา พบว่าโมเดลวัดการบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับสูง มีค่าดัชนีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกตัว พิจารณาจากค่าไค-สแควร์มีค่าเท่ากับ 76.022 ระดับความอิสระ (Degree of freedom) มีค่าเท่ากับ 58 ผลการทดสอบไม่พบนัยสำคัญทางสถิติ (P-Value = 0.0563) ค่าดัชนีที่แสดงระดับความกลมกลืนมีค่าเข้าใกล้ 1 และมากกว่า 0.95 (CFI= 0.998 และ TLI=0.997) นอกจากนี้ยังพบว่า ค่าดัชนีกำลังสองเฉลี่ยของเศษเหลือและค่ามาตรฐานรากดัชนีกำลังสองเฉลี่ยของเศษมีค่าเข้าใกล้ 0 (RMSEA = 0.027 , SRMR =0.009) ดังแสดงในตารางที่ 2 และภาพที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา โดยผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้	ค่าเฉลี่ย เลขคณิต	ผลการประเมินความ เหมาะสม		
		ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล	
องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการเชิงพุทธวิธีผสมศาสตร์การบริหารจัดการแนวใหม่				
1 การใช้พุทธวิธีในการวางแผน	4.43	0.449	เหมาะสมมากที่สุด	
2 การใช้พุทธวิธีในการจัดองค์กรและบริหารงานบุคคล	4.21	0.325	เหมาะสมมาก	
3 การใช้พุทธวิธีในการอำนวยความสะดวก	4.29	0.488	เหมาะสมมากที่สุด	
4 การใช้พุทธวิธีในการกำกับติดตามและสร้าง วงจรรคุณภาพ	4.36	0.476	เหมาะสมมากที่สุด	
องค์ประกอบที่ 2 ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งเสริมการ เปลี่ยนแปลง				
5 คุณธรรมในการครองตน	4.11	0.318	เหมาะสมมาก	
6 คุณธรรมในการครองคน	4.56	0.377	เหมาะสมมากที่สุด	
7 คุณธรรมในการครองงาน	4.45	0.453	เหมาะสมมากที่สุด	
องค์ประกอบที่ 3 วัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิง พุทธ				
8 สร้างเสริมพลวัตรแห่งการเรียนรู้ในวิทยาเขต	4.32	0.422	เหมาะสมมากที่สุด	
9 เสริมพลังอำนาจการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ แก่บุคลากร	4.47	0.520	เหมาะสมมากที่สุด	
องค์ประกอบที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งสนับสนุนการจัดการความรู้				
10 ระบบสารสนเทศและสิ่งสนับสนุนเพื่อการบริหารจัดการ	4.02	0.458	เหมาะสมมากที่สุด	

11	ส่งเสริมการจัดการความรู้ทั่วทั้งองค์กร	4.38	0.511	เหมาะสมมากที่สุด
องค์ประกอบที่ 5 การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ				
12	เครือข่ายความร่วมมือด้านพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมสังคม	3.96	0.381	เหมาะสมมาก
13	เครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการและการวิจัย	4.35	0.468	เหมาะสมมากที่สุด

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของโมเดลการวัดการบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้		น้ำหนักองค์ประกอบ	SE	R ²
การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่หนึ่ง				
องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการเชิงพุทธวิธีผสมศาสตร์การบริหารจัดการแนวใหม่				
1	การใช้พุทธวิธีในการวางแผน	0.910**	0.011	0.833**
2	การใช้พุทธวิธีในการจัดองค์กรและบริหารงานบุคคล	0.953**	0.004	0.908**
3	การใช้พุทธวิธีในการอำนวยการ	0.961**	0.004	0.924**
4	การใช้พุทธวิธีในการกำกับติดตามและสร้างวงจรคุณภาพ	0.963**	0.007	0.928**
องค์ประกอบที่ 2 ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง				
5	คุณธรรมในการครองตน	0.956**	0.005	0.914**
6	คุณธรรมในการครองคน	0.947**	0.006	0.896**
7	คุณธรรมในการครองงาน	0.966**	0.004	0.933**
องค์ประกอบที่ 3 วัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ				
8	สร้างเสริมพลวัตรแห่งการเรียนรู้ในวิทยาเขต	0.963**	0.005	0.927**
9	เสริมพลังอำนาจการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้แก่บุคลากร	0.961**	0.005	0.923**

องค์ประกอบที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งสนับสนุนการจัดการความรู้

10	ระบบสารสนเทศและสิ่งสนับสนุนเพื่อการบริหารจัดการ	0.954**	0.007	0.910**
----	---	---------	-------	---------

11	ส่งเสริมการจัดการความรู้ทั่วทั้งองค์กร	0.916**	0.010	0.838**
----	--	---------	-------	---------

องค์ประกอบที่ 5 การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

12	เครือข่ายความร่วมมือด้านพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมสังคม	0.960**	0.007	0.922**
----	--	---------	-------	---------

13	เครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการและการวิจัย	0.948**	0.007	0.899**
----	--	---------	-------	---------

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง

การบริหารจัดการเชิงพุทธวิธีผสมศาสตร์การบริหารจัดการแนวใหม่	0.984**	0.005	0.963**
--	---------	-------	---------

ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง	0.980**	0.003	0.963**
--	---------	-------	---------

วัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ	0.967**	0.007	0.929**
---------------------------------------	---------	-------	---------

เทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งสนับสนุนการจัดการความรู้	0.964**	0.005	0.928**
--	---------	-------	---------

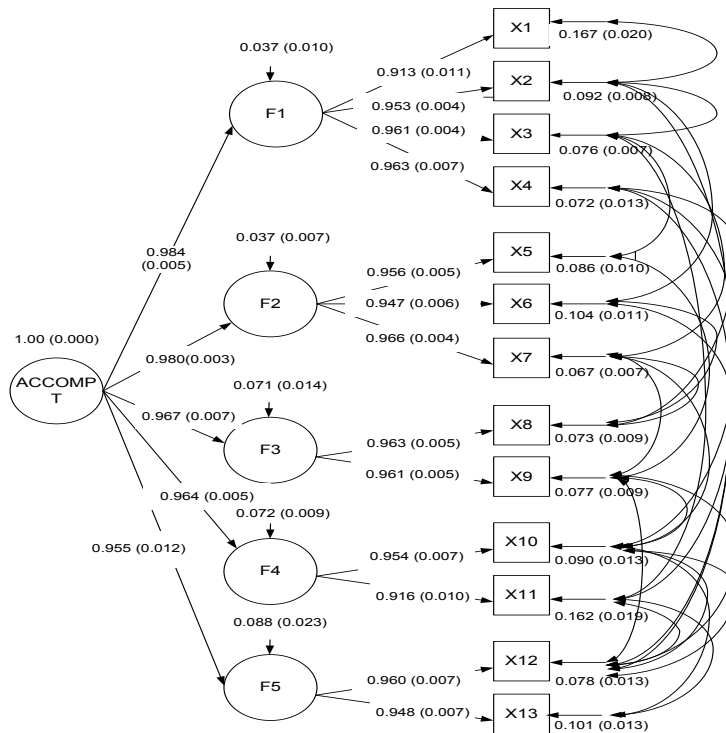
การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ	0.955**	0.012	0.912**
-------------------------------	---------	-------	---------

Chi-Square =76.022, df= 58, P-Value=0.0563, (Chi Sq)/df = 1.31

CFI=0.998, TLI=0.997, RMSEA=0.027, SRMR= 0.009

Chi-Square =76.022, df= 58, P-Value=0.0563, (Chi Sq)/df = 1.31

CFI=0.998, TLI=0.997, RMSEA=0.027, SRMR= 0.009

ภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของโมเดลการวัดการบริหารจัดการวิทยาเขตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา

อภิปรายผล

ผลการสร้างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา พบว่าการบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา มี 5 องค์ประกอบ และ 13 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการเชิงพุทธวิธีผสมผสานศาสตร์การบริหารจัดการแนวใหม่ มี 4 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย 1) การใช้พุทธวิธีในการวางแผน 2) การใช้พุทธวิธีในการจัดองค์กรและบริหารงานบุคคล 3) การใช้พุทธวิธีในการอำนวยการ 4) การใช้พุทธวิธีในการกำกับติดตามและสร้างวงจรคุณภาพ องค์ประกอบที่ 2 ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง มี 3 ตัวบ่ง

ซึ่งประกอบด้วย 5) คุณธรรมในการครองตน 6) คุณธรรมในการครองคน และ 7) คุณธรรมในการครองงาน องค์ประกอบที่ 3 วัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ มี 2 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย 8) สร้างเสริมพลวัตรแห่งการเรียนรู้ในวิทยาเขต 9) เสริมพลังอำนาจการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้แก่บุคลากร องค์ประกอบที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งสนับสนุน มี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 10) ระบบสารสนเทศและสิ่งสนับสนุนเพื่อการบริหารจัดการ 11) ส่งเสริมการจัดการความรู้ทั่วทั้งองค์กร และองค์ประกอบที่ 5 การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ 12) เครือข่ายความร่วมมือด้านพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และสังคม และ 13) เครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการและการวิจัย ผลประเมินความเหมาะสมของตัวบ่งชี้โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญพบว่าตัวบ่งชี้ทั้ง 13 ตัวนี้ มีความเหมาะสมกับบริบทการบริหารจัดการวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย โดย 3 ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมระดับมาก และมี 10 ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด สอดคล้องกับที่แสวงอาทิศย์ ไทยมิตร (แสวงอาทิศย์ ไทยมิตร , 2558: 13-24.) เสนอแนวทางการใช้พุทธวิธีการบริหาร กับจริยธรรมภาวะผู้นำเชิงพุทธในการพัฒนาองค์กรเชิงพุทธ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของประเสริฐ ปอนถิ่น (ประเสริฐ ปอนถิ่น, 2559: 169-184) ที่พบว่าธรรมภิบาล วัฒนธรรมองค์กรอัจฉริยะ และการบริหารคุณภาพโดยรวมเป็นปัจจัยที่มีอำนาจการพยากรณ์ต่อความสำเร็จในการบริหารงานของวิทยาเขตสังกัดมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับอัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ และคณะ (อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ และคณะ, 2561: 255-268) ที่พบว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์มีบริบทเฉพาะเกี่ยวกับวิถีแบบพุทธที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักวิชาการสมัยใหม่แล้วจะนำพาองค์กรสู่ความ เป็นเลิศได้ และยังมีผลสอดคล้องกับ อานนท์ เมธีวรฉัตร (อานนท์ เมธีวรฉัตร, 2561: 1707-1722) ที่พบว่าสมรรถนะผู้บริหารของวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยมี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ การบริหารองค์กรและการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการองค์กร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความเป็นผู้นำที่ดี

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง พบว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน และค่า R^2 ขององค์ประกอบทั้ง 5 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมีค่าอยู่ระหว่าง 0.955-0.984 และค่า R^2 อยู่ระหว่าง .912-.963 แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 5 มีความสำคัญ และมีความน่าเชื่อถือได้ของการวัดในระดับสูง โดยสามารถเรียงลำดับองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงโดยพิจารณาจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานได้ดังนี้ อันดับแรกคือ การบริหารจัดการเชิงพุทธวิธีผสมผสานศาสตร์

การบริหารจัดการแนวใหม่ รองลงมาได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ เทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งสนับสนุนการจัดการ ความรู้ และการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ โดยองค์ประกอบทั้ง 5 นี้มีความสัมพันธ์กัน ทางบวกในระดับสูงยืนยันให้เห็นว่าการบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยสงขลานครณราชวิทยาลัย เพื่อความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นได้จากองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านนี้ สอดคล้องกับอัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ และคณะ (อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ และคณะ, 2561: 255-268) ที่พบว่ามหาวิทยาลัยสงขลานครณกำหนดแนวทางการบริหารงานให้มีความสัมพันธ์กัน ระหว่างพุทธจริยธรรมกับ วัฒนธรรมองค์กร และกำหนดนโยบายในเชิงการสร้างวัฒนธรรม องค์กรด้วยพุทธจริยธรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สุทธิพร สายทอง (สุทธิพร สายทอง, 2559: 85-96) และ นพตณ ปัญญาวิรัตน์ (นพตณ ปัญญาวิรัตน์, 2561: 52-64) ที่ได้ นำเสนอแนวทางการใช้พุทธวิธีการจัดการความรู้มาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา วิทยาลัยสงฆ์

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ ในองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการเชิง พุทธวิธีมีสาสนศาสตร์การบริหารจัดการแนวใหม่ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีน้ำหนักองค์ประกอบ มาตรฐานสูงที่สุด พบว่าตัวบ่งชี้ที่มีน้ำหนักความสำคัญสูงที่สุดในองค์ประกอบนี้คือ การใช้ พุทธวิธีในการกำกับติดตามและสร้างวงจรคุณภาพ รองลงมาคือ การใช้พุทธวิธีในการอำนวยความสะดวก การ ใช้พุทธวิธีในการจัดองค์กรและบริหารงานบุคคล และการใช้พุทธวิธีในการวางแผน ตามลำดับ สอดคล้องกับที่ แสงอาทิตย์ ไทยมิตร (แสงอาทิตย์ ไทยมิตร, 2558: เลขหน้า) ที่ ได้นำเสนอแนวทางการใช้พุทธวิธีการบริหาร กับจริยธรรมภาวะผู้นำเชิงพุทธในสถานศึกษา และสอดคล้องกับพระมหาสหัส คำคุ้ม (พระมหาสหัส คำคุ้ม, 2559: 117-187) ที่พบว่า กระบวนการในการบริหารมหาวิทยาลัยสงขลานครณราชวิทยาลัยอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนวงจรการบริหารงาน คุณภาพ PDCA คือ มีการวางแผนการปฏิบัติ ตามแผน (Do) การตรวจสอบปฏิบัติตามแผน และปรับปรุงแก้ไข สำหรับองค์ประกอบด้าน ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงเป็น อันดับที่สอง พบว่าตัวบ่งชี้ที่มีน้ำหนักความสำคัญสูงที่สุดในองค์ประกอบนี้คือ คุณธรรม ในการครองงาน รองลงมาคือ คุณธรรมในการครองตน และคุณธรรมในการครองคน ตาม ลำดับ สอดคล้องกับพระเทพปริยัติเมธี (พระเทพปริยัติเมธี, 2553: 54-64) ที่พบว่าภาวะ ผู้นำเชิงพุทธที่จะสามารถบริหารจัดการองค์กรให้มีสันติสุข สันติภาพ และภราดรภาพต้อง เป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครองตน ปกครองตน และปกครอง งาน ในองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธซึ่งมีน้ำหนักองค์ประกอบ

มาตรฐานสูงเป็นอันดับที่สาม พบว่าการสร้างเสริมพลวัตรแห่งการเรียนรู้ในวิทยาเขตเป็นตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญสูงสุด รองลงมาคือการเสริมพลังอำนาจการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้แก่บุคลากร สอดคล้องกับผลการวิจัยของขวลิต ขอดศิริ (ขวลิต ขอดศิริ, 2559: 200-214) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือตอนบน พบว่าประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านพลวัตรการเรียนรู้ ด้านการปรับเปลี่ยนองค์การ ด้านการเสริมอำนาจบุคคล ด้านการบริหารจัดการความรู้ และด้านการปรับใช้เทคโนโลยี ซึ่งเป็นเสมือนธรรมจักรที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในองค์ประกอบด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งสนับสนุนการจัดการความรู้ซึ่งมีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงเป็นอันดับที่สี่ พบว่าระบบสารสนเทศและสิ่งสนับสนุนเพื่อการบริหารจัดการเป็นตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญสูงสุด รองลงมาคือ การส่งเสริมการจัดการความรู้ทั่วทั้งองค์กร สอดคล้องที่พระเมธาวิเชียร และคณะ (พระเมธาวิเชียร และคณะ, 2562: 28-42) ได้เสนอว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์มีความจำเป็นจะต้องพัฒนาระบบการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยให้บูรณาการเข้ากับระบบสากลมีมาตรฐานในการรองรับกับประชาคมอาเซียนโดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการบนฐานอิเล็กทรอนิกส์ และในองค์ประกอบด้านการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ พบว่า เครือข่ายความร่วมมือด้านพุทธศาสนา และสังคมเป็นตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญสูงสุด รองลงมาคือ เครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการและการวิจัย สอดคล้องที่พระเมธาวิเชียร และคณะ (พระเมธาวิเชียร และคณะ, 2562: 28-42) ได้เสนอว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์จะต้องสร้างเครือข่าย โดยมุ่งพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ทางด้านพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางทั้งในระดับชาติ และพัฒนาบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการเป็นศูนย์แห่งความรู้ทางพุทธศาสนาของอาเซียน โดยการบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อให้เกิดการบริการทางวิชาการแบบสหวิทยาการ โดยมีเป้าหมายเพื่อก้าวเข้าสู่ความเป็นนานาชาติ ซึ่งจะต้องปรับตัว คือการพัฒนาทัศนคติ ค่านิยมและปรับพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมหลายเผ่าพันธุ์ของสังคมไทยและสังคมโลกยุคใหม่ การพัฒนาความสามารถในการสื่อสารกับสังคมอาเซียนและสังคมโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังต้องมีบทบาทในการสร้างสรรค์นวัตกรรมงานวิจัยและองค์ความรู้ทางพุทธศาสตร์เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาแห่งอาเซียน

องค์ความรู้จากงานวิจัย

วิทยาเขต และวิทยาลัยสงฆ์ ในสังกัดมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสามารถใช้อำนาจองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน และตัวบ่งชี้ทั้ง 13 ตัวที่ค้นพบจากการวิจัยนี้ไปใช้เป็นก

รอบในการประเมินสภาพปัจจุบัน และปัญหา ตลอดจนใช้เป็นกรอบในการประเมินจุดอ่อนจุดแข็งในการบริหารจัดการวิทยาเขต/วิทยาลัยสงฆ์ เพื่อออกแบบกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับวิทยาเขต และวิทยาลัยสงฆ์ ในการพัฒนาการบริหารจัดการวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยยังสามารถใช้กรอบองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขตที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัยนี้ไปใช้ประกอบการวางแผนงานเพื่อมุ่งเป้าในการพัฒนาการบริหารจัดการวิทยาเขต

สรุป

ผลการวิจัยพบว่า (1) การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนามี 5 องค์ประกอบ 13 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1) การบริหารจัดการเชิงพุทธวิธีผสมผสานการบริหารจัดการแนวใหม่ 4 ตัวบ่งชี้ 2) ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง 3 ตัวบ่งชี้ 3) วัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ 2 ตัวบ่งชี้ 4) เทคโนโลยีสารสนเทศและสิ่งสนับสนุน 2 ตัวบ่งชี้ และ 5) เครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา 2 ตัวบ่งชี้ (2) ตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับสูง (3) สภาพการบริหารจัดการวิทยาเขตกลุ่มภาคเหนือตามกรอบตัวบ่งชี้การบริหารจัดการวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง 8 ตัวบ่งชี้ และระดับมาก 5 ตัวบ่งชี้

บรรณานุกรม

- ชวลิต ขอดศิริ. (2559). การพัฒนาความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ด้วยหลักพุทธธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาคเหนือตอนบน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทิร์น*. 10(3). 200-214.
- ทศนา แคมณี. (2555). *บัณฑิตศึกษาในศตวรรษที่ 21: การปรับหลักสูตรและการสอน*. เอกสารอัดสำเนา.
- พระมหาสหัส คำคุ้ม. (2559). การพัฒนารูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีประสิทธิผล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 6(1). 177-187.
- พระเทพปริยัติเมธี. (2553). ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย.

รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์.

พระเมธาวิเชียร และคณะ. (2562). การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อประชาคมอาเซียน. **วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์.** 4(2). 54-71.

นพดณ ปัญญาวิรัตน์ และคณะ (2561). การพัฒนาการจัดการความรู้เชิงพุทธเพื่อการบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตภาคเหนือตอนบน. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.** 7(4). 52-64.

ประเสริฐ ปอนถิ่น และคณะ. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานของวิทยาเขตสังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.** 1(3). 169-184.

วิจารณ์ พานิช. (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี- สฤษดิ์วงศ์.

สุทธิพร สายทอง และคณะ. (2559). พุทธวิธีการจัดการความรู้สู่การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ ในเขตภาคเหนือตอนบน. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.** 5(2). 85-96.

แสงอาทิตย์ ไทยมิตร. (2558). การใช้พุทธวิธีการบริหารกับจริยธรรมภาวะผู้นำเชิงพุทธในสถานศึกษา. **วารสารศึกษาศาสตร์ มจร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.** 3(2). 13-24.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2561). แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี 2561-2580. แหล่งที่มา <http://www.mua.go.th/users/bpp/main/download/plan/plan20yrs.pdf>

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. แหล่งที่มา <http://www.lampang.go.th/public60/EducationPlan2.pdf>

อานนท์ เมธีวรฉัตร. (2561). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารของวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.**

อัจฉรา ปิยวิทย์ชาติ และคณะ. (2560). รูปแบบวัฒนธรรมองค์กรเพื่อความเป็นเลิศทางพุทธจริยธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.** 6(2), 255-268.

การสร้างเสริมสุขภาพตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ
ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
Health Enhancement According to 5 Precepts of Elderly in
Sub-District, Maetaeng District, Chiang Mai Province.

อารณ์ ฝั้นเฟือ

พระมหาวิเศษ ปัญญาชิโร, ทรงศักดิ์ พรมดี

Arvon Funfua

Phramaha Viset Pañkāvajiro, Songsakdi Promdee

มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University,

Lanna Campus

Corresponding Author, E-mail:arvonf110501@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ 2) เพื่อศึกษาหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้สูงอายุภายในตำบลชี้เหล็ก 15 คน นายกเทศบาลตำบล กำนัน และนักพัฒนาชุมชน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง จากโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เครื่องมือในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า: 1) ผู้สูงอายุมีปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเสริมสุขภาพทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ความเสื่อมด้านร่างกายเป็นไปตามธรรมชาติ 2) การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ปัจจุบันผู้สูงอายุมีศีล 5 ประจำใจ มีการปฏิบัติตามหลักเบญจศีล เข้าใจชีวิตมากขึ้น 3) แนวทางการสร้างเสริมสุขภาพตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุต้องอาศัยหลักการดำเนินงานกิจกรรม/งานโครงการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : การสร้างเสริมสุขภาพ, เบื้องชี, ผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this thesis were as follows; 1) to study problems and obstacles in enhancing health of elderly in Khilek sub-district, Maetaeng district, Chiang Mai province, 2) to study 5 precepts for enhancing health of the elderly in Khilek sub-district, Maetaeng district, Chiang Mai province, and 3) to study guidelines for health enhancement according to 5 precepts of the elderly in Khilek sub-district, Maetaeng District, Chiang Mai province. The target group consisted of 15 elderly people in Khilek sub-district, mayor, sub-district headman and community developer by purposive selection from Senior School, Khilek sub-district, Maetaeng district, Chiang Mai province. Tool for data collection was in-depth interview and data were analyzed in descriptive manner.

The results of research were found that: 1) The elderly had problems in enhancing their physical and mental health, society and intellect .Food was essential in keeping body, mind, society and intellect healthy and strong. Economic condition played a role in promoting healthy consumption. Contacts related to the physical environment were beneficial and harmless. Good mood and happy mind enabled to live with others, family, friends colleagues and neighbors. In case of illness, they helped them recover from illness faster. The elderly gained knowledge, opinions and an accurate understanding of life and the world as they were and they were able to live normally with reality of the world and life. 2) The practice of 5 precepts in enhancing health of elderly at present had made the elderly to practice the 5 precepts. They understood life better and developed themselves to be modern and kept up with the world. They were made respectful people with potential to help the community. They spent no free time in vain and they regularly exercised. The elderly could carefully spend the rest of their lives. 3) Guidelines for enhancing health according to the 5 principles of the elderly

still needed to rely on the principles of activities/projects related to Buddhist activities as mental anchor for participants in the activities according to their beliefs of Buddhism including the implementation of local culture that had been passed down as a mechanism in driving to be consistent with the beliefs and way of life of the community by relying on the temple as a place of operation. This was to develop and enhance the health of the elderly as well as relying on local culture to carry out activities such as Dhamma training programs for Buddhist laymen and the general public. Activities on important Buddhist days such as Buddhist chanting over the year and midnight alms by relying on local wisdom including learning Lanna language, herbal medicine textbook, cooking and eating local food, handicrafts and etc. as earlier mentioned became the guidelines to enhance good health for all elderly people.

Keywords: Health enhancement, 5 precepts, Elderly

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในภาวะที่เรียกว่าสังคมผู้สูงอายุ โดยสัดส่วนของประชากรในวัยทำงานและวัยเด็กลดลง เนื่องจากอัตราการเกิดและการตายของประชากรลดลงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งประเทศไทยมีการพัฒนาทั้งด้านการศึกษา ทางเศรษฐกิจและสังคม ประชาชนมีความรู้ในด้านการสาธารณสุข มีการดูแลตนเอง ครอบคลุมมากขึ้น ประชากรไทยส่วนใหญ่มีอายุยืน ส่งผลให้มีผู้สูงอายุมากขึ้น ทำให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมและให้ความสำคัญต่อความต้องการและการสนับสนุนแก่ผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ให้มีการดำรงชีวิตประจำวัน อย่างมีความสุข เช่นการส่งเสริมสุขภาพ จิตใจ รายได้ สังคม การทำงาน ที่อยู่อาศัย และความสัมพันธ์ในครอบครัว และชุมชน จะเห็นได้ว่าปัญหาของผู้สูงอายุไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนที่เพิ่มขึ้นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น (ศรีเรือน แก้วกังวาน), พ.ศ.2540, หน้า35. แต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิตที่เรียกว่ามีศีล ซึ่งในคำสอนพระพุทธศาสนา สอนให้คนรู้จักความจริงของธรรมชาติของชีวิต ให้รู้จักตนเอง พิจารณาแก้ไขปัญหาด้วยตนเองด้วยหลักการและเหตุผล การดำเนินชีวิตอย่างมีศีลนั้นเป็นการประกอบแต่กุศลปราศจากอวิชชา ตัณหาและอุปาทานครอบงำ เป็นการกระทำด้วยใจที่เป็นอิสระส่วนในวัยสุดท้ายของชีวิตพึงดำรงตนอยู่ในศีลที่

เหมาะสมแก่ตนเอง เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข และรู้จักปล่อยวางต่าง ๆ ที่ตนเคยผ่านประสบการณ์มาเป็นเวลานาน หากไม่รู้จักแสวงหาทรัพย์ภายในตนหรืออริยทรัพย์ไว้ให้แก่ตนแล้ว เมื่อถึงคราวเจ็บป่วยหรือใกล้ถึงแก่ความตายก็จะเกิดความไม่พร้อมในการเตรียมตัวก่อนตาย (บุญมี แทนแก้ว, 2541: 162)

การสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตน เป็นหลักการที่ผู้สูงอายุควรปฏิบัติเป็นประจำ เป็นแนวทางในการควบคุมความประพฤติชอบทางกายและวาจา ,การรักษาการวาทาให้เรียบร้อย, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย,ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว,การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน จึงได้ทำวิจัยเรื่องนี้เพื่อเสนอแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพตามหลักเบญจศีล สภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ทำการเกษตรมีประชากรจำนวน 3,000 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่มีอายุเกิน 60 ปี จัดเป็นผู้สูงอายุ จำนวน 1,300 คน จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมเป็นวิทยากรด้านการออกกำลังกายให้แก่ผู้สูงอายุ ณ โรงเรียนผู้สูงอายุภายในตำบลชีเหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2552 โดยสำนักงานพัฒนาสังคม มี สมาชิกจำนวน 32 คน จนถึงปัจจุบันมีสมาชิก 120 คน ในขณะที่ผู้สูงอายุในตำบลมีจำนวน 1,300 คน (รายงานสรุปผลการดำเนินงานปี 2556 จะเห็นได้ว่าช่องว่างตรงนี้แสดงให้เห็นปัญหาหลายๆ ด้านของผู้สูงอายุ จากการสังเกตและสอบถามผู้สูงอายุที่มาโรงเรียนทุกวันพุธของสัปดาห์ ปัญหาที่พบก็คือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านสังคม 4) ด้านสติปัญญา

ปัญหาทั้ง 4 ด้านเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ด้วยการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าคือการรักษาศีล 5 พร้อมนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน โดยศีลเป็นกำลังไม่มีที่เปรียบ เป็นอาวุธสูงสุด เป็นเครื่องประดับอย่างประเสริฐสุด ศีลเป็นเกาะอย่างอัศจรรย์ เป็นเลิศในโลกนี้ จะสามารถสร้างความสุขให้แก่ผู้สูงอายุได้ พร้อมดำเนินชีวิตอย่างสงบและสันติสุข ซึ่งเป็นการควบคุมความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษาการวาทาให้เรียบร้อย, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน โดยเว้นจากการปลงชีวิต, เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกันเว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้, เว้นจากการลักโกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน เว้นจากการประพฤตินอกใจ, เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหนเว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง และเว้นจากน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท, เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2546: A)

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่
- 2) เพื่อศึกษาหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในเรื่อง “การสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่” โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องจาก นายกเทศบาลตำบลชี้เหล็ก กำนัน ผู้ดูแลผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุในตำบลชี้เหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับปัญหาในการสร้างเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ การประยุกต์ใช้เบญจศีลในการดำรงชีวิต รวมถึงการเสนอแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ นายกเทศบาลตำบลชี้เหล็ก กำนัน นักพัฒนาชุมชน ประธานผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุในตำบลชี้เหล็ก รวมจำนวน 18 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ มีหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมแนบเอกสารที่เป็นเครื่องมือสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างไปยังผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เตรียมตัวและกำหนดเวลาในการให้สัมภาษณ์ นำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลตามวันและเวลาที่กำหนดไว้ แล้วนำมาวิเคราะห์ ประมวลผล ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดในการวิจัย และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในกรณีที่ข้อมูลไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยได้เก็บเพิ่มเติมในภายหลังจากผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มเป้าหมาย

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัยเรื่องการสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีล

ของผู้สูงอายุ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏผลการศึกษา

วิจัยแยกตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ปัญหาในการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์ปัญหาในการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุความเสื่อมของร่างกาย ได้แยกเป็น 4 ด้านดังนี้

1) ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเสริมสุขภาพด้านร่างกาย พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเสื่อมของร่างกาย ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติ ร่างกายอ่อนแอไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน เคลื่อนไหวร่างกายช้าลง แขนขาอ่อนแอไม่แข็งแรง เดินได้ระยะสั้น ลูก นั่งลำบาก ทำงานมากเหนื่อยง่าย ปวดทั่วร่างกาย ข้อเข่าเสื่อม ตาพร่า หูได้ยินไม่ชัด มีโรคประจำตัว ออกกำลังกายไม่สม่ำเสมอ รับประทานอาหารไม่หลากหลาย ไม่ตรงเวลา นอนไม่ค่อยหลับ นอนหลับไม่ลึก ตื่นบ่อย ไม่สดชื่น หงุดและท่อปัสสาวะเสื่อม ประกอบกับขาดการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การสนับสนุนของสังคมมีส่วนสำคัญในการช่วยร่างกายสามารถฟื้นตัวจากโรคภัยไข้เจ็บเร็วขึ้น

2) ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเสริมสุขภาพด้านจิตใจ พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเสื่อมของจิตใจ สืบเนื่องมาจากความเสื่อมของร่างกายจากข้อ 1 ประกอบกับมีโรคประจำตัว รุมเร้า ส่งผลให้จิตใจไม่เข้มแข็ง ฟุ้งซ่าน ไม่ค่อยร่าเริงแจ่มใส ไม่ค่อยมีสมาธิ หรือสมาธิสั้น และมีปัญหาทางเศรษฐกิจ เงินไม่พอใช้ มีหนี้สินมาก จึงส่งผลให้เกิดความเครียด วิตกกังวล และหมดกำลังใจในที่สุด

3) ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเสริมสุขภาพด้านสังคม พบว่าความสามัคคีในการอยู่ ร่วมกันของผู้สูงอายุน้อย ขาดความพร้อมเพรียงกัน อันเนื่องมาจากปัญหาสุขภาพ และไม่มีพาหนะในการเดินทาง บางส่วนมีความเห็นแก่ตัว ไม่ค่อยเสียสละ สืบเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ และมีโรคประจำตัวรุมเร้า ส่งผลให้ต้องระมัดระวังในการใช้จ่าย จึงเปรียบเสมือนคนเห็นแก่ตัวในที่สุด

4) ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเสริมสุขภาพด้านปัญญา พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาด้านสมอง สมองและสติปัญญาเสื่อมตามวัย หลงลืมง่าย ทำอะไรไม่ถนัด ประกอบกับมีความเครียดกับการใช้ชีวิตประจำวัน ต้องเผชิญกับปัญหาหลายอย่าง โดยเฉพาะโรคโควิด 19 พอเครียดมาก ขาดสติและไม่มีปัญญา ดังนั้นผู้สูงอายุควรมีสติอยู่เสมอ

การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แยกเป็นศีลแต่ละข้อ ดังนี้

1) การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาพข้อที่ 1 ปาณาติปา

ตา เวมณีพบว่ากลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะไว้ว่าการงดเว้นจากการฆ่า การทำร้าย การทรมาน ทั้งสัตว์และมนุษย์ ด้วยเจตนาหรือไม่เจตนา และแนะนำให้ผู้อื่นกระทำการ เป็นการรักษาศีล ในขณะที่เดียวกันก็มีการดูแลสุขภาพให้ร่างกายสมบูรณ์และแข็งแรง โดยเฉพาะทุกวันพุธที่ได้ไปโรงเรียนผู้สูงอายุ มีการรวมกลุ่มกัน กายบริหารและ ฝึกประสาทสัมผัส เช่นฝึกส่องคู่มือ สวดมนต์ออกเสียง แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีความสุขกับการออกกำลังกาย สำหรับผู้สูงอายุที่ยืน เดิน ไม่ค่อยคล่อง ก็นั่งอยู่กับที่ปฏิบัติตามเป็นต้น ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข ไม่ทำงานหนักเป็นการทำร้ายร่างกายตนเอง ไม่เบียดเบียนคนอื่น มีเมตตากรุณาต่อเพื่อนฯ

2) การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะ ข้อที่ 2 อทินนาทานา เวมณี พบว่ากลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตามหลักเบญจศีล ในการสร้างเสริมสุขภาวะไว้ว่าการงดเว้นจากการลักทรัพย์ การเอาทรัพย์ของคนอื่นมาเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง ด้วยการฉ้อโกง เบียดบัง ใช้กลอุบายหลอกลวง เบียดเบียน ชูกรรโชก หรือใช้ผู้อื่นกระทำการรักษาศีลข้อที่ 2 ส่งผลให้การใช้ชีวิตประจำวันราบรื่นมีความสุข ไม่ดิ้นรนแสวงหาทรัพย์สินเพิ่มอยู่อย่างเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกผักสวนครัวเป็นออกกำลังกาย ที่มีประโยชน์ต่อร่างกายและเหมาะสมตามวัยสูงอายุ

3) การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะข้อที่ 3 กาเมสมิฉฉา จารา เวมณี พบว่ากลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะไว้ว่าการงดเว้นประพฤติดัดในกาม ไม่ประทุษร้ายของรักของหวงอันเป็นการทำลายจิตใจ เป็นการรักษาศีลข้อที่ 3 ส่งผลให้ครอบครัวไม่วุ่นวาย เชื่อถือไว้วางใจกัน มีความจงรักภักดีต่อกัน มีสติ รู้ตัวตลอดเวลาและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

4) การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะข้อที่ 4 มุสาวาทา เวมณี พบว่ากลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตามหลักเบญจศีล ในการสร้างเสริมสุขภาวะไว้ว่าการงดเว้นจากการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายผู้อื่นให้เสียหายหรือไม่มีความสุขด้วยวาจา เป็นการรักษาศีลข้อที่ 4 ส่งผลให้ครอบครัวมีความสุขด้วยการมีปียวาจา ส่วนใหญ่การอยู่เป็นครอบครัวใหญ่ต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา ต้องระมัดระวังคำพูด หากคำพูดที่พูดไปกระทบจุดด้อยของผู้อื่นก็จะเกิดปัญหา เกิดการสับสนวุ่นวายขึ้นทันที ดังนั้นต้องพูดแต่ความจริงเท่านั้นทุกคนก็มีความสุข

5) การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะข้อที่ 5 สุราเมรยมัชชชปะมาทัฏฐานา เวมณี พบว่ากลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตามหลักเบญจศีล ในการสร้างเสริมสุขภาวะไว้ว่าการงดเว้นจากการดื่มเหล้าเป็นที่ตั้งแห่งความ

ประมาท เกิดการฆ่า ทำให้เสียอนาคต ทำให้เสียทรัพย์สิน สุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคมและสติปัญญา อีกทั้งส่งผลให้ไม่มีความสุข อับอาย ไม่เป็นที่เคารพนับถือ การงดดื่มเหล้าและงดเสพยาเสพติดเป็นการรักษาศีล 5 เป็นการสร้างความสุขให้กับตนเอง ครอบครัวและสังคม

แนวทางสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์แนวทางสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แยกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) แนวทางสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี พบว่าเป้าหมายส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะ และแนวทางในการสร้างเสริมสุขภาวะ คือให้มีจิตเมตตา ไม่ทรมาณสัตว์ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่กลั่นแกล้งสัตว์หรือเพื่อนร่วมโลกให้อับอาย พร้อมทั้งให้รักษาศีลข้อที่ 1 ให้มากเพราะศีลข้อนี้เป็นศีลที่สำคัญมาก ถือว่าเป็นการประกันชีวิต เป็นการฝึกฝนความมีเมตตากรุณาให้เกิดขึ้นในจิตใจของตนเอง คนใดหากได้มีการทำปาณาติปาตโดยมีตัณหาเป็นเหยื่อล่อ จะทำให้ช่วงเวลาที่เหลืออยู่ในชีวิตผันเป็นชีวิตที่มีแต่ความสุקר้อน หาใช่สุขเย็น และชีวิตก็จะไม่เหลือพื้นที่ทางสังคมให้แก่คน ๆ นั้น มนุษย์อาจหนีกฎหมายพ้น แต่มีสามารถหนีกฎหมายแห่งกรรมพ้น กฎแห่งกรรมเป็นจริงเสมอไม่ว่าเราจะเชื่อหรือไม่ ไม่ว่าเราจะเข้าใจหรือจะรู้หรือไม่ กฎแห่งกรรมตอบแทนเสมอ และกฎแห่งกรรมทำงานเที่ยงตรง

2) แนวทางสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลข้อที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี พบว่าเป้าหมายส่วนใหญ่ให้คำแนะนำแนวทางในการสร้างเสริมสุขภาวะ คือให้มีเมตตา มีความซื่อสัตย์ และเคารพสิทธิของกันและกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อน ๆ. อีกทั้งประกอบสัมมาชีพสุจริต พร้อมทั้งให้รักษาศีลข้อที่ 2 เพราะศีลข้อนี้เป็นศีลที่สำคัญถือว่าการประกันทรัพย์สิน พัฒนาความซื่อสัตย์สุจริตในตนเอง สร้างประโยชน์สุขของตนเองและสังคมบนความเคารพในสิทธิของกันและกัน คนใดหากได้ประพฤติผิดข้อนี้เกิดชาติหน้ามักเป็นคนจน มีทรัพย์สินน้อย เป็นคนอดอยาก ไม่มีโชค มีทรัพย์สินมักถูกขโมย เสื่อม สูญหาย หรือเกิดพิบัติ เสื่อมเสียชื่อเสียง ผู้คนดูถูก ขาดความไว้วางใจ และอาจถูกกักขัง จองจำก็ได้

3) แนวทางสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลข้อที่ 3 กาเมสุมิฉจจาจารา เวรมณี พบว่าเป้าหมายส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะและแนวทางในการสร้างเสริมสุขภาวะ คือให้มีจิตเป็นกุศล คิดบวก ซื่อสัตย์ รักครอบครัว ไม่นอกใจภรรยาและสามี ไม่ฝึกใฝ่ภาพลามกสิ่งยั่ววน และไม่ใช้กลอุบายล่อลวงหญิงที่ไม่ใช่ภรรยาของตน พร้อมทั้งให้รักษาศีลข้อที่ 3 เพราะศีลข้อนี้เป็นศีลที่สำคัญถือว่าการประกันทรัพย์สิน พัฒนาความซื่อสัตย์สุจริตในตนเอง สร้างประโยชน์สุขของตนเองและสังคมบนความเคารพในสิทธิของกันและกัน คนใดหากได้ประพฤติผิดข้อนี้เกิดชาติหน้ามักเป็นคนจน มีทรัพย์สินน้อย เป็นคนอดอยาก ไม่มีโชค มีทรัพย์สิน

มักถูกขโมย เสื่อม สุกุหาย หรือเกิดพิบัติ เสื่อมเสียชื่อเสียง ผู้คนดูถูก ขาดความไว้วางใจ และอาจถูกกักขัง จองจำก็ได้

4) แนวทางสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวมณี พบว่ากลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะไว้ว่าการงดเว้นจากการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายผู้อื่นให้เสียหายหรือไม่มีความสุขด้วยวาจา เป็นการรักษาศีลข้อที่ 4 ส่งผลให้ครอบครัวมีความสุขด้วยการมีปียวาจา และเพิ่มกัลยาณมิตร การอยู่เป็นครอบครัวใหญ่ต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา ต้องระมัดระวังคำพูด หากคำพูดที่พูดไปกระทบจิตใจของผู้อื่นก็จะเกิดปัญหา เกิดการสับสน วุ่นวายขึ้นทันที ดังนั้นต้องพูดแต่ความจริงเท่านั้นทุกคนก็จะมีความสุข และบุคคลใดมีศีลข้อนี้ถือเป็นการประกันครอบครัวได้ดี

5) แนวทางสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลข้อที่ 5 สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวมณี พบว่ากลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลไว้ว่าการงดเว้นจากการดื่มเหล้าเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เกิดการเมา ทำให้เสียอนาคต ทำให้เสียทรัพย์สิน สุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคมและสติปัญญา อีกทั้งส่งผลให้ไม่มีความสุข อับอาย ไม่เป็นที่เคารพนับถือ การงดดื่มเหล้าและงดเสพยาเสพติดเป็นการรักษาศีล 5 เป็นการสร้างความสุขให้กับตนเอง ครอบครัวและสังคม และบุคคลใดมีศีลข้อนี้ถือว่าการประกันสติปัญญาแห่งตน

อภิปรายผล

ปัญหาในการสร้างเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ

1) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาในการสร้างเสริมสุขภาวะด้านร่างกาย พบว่าอาหารเป็นสิ่งสำคัญ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ รับประทานข้าวเหนียววันละ 3 มื้อพร้อมอาหารที่ไม่หลากหลาย มีประโยชน์น้อย และไม่ได้รับประทานอาหารว่างระหว่างวัน มีความเสี่ยงต่อการขาดสารอาหาร รับประทานอาหารไม่ตรงเวลา ส่งผลให้ร่างกายไม่แข็งแรง เกิดโรคได้ง่าย โดยเฉพาะโรคกระเพาะ **ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทยสอดคล้องกับแนวคิดของ (สุพรรณิ พลฤชา ปร.ด. (โภชนาการ) วรรณญา สุขประเสริฐ วท.บ., 2560: 69) ได้กล่าวไว้ว่าการที่ผู้สูงอายุได้รับอาหารที่ถูกต้องเหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการของร่างกายจะส่งผลให้มีภาวะสุขภาพที่ดีหรือชะลอการเกิดโรคไว้เชื้อเรื้อรังและสอดคล้องกับงานวิจัยของ (วรรณวิมล เมฆวิมล, 2525: 19) ได้วิจัยเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการรับประทานอาหารของผู้สูงอายุ จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าความต้องการ**

สารอาหารในผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการไม่ว่าจะเป็นผลจากกระบวนการชราหรือสถานะสุขภาพผู้สูงอายุที่มีการเจ็บป่วยย่อมมีความต้องการสารอาหารมากกว่าผู้สูงอายุทั่วไปที่ต้องการสารอาหารเพียงเพื่อการดำรงสุขภาพและเพื่อป้องกันโรค

2) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาในการสร้างเสริมสุขภาวะด้านจิตใจ พบว่าผู้สูงอายุมีปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมทางจิตใจ **ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก**ความเสื่อมทางร่างกาย โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของตนเอง เกิดการวิตกกังวล เครียดง่าย ความสามารถและประสิทธิภาพลดลง สอดคล้องกับแนวคิดของ (รัตนา เพ็ชรอุไร, 2542: 14) ได้กล่าวไว้ว่า การเข้าสู่วัยสูงอายุเป็นเรื่องธรรมชาติที่ทุกคนไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ บางรายมีโรคประจำตัวรุนแรง หรือหลายโรค โดยเฉพาะมีผลต่อการทำงานของสมอง อาจเกิดอาการทางจิตเฉียบพลัน อาจรู้สึกเบื่อหน่ายการบำบัดที่ยืดเยื้อยุ่งยาก มีอาการนอนไม่หลับ มักตื่นกลางดึกบ่อย ๆ หรือตื่นตอนเช้ามืด อาจแอบงีบตอนกลางวัน ดังนั้นปัญหาทางสุขภาพจิตจึงมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นวัยแห่งความเคารพนับถือที่ถูกหลานยกย่องให้เกียรติ เป็นวัยแห่งความสุขที่จะได้เห็นลูกหลานเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ดวงกมล โพธิ์แก้ว, 2561: ก-ข) ได้กล่าวถึงความชราภาพของผู้สูงอายุที่เสื่อมลงเป็นธรรมชาติของมนุษย์ โดยไม่สามารถปฏิเสธได้ส่งผล โดยตรงต่อสมรรถนะและประสิทธิภาพด้านต่างๆของผู้สูงอายุ เช่น สภาพทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุสภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุสภาพทางด้านสังคมของผู้สูงอายุสภาพทางด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุหากแต่ต้องมีการเตรียมความพร้อมรองรับด้านต่างเพิ่มให้เกิดสมดุลชีวิต เพิ่มเติมสิ่งที่เสื่อมถอยไป ที่สำคัญการปรับมุมมองชีวิต แนวคิด ทศณะคติด้วยการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธบริหารการศึกษา เพื่อพัฒนาด้านจิตใจซึ่งสอดคล้องกันมีสภาพจิตปกติสามารถปรับตัวให้เข้ากับบรรยากาศของสังคมได้ทุกระดับชั้น สามารถควบคุมอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งผู้มีความสุขจิตดี ย่อมมีผลมาจากสุขภาพกายที่ดีด้วย หรือคำกล่าวที่ว่า “จิตใจที่แจ่มใส ย่อมอยู่ในร่างกายที่สมบูรณ์”

3) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาในการสร้างเสริมสุขภาวะด้านสังคม พบว่าเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญของการดำรงชีวิตประจำวัน**ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก**เศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ กับผู้สูงอายุ ในระดับการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคภาคครัวเรือนขึ้นอยู่กับรายได้ของบุคคลเป็นหลัก ปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นปัญหาที่สำคัญเพราะเงินทองเปรียบเสมือนตัวแทนของทุกสิ่งที่มีประโยชน์ และความสุขให้ชีวิต เศรษฐกิจดีผู้คนก็มีความสุข มีเงินทองใช้จ่ายคล่องมือ มีชีวิตที่สุขสบายสอดคล้องกับแนวคิดของ (สุกัญญา วชิรเพชรปราณี, 2553: 50) ได้กล่าวว่าผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีสุขต้องสามารถแสดงบทบาทในการดูแลสุขภาพตนเอง แต่ถ้าเศรษฐกิจไม่ดีผู้คนก็ไม่มีความสุข มีเงินทองใช้จ่ายขาดมือ มีชีวิตที่ไม่มีความสุข

การดำเนินชีวิตในประจำวันก็ไม่ราบรื่น ประกอบกับขณะนี้ประเทศต้องเผชิญกับปัญหาโรคโควิด 19 ต่อเนื่องไม่ขาดหาย ต้องดำรงชีวิตแบบระมัดระวังด้านการเงิน สืบเนื่องมาจากหลายอาชีพต้องตกงาน ไม่มีเงิน ดังนั้นปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว จึงนำไปสู่ความขัดแย้งของสมาชิกในครอบครัวตามมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูจิระธรรมธัช, 2561: 50) ได้กล่าวถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวไว้ดังนี้ ความเชื่อสัตย์และไว้วางใจ การตอบสนองเรื่องเพศสัมพันธ์ให้พอดี ขยันทำงานเพื่อเพิ่มรายได้ การให้กำลังใจกันการเอาใจใส่เอื้ออาทรแก่กัน การยอมรับในตัวตนของกันและกัน

4) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาในการสร้างเสริมสุขภาวะด้านปัญญา พบว่า .สติ เป็นสิ่งที่สำคัญมากในการดำเนินชีวิต **ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก** สติเป็นความระลึกได้ หรือความนึกขึ้นได้ ความไม่เผอเรอ การคุมจิตไว้ในกิจ ซึ่งหมายถึงอาการที่จิตนึกถึงสิ่งที่จะทำ จะพูดได้ นึกถึงสิ่งที่ทำ คำที่พูดไว้เป็นอาการที่จิตไม่หลงลืม ระวังยับยั้งใจได้ ไม่ให้เพลินเลอพลั่งเปลอ ป้องกันความเสียหายเบื้องต้นยับยั้งชั่งใจ ไม่บุ่มบ่าม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความไม่ประมาท ถ้าขาดสติก็ไม่มีปัญญา คิดทำอะไรก็ไม่สำเร็จ หลงลืม เครียด แล้วสุขภาพไม่ดี พุทธศาสนามองว่าปัญญานั้นเป็นพื้นฐานของความสุขทั้งทางกาย สังคม และจิต กล่าวคือ เราจะมีสุขภาพดีได้ ก็เพราะรู้ว่าควรกินอาหารเพื่อสุขภาพ เพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกายให้เป็นปกติสุข หากกินเพราะความหลง เช่น หลงติดในรสชาติอาหาร ก็อาจเจ็บป่วยเพราะไม่รู้จักประมาณในการกิน ทำให้เป็นโรคหัวใจ โรคอ้วน โรคเบาหวาน หรือแม้แต่โรคมะเร็ง ซึ่งกำลังเป็นภัยร้ายในปัจจุบัน สอดคล้องกับท่านอาจารย์พุทธทาสเคยกล่าวว่า “ความสุขหรือความทุกข์ มันเกิดจากการที่เรากระทำถูกหรือกระทำผิดต่อสิ่งที่เรียกว่า “ผัสสะ” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ตลอดเวลา” ปัญญาคือการเห็นความจริงดังกล่าว ดังนั้นไม่ว่ามีอะไรมากระทบกับเรา ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจก็ตาม ย่อมไม่อาจทำให้ใจเราเป็นทุกข์ได้ มีแต่ความสุข สงบเย็น เป็นอิสระ กล่าวอีกนัยหนึ่ง มีสุขภาวะอยู่เป็นนิจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์), 2561: ก-ข) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภาวนา 4 ผู้สูงอายุได้พัฒนาสติในการดำเนินชีวิตพร้อมฝึกพัฒนาจิตใจ ผู้สูงอายุใช้ปัญญาคิดในสิ่งที่มีเหตุและผล ความรู้สึกตัว ขณะคิด ขณะพูด ขณะทำและใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ

1) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาวะด้านร่างกาย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีศีล 5 ประจำใจ **ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจาก** ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุนับถือศาสนาพุทธ บรรพบุรุษได้สั่งสมและเป็นต้นแบบที่ดีคอยสั่งสอนลูกหลานให้ประพฤติปฏิบัติตามเรื่อยมา ได้ทำการละเว้นทุกอย่างเป็นส่วนใหญ่ ไม่คะนองทางกาย

วาทะใจ ให้เป็นที่เกลียด มีการชักชวนเพื่อนบ้าน ลูก หลาน ไปวัดในวันพระ หรือไปร่วมงานพิธีทางศาสนา อยู่เสมอ ซึ่งเป็นที่น่าภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับหลักเบญจศีล **ทางกาย** 1) ละเว้นการฆ่าสัตว์ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ และให้มีเมตตาช่วยเหลือผู้อื่นๆ และสรรพสัตว์ตามกำลังของตน 2) ละเว้นการแย่งชิง การขโมยทรัพย์สิน การบีบบังคับ การเอาไรต์เอาเปรียบคนอื่นเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ และให้เคารพในสิทธิของบุคคลอื่น 3) ละเว้นการประพฤติดีในกามสำหรับผู้ครอง และละเว้นการล่วงละเมิดทางเพศต่อผู้อื่น ทั้งชายและหญิงด้วยการใช้กำลังหรือการบีบบังคับไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดๆ สอดคล้องกับงานวิจัย (พระชาญวิทย์ ธมมทีโป, 2560: ก) ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชน หากประชาชนไม่ละเมิดศีลข้อ 5 ย่อมรักษาชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้ และไม่เกิดความสูญเสียต่อชีวิต

2) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาพด้านจิตใจ พบว่าการประยุกต์ใช้ศีล 5 **ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจาก** ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจสามารถสอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามประเพณีเช่นเมื่อถึงเมื่อถึงเดือนเมษายน ของทุก ๆ ปี ทำพิธีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ครู อาจารย์ และทุกวันพระก็มีกิจกรรมฟังธรรม เป็นต้น สอดคล้องกับหลักเบญจศีล **ทางใจ** 1) ไม่คิดหาผลประโยชน์หรือกอบโกยทรัพย์สินจากผู้อื่นในทางที่ผิด ให้คิดเป็นผู้ให้ทั้งในทรัพย์สินและการให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ไม่คิดเพียงเล็งคิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว 2) ไม่คิดมุ่งร้ายหรือเบียดเบียนผู้อื่นทั้งทางกายทางกลอุบายควรคิดปรารถนาดีต่อผู้อื่นเป็นหลัก 3) มีความคิดเป็นกลาง ถูกต้องตามหลักสัมมาทิฐิเข้าใจในความเป็นไปของวัฏจักรที่ไม่มีความแน่นอนทั้งในชีวิต และทรัพย์สิน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระปริชา ขนติพล (ท้าวบุปผา), 2560: ก) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตามหลักศีล 5 เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและขัดเกลาจิตใจ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในการประกอบสัมมาอาชีพให้เจริญก้าวหน้าและมีความสำคัญต่อการควบคุมพฤติกรรมทางด้านกาย วาจา ใจ ชุมชนมีศีลธรรม จริยธรรม เกิดความปองต้องสามารถสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่ชุมชนและลดละเลิกอบายมุข

3) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาพด้านสังคม พบว่า การสร้างเสริมสุขภาพของตนเองและผู้สูงอายุในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ **ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจาก** ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุสร้างเสริมสุขภาพของตนเองและผู้สูงอายุในชุมชนด้วยการมาโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้ที่มีความรู้ ความถนัดอะไรก็นำมาสอน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทุกวันพุธ สอดคล้องกับ 3 หลักคิด : สุขภาพ สุขภาวะปัจจัยกำหนดสุขภาพการสร้างเสริมสุขภาพ ปัจจัยกำหนดสุขภาพตามกรอบแนวคิดของ Haris A. ของเอกสารประกอบการ

ประชุมเชิงปฏิบัติการ : การประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพเครือข่ายนักประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพภาคเหนือ ดร.เพ็ญ สุขมาก สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้กล่าวไว้ว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น การมีแหล่งช่วยเหลือทางสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน อาชญากรรม และพฤติกรรมภัยสังคม ความกลัว และความกังวลต่ออาชญากรรม การแบ่งแยกก็ดกกัน ความกลัว และกังวลต่อการแบ่งแยกก็ดกกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (คณิศร กิตติกรปรีดา, 2559: ก) ได้กล่าวได้ว่า ศิล 5 เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

4) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในการสร้างเสริมสุขภาพด้านปัญญา พบว่า ประโยชน์ของการรักษาศีล 5 เป็นประเด็นที่สำคัญมากที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากการประยุกต์ใช้ศีล 5 ในชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุเข้าใจความจริงของชีวิตมากขึ้น การปฏิบัติและการรักษาศีลได้รับประโยชน์มากมาย อาทิเช่น จิตใจสงบ สติปัญญาปลอดโปร่ง ใช้สอนและเชิญชวนลูกหลาน เพื่อนบ้าน ไปวัด ฟังเทศน์ รู้จัก ดีชั่ว สิ่งไหนควรทำหรือไม่ควรทำ สิ่งไหนมีประโยชน์หรือมีโทษสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 ได้กำหนดไว้ว่า “สุขภาพทางปัญญา หมายถึงความรู้ทั่ว รู้เท่าทัน และความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตใจอันดีงามและเอื้อเพื่อแม่” สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระชนวันต์ กิติวัฒน์ โณ (หวังนอก), 2562: ก) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดหลักภาวนา 4 ข้อที่ 4 ด้านปัญญาเมื่อมีการฝึกปฏิบัติตามแนวปัญญาภาวนาแล้วจะเกิดความรู้ความเข้าใจในสภาวะธรรมชาติอย่างแท้จริง

แนวทางสร้างเสริมสุขภาพตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ

1) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางสร้างเสริมสุขภาพตามหลักเบญจศีลด้านร่างกาย พบว่าอาหารเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รับประทานอาหารได้น้อยชนิด ควรเลือกในส่วนที่มีประโยชน์ต่อร่างกายให้มากกับทั้งต้องมีอาหารว่างในระหว่างมื้อเสริม ซึ่งจะส่งผลให้มีสุขภาพแข็งแรง และควรออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งพิจารณาประเภทของกีฬาและเวลาในการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับร่างกาย จะทำให้หน้าตาสดใส ร่าเริง ภูมิฐานเป็นคนน่านับถือ ดูอ่อนกว่าวัย เป็นคนที่น่าคบหา มีเพื่อนมากมาย สุขภาพจิตดี สอดคล้องกับกรมอนามัยได้กล่าวว่าการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุด้วยการออกกำลังกาย (กรมอนามัย สื่อมัลติมีเดีย) พ.ศ.2561 และตรงกับแนวคิดของ (นวรรตน์ ไวมภู, 2562: ก) ได้กล่าวว่าการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุต้องเป็นไปตามหลัก

3 อ คือ อ: อาหาร อ: ออกกำลังกาย อ: อารมณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูวินัยธร อำนาจ พลบุญโญ (สวัสติ), 2561 หน้า: ก) ได้กล่าวถึงการใช้อาณา 4 ภายภาวนาเป็นการบริหารกายด้วยการออกกำลังกาย กวาดลานบ้าน และรดน้ำผักสวนครัว ทำให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และ (พระประเสริฐ นารโท (ขุนวัง), 2561: ก) ได้พูดถึงการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของผู้สูงอายุ

2) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลด้านจิตใจ พบว่า ความเป็นจริงของชีวิตสำคัญที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากเป็นผลสืบเนื่องมาจากการนำหลักเบญจศีลมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ผู้สูงอายุรู้และเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตมากขึ้น สามารถนำไปสอนลูกหลาน และชวนเพื่อนผู้รักาศิล 5 พร้อมปฏิบัติตามหลักเบญจศีลอย่างสม่ำเสมอ ทำกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ (ภัทรธิดา ผลงาน, พ.ศ.2563: ก) ได้กล่าวว่า กิจกรรมต่างๆ ที่จะพัฒนาจิตใจของผู้สูงอายุ คือ กิจกรรมพบกันวันพระ ไหว้พระแก้แ้วด บุญข้าชะ งานสังสรรค์วันปีใหม่ การศึกษาดูงานและงานวันผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระชาญวิทย์ ธมมทีโป (พลชัย), 2560: ก) ได้พูดถึงการนำหลักเบญจศีลมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

3) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางสร้างเสริมสุขภาวะตามหลักเบญจศีลด้านสังคม พบว่า ความรู้พื้นฐานของการดำรงชีวิตในการอยู่ร่วมกันเป็นเช่นนี้เนื่องจาก ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานของการดำรงชีวิตในการอยู่ร่วมกัน ด้วยการใช้หลักเบญจศีล ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันและช่วยเหลือสังคมอยู่เสมอ สอดคล้องกับแนวคิดของ (ประยงค์ ศรีไชย), พ.ศ.2559, หน้า ก. ได้กล่าวไว้ว่าพื้นฐานจิตสำนึกนั้นมาจากการปลูกฝังทางจิตใจให้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูกันตธรรมภาภิวัฒน์ (น้อย กนตสีโล), 2552: ก) ได้พูดถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

4) จากผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางสร้างเสริมตามหลักเบญจศีลสุขภาวะด้านปัญญา พบว่า คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญมากเป็นเช่นนี้เนื่องจากผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เข้าใจในสภาวะธรรมชาติอย่างแท้จริง รู้ว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำ รู้ผิดชอบชั่วดี มีความซื่อสัตย์สุจริต รักเพื่อนฝูงและรักตัวเองสอดคล้องกับแนวคิดของ (ประเวศ วะสี, 2541: 50) ได้กล่าวว่ามีสาระทางปัญญาหมายถึงการรับรู้โลกที่เป็นจริง เรียนรู้และมีทักษะต่อโลกที่ถูกต้อง มีทักษะชีวิตที่ ส่วนความสุขทางจิตวิญญาณเป็นความสุขอันประณีต ดึ่มดำ ท่วมท้น ซึ่งเกิดจากเมื่อคนเราลดอัตราหรือลดความมีตัวตน จิตวิญญาณก็จะสูงขึ้นเป็นการพัฒนาการทางคุณค่าที่สูงสุดของมนุษย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระธรรณวันต์ กิตติวัฒนโณ (หวังนอก), 2562: 50) ได้พูดถึงการเข้าใจในสภาวะธรรมชาติอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- ดวงกมล โพธิ์แก้ว. (2561). การพัฒนาวิธีการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธบริหาร. **วิทยานิพนธ์ การศึกษาพุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- บุญมี แทนแก้ว. (2541). **จริยธรรมกับชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2546) . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.
- พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์). (2561). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภavana 4 กรณีผู้สูงอายุบ้านห้วยห้อย ตำบลธาตุทอง อำเภอกงเชียง จังหวัดชัยภูมิ. **ดุษฎีนิพนธ์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัตนา เพ็ชรอุไร. (2542). **ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กร**. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดตั้งกองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุกัญญา วชิรเพชรปราณี. (2553). บทบาทผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขในชุมชนกิ่งเมืองจังหวัดนครราชสีมา. **วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา**. 16(1), 53.
- ศรีเรื่อน แก้วกังวาน. (2540). **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม 2**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แนวทางปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด
โรงพยาบาลนครพิงค์ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
Guidelines for Performing Duties According to 4 Iddhipadas of
Nurses in Operation Room of Nakhon Phing Hospital,
Donkaew Sub-district, Maerim District, Chiang Mai Province

อัจฉราภรณ์ สนามพล

พระครูสมุห์ธนโชติ จิระธมโม, อุเทน ลาพิงค์

Atcharaphon Sanamphol

Phrakrusamu Thanachot Ciradhammo, Uten Laping

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University Lanna campus

Corresponding Author, e-mail: Wimutti9764@gmail.com.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพของพยาบาลห้องผ่าตัด โรงพยาบาลนครพิงค์ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด โรงพยาบาลนครพิงค์ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อเสนอแนวทางปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด โรงพยาบาลนครพิงค์ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายเป็นพยาบาลห้องผ่าตัดโรงพยาบาลนครพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 17 คน

ผลการวิจัยพบว่า: 1) การปฏิบัติหน้าที่โดยใช้กระบวนการพยาบาลด้านการส่งเสริม การป้องกันโรค การรักษา การฟื้นฟู ตามมาตรฐานวิชาชีพ ด้วยการรักษาสีทธิผู้ป่วย โดยยึดหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ การปฏิบัติการพยาบาลและผดุงครรภ์ มีการพัฒนาคุณภาพ โดยยึดหลักผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง มีการวางแผนร่วมกับทีมสุขภาพ ด้วยความรัก ความสามัคคี มีเมตตา ให้อภัย และมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้ป่วย มีการบันทึกและรายงานการพยาบาลและผดุงครรภ์ อย่างครบถ้วนตามมาตรฐานวิชาชีพ 2) การปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด มีการปฏิบัติหน้าที่ด้วย

ความรัก ความพอใจ ภาคภูมิใจในวิชาชีพ ด้วยความขยันไม่ย่อท้อ เอาใจใส่ มีจิตจดจ่อ อยู่กับภารกิจนั้นๆ ด้วยความมุ่งมั่น ใช้ปัญญาพินิจพิเคราะห์อย่างรอบคอบและแยบยล 3) แนวทางปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด ควรมีความรักความ ศรัทธา ความภาคภูมิใจในวิชาชีพ มีความขยันในการปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบ ไม่ย่อท้อ มี การทบทวนและตรวจสอบภารกิจอย่างจดจ่อ รอบคอบ ด้วยความมุ่งมั่นอย่างมีสติ โดยใช้ ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองก่อนการปฏิบัติหน้าที่ ขณะปฏิบัติหน้าที่ และหลังปฏิบัติหน้าที่ อย่างบูรณาการ

คำสำคัญ : แนวทางปฏิบัติหน้าที่, หลักอิทธิบาท 4, พยาบาลห้องผ่าตัด,โรงพยาบาลนครพิงค์

Abstract

This research aimed to study 3 objectives 1) to study the performing duties according to professional standards of nurses in operation room of Nakhon phing hospital, Maerim district, Chiang Mai province, 2) to study performing duties according to 4 iddhipadas of nurses in operation room of Nakhon Phing hospital, Maerim district, Chiang Mai province, and 3) to propose guidelines for performing duties according to 4 iddhipadas of nurses in operation room of Nakhon phing Hospital, Maerim district, Chiang Mai province. It was a qualitative research with the target of 17 nurses in operation room of Nakhon phing hospital, Chiang Mai province. The data were collected through interview, focus group discussion and participant observation.

The results of research were found that: 1) Performing duties according to professional standards of nurses in operation room of Nakhon phing hospital, Maerim district, Chiang Mai province enclosed performing duties with the process of nursing in the fields of promotion, disease prevention, treatment, and rehabilitation according to professional standards by maintaining patient's rights by adhering to ethical principles of and professional ethics. Nursing and midwifery practice required quality development based on the patient-centered principle and planning with health team with love, unity, compassion, forgiveness and a focus on patient's benefits. Nursing and

midwifery were fully recorded and reported in accordance with professional standards. 2) Performing duties according to 4 iddhipadas of nurses in operating room enclosed performing duties with love, satisfaction, pride in professions, diligence, indomitableness and mental concentration on mission with determination as well as application of wisdom with careful and wise consideration 3) Guidelines for performing duties according to 4 Iddhipadas of nurses in operating room should include love, faith pride in profession, diligence in performing duties with responsibility, indomitableness, careful and thoughtful review and examination of the mission with conscious determination as well as application of wisdom to consider and reflect before and after performing duties in intergrated manner.

Keywords : Guideline for performing duty, 4 Iddhipadas, Nurses in operation room, Nakhon Phing hospital.

บทนำ

วิชาชีพการพยาบาล เป็นวิชาชีพที่ถือว่าคุณธรรมมีความสำคัญมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะเป็นวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับความเจ็บความตายของคนในสังคม สิ่งที่สังคมต้องการจากพยาบาลไม่ใช่ ความรู้ความสามารถทางด้านกรพยาบาลเพียงอย่างเดียว สังคมต้องการให้พยาบาลมี จริยธรรมที่ดีงามควบคู่ไปด้วย จริยธรรมที่สังคมต้องการจากพยาบาลเป็นพิเศษ คือ ความเมตตากรุณา ความสงสารเห็นใจ ทำให้พยาบาลอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของผู้ป่วย ความสงสารเห็นใจจะช่วยให้พยาบาล ปฏิบัติต่อผู้ป่วยอย่างสุภาพและอ่อนโยน ด้วยเหตุนี้จริยธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับวิชาชีพพยาบาล จะทำให้พยาบาลใช้ความรู้ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ป่วย

จริยธรรมนั้นเป็นแนวทางของความถูกต้อง เป็นธรรมในการปฏิบัติตนเองและต่อผู้อื่น ซึ่งเกิดจากการวิเคราะห์และไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล โดยบุคคลต้องเรียนรู้เพื่อพัฒนาปัญญา ในการพิจารณาผิดชอบชั่วดี ทำให้สามารถตัดสินใจแยกแยะสิ่งที่ถูก ผิด ควร ไม่ควร และเลือกทำอย่างถูกต้องตามสถานการณ์ ดังนั้น การพัฒนาจริยธรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวิชาชีพพยาบาล เนื่องจากการเป็นพยาบาลจำเป็นต้องมีจริยธรรมที่ค่อนข้างสูง มุ่งเน้นการกระทำที่มีผลต่อผู้อื่น และสังคมมากกว่าตนเอง (อัญชลี โมกขาว 2539: 35)

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมหรือคำสอนที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติตามสามารถบรรลุถึงความสำเร็จในเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างเป็นขั้นตอน คือ หลักกัทธิบาท 4 อันประกอบด้วย (ที.ปา.11/231/233) คือ

1) ฉันทะ หมายถึง ความรัก และความพอใจในสิ่งนั้น ๆ คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจตัดด้วยความรักในสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ ไม่เบื่อหน่ายในกิจที่ทำ (การเต็มใจ) มีใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ประสบความสำเร็จ เมื่อมีหน้าที่รับผิดชอบก็มีจิตใจรักและ พื่อใจในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ นั้น ๆ

2) วิริยะ หมายถึง ความเพียรในการกระทำสิ่งนั้น ๆ คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความพยายาม และมีมานะอดสาหะอดทน ทำอย่างเต็มที่เต็มกำลัง และเต็มความสามารถเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำ

3) จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ ความเอาใจจดจ่อในสิ่งทำ ไม่วางธุระในสิ่งนั้น ๆ คือเมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความรู้จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพิจารณาพิเคราะห์ ทดสอบ ตรวจสอบหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ

4) วิมังสา หมายถึง การพิจารณาไตร่ตรองโดยใช้สติปัญญา ใคร่ครวญว่าสิ่งไหนทำแล้ว เกิดผลที่ดี ต่อการปฏิบัติหน้าที่ สิ่งไหนทำแล้วไม่เกิดผลดีต่อการปฏิบัติหน้าที่ และคิดหาวิธีแก้ไข ปรับปรุงให้ดีขึ้น

โดยปกติแล้วบุคคลจะมีหลักกัทธิบาท 4 ในการดำเนินชีวิตอยู่ประจำทุกวัน ไม่ว่าจะเป็น การทำงานหรือการศึกษาเล่าเรียนแต่ต่างกันตรงที่ระดับความมากน้อยเท่านั้น ผู้ที่ทำงานด้วยความพอใจ มีความขยันขันแข็ง มีความเอาใจใส่ ใคร่ครวญอยู่เสมอ แสดงว่าผู้นั้นมีกัทธิบาท 4 ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมะโดยไม่รู้ตัว หากได้มีการปฏิบัติให้ครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ผู้นั้นจะเป็นคนหัดสัหรือบรรพชิตก็ตาม ย่อมประสบสิ่งที่ประสงค์อย่างไม่เหลือวิสัย ตรงกันข้ามถ้าทำงานสิ่งใดด้วยความไม่พอใจ ใจไม่รักงานแล้ว ความเกียจคร้านก็ตามมา ความเอาใจใส่ก็ไม่มี ความคิดตรึกตรองพิจารณาก็ไม่เกิดในสิ่งนั้น ๆ ปรากฏแต่ความล้มเหลว ทำอะไรก็ไม่สำเร็จทั้งนี้เป็นโทษของการไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามหลักกัทธิบาท4 (สาสิ รัท สุธธี, น 72) นั่นเอง

ปัจจุบันกลุ่มบุคลากรทางการแพทย์ พยาบาลต้องทำงานอย่างหนัก ทั้งมาตรการรับมือจากสถานการณ์โรคระบาด และภาระงานประจำ ที่ต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านการส่งเสริม งานด้านป้องกัน งานด้านการรักษาพยาบาล โดยเฉพาะงานช่วยผ่าตัดผู้ป่วยด้าน ศัลยกรรมออร์โธปิดิกส์ ต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการคิดวัสดุตุ้ริงกระดูกในห้องผ่าตัดซึ่งมีราคาแพง ผู้รับบริการส่วนใหญ่ เป็นผู้มียาได้น้อย และเดินทางมาไกลมาจากต่างอำเภอ

ทางโรงพยาบาลมีนโยบาย ให้ผู้รับบริการกรณีอุบัติเหตุฉุกเฉิน ให้ได้รับการรักษาโดยเร็วที่สุด หากต้องรักษาโดยการผ่าตัด แพทย์ที่รับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ ก็ต้องวางแผนผ่าตัดทันที ทำให้พยาบาลต้องรับภาระหนัก จากสถิติการผ่าตัดประจำวันมากถึง 50 ราย/วัน (กลุ่มงาน ยุทธศาสตร์และแผนงาน โรงพยาบาลนครพิงค์, 2563: 15) ให้บริการผ่าตัดตลอด 24 ชั่วโมง ในแผนกศัลยกรรมออร์โธปิดิกส์ ศัลยกรรมทั่วไป ซึ่งเป็นภาระงานที่หนักมาก ค่าตอบแทน น้อย ต้องมีความรับผิดชอบสูง เพราะงานต้องทำกับมนุษย์ มีกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และปัญหา ภาวะ เศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของพยาบาลห้องผ่าตัด เนื่องจากหน่วยงานห้องผ่าตัดเป็นแหล่งที่ทำรายได้ให้กับโรงพยาบาล พยาบาลที่ปฏิบัติงานในห้องผ่าตัดต้องทำงานเป็นทีม ต้องประสานงานทั้งผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย พยาบาลประจำตึกผู้ป่วย แพทย์เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เพื่อการปฏิบัติหน้าที่รักษาได้สำเร็จ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด เพื่อนำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสรู้แล้ว มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลห้องผ่าตัด ให้มีจิตสำนึกและตระหนักถึงจรรยาบรรณ เพื่อปฏิบัติต่อผู้ป่วยที่มาใช้บริการห้องผ่าตัด และเป็นการพัฒนาหน่วยงานให้มีการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพของพยาบาลห้องผ่าตัดโรงพยาบาลนครพิงค์ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
- 2) เพื่อศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด โรงพยาบาลนครพิงค์ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
- 3) เพื่อเสนอแนวทางปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัดโรงพยาบาลนครพิงค์ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และศึกษาจากข้อมูลเอกสารต่างๆ

1) กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้แก่ พยาบาลห้องผ่าตัด ที่ปฏิบัติหน้าที่ในห้องผ่าตัด โรงพยาบาลนครพิงค์ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด จำนวน 15 ห้อง

ประกอบด้วยพยาบาลปฏิบัติการ พยาบาลวิชาชีพ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการและพยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ โดยกลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง สัมภาษณ์ พยาบาลห้องผ่าตัด จำนวน 17 คน จากจำนวนพยาบาลวิชาชีพทั้งหมด จำนวน 68 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยอาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามปัญหาวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตการวิจัยและการนิยามศัพท์ปฏิบัติการ ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือดังนี้

2.1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์

2.2) ร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมและสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้แล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย จำนวน 3 ท่านคือ

2.2.1) พระมหาวิเศษ ปัญญาชิโร, รองศาสตราจารย์ ดร.อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

2.2.2) พระมหาสุกุล มหาวิโร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการสำนักงานมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

2.2.3) ดร.ฟองแก้ว บัวลูน หัวหน้างานประชาสัมพันธ์โรงพยาบาลนครพิงค์ วิทยาการและอาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยภาคีรัฐและเอกชน

2.3) นำร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและเสนอแนะไปแก้ไขให้ถูกต้องตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.4) นำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ที่ตามผู้เชี่ยวชาญแนะนำและแก้ไขแล้ว เสนอต่อที่ปรึกษา ในการใช้สำนวนภาษา ตลอดจนพิจารณาถึงความเหมาะสมทั่วไปของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยให้ครอบคลุมถึงรายละเอียดของเนื้อหา เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง

2.5) นำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ไปใช้ โดยนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1) การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลโดยจากกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ แนวทางปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด โรง

พยาบาลนครพิงค์ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ ถึง เมษายน 2564 โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้วางแผนปฏิบัติไว้ ดังนี้

3.1.1) มีหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมแนบเอกสารที่เป็นเครื่องมือสัมภาษณ์ เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ไปยังผู้กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เตรียมตัวและกำหนดเวลาในการให้สัมภาษณ์

3.1.2) ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลตามวันและเวลาที่กำหนดไว้ พร้อมเตรียมอุปกรณ์ในการสัมภาษณ์ เช่น เทปบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก

3.2) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาเอกสาร งานวิจัย รายงานการวิจัย หนังสือวิชาการ บทความวิจัย บทความวิชาการ กฎหมาย ระเบียบ ตำรา สิ่งพิมพ์ ต่างๆ รวมทั้งการค้นคว้าจากฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์

3.3) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย คือพยาบาลวิชาชีพห้องผ่าตัด ในโรงพยาบาลนครพิงค์ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามความเป็นจริงซึ่งเป็นการวิเคราะห์ออกมาในรูปเชิงพรรณนา โดยจัดหมู่ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

1) การปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพของพยาบาลห้องผ่าตัด พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพของพยาบาลห้องผ่าตัด ได้แบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้

(1) ปฏิบัติหน้าที่โดยใช้กระบวนการพยาบาลในด้านการส่งเสริม การป้องกันโรค การรักษา การฟื้นฟู ตามมาตรฐานวิชาชีพ พบว่า ด้านการส่งเสริม ปฏิบัติหน้าที่ในการบริการด้านสุขภาพทั้งในระดับปัจเจกบุคคลจนถึงระดับประเทศด้วยมาตรฐานวิชาชีพอย่างเป็นสากล ทำงานอย่างเป็นระบบร่วมกับทีมสุขภาพ ดูแลให้คำแนะนำพฤติกรรมสุขภาพเพื่อให้สอดคล้องกับอาการและพฤติกรรมความเจ็บป่วยอื่น ๆ ส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพดี เป็นอยู่อย่างผาสุก

ด้านการป้องกันโรค ให้ความรู้ คำแนะนำในการปฏิบัติตัวก่อนผ่าตัด ขณะผ่าตัด และหลังผ่าตัด ให้ผู้ป่วยปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง การปฏิบัติที่ถูกต้องป้องกันภาวะแทรกซ้อนต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น และให้วัคซีนป้องกันโรคกลับกลุ่มอายุต่างๆ ตามวาระและตามที่กำหนดมอบหมาย

ด้านการรักษาพยาบาล สนับสนุนและวางแผนการพยาบาลห้องผ่าตัด ปฏิบัติงานของพยาบาลตามมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อให้การรักษาพยาบาลผู้ป่วยขณะผ่าตัดเป็นไปด้วยความราบรื่น การผ่าตัดใช้เวลาไม่นาน ผู้ป่วยปลอดภัย

ด้านการฟื้นฟู ให้ความรู้บุคคลและครอบครัว ชุมชนมีสุขภาพที่ดี สามารถดูแลตนเองได้ทั้งในยามปกติ และยามเจ็บป่วยภายใต้ท้องค้ความรู้ทางวิชาชีพและเชื่อมโยงผสมผสานกับศิลปะด้านบริการ จิตวิทยา เข้าถึงความรู้สึกของมนุษย์ทั้งในยามมีความทุกข์ทุกคาม ทั้งทางกาย ทางใจและในภาวะปกติโดยยึดหลักความปลอดภัยและประโยชน์สูงสุดของผู้ป่วย

(2) ปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลด้านการรักษาสิทธิผู้ป่วย โดยยึดหลักจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ พบว่าการปฏิบัติหน้าที่ของกลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัดปฏิบัติหน้าที่ต่อชีวิตมนุษย์ภายใต้ท้องค้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะและจิตวิทยา เพื่อนำมาประมวลในการดูแลผู้ป่วย เพราะหน้าที่สำคัญของพยาบาลคือ การช่วยเหลือบุคคลแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็บุคคลปกติธรรมดา หรือผู้ที่เจ็บป่วยไม่สามารถช่วยตนเองได้ให้หายคืนสู่สภาพของการมีสุขภาพสมบูรณ์ ทั้งสิทธิการใช้และเข้าถึงข้อมูลเวชระเบียน การเผยแพร่ข้อมูล โดยยึดหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพด้วยความเที่ยงธรรม

(3) พัฒนาคูณภาพการปฏิบัติการพยาบาลและการผดุงครรภ์ โดยยึดหลักผู้ผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง พบว่า การปฏิบัติงานของกลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัดทุกคนปฏิบัติหน้าที่ต่อผู้ป่วยในฐานะที่มนุษย์พึงมีต่อกัน ปฏิบัติหน้าที่เป็นกัลยามิตรด้วยความเมตตา กรุณา ด้วยความรัก ความเอ็นดู สงสาร เป็นกัลยาณมิตรให้บริการด้วยความจริงใจ พัฒนางานวิชาชีพ ให้ก้าวหน้าเสมอ ๆ ทำความเข้าใจในบริบทและความต้องการที่แท้จริงของผู้ป่วยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและปรับเปลี่ยนแผนการรักษาพยาบาลให้เหมาะสม

(4) ปฏิบัติหน้าที่โดยมีการวางแผนร่วมกับทีมสุขภาพ ในการให้ผู้รับบริการ และ/หรือผู้เกี่ยวข้องกับผู้รับบริการในการดูแลตนเอง พบว่า กลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัดส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ที่มีการวางแผนงานร่วมกันกับทีมด้วยความสามัคคี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจที่มุ่งมั่น ความรัก ความเมตตา ให้อภัย เอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มุ่งเน้นประโยชน์ของผู้ป่วยมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 5 ด้าน ได้แก่ การมอบหมายงาน (Work Allocation) การวางแผนทีมงาน (Team Work Planning) การประชุมที่ปรึกษา (Team conference) การเยี่ยมตรวจทางการพยาบาล (Nursing Round) และการประเมินผลการพยาบาล (Evaluation) ที่สามารถสนองตอบความต้องการของผู้รับบริการ มีการประสานงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ มีการสนับสนุนทั้งด้านความรู้และเครือข่ายให้บริการ

(5) ปฏิบัติหน้าที่ในการบันทึกและรายงานการพยาบาลและการผดุงครรภ์ การดูแลผู้รับบริการตามกระบวนการพยาบาล พบว่ากลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัดทุกคนมีการบันทึกและรายงานการพยาบาลอย่างชัดเจนในทุกกระบวนการพยาบาลทุกขั้นตอน โดยใช้แบบฟอร์มการบันทึกที่มีมาตรฐาน ครบถ้วน และแม่นยำ ผลการบันทึกรายงานการพยาบาลสามารถสะท้อนคุณภาพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ได้ ใช้เป็นข้อมูลทางกฎหมายตามมาตรฐานวิชาชีพ การบันทึกพยาบาลมีบทบาทสำคัญ ต่อการปฏิบัติกรพยาบาลที่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถและการตัดสินใจของพยาบาลในการปฏิบัติหน้าที่

2) การปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด ได้แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

(1) การนำหลักฉันทะ ไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ พบว่า กลุ่มของพยาบาลห้องผ่าตัดนำหลักฉันทะมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ทำงานด้วยความรัก ความพอใจ ภาคภูมิใจในวิชาชีพเป็นพื้นฐาน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ พยายามให้ภารกิจนั้นๆ สำเร็จลุล่วงด้วยดี มีความรักศรัทธาในวิชาชีพ และทำงานอย่างมีความสุข พยายามให้งานสำเร็จ

(2) การนำหลักวิริยะ ไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ พบว่า กลุ่มของพยาบาลห้องผ่าตัดปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยัน พากเพียร อุตสาหะ บากบั่น มีความเข้มแข็ง มานะอดทนที่จะทำงานให้สำเร็จไม่ท้อถอย มองปัญหาอุปสรรคในงานเป็นสิ่งท้าทาย และพยายามศึกษาขยันหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

(3) การนำหลักจิตตะ ไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ พบว่า กลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัดมีความเอาใจใส่รับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานที่ทำ มีจิตใจจดจ่อกับภารกิจที่กำลังปฏิบัติ ใช้สติอยู่ตลอดเวลา ไม่วอกแวกออกนอกกลุ่มนอกทาง การปฏิบัติหน้าที่บนความเป็นความตายของผู้ป่วย ต้องเอาใจใส่อย่างจดจ่อตลอดเวลา ไม่ประมาท ไม่ปล่อยปละละเลย พิจารณาไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ป่วย

(4) การนำหลักด้านวิมังสา ไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ พบว่า กลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัด ปฏิบัติหน้าที่โดยใช้ปัญญา คิด วิเคราะห์ ทดลอง ตรวจสอบก่อนที่จะลงมือปฏิบัติหน้าที่หรือระหว่างปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด แก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในงานที่จะต้องทำ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ดำเนินไปตามเป้าหมายที่วางไว้และไม่ให้เกิดปัญหาอุปสรรคสำเร็จสมประสงค์

3) แนวทางปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด พบว่า แนวทางปฏิบัติหน้าที่ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพยาบาลห้องผ่าตัด ได้แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

(1) แนวทางการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักฉันทะ โดยพยาบาลควรมีการสร้างขวัญกำลังใจ พบว่า กลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัด สร้างขวัญกำลังใจเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ สร้างกำลังใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ พึงพอใจในหน้าที่การทำงานที่ปฏิบัติอยู่ ให้กำลังใจกันและกัน เอื้อเพื่อและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ยอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สร้างบรรยากาศในการทำงาน สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานสะดวก สบาย มีความเป็นมิตร กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานนั้น ๆ มีความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกันรวมถึงผู้บังคับบัญชา จริงใจให้คำชี้แนะ ไม่ใช้วิธีออกคำสั่งหรือบังคับ คำหนึ่งถึงผลประโยชน์ของการทำงานในที่นี้คือ การที่ผู้ป่วยได้รับการผ่าตัดช่วยเหลืออย่างปลอดภัย และกลับไปใช้ชีวิตอย่างมีความสุขคือของขวัญอันล้ำค่าของพยาบาลห้องผ่าตัด

(2) แนวทางการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักวิริยะ พบว่า กลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัด มีความตั้งใจ มีความวิริยะ อุตสาหะ ในหน้าที่การทำงานที่รับผิดชอบ มีความตั้งใจที่จะทำงานในหน้าที่ของตนเอง ให้ได้รับความสำเร็จด้วยตนเอง มีความเพียรเป็นเลิศ เมื่อพบปัญหา ทุกคนร่วมแก้ไขปัญหาด้วยความอดทนไม่โทษตัวบุคคล พิจารณาตามระบบ มีความหมั่นที่จะปลุกใจตนเองก้าวไปข้างหน้าเมื่อเกิดการท้อแท้ หรือหมดกำลังใจ

(3) แนวทางการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักจิตตะ เอาใจใส่ในหน้าที่ พบว่า กลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัดมีการทบทวนและตรวจสอบภารกิจ ก่อนปฏิบัติงาน เอาใจใส่มีสมาธิมั่นคง อยู่กับงาน พิจารณางานอย่างรอบครอบด้วยความมุ่งมั่น จดจ่ออยู่กับงาน เข้าใจงาน ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีสติ

(4) แนวทางการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักวิมังสา พิจารณาไตร่ตรองการปฏิบัติหน้าที่ พบว่ากลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัดมีการพิจารณาไตร่ตรองก่อนการปฏิบัติ ขณะปฏิบัติและหลังปฏิบัติหน้าที่ทุกครั้ง ร่วมกับทีมพยาบาลแต่ละหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกับผู้ป่วย คอยเตือนสติพยาบาลที่มีอายุน้อยๆ ให้ระมัดระวังไม่ให้เกิดการผิดพลาดในหน้าที่การงาน

อภิปรายผล

1) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักจิตตะ พบว่า พยาบาลห้องผ่าตัดมีการสร้างขวัญกำลังใจตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ พึงพอใจในงานร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันอย่างเต็มกำลังความสามารถ ผลสำเร็จของงานคือ ผู้ป่วยได้รับการผ่าตัดอย่างปลอดภัยและสามารถกลับไปใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขคือของขวัญอันล้ำค่าของพยาบาลห้อง

ผ่าตัด ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจาก ขวัญกำลังใจเป็นสภาวะจิตใจ หรือความรู้สึกของบุคคลที่มีผลต่อการปฏิบัติงานอันเป็นผลบ่งชี้ถึงความตั้งใจและทำให้เกิดกำลังใจที่จะร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลคือการช่วยเหลือผู้ป่วยได้อย่างปลอดภัยเป็นขวัญกำลังใจอันล้ำค่าสอดคล้องกับแนวคิดของ ฟาริดา อิบราฮิม (ฟาริดา อิบราฮิม, 2525: 442) ได้อธิบายการพยาบาลชั้นวิชาชีพว่า “พยาบาลทุกคนต่างก็มีทรัพยากรที่พร้อมเพียงที่จะส่งเสริมผลักดันตัวเองให้เป็นผู้ปฏิบัติการพยาบาลที่ดี มีความละมุนละไมมีความเอื้ออาทร มีเมตตาธรรม การพยาบาลโดยเนื้อแท้ ก็คือการช่วยเหลือบุคคลไม่ว่าจะเป็นคนป่วยหรือคนดี ก็ตามให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้เพื่อดำรงสุขภาพไว้ได้ให้พ้นจากความเจ็บป่วย ถือเป็นความภาคภูมิใจเป็นขวัญกำลังใจมากกว่าสิ่งใด”

2) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักวิริยะ พบว่า กลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัด มีความวิริยะ อุตสาหะ ในหน้าที่การงานที่รับผิดชอบ จะให้พยาบาลมีความขยันหมั่นเพียรต่อการปฏิบัติงานมากกว่าปัจจุบัน มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับความสำเร็จ ด้วยตนเองเมื่อผลของงานออกมาดีสำเร็จ ทำให้เกิดกำลังใจ ที่จะพยายามทำหน้าที่ให้ดีขึ้น ๆ มีความรับผิดชอบ อุดหนุน ไม่ย่อท้อต่อปัญหา และพยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก วิริยะ คือความขยันหมั่นเพียร กับงานที่มี งานทุกอย่างจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียร ความวิริยะจึงเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ ยิ่งขยันเท่าไรผลตอบแทนที่จะได้รับมีมาก ที่สำคัญวิริยะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยใจรักในงานจากฉันทะ นั่นเองและความวิริยะ ไม่ใช่การทำงานแบบเอาเป็นเอาตาย แต่เป็นการหมั่นฝึกฝน สำหรับกลุ่มพยาบาลที่ทำงานร่วมกันต้องขยันด้วยกันทั้งหัวหน้าและลูกน้อง ยิ่งเป็นหัวหน้ายิ่งสำคัญมาก ถ้าหัวหน้าขยันเอาการเองงานก็จะสามารถดึงให้ลูกน้องขยันขันแข็งขึ้นด้วย สอดคล้องกับกับ เดนิส ดับเบิลยู ออร์แกน และโทมัส เบทท์แมน (Dennis W. Organ, Thomas S. Bateman) กล่าวว่า ผลการปฏิบัติหน้าที่ขึ้นกับปัจจัยหลายอย่าง เช่น แรงจูงใจ ความพยายาม การเรียนรู้ การรับรู้บทบาท สิ่งแวดล้อม ความสามารถพิเศษและความสามารถ (เดนิส ดับเบิลยู ออร์แกน, 2550: 9) และ พัชรพร วีรสิทธิ์ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท 4 ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน ในสำนักประกันสังคมพบว่า ใช้หลักอิทธิบาท 4 ด้านวิริยะในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง

3) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักจิตตะเอาใจใส่ในหน้าที่ พบว่า กลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัดเอาใจใส่รับผิดชอบในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ตลอดเวลา ทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ปล่อยปละละเลย ในงานที่ทำ จดจ่อในงาน

ที่ทำ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลเป็นการปฏิบัติหน้าที่ ที่ต้องทำด้วยความระมัดระวังเป็นการทำงานกับชีวิตคน ทำด้วยความไม่ประมาท มีความรอบครอบ เพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้ป่วย สอดคล้องกับ สมาคมพยาบาลแห่งสหรัฐอเมริกา (The American Nurse Associations A.N.A) (สมาคมพยาบาลแห่งสหรัฐอเมริกา, 2542: 289) ที่ได้กำหนดสาระสำคัญของจรรยาวิชาชีพพยาบาล พยาบาลพึงดำรงไว้ซึ่งสมรรถนะในการปฏิบัติการพยาบาล พยาบาลพึงตัดสินใจด้วยความด้วยความรอบครอบถี่ถ้วน ใช้ข้อมูลสมรรถนะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบคอบ

4) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักวิมังสา พิจารณาไตร่ตรองการปฏิบัติหน้าที่ พบว่า กลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัดมีแนวทางการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักวิมังสาคือใช้ปัญญาคิด วิเคราะห์ ทดลอง ตรวจสอบก่อนที่จะลงมือปฏิบัติหน้าที่หรือระหว่างปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด แก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องและพัฒนาในการปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ ด้วยปัญญา เป็นการพินิจพิเคราะห์ และใช้ปัญญาตรวจสอบงาน ทดลองทำก่อนลงมือปฏิบัติจริง งานจึงจะสำเร็จ สอดคล้องกับ ว.วชิรเมธี ที่ได้กล่าวไว้ว่า จิตตะคือ จดจำ ทำอะไรจดจ่อหมายความว่าทำอะไรให้เจาะจงลงไป ปักใจลงไปในเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้ง อย่างจริงจัง อย่างมุ่งมั่นและอย่างทุ่มเท ใครก็ตามที่ทำงานด้วยความเอาใจใส่จดจ่ออยู่กับงานนั้น คนนั้นจะประสบความสำเร็จ จะประสบผลสำเร็จ (ว.วชิรเมธี, 2550: 59)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

ได้องค์ความรู้ เกิดการพัฒนาตนเองให้เป็นคนทันสมัย ทันโลกทันเหตุการณ์ วางตัวให้เป็นที่น่าเคารพนับถือ มีศักยภาพไปช่วยชุมชนสำหรับแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพตามหลักเบญจศีลของผู้สูงอายุ ยังต้องอาศัยหลักการดำเนินงานกิจกรรม/งานโครงการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามศรัทธาความเชื่อของพระพุทธศาสนา รวมทั้งการดำเนินการตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาเป็นกลไกในการขับเคลื่อน เพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชน โดยอาศัยวัดเป็นสถานที่ดำเนินการ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุ

สรุป

การปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลด้านการรักษาสิทธิผู้ป่วย โดยยึดหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพพบว่ากลุ่มพยาบาลห้องผ่าตัดใช้ความสามารถในด้านการรักษาสิทธิผู้ป่วยและส่งเสริมจริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพในการดูแลผู้ป่วย รวมถึงการให้ข้อมูลในการ

ทำหัตถการและการผ่าตัด การประเมินให้คุณค่า ความเชื่อ วัฒนธรรม ความรู้ เพราะการพยาบาลเป็นบริการที่พยาบาลทุกคนจะต้องให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยให้ได้รับความปลอดภัย ความสะดวกรวดเร็วที่สุด ตามสิทธิอันพึงมีของผู้ป่วย ต่อเนื่องในทุกกระยะของการผ่าตัด มุ่งเน้นให้พยาบาลได้ประพฤติปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบโดยกำหนดเป็นจรรยาบรรณวิชาชีพต่อประชาชน เช่นพึงประกอบวิชาชีพด้วยความมีสติ ตระหนักในคุณค่า และความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ ปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความเสมอภาคตามสิทธิมนุษยชน โดยไม่คำนึงถึง เชื้อชาติ ศาสนา และสถานภาพของบุคคล ละเว้นการปฏิบัติที่มีอคติและการใช้อำนาจหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว พึงเก็บรักษาเรื่องส่วนตัวของผู้รับบริการไว้เป็นความลับ เว้นแต่ด้วยความยินยอมของผู้นั้นหรือเมื่อต้องปฏิบัติตามกฎหมาย พึงปฏิบัติหน้าที่โดยใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ ในการวินิจฉัยและการแก้ไขปัญหาสุขภาพอนามัยแก่สภาพของบุคคล ครอบครัวและชุมชน พึงป้องกันภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ดังนั้นการนำหลักกฤษฎีกา 4 มาใช้ในการทำงานของพยาบาลห้องผ่าตัด ก็เพื่อให้เกิดความรักในงานที่ทำ ใช้สติ มีความรอบครอบ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เพื่อจุดมุ่งหมายคือความสำเร็จของงานคือการมีชีวิตที่ปกติของผู้ป่วย

บรรณานุกรม

- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และแผนงาน โรงพยาบาลนครพิงค์. (2560). การผ่าตัดผู้ป่วยด้านออร์โธปิดิกส์. เชียงใหม่ : กลุ่มงานยุทธศาสตร์และแผนงาน.
- จันทกาญจน์ นกแก้ว. (2550). การปฏิบัติงานตามบทบาทของเจ้าพนักงานห้องลิ้นในจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัย: มหิดล.
- พัชรภาพร วีรสิทธิ์. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักกฤษฎีกา 4 ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.

- ว.วชิรเมธี. (2550). **ศิลป์แห่งการทำงานอย่างมีความสุขคนสำราญงานสำเร็จ (พิมพ์ครั้งที่ 8)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อัญชลี โมกขาว. (2539). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลเจตคติต่อวิชาชีพและการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงกับความตั้งใจกระทำพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลของรัฐ. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- Beatrice L. Rowland. (1997). **Nursing Administration Hand Book fourth Edition**. Maryland; Aspen Publishers Inc.
- Dennis W. Organ, Thomas S. Bateman. (1986). **Organizational Behavior: An Applied Psychological Approach**. Michigan : Business Publications, Howard S. Rowland.

การวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาระบวนการนิเทศตามศาสตร์
พระราชา บนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม
สำหรับครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม
ศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

Creation and Development of Supervision Process according
to the King's Science based on Learning Management by Using
Moral Project for Teachers in Educational Institutions Under
Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 4

ฉวีวรรณ ไชยพิเศษ

Chaweewan Chaipichet

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 4

Corresponding Author E-mail: noi6478@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม และความต้องการได้รับการนิเทศของครูในสถานศึกษา 2) สร้างและพัฒนาระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา บนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม สำหรับครูในสถานศึกษา และ 3) ประเมินผลการใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา บนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม สำหรับครูในสถานศึกษา ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 79 คน และผู้เรียนจำนวน 316 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม และความต้องการได้รับการนิเทศของครู พบว่า ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม โดยต้องการให้ศึกษานิเทศก์มานิเทศ แนะนำ ช่วยเหลือครูอย่างเป็นกัลยาณมิตร 2) ผลการสร้างและพัฒนาระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา สรุปลงเป็นกระบวนการนิเทศ 7 ขั้น ได้แก่

1) เข้าใจปัญหา (Understanding) 2) ศึกษาแนวทาง (Planning) 3) สร้างความตระหนักรู้ (Awareness) 4) ร่วมมือพัฒนา (Participation) 5) นิเทศ นำพาปฏิบัติ (Coaching and Mentoring) 6) ประเมินผลและรายงานผล (Evaluation and Report) และ 7) เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Providing and Sharing) 3) ผลการใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราช า ครูมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม มีความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้และความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรมสูงขึ้น มีความพึงพอใจต่อการนิเทศอยู่ในระดับมาก ผู้เรียนมีความสามารถในการทำโครงงานคุณธรรมในระดับดีมาก และผู้เรียนมีคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ในระดับมาก

คำสำคัญ: การนิเทศ, ศาสตร์พระราช า, การจัดการเรียนรู้, โครงงานคุณธรรม

Abstract

The objectives of this study were: 1) to examine the condition of learning management by using the moral project and the need for supervision of teachers in academic institutions; 2) to build and develop the supervision process according to the King's science on the basis of learning management by operating the moral project for teachers in academic institutions; and 3) to evaluate the use of the supervision process according to the King's science based on learning management operating the moral project. The population used in the research was 974 teachers in schools under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 4, and 15,448 students. The sample groups were 79 teachers of social studies, religion and culture subjects and 316 students. The tools employed for data collection were questionnaires, assessment forms, knowledge scales and satisfaction questionnaires. The statistics used to analyze the data are: Mean and standard deviation and t-test.

The condition of learning management using moral projects and the need for supervision of teachers found that teachers lacked knowledge and understanding in preparing learning management plans. As for establishing the learning process by using the Moral Project, they required the supervisors to advise and support teachers in an engaging manner.

The results of creating and developing the supervision process according to the King's science can be summarized as a 7-step supervision process: 1) Understanding 2) Planning, 3) Awareness 4) Participation, 5) Coaching and Mentoring, 6) Evaluation and Report and 7) Providing and Sharing.

The results of using the supervision process according to the King's science found that teachers have knowledge and understanding in learning management by operating moral projects and have the ability to write a learning management plan. They demonstrated a more extraordinary ability to establish learning using moral projects and their satisfaction with supervision was at a high level. In addition, students possessed an extremely satisfactory level of ability to work on moral projects and developed Eight Moral principle on a large scale.

Keywords: Supervision Process, King's Science, Learning Management, Moral Project

บทนำ

สืบเนื่องจากปี พ.ศ.2555 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาล ที่ 9) ทรงมีพระราชประสงค์ว่า “ให้โรงเรียนสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง” ได้พระราชทานหลัก 3 ประการในเรื่องครูและนักเรียน ได้แก่ 1) ให้ครูรักเด็กและเด็กรักครู 2) ให้ครูสอนเด็กให้มีความใฝ่ใจกับเพื่อน และ 3) ให้ครูจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนทำเป็นหมู่คณะ เพื่อพวกเขาจะได้เห็นคุณค่าของความสามัคคี (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2559: 9) กอปรกับพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 10) ที่ว่า “การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน อันได้แก่ 1) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม 3) มีงานทำ มีอาชีพ และ 4) เป็นพลเมืองดี อย่างไรก็ตาม สังคมปัจจุบันมีความหย่อนในคุณธรรมจริยธรรม โดยผลการวิจัยเรื่อง “สถานการณ์คุณธรรมของสังคมไทย ปี 2561” พบว่า ปัญหาคุณธรรมที่มีความรุนแรง 5 ลำดับแรกมีดังนี้ 1) ความซื่อสัตย์สุจริต การทุจริตคอร์รัปชัน 2) จิตสำนึกสาธารณะ ขาดความรับผิดชอบต่อสังคมเห็นแก่

ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม 3) พฤติกรรมบริโภควัตถุนิยม ไม่มีความพอเพียง 4) ขาดระเบียบวินัย ไม่เคารพกติกา กฎหมาย และ 5) ขาดความสามัคคี และคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยมีสัมมาคารวะ(ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2561: 3-4) ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้น้อมนำพระราชกระแสพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาล ที่ 9) เข้าสู่ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา ภายใต้ “ ศาสตร์พระราชา ” เพื่อสืบสานน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 25) อีกทั้งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระบุสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 5 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน โดยกำหนดไว้ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 132) จึงทำให้การจัดการเรียนรู้ของครูต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ เจตคติ คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น สามารถดำรงชีวิตได้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ควบคู่กับความมีคุณธรรม จริยธรรม สำหรับ “ การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน ” เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนแก้ปัญหาเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตจริงด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Panich, 2012: 68) และใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักธรรม “ อริยสัจ 4 ” ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มาประยุกต์ใช้ในการสอนแก้ปัญหา (สาโรช บัวศรี อ่างใน ทิศนา แคมมณี, 2552: 300) ส่วนกระบวนการทางปัญญาที่ควรฝึกฝนให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ได้แก่ ฝึกสังเกต ฝึกบันทึก ฝึกการนำเสนอต่อที่ประชุม ฝึกการฟัง ฝึกบุจฉา-วิสัยทัศน์ ฝึกตั้งสมมติฐานและตั้งคำถาม ฝึกการค้นหาคำตอบ ฝึกการวิจัย ฝึกการเชื่อมโยงบูรณาการ และฝึกการเขียนเรียบเรียงทางวิชาการ (ประเวศ วะสี อ่างใน ทิศนา แคมมณี, 2552: 301-302) ที่สำคัญยิ่งการเรียนโดยใช้โครงงานนั้น เป็นไปตามวิธีการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร(รัชกาล ที่ 9) ดังนี้ 1) แก้ปัญหาจากจุดเล็ก 2) ทำตามลำดับขั้น 3) ทำงานแบบองค์รวม 4) ไม่ยึดติดตำรา 5) รู้จักประหยัด เรียบง่ายได้ประโยชน์สูงสุด 6) การมีส่วนร่วม 7) ต้องยึดประโยชน์ส่วนรวม 8) ความเพียร และ 9) รู้ รัก สามัคคี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562: 11) นอกจากนี้ การเรียนแบบโครงงานยังช่วยเสริมสร้างสมรรถนะของผู้เรียนให้มีทักษะกระบวนการคิดเชิงระบบ เป็นบุคคลที่มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน คิดสร้างสรรค์ชิ้นงาน เพิ่มพูนทักษะการพูด การนำเสนอ กล้าแสดงออก โดยครูมีบทบาทสำคัญที่จะต้องทำหน้าที่ 1) เป็นผู้ให้คำแนะนำผู้เรียน 2) เป็นผู้ให้คำปรึกษาผู้เรียน 3) เป็นผู้ชี้แนะ 4) เป็นผู้สนับสนุน 5) เป็นผู้เฝ้าติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน และ 6) เป็น

ผู้สร้างแรงกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน (ทิพวรรณ เดชสงค์, 2561) สำหรับสมรรถนะของครูที่ปรึกษาโครงการนั้น ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทำโครงการ จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้กว้างและรู้จัก ซึ่งสมรรถนะครูที่ปรึกษาสำคัญได้แก่ 1) ความรู้โครงการ 2) ความสามารถในการให้คำปรึกษา 3) คุณลักษณะหรือเจตคติเชิงบวกต่อการให้คำปรึกษา และ 4) ตระหนักและเห็นคุณค่าของการเป็นที่ปรึกษาโครงการ (พิมพ์พันธ์ เดชคุปต์, 2562)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 เป็นหน่วยงานทางการศึกษา มีภารกิจและบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการศึกษา และพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โดยมีพื้นที่ในความดูแล 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสันป่าตอง อำเภอหางดง อำเภอสารภี อำเภอดอยหล่อ และอำเภอแม่วาง มีสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรวมจำนวน 89 แห่ง โดยผู้วิจัยได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานนิเทศพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และงานด้านการส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมระดับเขตพื้นที่การศึกษา ได้มุ่งเน้นนิเทศ ส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เพื่อการปลูกฝังคุณธรรมอย่างหลากหลาย พัฒนาทั้งระบบโรงเรียน โดยกำหนดโครงการพัฒนาครูและโครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมทั้งระบบ โครงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ โครงการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา (โรงเรียนสุจริต) ไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ทุกปีต่อเนื่อง (กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4, 2561: 40-41) โดยทุกโครงการจะใช้โครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นให้ผู้เรียนเลือกประเด็นปัญหาที่เกิดจากความสนใจใฝ่รู้ และเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่มสู่การลงมือปฏิบัติจริง ทั้งนี้จากรายงานผลการปฏิบัติการนิเทศ ประจำปีงบประมาณ 2560 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 พบประเด็นปัญหาซึ่งสรุปจากความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับการนิเทศ เกี่ยวกับการปฏิบัติการนิเทศของศึกษานิเทศก์ มีดังนี้ 1) การนิเทศใช้วิธีการแบบเดิม ๆ ไม่มีสื่อหรือวิธีการนิเทศที่น่าสนใจ 2) ผู้นิเทศมีความรู้ไม่ชัดเจนในเรื่องที่นิเทศ 3) การนิเทศส่วนใหญ่เป็นในลักษณะไปเยี่ยมหรือเพื่อการประเมินมากกว่าการให้ความช่วยเหลือ 4) การนิเทศไม่ได้เจาะลึกลงสู่ชั้นเรียนจริง 5) การนิเทศไม่เป็นไปตามปฏิทินที่กำหนด และ 6) ผู้นิเทศบางส่วนนิเทศในลักษณะสั่งการ ขาดความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีกับครู สำหรับประเด็นความต้องการมีดังนี้ 1) ให้ศึกษานิเทศก์นำสื่อ นวัตกรรม วิธีการใหม่ ๆ ไปพัฒนาครูหรือให้ครูใช้เพื่อการพัฒนาผู้เรียน และ 2) ให้ศึกษานิเทศก์เข้าไปช่วยเหลืออย่างจริงจัง และต่อเนื่อง (กลุ่มนิเทศ ติดตาม

และประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4, 2560: 111) นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาผลการนิเทศติดตามการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า 1) สถานศึกษาทุกแห่งจัดทำโครงการส่งเสริมคุณธรรม แต่ส่วนใหญ่ร้อยละ 70 การจัดการเรียนรู้ขาดความต่อเนื่อง 2) ครูส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ไม่จัดทำและไม่ใช้แผนการจัดการเรียนรู้ 3) สถานศึกษาโดยส่วนใหญ่จัดกิจกรรมส่งเสริมด้านคุณธรรมเป็นบางครั้ง ไม่ได้กำหนดปฏิทินกิจกรรมที่ชัดเจน 4) การนิเทศ กำกับ ติดตามขาดความต่อเนื่อง 5) หลักสูตรการพัฒนาครูไม่สอดคล้องกับความต้องการและความเป็นจริงของสถานศึกษา สำหรับด้านการดำเนินงานของสถานศึกษา ในภาพรวมทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับมาก โดยด้านครูและการจัดการเรียนรู้มีปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ ด้านผู้บริหารและการจัดการ และ ด้านกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ตามลำดับ โดยเฉพาะด้านครูและการจัดการเรียนรู้ มีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานคุณธรรม การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อนำไปออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนทำโครงการคุณธรรม การเสริมแรง และการประเมินคุณธรรมผู้เรียน (ฉวีวรรณ ไชยพิเศษ, 2560: 115-116)

จากความเป็นมา ความสำคัญและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าจะมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคน ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน หากปล่อยไว้จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพการดำเนินชีวิตของคนในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติในระยะยาวได้ จึงต้องร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โดยผู้วิจัยให้ความสำคัญ “การนิเทศการศึกษา” เป็นลำดับแรก เนื่องจากการนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง ช่วยเสริมขวัญ กำลังใจ และประสานความร่วมมือกับครูในการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งสู่คุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงได้พัฒนานวัตกรรมการนิเทศตามศาสตร์พระราชานำมาใช้ในการสร้างคุณภาพครูให้สามารถจัดการเรียนรู้นำสู่การสร้างคุณภาพผู้เรียนโดยใช้โครงการคุณธรรม อันจะส่งผลต่อการเสริมสร้างคนดีของสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม และความต้องการได้รับการนิเทศของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

2) เพื่อสร้างและพัฒนากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา บนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

3) เพื่อประเมินผลการนำกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา บนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรมไปใช้จริง ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

ระเบียบวิธีวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้รูปแบบของแบบสอบถาม แบบประเมิน แบบวัดความรู้ และแบบสอบถามความพึงพอใจ ซึ่งผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) ประกอบด้วย ครู และผู้เรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) สถิติพรรณนา Descriptive Statistic สำหรับอธิบายบริบททั่วไปของกลุ่มเป้าหมายและพรรณนาระดับความคิดเห็นและความพึงพอใจ 2) สถิติอนุมาน ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน และใช้โปรแกรมในการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าความเชื่อมั่น ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที (t- test) และ หาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Need Index : PNI) โดยใช้สูตรคำนวณด้วยเทคนิค Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified})

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา บนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม สำหรับครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1) ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม และความต้องการได้รับการนิเทศของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

(1) ผลการสอบถามสภาพการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม และความต้องการได้รับการนิเทศของครูในสถานศึกษา ในภาพรวม พบปัญหาอันดับ 1 ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้แบบโครงการคุณธรรม และ ด้านการกำหนดคุณธรรมเป้าหมายและคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

(2) ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของครูผู้สอนโครงการคุณธรรมในสถานศึกษา พบว่า 1) ด้านสภาพการจัดการเรียนรู้แบบโครงการคุณธรรมครูไม่เข้าใจเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้โครงการคุณธรรม จึงจัดการเรียนรู้โครงการคุณธรรมโดยไม่ใช้แผนการจัดการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการคุณธรรมที่ครูจัดทำขึ้นส่วนใหญ่ยังไม่ถูกต้อง สมบูรณ์ ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่อง กอปรกับการนิเทศติดตามมีน้อยมาก ส่งผลให้ผู้เรียนขาดแรงบันดาลใจและขาดทักษะในการทำโครงการคุณธรรม 2) ประเด็นที่ต้องการได้รับการนิเทศ ได้แก่ เรื่องการจัดการเรียนรู้แบบโครงการคุณธรรม ในด้านการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การเชื่อมโยงหลักธรรมกับกระบวนการโครงการคุณธรรม การสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลโครงการ และแนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนเชิงบวก รูปแบบการนำเสนอโครงการคุณธรรมที่หลากหลาย การต่อยอดการพัฒนาโครงการคุณธรรม ตลอดจนการมีส่วนร่วมโดยนำลงสู่ผู้ปกครองและชุมชนในท้องถิ่น และ 3) ประเด็นเทคนิควิธีการหรือกระบวนการนิเทศที่ครูต้องการได้รับการนิเทศ ได้แก่ ให้ศึกษานิเทศก์เข้าใจสภาพปัญหาและสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกับครูอย่างเป็นระบบ มีนวัตกรรมที่เป็นทั้งสื่อวิธีการหรือกระบวนการที่จะเข้าไปช่วยเหลือครู นิเทศแบบกัลยาณมิตรเข้ามาช่วยเหลือแบบเจาะลึกในกระบวนการจัดการเรียนรู้ สนับสนุน กระตุ้นคิด โดยให้ความรู้และแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน พาคิด พาทำ สร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการคุณธรรม ตั้งแต่การออกแบบจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ สังเกตการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน วิธีการวัดและประเมินผล มีการสะท้อนคิด และให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

2) ผลการสร้างและพัฒนากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา บนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม สำหรับครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

ในการสร้างและพัฒนากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชานบนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม โดยผู้วิจัยได้นำกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามาไปตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเป็นปรนัย (Objectivity) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องในภาพรวม 0.97 และผลการประเมินคุณภาพกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชานในภาพรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก ($= 4.16$) อีกทั้งผลการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) พบว่ากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามีความเหมาะสมเชิงทฤษฎี เชิงเนื้อหา มีความถูกต้อง ครบคลุมตามหลักและขั้นตอนการนิเทศสามารถนำไปใช้ในการนิเทศได้จริง และมีจุดเด่นที่ผู้วิจัยได้นำวิธีการทรงงานของพระบาท

สมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาล ที่ 9) มาบูรณาการเชื่อมโยงกับกระบวนการนิเทศ ทำให้ผู้นิเทศได้เข้าใจและเข้าถึงตัวผู้รับการนิเทศอย่างแท้จริง ส่งผลต่อการพัฒนาและแก้ปัญหาได้ตรงตามความต้องการของผู้รับการนิเทศ โดยกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา (UPAPCEP Model) ประกอบด้วยกระบวนการนิเทศ 7 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 เข้าใจปัญหา (Understanding) ชั้นที่ 2 ศึกษาแนวทาง (Planning) ชั้นที่ 3 สร้างความตระหนักรู้ (Awareness) ชั้นที่ 4 ร่วมมือพัฒนา (Participation) ชั้นที่ 5 นิเทศ นำพาปฏิบัติ (Coaching and Mentoring) ชั้นที่ 6 ประเมินผลและรายงานผล (Evaluation and Report) และ ชั้นที่ 7 เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Providing and Sharing) จากนั้นผู้วิจัยได้นำกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างในสถานศึกษาทดลองใช้ จำนวน 10 แห่ง โดยผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ครูจำนวน 10 คน และ ผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 267 คน

3) ผลการประเมินการนำกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชาบนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรมไปใช้จริงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

(1) ผลการวัดความรู้ความเข้าใจการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรมของครูในสถานศึกษาพบว่า ก่อนใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามีคะแนนเฉลี่ย 19.42 โดยผลการทดสอบมีคะแนนสูงสุด 25 คะแนน(เต็ม) สำหรับหลังใช้ มีคะแนนเฉลี่ย 23.72 โดยผลการทดสอบมีคะแนนสูงสุด 25 คะแนน (เต็ม) เมื่อเปรียบเทียบกับกันจะเห็นว่าหลังใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามีคะแนนผลการทดสอบสูงกว่าก่อนใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

(2) ผลการประเมินความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรมของครูในสถานศึกษา โดยก่อนและหลังใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา ในภาพรวมทุกด้าน พบว่า ก่อนใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามีความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม อยู่ในระดับพอใช้ ($=2.49$, S.D. = 0.76) สำหรับหลังใช้ ครูมีความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรมอยู่ในระดับดีมาก ($=3.3$, S.D. = 0.59) เมื่อเปรียบเทียบกับกันจะเห็นว่าหลังใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามีความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

(3) ผลการประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรมของครูในสถานศึกษา โดยก่อนและหลังใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา

ในภาพรวมทุกด้าน พบว่า ก่อนใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามีความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x} = 3.39$, S.D. = 0.30) สำหรับหลังใช้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x} = 3.60$, S.D. = 0.31) เมื่อเปรียบเทียบกับกันจะเห็นว่า หลังใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามีความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม สูงกว่าก่อนใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

(4) ผลการสอบถามความพึงพอใจของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศียงใหม่ เขต 4 ที่มีต่อการนิเทศด้วยกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามีความพึงพอใจต่อการนิเทศด้วยกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามีอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x} = 4.18$, S.D. = 0.83)

(5) ผลการประเมินความสามารถในการจัดทำโครงงานคุณธรรมของผู้เรียนหลังนำกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามาใช้จริงในโรงเรียน พบว่า ในภาพรวม ผู้เรียนมีความสามารถในการจัดทำโครงงานคุณธรรม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x} = 2.62$, S.D. = 0.28)

(6) ผลการสอบถามคุณธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษา เกี่ยวกับคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ได้แก่ ชยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ ในภาพรวม พบว่าผู้เรียนมีคุณธรรมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x} = 4.28$, S.D. = 0.66)

อภิปรายผล

จากรายงานการวิจัย เรื่อง การสร้างและพัฒนากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามาฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม สำหรับครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศียงใหม่ เขต 4 มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) การสร้างและพัฒนากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามาฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม โดยผลการสร้างและพัฒนากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามีประกอบด้วยกระบวนการนิเทศ 7 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 เข้าใจปัญหา (Understanding) ขั้นที่ 2 ศึกษาแนวทาง (Planning) ขั้นที่ 3 สร้างความตระหนักรู้ (Awareness) ขั้นที่ 4 ร่วมมือพัฒนา (Participation) ขั้นที่ 5 นิเทศ นำพาปฏิบัติ (Coaching and Mentoring) ขั้นที่ 6 ประเมินผลและรายงานผล (Evaluation and Report) และ ขั้นที่ 7 เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Providing and Sharing) นั้น เป็นเพราะว่ากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชามาฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรมที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น มีการสร้างและพัฒนา ตรวจสอบคุณภาพของกระบวนการนิเทศ

ที่สร้างขึ้นตามหลักวิชาการอย่างถูกต้อง จึงทำให้กระบวนการนิเทศที่สร้างและพัฒนาขึ้น มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และน่าเชื่อถือ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีร์ศักดิ์ สงเดช (2562) เรื่อง กระบวนการนิเทศภายในโดยใช้ศาสตร์พระราชาร่วมเพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญยืนยันสอดคล้องกันว่าเป็นกระบวนการนิเทศภายในที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก มีความเหมาะสม เป็นไปได้ ถูกต้อง และนำไปใช้ประโยชน์ได้ มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย และผลการประเมินและปรับปรุงกระบวนการนิเทศภายในโดยใช้ศาสตร์พระราชาร่วมเพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) อยู่ในระดับมากที่สุด ทำให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ของครูก่อนและหลังการใช้กระบวนการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศภายในตามศาสตร์พระราชาร่วมเพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) อยู่ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้ในการหาคุณภาพของกระบวนการนิเทศโดยใช้วิธีสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุวัติ คุณแก้ว (2556) ซึ่งพบว่า การประเมินและตัดสินกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชาร่วมฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรมโดยวิธีสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ได้กระบวนการนิเทศที่มีความเหมาะสมเชิงทฤษฎี เชิงเนื้อหา มีความถูกต้อง ครบคลุมตามหลักและขั้นตอนการนิเทศ สามารถนำไปใช้ในการนิเทศได้จริง และยิ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Conrad and Wilson (1985) ที่กล่าวว่า การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญเป็นรูปแบบหนึ่งของการประเมิน ซึ่งถือว่ารูปแบบนี้เป็นวิธีการประเมินทางการศึกษา คือการวิพากษ์วิจารณ์ทางการศึกษาโดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นวิธีที่นิยมใช้มากทางอุดมศึกษา และมีความเชื่อถือได้ เพราะถือว่า เป็นการตัดสินโดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในศาสตร์สาขานั้น ๆ หรือในวิชาชีพเป็นอย่างดี เป็นสิ่งที่ยอมรับได้

2) ผลการนำกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชาร่วมไปใช้

(1) ประเด็นความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรมของครูที่พบว่า ก่อนใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชาร่วมฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม มีคะแนนเฉลี่ย 19.42 (เต็ม 25 คะแนน) ส่วนหลังใช้มีคะแนนเฉลี่ย 23.72 โดยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 นั้น เป็นเพราะว่ากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชาร่วมฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม มีขั้นตอนและกระบวนการที่ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน โดยเฉพาะในขั้นตอนร่วมมือพัฒนา (Participation) ที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรมให้กับครูอย่างรอบด้าน

นิเทศติดตามผลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง จึงทำให้ผู้รับการนิเทศได้รับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรมอย่างแท้จริง ส่งผลให้ครูมีพัฒนาการเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิลา สงอาจินต์ และคณะ (2561) ที่พบว่า ผลการประเมินสมรรถภาพการนิเทศของครูผู้นิเทศในการจัดการเรียนรู้ตามทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ และการประเมินสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยในอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพจน์ ดำริ (2561) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ สำหรับครูสถานศึกษาดงรักวิทยา ที่พบว่า ครูผู้ทำหน้าที่นิเทศมีสมรรถภาพการนิเทศหลังการใช้รูปแบบการนิเทศสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศ ครูผู้รับการนิเทศมีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้สำหรับครูหลังการใช้รูปแบบการนิเทศ สูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศ

(2) ประเด็นการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม ที่พบว่า ในภาพรวมทุกด้านก่อนการใช้กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชาศาสตร์พระราชา ครูมีความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรมอยู่ในระดับพอใช้ สำหรับหลังใช้ครูมีความสามารถอยู่ในระดับดีมาก เมื่อเปรียบเทียบกันจะเห็นว่าหลังใช้ สูงกว่าก่อนการใช้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า อาจเนื่องมาจากกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชาบานฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม เป็นนวัตกรรมการนิเทศที่เป็นทั้งสื่อ วิธีการ และกระบวนการในการช่วยเหลือครู โดยมีลักษณะเป็นการนิเทศแบบกัลยาณมิตร และเกิดจากความร่วมมือของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหา ในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ทำให้ครูผู้สอนหรือผู้รับการนิเทศสามารถสร้างสรรค์ผลงานการสอนที่มีคุณภาพ และช่วยเหลือแบบเจาะลึกในรายละเอียดของกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Al Munnir Abubakr (2018) ที่ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการนิเทศว่า กระบวนการนิเทศนอกจากจะช่วยส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ ญัฐกฤษณ์ ภูซัง (2561) ซึ่งได้พัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสถานศึกษาเขาใหญ่พิทยาคม ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจ โดยหลังการใช้รูปแบบมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ และจากบันทึกการนิเทศ พบว่า ครูมีการพัฒนาเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตร การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ และบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(3) ประเด็นความพึงพอใจของครูที่มีต่อการนิเทศด้วยกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชابนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม ที่พบว่า ครูมีความพึงพอใจต่อการนิเทศด้วยกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชابนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม ในภาพรวมมีความพึงพอใจในระดับมาก ผู้วิจัยเห็นว่า อาจเนื่องมาจากกระบวนการสร้างและพัฒนากระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชابนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม ได้สร้างและพัฒนาบนความร่วมมือของทุกฝ่ายอย่างเป็นระบบตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมทั้งมีการหาคุณภาพตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนด จากนั้นจึงจัดทำร่างกระบวนการนิเทศ ตรวจสอบคุณภาพของกระบวนการ ทดลองใช้ ปรับปรุง และจัดทำกระบวนการฉบับสมบูรณ์ตามลำดับ ในการดำเนินการทุกขั้นตอนจะเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม สอดคล้องกับหลักวิชาการสมัยใหม่ว่าด้วยการนำและการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) ดังที่ John P. Kotter ได้นำเสนอว่าในการเปลี่ยนแปลงต้องทำให้คนตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเปลี่ยนแปลง (Establishing a Sense of Urgency) ต้องสื่อสารวิสัยทัศน์ (Communicate the Vision) เพื่อให้คนได้เห็นทิศทางที่ชัดเจนที่จะเปลี่ยนแปลง จึงส่งผลให้ครูเกิดความเข้าใจ อยากรู้ และมีความมั่นใจในการจัดการเรียนรู้มากขึ้น และสอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจของ Herzberg ที่กล่าวถึง ความชอบและรักงาน เกิดจากปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจจากงานที่ทำ เช่น ความสำเร็จ ของงาน การได้รับการยอมรับ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้คนเกิดความชื่นชมยินดีในผลงานและความสามารถของตน ถ้าตอบสนองปัจจัยเหล่านี้ของผู้ปฏิบัติ จะทำให้ผู้ปฏิบัติทำงานจนสุดความสามารถ และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานได้ ครูจึงมีความพึงพอใจในการนิเทศที่ช่วยให้ตนเองประสบความสำเร็จในการพัฒนางาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธีรศักดิ์ สงเดช (ธีรศักดิ์ สงเดช, 2562) ซึ่งพบว่า หลังจากการใช้กระบวนการนิเทศภายในโดยใช้ศาสตร์ราชาเพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ครูมีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศอยู่ในระดับมากที่สุด

(4) ประเด็นความสามารถในการจัดทำโครงการคุณธรรมของผู้เรียน ที่พบว่า โดยภาพรวม ผู้เรียนมีความสามารถอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา ช่วยส่งเสริมสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้โครงการคุณธรรมของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยอาจเป็นเพราะกระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา มุ่งส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้โดยเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบ Active Learning ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยผู้เรียนแต่ละระดับชั้นร่วมกันกำหนดปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา เก็บข้อมูลในสภาพจริง

โดยครูเป็นทั้งผู้ชี้แนะ และเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจในการทำโครงการคุณธรรม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเรียนรู้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุพจน์ คำริ (สุพจน์ คำริ, 2561) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ สำหรับครูสถานศึกษาตงรักวิทยา ซึ่งพบว่า รูปแบบการนิเทศที่พัฒนาขึ้นมีชื่อว่า “CIPIE Model” และพบว่า นอกจากครูผู้ทำหน้าที่นิเทศจะมีสมรรถภาพการนิเทศและมีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้สำหรับครูสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศ ครูทำหน้าที่นิเทศและครูผู้รับการนิเทศมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการนิเทศอยู่ในระดับสูงแล้ว ยังทำให้มีความพึงพอใจ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้อีกด้วย

องค์ความรู้จากงานวิจัย

เป็นการนำองค์ความรู้ที่ยั่งยืนของศาสตร์พระราชา ได้แก่ หลักการทรงงาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับโลก มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในหน้าที่แล้วทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่หรือเรียกว่าได้นวัตกรรมใหม่ที่ใช้ในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา เพื่อการส่งเสริม พัฒนาคูณภาพการจัดการเรียนรู้และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เกิดความยั่งยืน อีกทั้งนวัตกรรมการนิเทศที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คือ กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชา (UPAPCEP Model) ยังสามารถนำไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานอื่น ๆ เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานได้ นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับแนวทางของ UNESCO ที่กำหนดหลักการพื้นฐานของการปรับปรุงการเรียนรู้ของคนในศตวรรษที่ 21 ว่าด้วย The four pillars of learning ซึ่งประกอบด้วย Learning to know , Learning to do , Learning to live together to be ดังนั้น องค์ความรู้ด้านเป้าหมายของการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในหลักสูตรระดับต่าง ๆ เมื่อนำไปกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายของหลักสูตรก็จะเป็นวัตถุประสงค์ด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย (Cognitive Domain Psychomotor Domain & Affective Domain) และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ 17 ประการ (Sustainable Development Goals: SDGs) อีกด้วย

สรุป

กระบวนการนิเทศตามศาสตร์พระราชาบนฐานการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการคุณธรรม ทำให้ผู้นิเทศ ครูผู้รับการนิเทศ และผู้เรียนมีพัฒนาการสูงขึ้น ด้วยเพราะว่า

ใช้กระบวนการนิเทศที่เป็นระบบ มีขั้นตอนการนิเทศชัดเจน ทำให้ผู้รับการนิเทศได้รับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะไปเป็นตามลำดับอย่างต่อเนื่อง และขับเคลื่อนไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ กอปรกับกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานคุณธรรม มีความสอดคล้องกับศาสตร์พระราชา หลักการทรงงาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” โดยมีขั้นตอนของการพัฒนาอย่างเป็นกระบวนการ เกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม มองปัญหาจากจุดเล็ก ๆ หาสาเหตุของปัญหา กำหนดเป้าหมายในการแก้ปัญหา ร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหา และดำเนินการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่แสดงถึงความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กลุ่มนโยบายและแผน, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4. (2561). **แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4. เอกสารที่ 1/2561.กลุ่มนโยบายและแผน, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4.**
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **แนวทางการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมกิจการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- ฉวีวรรณ ไชยพิเศษ. (2560). **รายงานผลการนิเทศติดตามการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 โดยใช้บันได 5 ขั้น สร้างสรรค์สู่ความดี.** เอกสารอัดสำเนา. กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4.
- ณัฐกฤษฏ์ ภูซัง. (2561). **การพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของครูโรงเรียนเขาใหญ่พิทยาคม. ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร.**
- ทิตินา แคมมณี. (2552). **ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.** (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ธีรศักดิ์ สงเดช. (2562). **กระบวนการนิเทศภายใน โดยใช้ศาสตร์พระราชา เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) ของครูโรงเรียนอุบลรัตน์ราชกัญญาราชวิทยาลัย พัทลุง.**
- พิมพ์พันธ์ เดชคุปต์ และเพยาวี ยินดีสุข. (2562). **สร้างนวัตกรรมบนฐานการวิจัย PLC&Logbook. (พิมพ์ครั้งที่ 1).** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิลา สงอาจินต์ และคณะ. (2561). **การพัฒนารูปแบบการนิเทศการสอนเพื่อพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ของครูตามทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครตรัง. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. คณะครุศาสตร์. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.**
- ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2559). **คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2561). **โครงการสำรวจสถานการณ์คุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย ปี 2561.** กรุงเทพมหานคร: (มปท.).
- สุพจน์ ดำริ. (2561). **การพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้สำหรับครูโรงเรียนดงรักวิทยา. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2561.** http://www.nakaew.ac.th/news-detail_33558.
- Panich, W. (2012). **21st Century Skills.** Bangkok : Sodsri Saritwong Foundation. (in Thai)

การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวงอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
The Life-Long Learning Development Based on Buddhist Studies
of Wat Phra That Doi Saket The Royal Monastery Doi Saket, Chiang Mai

พระณัฐวัฒน์ กลยานวพัฒน์เมธี (คำสุกร)

Phra Natthawat Kanlayanawaddhanamdhi (Kamsukorn)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail: lnwin88@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาบริบทการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดพระอารามหลวง และ 3) เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดพระอารามหลวง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน ทำการวิเคราะห์โดยเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาตลอดชีวิตเป็น กระบวนการ รูปแบบหรือโครงสร้าง หมายความว่าจัดการศึกษาให้เป็นระบบ การศึกษาตลอดชีวิตนั้นจะไม่น่าจะสามารถปฏิบัติได้ แต่ปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวมีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นการจัดการศึกษาให้เป็นระบบการศึกษาตลอดชีวิต หรือส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) บริบทการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พบว่า ได้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยได้มีการกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยตามแนวพุทธศาสตร์อยู่เสมอ 3) การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดพบว่าผู้นำสามารถพัฒนาวัดให้กลายมาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของทุกช่วงวัย ตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ไปจนถึงวัยผู้สูงอายุ เนื่องมาจากวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของพระราชโพธิวรคุณ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ดพระอารามหลวง ซึ่งท่านได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา ทั้งยังให้ถึงคุณค่าแห่งการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คำสำคัญ: การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต, พุทธศาสตร์

Abstract

This research is of 3 objectives: 1) to study development of life-long learning according to Buddhist Studies, 2) to study the context of lifelong learning development of Wat Phra That Doi Saket, the Royal Temple, and 3) to analyze the development of life-long learning according to Buddhist Studies of Wat Phra That Doi Saket, the Royal Temple. It is a qualitative research. Data were collected by interviewing the 20 key informants and analyzed by content analysis.

The findings of this research are as followings: 1) The Life -long Learning is a process, model or structure denoting the systematic education management. The Life-long learning is unlikely to be workable. But nowadays, the concept has been changed the educational administration to be a life-long learning system or to enhance the life-long learning. 2) The context of life-long learning development of Wat Phra That Doi Saket was found that the life-long learning has been encouraged according to the Buddhist Principles for a long time since the past. Manifested activities and projects are always performed to promote life-long learning appropriated to every age according to Buddhism. 3) The development of life-long learning according to the Buddhist Principles of Wat Phra That Doi Saket was found that the leader is able to improve the temple to become the Learning Center for all ages; i.e., since the child, adolescence, adult up to the old age. This is due to the far and wide vision of Ven.Phra Bodhivaraguna, tyhe Abbot of Wat Phra That Doi Saket having seen the educational importance and also recognizes the value of life-long learning development.

Keywords: The Life-Long Learning Development, Buddhist

บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าของโลกมนุษย์ในปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยี การศึกษา อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้น มนุษย์จำเป็นจะต้องศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ควรปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง ด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงจะดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยผ่านการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม และการสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (ประเสริฐ บุญเรือง, 2555: 3)

ในขณะที่ก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 พบว่า การศึกษาและการเรียนรู้ มีรูปแบบที่หลากหลาย ครอบคลุมกิจกรรมทั้งปวงของมนุษย์ที่ช่วยให้ได้รับความเป็นจริงในโลกเกี่ยวกับผู้อื่นเกี่ยวกับตนเอง โดยเรียนรู้ตั้งแต่เด็กจนถึงวัยชรา ซึ่งคณะกรรมการมานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 แห่งยูเนสโก ได้จัดทำหนังสือรายงานเรื่อง “Learning: The Treasure Within” รายงานต่อองค์การยูเนสโก เมื่อ ค.ศ. 1955 (พ.ศ. 2598) ซึ่งกล่าวถึง “สี่เสาหลักทางการศึกษา” คือ การศึกษาตลอดชีวิตนั้นอาศัยหลักสำคัญ 4 ประการ คือ การเรียนเพื่อการรู้ การเรียนเพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนเพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต (ประเสริฐ บุญเรือง, 2555: 3)

จะเห็นได้ว่า การศึกษามีความจำเป็นต่อชีวิตของบุคคลทุกเพศทุกวัยทุกช่วงอายุ ทั้งนี้เพราะบุคคลต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะสภาพการณ์ปัจจุบัน ความจำเป็นของการศึกษาจะยิ่งดูชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของบุคคลและความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นับวันจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้นเกินกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาเมื่อสมัยอยู่ในวัยเรียนมาช่วยได้ การศึกษาที่บุคคลได้รับเมื่อช่วงวัยเรียนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น อาจเรียกได้ว่าเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพการงานหรือเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลแสวงหาความรู้ได้ต่อไป ซึ่งช่วงชีวิตหลังวัยเรียนเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานกว่าช่วงชีวิตในเวลาเรียนหลายเท่า และบุคคลส่วนใหญ่จำเป็นต้องได้รับความรู้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2556: 33-46)

มนุษย์ต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาตนเองเพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมใหม่ได้อย่างเหมาะสม การศึกษาจึงมีบทบาทในการพัฒนามนุษย์ในประเทศให้มีคุณภาพ รู้จักคิด รู้จักใฝ่หาความรู้ หาประสบการณ์ด้วยตนเอง รู้จักปรับตัว รู้จักแก้ปัญหา ฝึกทักษะในการ

ทำงาน มีค่านิยมที่ดีงาม และส่งเสริมความเป็นเลิศในความสามารถ ความถนัดของแต่ละบุคคล ตามศักราชภาพที่มีอยู่ (พนอม แก้วกำเนิด, 2533: 1-2) นอกจากนี้ ยังมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้สอดคล้องกับ “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 หมวดที่ 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตราที่ 6 ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขอยู่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีย, 2545: 14) ซึ่งในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทย เนื่องมาด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยก่อนที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน ชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมา จนกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนานวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทย เป็นแหล่งคำสั่งสอนการฝึกอบรม กิจกรรมส่วนใหญ่ที่มีความสำคัญของรัฐที่ดี ของชุมชนที่ดี จะมีส่วนประกอบด้วยพระพุทธศาสนาเป็นพิธีการ เพื่อเน้นย้ำความสำคัญและเสริมคุณค่าทางจิตใจ (กรมวิชาการ, 2545: บทนำ) แต่เนื่องด้วยภาวะสังคมไทยในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงตามกระแสยุคโลกาภิวัตน์ หรือที่เรียกกันว่ายุคโลกอันไร้พรมแดน

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า มีเสถียรภาพมั่นคงและทรัพยากรมนุษย์เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การที่มนุษย์จะเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพได้นั้น ย่อขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการศึกษาของรัฐ เพราะการศึกษาเป็นรากฐานต่อการพัฒนาประชาชนในประเทศให้มีคุณภาพ สามารถพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ทำการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ปรากฏออกมาในรูปแบบเครื่องมือใช้ได้ มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ประการ เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีสมัยใหม่ ประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น จึงทำให้เยาวชนหรือผู้เรียนในสังคมโดนแทรกซึมสิ่งดังกล่าวเหล่านั้นไปด้วย จึงทำให้เกิดคุณลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การขาดระเบียบวินัย การไม่เคารพรักประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ฯลฯ ปัจจุบันหลายหน่วยงานในสังคมไทยจึงมีความคาดหวังเป็นอย่างมากที่จะนำหลักพุทธธรรมและแนวทางการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเข้าไปช่วยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้

เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน หากได้มีการนำเอาหลักธรรมมาใช้เพื่อวัดผลของการพัฒนากายวาจา และจิตใจด้วยหลักภาวนา 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551: 112) ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา การพัฒนาทางกายภาพ สีสภาวนา การเจริญสติพัฒนาทางความประพฤติ จิตภาวนา การเจริญจิตพัฒนาทางจิต ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญาพัฒนาทางปัญญา เป็นต้น มาเป็นแนวทางใช้วัดผลการพัฒนาแบบรอบด้าน ทุกทิศทางได้ น่าจะเป็นวิธีคิดที่เป็นทางเลือกและทางรอดได้ เพราะหากเมื่อมองในแง่ของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาก็เป็นศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการแนะนำ อย่างน้อมมองในแง่พื้นฐานที่ว่าเป็นศาสนาที่ต้องการช่วยเหลือคน เริ่มตั้งแต่ทางด้านจิตใจ ก็ต้องให้คำแนะนำชี้แนะ ให้คำสั่งสอน ในทางพระพุทธศาสนานั้นถือหลักการพึ่งตนเองนี้เป็นสำคัญ คุณค่าของพระพุทธศาสนาก็อยู่ที่การช่วยให้มนุษย์พึ่งตัวเองได้อย่างพระรัตนตรัยนี้ เราจะเห็นได้ชัดว่าเป็นหลักของการพึ่งตนเอง พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์นั้น เป็นผู้แนะนำที่สำคัญ หลักการของพระพุทธศาสนาสนับสนุนทัศนะที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นการแนะนำ เพราะว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบทาง พระองค์เป็นผู้ค้นพบทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เมื่อพบแล้วก็นำมาเปิดเผย มาชี้แนะบอกทางให้แก่ผู้อื่น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ตุมเหติ กิจจํ อาตบปิ อุกขาตาโร ตถาคตา ปฏิปนฺนา ปโมกฺขนติ ฌายิโน มารพฺพธา แปลว่า ท่านทั้งหลายต้องทำความเพียรเอง ตถาคตเป็นเพียงผู้บอก ผู้มีปกติ เฟ่งพินิจดำเนินไปแล้ว จักพ้นจากเครื่องผูกของมาร (ขุ.ธ. 3/25/51)

วัดพระธาตุดอยสะเก็ด ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดแห่งนี้เป็นวัดที่เก่าแก่ สร้างมาช้านาน ขณะนี้ได้รับการยกย่องฐานะให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ มีการส่งเสริมกระบวนการสร้างจิตสำนึกเรื่องการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อการเสริมสร้างสุขภาพชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังมีกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยตามแนวพุทธศาสตร์ ดังต่อไปนี้

1) โครงการมูลนิธิแห่งความเมตตาเอื้ออารี วัดพระธาตุดอยสะเก็ดได้จัดตั้งโครงการนี้ขึ้นเพื่อต้องการช่วยเหลือสงเคราะห์ชุมชนให้ได้อยู่ดีกินดี และปลูกจิตสำนึกให้รู้จักสามัคคี เสียสละ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ให้มีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์

2) ค่ายคุณธรรม วัดพระธาตุดอยสะเก็ด ได้จัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมตลอดปี โดยได้เน้นกลุ่มเป้าหมายที่เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษาเป็นสำคัญ อบรมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักการแห่งพระพุทธศาสนา

3) มีการจัดกิจกรรมบวชชีพราหมณ์ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหรือบทบาทหนึ่งที่น่าชื่นชมยินดี ได้เปิดโอกาสให้เยาวชน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปที่เป็นเพศหญิง ซึ่งไม่มีโอกาสได้บวชเรียนอย่างผู้ชาย ได้บวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัย เป็นระยะเวลาอันเหมาะสม

4) โครงการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอชไอวี เป็นบทบาทของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด โดยมีเจ้าอาวาสและพระวิทยากรคอยให้ความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

5. การแห่มน้ำนมสดรดต้นโพธิ์ เป็นประเพณีของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด เป็นอีกบทบาทหนึ่งที่ทำให้ชุมชนได้รู้จักสามัคคี

6) การใช้สมุนไพรในท้องถิ่นมาปรุงยาบำรุง และการรักษาสุขภาพ วัดได้ให้ความช่วยเหลือด้านสถานที่และเชิญวิทยากรผู้ทรงความรู้เรื่องสมุนไพรมาให้การอบรมแก่ชุมชน

7) การนั่งวิปัสสนากรรมฐาน เป็นกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดให้ชุมชนได้ฝึกปฏิบัติอบรมจิตใจให้มีความสงบและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

8) โครงการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยทางวัดได้ประสานงานกับสถานศึกษาในอำเภอ เพื่อจัดกิจกรรมแข่งขันสวดมนต์ทำนองสรภัญญะของเด็กนักเรียนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โครงการสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อต้องการช่วยเหลือผู้ปกครองที่ต้องทำงานในสภาพเศรษฐกิจที่บีบคั้นทำให้ไม่มีเวลาดูแลบุตรธิดาที่กำลังเยาว์วัย ประกอบกับความต้องการในการขัดเกลาหล่อหลอมจิตใจเด็กด้วยธรรมะ

9) โครงการผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมในการพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุและชุมชน

10) โครงการสนับสนุนเยาวชนชาวเขา โดยจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชาวเขาขึ้นในบริเวณวัด เพื่อเป็นการสงเคราะห์การศึกษาเบื้องต้น (จิราบุช วงศ์อุทัย, 2542: 39-44)

จะเห็นได้ว่า วัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง มีการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยตามแนวพุทธศาสตร์ ทั้ง 3 ช่วงวัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยรุ่น และวัยผู้สูงอายุ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาการเรียนรู้อุทิศชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาการพัฒนาการเรียนรู้อุทิศชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ เพื่อศึกษาบริบทการพัฒนาการเรียนรู้อุทิศชีวิตของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง และเพื่อวิเคราะห์การพัฒนาการเรียนรู้อุทิศชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์
- 2) เพื่อศึกษาบริบทการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด
พระอารามหลวง
- 3) เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ของวัด
พระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การวิจัยเอกสาร (Document Research) ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส เป็นต้น และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น บทความทางวิชาการ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2) กลุ่มตัวแทนหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวแทนหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ในการเลือกกลุ่มตัวแทนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อมาให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 20 รูป/คน

โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พระภิกษุ สามเณร	จำนวน 11 รูป
กลุ่มที่ 2 ตัวแทนผู้เรียนทุกช่วงวัย	จำนวน 6 คน
กลุ่มที่ 3 ผู้นำชุมชน	จำนวน 3 คน

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” ได้แก่แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) ซึ่งผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured or Standardized Interview) คือ มีการกำหนดคำถามเตรียมไว้ก่อนออกสัมภาษณ์ มีรูปแบบเป็นขั้นตอนในการถาม ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนจะถูกถามเหมือนกัน เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่จำกัดคำตอบ เป็นวิธีที่เน้นบทบาทของผู้ให้สัมภาษณ์ ให้

สามารถตอบคำถามได้ตามความต้องการ ผู้วิจัยจะบันทึกเสียงคำตอบต่าง ๆ ไว้ และเป็นการสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้า (Face to Face) คือ ผู้วิจัยและผู้ให้สัมภาษณ์อยู่พร้อมกันในเวลาสัมภาษณ์ มีการพูดคุยซักถาม และตอบคำถามกันโดยตรง ทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้มาก

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 จัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 2 ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัยไปยังวัดพระธาตุ ดอยสะเก็ด พระอารามหลวง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อได้รับการตอบรับให้ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยก็ได้ทำการติดต่อประสานงานล่วงหน้า เพื่อทำการนัดหมายวัน เวลา สถานที่ เพื่อเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยได้มีการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญผ่านทางโทรศัพท์ และทางระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ก่อนที่จะเข้าไปสัมภาษณ์รายบุคคล

ขั้นตอนที่ 4 เข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนามตามวัน เวลาที่นัดหมาย โดยการสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายบุคคล และใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 5 นำข้อมูลไฟล์เสียงที่ได้จากการบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์รายบุคคล มาถอดเทปบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 15 คน จากนั้นก็นำมาวิเคราะห์ประมวลผลตามลำดับ

5) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group Discussion) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์จากการจดบันทึก (Note-based Analysis) , การวิเคราะห์จากการถอดคำบันทึกเสียง (Tape-based Analysis) และการวิเคราะห์จากความจำ (Memory-based Analysis)

ผลการวิจัย

1) พัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเพียงกระบวนการ รูปแบบหรือโครงสร้าง หมายความว่า การจัดการศึกษาให้เป็นระบบ การศึกษาตลอดชีวิตนั้นจะไม่น่าจะสามารถปฏิบัติได้ แต่

ปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวมีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นการจัดการศึกษาต้องจัดให้เป็นระบบ การศึกษาตลอดชีวิต หรือส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับประชาชน การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระแสหลักของการจัดการศึกษาทั่วโลก เพื่อพัฒนาประเทศและสังคมแห่งการเรียนรู้ไปสู่สังคมแห่งความรู้และสังคมแห่งปัญญา

แนวคิดในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยตามแนวพุทธศาสตร์ มีฐานคิดในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ได้ตรัสไว้เมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปี พระองค์ทรงตรัสไว้ว่า นักปราชญ์ทั้งหลาย กล่าวถึงชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่าเป็นชีวิตที่ประเสริฐที่สุด ดังภาษาบาลีที่ว่า ปญญาชีวิตมาหุ เสฏฐัญ แม้ขณะก่อนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์ทรงตรัสปัจฉิมโอวาทเตือนเป็นครั้งสุดท้ายแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่า สังฆารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด” ซึ่งหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางพระพุทธศาสนา เน้นย้ำการให้ความสำคัญต่อปัญญา และการกล่าวว่าชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาเป็นชีวิตที่ประเสริฐสุด พระพุทธองค์ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ ซึ่งต้องกระทำตลอดชีวิต และหลักคำสอนเกี่ยวกับความไม่ประมาท เป็นการเตือนให้รู้ ให้ตื่นตัว สัมผัสรับรู้ต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามกฎของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา อยู่ตลอดเวลา ในปัจจุบันการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสนามีวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ แบบโยนิโสมนสิการ ระบบการศึกษาในครอบครัว โรงเรียนวิถีพุทธ การจัดการศึกษาโดยอาศัยแนวคิดภูมิปัญญาไทย

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ คือ กระบวนการของประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อยข้างถาวร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้ไม่ได้มาจากภาวะชั่วคราว วุฒิภาวะ หรือสัญชาตญาณ การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยเป็นผลจากการฝึกฝน เมื่อได้รับการเสริมแรงมิใช่เป็นผลจากการตอบสนองธรรมชาติที่เรียนกว่า ปฏิกริยาสะท้อน ทั้งนี้ บลูม (Bloom) ได้แบ่งพฤติกรรมการเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้าน คือ (1) พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย ได้แก่ ความรู้ความจำ (Knowledge) ความเข้าใจ (Comprehension) การนำไปใช้ (Application) การวิเคราะห์ (Analysis) การสังเคราะห์ (Synthesis) และการประเมินค่า (Evaluation) (2) พฤติกรรมด้านจิตพิสัย ได้แก่ การรับรู้ (Receiving) การตอบสนอง (Responding) การเห็นคุณค่า (Valuing) การจัดระบบและการสร้างกรอบความคิด (Organization and Conceptualizing) และการสร้างลักษณะนิสัย (Characterization by value or Value Concept) และ (3) พฤติกรรมด้านทักษะ

พิสัย ได้แก่ การเลียนแบบ (Imitation) การทำตามแบบ (Manipulation) การทำอย่างถูกต้อง (Precision) ความชัดเจนในการปฏิบัติ (Articulation) การทำอย่างเป็นธรรมชาติหรือโดยอัตโนมัติ (Naturalization)

2) บริบทการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง

วัดพระธาตุดอยสะเก็ด เป็นพระอารามหลวง เป็นวัดประจำอำเภอ เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์รวมจิตใจของพระสงฆ์ ประชาชนอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และพุทธศาสนิกชนทั่วสารทิศ ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

สำหรับ กิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยตามแนวพุทธศาสตร์ สามารถสรุปได้ดังนี้

(1) โครงการมูลนิธิแห่งความเมตตาเอื้ออารี วัดพระธาตุดอยสะเก็ดได้จัดตั้งโครงการนี้ขึ้นเพื่อต้องการช่วยเหลือสงเคราะห์ชุมชนให้ได้อยู่ดีกินดี และปลูกจิตสำนึกให้รู้รักสามัคคี เสียสละ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ให้มีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์

(2) ค่ายคุณธรรม วัดพระธาตุดอยสะเก็ด ได้จัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมตลอดปี โดยได้เน้นกลุ่มเป้าหมายที่เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษาเป็นสำคัญ อบรมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักการแห่งพระพุทธศาสนา

(3) มีการจัดกิจกรรมบวชชีพราหมณ์ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหรือบทบาทหนึ่งที่เด่นพอสมควร ได้เปิดโอกาสให้เยาวชน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปที่เป็นเพศหญิง ซึ่งไม่มีโอกาสได้บวชเรียนอย่างผู้ชาย ได้บวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัย เป็นระยะเวลาอันเหมาะสม

(4) โครงการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ เป็นบทบาทของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด โดยมีเจ้าอาวาสและพระวิทยากรคอยให้ความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

(5) การแห่หน้ามสตรดต้นโพธิ์ เป็นประเพณีของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด เป็นอีกบทบาทหนึ่งที่ทำให้ชุมชนได้รู้รักสามัคคี

(6) การใช้สมุนไพรในท้องถิ่นมาปรุงยาบำรุง และการรักษาสุขภาพ วัดได้ให้ความช่วยเหลือด้านสถานที่และเชิญวิทยากรผู้ทรงความรู้เรื่องสมุนไพรมาให้การอบรมแก่ชุมชน

(7) การนั่งวิปัสสนากรรมฐาน เป็นกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดให้ชุมชนได้ฝึกปฏิบัติอบรมจิตใจให้มีความสงบและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

(8) โครงการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยทางวัดได้ประสานงานกับสถานศึกษาในอำเภอ เพื่อจัดกิจกรรมแข่งขันสวดมนต์ทำนองสรภัญญะของเด็กนักเรียนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โครงการสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อต้องการช่วยเหลือผู้ปกครองที่ต้องทำงานในสภาพเศรษฐกิจที่บีบคั้นทำให้ไม่มีเวลาดูแลบุตรธิดาที่กำลังเยาว์วัย ประกอบกับความต้องการในการขัดเกลาหล่อหลอมจิตใจเด็กด้วยธรรมะ

(9) โครงการผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมในการพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุและชุมชน

(10) โครงการสนับสนุนเยาวชนชาวเขา โดยจัดตั้งศูนย์การเรียนชาวเขาขึ้นในบริเวณวัด เพื่อเป็นการสงเคราะห์การศึกษาเบื้องต้น

(11) โครงการศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชฯ ซึ่งเป็นโครงการที่มีการขับเคลื่อนตามองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านคลังสมอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) ด้านการส่งเสริมอาชีพ ศิลปะและวัฒนธรรม (3) ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม (4) ด้านลานธรรม (5) ด้านพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน และ (6) ด้านสารสนเทศและห้องสมุดชุมชน

3) วิเคราะห์การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดพระอารามหลวง

วิเคราะห์ SWOT Analysis ของการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดพระอารามหลวง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

จุดแข็ง

- (1) มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม
- (2) มีผู้นำเป็นจุดศูนย์รวม/ที่เคารพศรัทธา
- (3) มีอาคารสถานที่พร้อมและเหมาะสม
- (4) มีทีมงานที่หลากหลาย/เข้มแข็ง
- (5) ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
- (6) เป็นแหล่งมรดกภูมิปัญญา/พระราชกรณียกิจ

จุดอ่อน

- (1) งบประมาณในการขับเคลื่อนกิจกรรมไม่เพียงพอ
- (2) เด็ก-เยาวชนยังขาดการมีส่วนร่วมเท่าที่ควร
- (3) การมีส่วนร่วมยังขาดความเข้มข้น
- (4) การประชาสัมพันธ์ไม่ต่อเนื่อง

โอกาส

- (1) องค์กรท้องถิ่น/ภาครัฐให้การสนับสนุน
- (2) ครูภูมิปัญญา/ผู้รู้/ปราชญ์ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
- (3) ศูนย์ฯ ตั้งอยู่ในพื้นที่ติดต่อเชียงใหม่ – เชียงราย (เส้นทางสายวัฒนธรรม + เศรษฐกิจ)

อุปสรรค

- (1) การสนับสนุนจากภาครัฐไม่เพียงพอ
- (2) หน่วยงานภาครัฐ + ท้องถิ่น มีภารกิจขององค์กร ทำให้ไม่สามารถร่วมดำเนินการได้เท่าที่ควร

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการศึกษาตลอดชีวิต นับเป็นกระแสหลักของสังคมในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนไปจนตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกไปในวิถีชีวิตของมนุษย์ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับความรู้ในฐานะพลังในการขับเคลื่อนสังคม เพื่อให้สังคมก้าวไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้เกิดขึ้นในทุกระดับของสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน องค์กร จนถึงสังคมเมือง การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากคนในสังคมไม่เห็นความสำคัญในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าเป็นผู้ใหญ่ที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วก็ตาม ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ และแนวคิดในการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง นับเป็นแนวคิดหลักสำหรับการพัฒนาผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

อภิปรายผล

การเรียนรู้ตลอดชีวิตได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เป็นแนวคิดพื้นฐานของการปฏิรูปการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นหนึ่งในลักษณะชีวิตที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จ คนที่ไม่มีการเรียนรู้จะกลายเป็นคนล้าหลังในทันที การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีจุดมุ่งหมายหลัก คือการทำให้คนมีเครื่องมืออันเป็นทักษะเพื่อการศึกษาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อการดำรงชีวิตในโลกอย่างมีความสุข ควบคู่คุณธรรม

มีคำนิยามที่ดี สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ (ดุขฎิ คำมี, 2557: 14 – 17) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดุขฎิ คำมี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาตลอดชีวิต : พัฒนาสังคมไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้” ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาตลอดชีวิตในประเทศไทย ได้กลายเป็นแนวคิดและแนวทางที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิรูปการศึกษาในลักษณะของการผสมผสาน ที่มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรทางการศึกษา และวิถีชีวิตของ

คนในชุมชนจนเป็นหนึ่งเดียว โดยได้ปรากฏเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ นโยบายรัฐบาล (ปี พ.ศ. 2555) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2533 แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 – 2559) และข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) ซึ่งนโยบายและยุทธศาสตร์ดังกล่าว เป็นการกำหนดทิศทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลในเชิงประจักษ์ ทั้งยังพบว่า การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ทำให้ทุกคนในสังคมได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น จำเป็นต้องมีเครื่องมือที่เหมาะสม มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ให้กระจายไปอย่างทั่วถึง เปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับการศึกษาตามความต้องการ มีความยืดหยุ่นตามโอกาสและสถานการณ์ ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีบทบาทในการจัดการศึกษา มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เพื่อพัฒนาคนให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนากลุ่มแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ต่อไป ประเทศไทยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศ และส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต (ดุขฎิ ดามี, ม.ป.ป. : 1 – 30) สำหรับบริบทการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พบว่า ได้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยได้มีการกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยตามแนวพุทธศาสตร์อยู่เสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มานิตย์ ชาติโย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์คุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าลิ่ง” ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยส่วนใหญ่เริ่มที่ระดับตำบล จุดเน้น คือ เพื่อพัฒนาอาชีพ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน 3) แนวทางในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับประเทศไทยที่นำเสนอ ประกอบด้วย 11 ขั้นตอน คือ (1) การกำหนดพื้นที่เป้าหมาย (2) หากจุดเริ่มต้นและตั้งกลุ่มแกนกลาง (3) สร้างความสนใจในวงกว้าง (4) แสวงหาหุ้นส่วน (5) วิเคราะห์ชุมชนและจัดทำแผนพัฒนา (6) วิเคราะห์ศักยภาพของหุ้นส่วนและแบ่งปันความรับผิดชอบ (7) ดำเนินกิจกรรม (8) เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย (9) ติดตามประเมินผล (10) ประชาสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ (11) สร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ (มานิตย์ ชาติโย 2555: 283-297). ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พบว่าผู้นำสามารถพัฒนาวัดให้กลายมาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของทุกช่วงวัย

ตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ไปจนถึงวัยผู้สูงอายุ เนื่องมาจากวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของพระราชโพธิวรคุณ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ดพระอารามหลวง ซึ่งท่านได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา ทั้งยังให้ถึงคุณค่าแห่งการพัฒนาการเรียนรู้อย่างตลอดชีวิต ปิยะ ศักดิ์เจริญ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และแนวทางการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง : กระบวนการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต” พบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการศึกษาตลอดชีวิต นับเป็นกระแสหลักของสังคมในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนไปจนถึงตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกไปในวิถีชีวิตของมนุษย์ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับความรู้ในฐานะพลังในการขับเคลื่อนสังคม เพื่อให้สังคมก้าวไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้เกิดขึ้นในทุกระดับของสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน องค์กร จนถึงสังคมเมือง (ปิยะ ศักดิ์เจริญ, 2558: 8-13)

องค์ความรู้ที่ได้รับ

การที่วัดพระธาตุดอยสะเก็ดพระอารามหลวง สามารถพัฒนาวัดให้กลายเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของทุกช่วงวัย ทั้งแต่เด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ไปจนถึงวัยผู้สูงอายุ เนื่องมาจากวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของพระราชโพธิวรคุณ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ดพระอารามหลวง เจ้าคณะอำเภอดอยสะเก็ด ซึ่งท่านได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา ทั้งยังให้ถึงคุณค่าแห่งการพัฒนาการเรียนรู้อย่างตลอดชีวิต จึงทำให้ท่านสามารถพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยโดยได้รับความร่วมมือและแรงสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือจากคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ คณะสงฆ์อำเภอดอยสะเก็ด ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชน ตลอดจนถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากคณะศรัทธาญาติโยมทั้งในและนอกพื้นที่อำเภอดอยสะเก็ด

สรุป

การพัฒนาการเรียนรู้อตามแนวพุทธศาสตร์ พบว่า ควรมีการพัฒนาด้วยการน้อมนำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการครองตน ครองคน และครองงาน ทั้งนี้จากการศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม เกี่ยวกับพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย กล่าวคือ เมื่อได้เรียนรู้หลักพุทธ

ธรรมในการครองตน ครองคน และครองงาน ชั้นแรกจำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความจำเกี่ยวกับหลักธรรม จากนั้นก็เรียนรู้ทำความเข้าใจหลักธรรมนั้น ๆ ให้เข้าใจอย่างท่องแท้ และนำไปประยุกต์ใช้ โดยผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าของหลักพุทธธรรมว่าจะนำหลักพุทธธรรมที่ได้เรียนรู้มาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร ด้านจิตพิสัย กล่าวคือ เมื่อมีการรับรู้เรื่องหลักพุทธธรรม ก็เกิดการตอบสนอง เกิดการเห็นคุณค่า เกิดการจัดระบบและการสร้างกรอบความคิด ท้ายที่สุดก็ส่งผลต่อการสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้กับผู้ที่ศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม และสำหรับด้านทักษะพิสัย กล่าวคือ ผู้ศึกษาสามารถเปลี่ยนแปลงครูบาอาจารย์ที่เป็นแบบอย่างที่ดีงามในการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี คิดดี พูดดี ทำดี ด้วยการเลียนแบบ การทำตาม โดยทำอย่างถูกต้อง มีความชัดเจนในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดีตามต้นแบบ หลังจากเปลี่ยนแปลงหรือทำตามในตอนแรกอย่างถูกต้องมีความชัดเจนแล้ว ท้ายที่สุดก็จะหล่อหลอมให้บุคคลผู้นั้นกลายเป็นคนดี ที่ทำดีได้อย่างเป็นธรรมชาติ รู้จักประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมมาใช้ในการครองตน ครองคนและครองงานได้โดยอัตโนมัติ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวถือเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตของทุกช่วงวัยนั่นเอง

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2545). **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- จิราณูช วงศ์อภัย. (2542). บทบาทพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน ปัญหาโรคเอดส์ กรณีศึกษาพระครูโสภณปริยัติสุธี วัดดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ดุขณี ดำมี. การศึกษาตลอดชีวิต : พัฒนาสังคมไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้. **รายงานวิจัย**. สถาบันพัฒนา: บริษัทสหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ประเสริฐ บุญเรือง. (2555). **การจัดการศึกษาตลอดชีวิต**. **วารสาร กศน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นำทองการพิมพ์ จำกัด. (อวดสำเนา).
- ปิยะ ศักดิ์เจริญ. ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง : กระบวนการเรียนรู้เพื่อ
- พนอม แก้วกำเนิด. (2533). **หลักการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2551). **สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 6.

- กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
มานิตย์ ชาชีโย. (2555). รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์ตุ้มโฮมลูก
หลานบ้านเหล่าลิง. **วารสาร มข.** 2(3), 283-297.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี. (2545). **พระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
สุมาลี สังข์ศรี.(2556). แนวทางการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้. **วารสาร
ศึกษาศาสตร์ มสธ.** 6(2), 33-46.

การพัฒนาผลการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง
แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่
ที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี

The Development of Learning Achievement in
Geography Using Maps and Geographical Tools Learning Package
for Grade 6 Students of Small primary schools in Saraburi Province

คมกริช บุญเขียว

Khomkrit Bunkhiao

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Thepastri Rajabhat University

Corresponding Author, E-mail: zoroman2_19@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียน วิชาภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ และ 2) ศึกษาความคิดเห็นของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี ที่มีต่อการสอนวิชา ภูมิศาสตร์โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ การวิจัยนี้เป็นการ วิจัยเชิงทดลอง แบบกลุ่มเดี่ยวก่อนสอบและหลังสอบ (One Group Pretest- Posttest Design) โดยมีนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 103 คน จากโรงเรียนประถมศึกษาขนาด เล็กจำนวน 5 โรงเรียนในจังหวัดสระบุรี

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ใช้ชุด การเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง แผนที่และการอ่านแผนที่ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ และระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ได้ผลการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ 2) ระดับความคิด เห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้โดยชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ทั้ง 5 ด้าน คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และประโยชน์ของชุดการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนาผลการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์, แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์, โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

The objectives of this research were: 1) compare the learning achievement of the grade 6 students of small primary schools in Saraburi province between before and after learning geography subject using Maps and Geographical Tools learning package and 2) investigate the students' opinions on the use of the learning packages in the subject. This is an experimental research with one group pretest-posttest design. The samples were 103 students from five small primary schools in Saraburi province.

The results showed that: 1) the grade 6 student samples gained the higher learning achievement, with the statistical significance, after learning with the learning packages which included the learning lessons such as maps and map reading, geographical tools and Geographic Information System, and 2) the mean score of the students' opinions toward the learning packages included the five aspects which were the learning objectives, the learning contents, the learning activities, the learning materials and the advantages of the learning packages , in overall, was at the high level.

Keywords: Development of Learning Achievement in Geography, Maps and Geographical Tools, Small Schools

บทนำ

การศึกษามีบทบาทในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ ปัจจุบันสังคมโลกเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาหรือกระบวนการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง ทั้งตัวครูผู้สอนเองและตัวผู้เรียน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พ.ศ.2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 2) โดยจะต้องมีคุณลักษณะ 5 ประการ คือ 1) ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีระเบียบวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการมีทักษะในการดำรงชีวิต 3) ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขลักษณะนิสัย และรักการออกกำลังกายอยู่เสมอ 4) ผู้เรียนมีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองของโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ 5) ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม และมีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม รวมทั้งอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2561: 44) นอกจากการพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่ คุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้ว ยังต้องส่งเสริมพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองดีในสังคมโลก ซึ่งต้องใช้หลักธรรมที่ขจัดความใจแคบที่เรียกว่า มัจฉริยะ 5 (พระธรรมปิฎก และคณะ, 2552: 22-23) ซึ่งประกอบด้วยการขจัด 1) ความหวงแหนกีดกัน ในเรื่องที่อยู่อาศัย 2) ความหวงแหนกีดกันในเรื่องผลประโยชน์ 3) ความหวงแหนกีดกันในเรื่องพงศ์เผ่าเหล่ากอ 4) ความหวงแหนกีดกันในเรื่องชนชั้น วรรณะ และ 5) ความหวงแหนกีดกันในเรื่องความรู้หรือวิทยาการ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการเป็นพลเมืองที่ดีของโลกในยุคศตวรรษที่ 21

ดังนั้นการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากวิชาสังคมศึกษาเป็นพื้นฐานของการศึกษาที่จะปลูกฝังคนในสังคมไทยให้พัฒนา คุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยวิธีการสอนที่หลากหลาย มาประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกระบวนการเรียนรู้ในเชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริมทักษะในการดำรงชีวิตและการทำงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่สังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยจะต้องสอดคล้องกับการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 ที่โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ครูผู้สอนต้องเตรียมการพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเจนเนอเรชัน แซด (Generation Z) (กนก จันทร์ทอง, 2560: 228)

การจัดการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดทาง ภูมิศาสตร์แล้ว การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของวิชาภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะทักษะทางภูมิศาสตร์ (Geographical Skill) เป็นสิ่งจำเป็นที่ครูผู้สอนต้องถือเป็น วัตถุประสงค์สำคัญ เนื่องจากธรรมชาติของวิชาภูมิศาสตร์ไม่ได้มีเพียงเฉพาะความรู้เท่านั้น การที่ผู้เรียนมีทักษะภูมิศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจ และมีความรู้ในวิชาภูมิศาสตร์มากยิ่งขึ้น ทั้งยังสามารถนำเอาทักษะดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอีกด้วย ดังนั้นทักษะ ภูมิศาสตร์ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนได้แก่ การใช้แผนที่ โดยเป็นทักษะพื้นฐานสำคัญที่ผู้ เรียนต้องสามารถอ่าน และเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในแผนที่ ทักษะอีกประการ คือ การเข้าใจเรื่องระยะทาง มาตราส่วน การหาดำแหน่งที่ตั้งสถานที่ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ ระหว่างที่ตั้งตามละติจูด ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์ เป็นต้น ในปัจจุบัน การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมยังประสบปัญหาสำคัญอยู่ หลาย ประการ โดยเฉพาะในสาระการเรียนรู้ภูมิศาสตร์เป็นเนื้อหาที่ยากสลับซับซ้อน ซึ่งนอกจาก จะต้องอาศัยความรู้ ความจำ ความเข้าใจแล้ว ยังต้องมีทักษะการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจ ในปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการเรียนรู้จึงต้องใช้เทคนิคและ วิธีการ เทคโนโลยี สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องใช้การสอน ที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเทคนิคและวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสนใจเรียนวิชา ภูมิศาสตร์มากขึ้น

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่านวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการ ศึกษาจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนการสอนในวิชาภูมิศาสตร์ให้สูงขึ้น สื่อการ เรียนการสอนที่มีอยู่ในปัจจุบันมีอยู่อย่างมากมายและใช้กันอย่างแพร่หลายในรูปแบบ ต่างๆ เช่น ภาพถ่าย สื่อกราฟิก บทเรียนออนไลน์ ชุดการเรียนรู้ บทเรียนสำเร็จรูป บทเรียน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน และชุดการสอน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน หากมีสื่อการเรียนการสอนที่ดี จะทำให้การเรียนมีความน่าสนใจ ผู้เรียนสามารถเรียน ร่วมกัน เนื่องจากสื่อการเรียนการสอนที่ดีจะทำให้ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกัน เพราะสื่อ เป็นตัวกลางที่จะช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอน และผู้เรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายของเนื้อหาของการเรียนมากขึ้น ดังนั้นจึงนำมาสู่การวิจัย เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนวิชาภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์
- 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี ที่มีต่อการสอนวิชาภูมิศาสตร์โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์

ระเบียบวิธีวิจัย

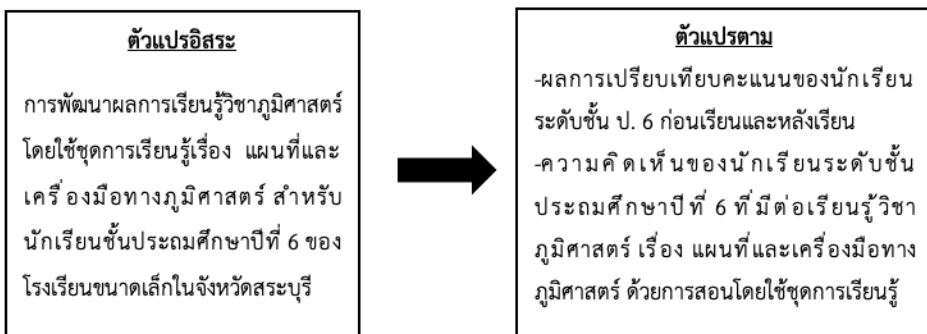
การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงทดลอง แบบกลุ่มเดียวก่อนทดสอบและหลังทดสอบ (One Group Pretest- Posttest Design)

1) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนบ้านธาตุใต้ โรงเรียนวัดนายาว โรงเรียนพระพุทธรบาทน้อย โรงเรียนขอนแก่น และโรงเรียนบ้านหินซ้อน ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 รวมนักเรียนจำนวน 103 คน โดยใช้ในการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

2) แบบแผนการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวที่มีการทดสอบก่อนและหลัง (One Group Pretest- Posttest Design)

แผนภูมิ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.1) ชุดการเรียนรู้รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี จำนวน 3 ชุด ประกอบด้วย

ชุดการเรียนรู้ที่ 1 แผนที่และการอ่านแผนที่

ชุดการเรียนรู้ที่ 2 เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

ชุดการเรียนรู้ที่ 3 ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

3.2) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี จำนวน 3 แผน

3.3) แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ก่อนเรียน (Pretest) และหลังเรียน (Posttest) วิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นข้อสอบแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3.4) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี ที่มีต่อการสอนวิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1) การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) ของนักเรียนที่เรียนวิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติทดสอบที (t-test) แบบ Dependent

4.2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อการสอนวิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลโดยนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับความคิดเห็น (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540)

ผลการวิจัย

1) ผลวิเคราะห์และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียนวิชา ภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี

ผลการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนวิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียน อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 24.49 (S.D.= 2.06) สูงกว่าก่อนเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 9.58 (S.D.= 2.04) ภาพรวม ของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังการเรียนวิชา ภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ พบว่า คะแนน ทดสอบก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 9.58 คะแนนทดสอบหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 24.49 มีค่าเฉลี่ยผล ต่าง 14.91 คะแนน และมีค่า $t\text{-test} = 15.87$ แสดงว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการ ใช้ชุดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ .05 (ตาราง 1)

ตาราง 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียนวิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุด การเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ผลคะแนน	จำนวน	ค่าเฉลี่ย ()	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	103	9.58	2.04	15.87	.000**
หลังเรียน	103	24.49	2.06		

2) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียน ขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี ที่มีต่อการสอนวิชาภูมิศาสตร์โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่ และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ พบว่า ผลความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของ โรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี ที่มีต่อการสอนวิชาภูมิศาสตร์โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมาก (= 4.29) โดยสามารถเรียงลำดับความเห็นจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ลำดับคะแนนเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านสื่อการเรียนรู้คะแนนเฉลี่ยในระดับมาก (= 4.48) รองลงมาเป็นด้านด้านประโยชน์ ของชุดการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก (= 4.46) ตามด้วยด้านกิจกรรมการเรียนรู้

มีคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก ($= 4.31$) ตามด้วยด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ คะแนนเฉลี่ยในระดับมาก ($= 4.17$) และด้านเนื้อหาการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก ($= 4.05$) ตามลำดับ (ตาราง 2)

ตาราง 2 ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี ที่มีต่อการ สอนวิชาภูมิศาสตร์โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์

ความคิดเห็น	()	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น	ลำดับ
ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้				
1. จุดประสงค์การเรียนรู้มีความชัดเจน	4.21	0.78	มาก	9
2. จุดประสงค์การเรียนรู้สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียน	4.13	0.74	มาก	10
รวม	4.17	0.76	มาก	-
ด้านเนื้อหาการเรียนรู้				
3. เนื้อหามีความน่าสนใจ	4.03	0.81	มาก	14
4. เนื้อหามีความชัดเจน ง่ายในการเข้าใจ	4.11	0.79	มาก	11
5. เนื้อหามีการแบ่งหัวข้อที่เหมาะสมชัดเจน	4.02	0.74	มาก	15
รวม	4.05	0.78	มาก	-
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้				
6. กิจกรรมการเรียนรู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจอยากเรียนรู้	4.50	0.68	มากที่สุด	4
7. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.08	0.81	มาก	13
8. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น	4.10	0.79	มาก	12
9. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้มีความสนใจเรียนมากขึ้น	4.59	0.71	มากที่สุด	1

รวม	4.31	0.75	มาก	-
ด้านสื่อการเรียนรู้				
10. สื่อการเรียนรู้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา	4.46	0.75	มาก	5
11. สื่อการเรียนรู้มีความสวยงาม ดึงดูด ความสนใจ	4.42	0.80	มาก	7
12. สื่อการเรียนรู้สามารถทำให้เข้าใจ เนื้อหาได้ดีขึ้น	4.55	0.71	มากที่สุด	2
รวม	4.48	0.75	มาก	-
ด้านประโยชน์ของชุดการเรียนรู้				
13. ชุดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนเข้าใจ เนื้อหามากขึ้น	4.45	0.75	มาก	6
14. ชุดการเรียนรู้ช่วยให้สนใจเรียนวิชา ภูมิศาสตร์มากขึ้น	4.52	0.81	มากที่สุด	3
15. ชุดการเรียนรู้มีความเหมาะสมสำหรับ การเรียน	4.40	0.81	มาก	8
รวม	4.46	0.79	มาก	-
รวมทั้ง 5 ด้าน	4.29	0.72	มาก	-

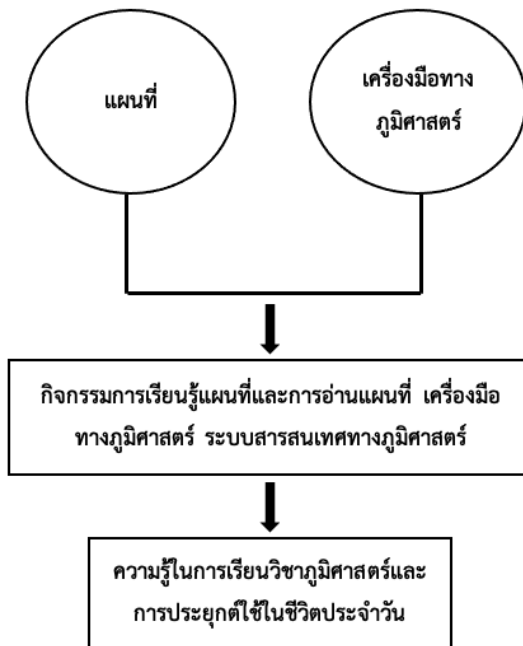
อภิปรายผล

ผลการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรีมีคะแนนการทดสอบหลังเรียนมากกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสอดคล้องกับ ณีภูฐา ศรีรอด และ กรวิภา สรรพกิจจำนง (ณีภูฐา ศรีรอด, 2564: 363-374) พบว่าบทเรียนสื่อประสมชุดเวลาพาเพลินมีที่ความน่าสนใจสามารถดึงดูดผู้เรียน ทำให้มีความสนใจในการเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจงานและสามารถทบทวนความรู้ได้ตลอดเวลา จึงทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นสอดคล้องกับ อุบลรัตน์ ศิริสุขโกคา และไพศาล สิมาลาเต่า (อุบลรัตน์ ศิริสุขโกคา, 2559: 24-31) ที่พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ใช้สื่อประกอบการสอน ที่ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนแผนที่ภูมิศาสตร์ และนำเสนอ

เนื้อหาผ่านสื่อโลกเสมือนผสมโลกจริง มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ด้านความคิดเห็นต่อการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี ผู้เรียนมีระดับความคิดเห็นต่อการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ชาญชัย ศุภอรรรถกร และไชยเชษฐา ยังมีสุข (ชาญชัย ศุภอรรรถกร, 2561: 206-215) พบว่า ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจโดยรวมของผู้ใช้หนังสือเครื่องดนตรีไทยพื้นบ้านสามมิติด้วยเทคโนโลยีออกเมนเตดเรียลลิตีบนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ธีรวุฒิ สารขวัญ และ วัตสาตรี ดิถียนต์ (ธีรวุฒิ สารขวัญ, 2562: 122-130) พบว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการสอนที่ใช้โปรแกรมกูเกิลเอิร์ธนั้นช่วยให้นักเรียนสามารถค้นหาตำแหน่งประเทศที่ต้องการศึกษาได้มากกว่าลูกโลกจำลอง และทำให้เกิดความสนใจในการเรียนวิชาภูมิศาสตร์มากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุป

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียน และศึกษาความคิดเห็นต่อการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระบุรี โดยนักเรียน จำนวน 103 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้เรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์มีคะแนนทดสอบหลังเรียน มากกว่าก่อนเรียนและมีความคิดเห็นต่อการใช้ชุดการเรียนรู้ เรื่อง แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ในระดับมาก

บรรณานุกรม

- กนก จันทร์ทอง. (2560). การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 28(2), 227-241
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2561). องค์ความรู้หลักสูตรและการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญชัย ศุภอรธกร และไชยเชษฐา ยังมีสุข. (2561). การพัฒนาหนังสือเครื่องดนตรีไทย พื้นบ้านสามมิติด้วยเทคโนโลยีออกเมนเตดเรียลลิตี บนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 20(2), 206-215.
- ณัฐฐา ศรีรอด และ กรวิภา สรรพกิจจำนง. (2564). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา คณิตศาสตร์ เรื่อง เวลา ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้บทเรียนสื่อ ประสม ชุด เวลาพาเพลิน. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย. 5(2), 363-374.
- ถิรวุฒิ สารขวัญ และ วัตสาตรี ดิถียนต์. (2562). การพัฒนาการเรียนการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบการค้นพบโดยใช้โปรแกรม กูเกิลเอิร์ธในวิชาภูมิศาสตร์ของ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ. 10(1), 122-130.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระไพศาล วิสาโล, ชนิตา จรรยาเทศ แคมฟอร์ด, ประเวศ วะสี, วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, วิทยากร เชียงกุล, สุเมธ ตันติเวชกุล และ โสภณ สุภาพงษ์. (2552). **วิถีชุมชน : หนังสือ สุ จิ ปุ ลิ 5**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 7)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

อุบลรัตน์ ศิริสุขโกคา และไพศาล สิมาเลาเต่า. (2559). การเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยสื่อประกอบการสอนที่ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนแผนที่ภูมิศาสตร์ และนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อโลกเสมือนผสมโลกจริง. **วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย**. 11(3), 24-31.

ศึกษาวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ จังหวัดเชียงใหม่

A Critical Study of Life Quality of the Meditation Teachers of the Willpower Institute in Chiang Mai

สุภัคชญา บุญเฉลียว

Suphakchaya Boonchaliew

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity

Corresponding Author, E-mail: bignan@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาการของสถาบันพลังจิตตานุภาพ 2) เพื่อศึกษากระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพในเชียงใหม่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน

ผลการศึกษาพบว่า 1) สถาบันพลังจิตตานุภาพ เป็นศูนย์ฝึกอบรมวิชาสมาธิก่อตั้งโดยพระพรหมมงคลญาณ วิ. (วิริยงค์ สิริธโร) เปิดสอนเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พุทธศักราช 2540 เป็นรุ่นแรก ปัจจุบันในประเทศไทยมี 269 สาขา ต่างประเทศมี 11 สาขา 2) กระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ ใช้ระยะเวลาในการเรียน 6 เดือน โดยเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ คือเดินจงกรมและนั่งสมาธิ เกณฑ์การวัดผลมีการสอบสัมภาษณ์ สอบข้อเขียนและสอบปฏิบัติ สอบภาคสนามที่ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ 3 คืน 4 วัน จึงจบหลักสูตรครูสมาธิ 3) จากการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผลคุณภาพชีวิตด้านกาย ครูสมาธิสามารถปรับพฤติกรรมการกิน การนอน การออกกำลังกายและดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงขึ้น ด้านสังคม สามารถควบคุมอารมณ์ให้แสดงออกอย่างเหมาะสม มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมทางสังคมได้อย่างสันติสุข ด้านจิตใจ จิตเบิกบาน ผ่อนคลาย สงบและเป็นสุข มีกำลังใจดี ด้านปัญญา ใช้ชีวิตด้วยปัญญา สามารถแก้ไขปัญหา ดับความทุกข์

และเป็นอิสระจากกิเลส ทุกคนจึงพยายามทำสมาธิอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพื่อรักษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, ครูสมาธิ, สถาบันพลังจิตตานุภาพ

Abstract

There are 3 objectives of this research: (1) to study the origin and development of the Willpower Institute, (2) to study the training process of the Meditation Teacher Course of the Willpower Institute (3) to analyze the quality of life of the meditation teacher of the Willpower Institute in Chiang Mai Province. It is a qualitative research starting with the study and collecting documents and in-depth interviews with 12 key informants. The research tool is an in-depth interview.

The results were found that: 1) The Willpower Institute is the Meditation Training Center established by Phra Phrom Mongkhonyan Vi. (Wiryang Sirindharo). The head office is located at Wat Thammamongkol Thaobunyanonvihar, Bangkok. It started teaching the first group on July 24, 2540 B.E. setting the goal of propagating meditation to people around the world for world peace. This institute, at the present time, is of the 269 branches in Thailand and 11 branches in abroad. 2) The process of training Meditation Teacher Program of the Willpower Institute are composed of 2 parts: the 96 theoretical topics and the practical part, namely 30 minutes in walking mediation, 30 minutes in sitting meditation. This academic course runs for 6 months. There are a written examination in theoretical part, the Practical exam and the interview. Finally all students have to conduct a practical field examination at Doi Inthanon, Chiang Mai Province for 3 nights and 4 days. This is the condition to pass the Meditation Teacher Program. 3) An Analyzing the quality of life of the meditation teacher of the Willpower Institute in Chiang Mai Province was found that: the physical quality of life indicates that; the meditation teachers can adjust habits in eating, sleeping,

resting, exercise for maintaining a healthy body. On the Social quality of life, they can control and conduct their emotions appropriately. They keep more complete precepts and not encroach to each other. They keep a better interaction with people in society at all levels. They are able to adapt peacefully to the social environment. On the Mental quality of life, they have a clear mental health, sound, relaxed, peaceful and happy, with better morale, more success in a work. On the intellectual quality of life, they understand themselves and the others as they really are. They live life with wisdom, be able to fix the problem, end the suffering and free from defilements according to one's potentiality. Everyone, therefore, tries to meditate continuously in order to maintain and improve the quality of life.

Keywords: Quality of Life, The Meditation Teacher, the Willpower Institute

บทนำ

เมื่อมีโอกาสดำเนินชีวิตมาเป็นมนุษย์ในโลกนี้ หลาย ๆ คนอาจจะไม่ทราบว่าเราเกิดมาทำไม อะไรคือเป้าหมายที่แท้จริงในชีวิต แต่ก็เชื่อว่า “มนุษย์ทุกถิ่นฐาน กาลสมัย มีธรรมชาติของปัญหาทางจิตใจเหมือน ๆ กัน ถึงจะต่างสังคมหรือสังคมจะต่างยุคสมัย ธรรมชาติทางจิตปัญญาของมนุษย์ก็ยังคงเป็นอย่างเดิม คือ มนุษย์ก็ยังเป็นมนุษย์ที่มีความโลภ โกรธ หลง รักสุขเกลียดทุกข์อยู่อย่างเดียวกัน” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557: 870) มวลมนุษย์ทั้งหลายจึงแสวงหาความสุข พยายามใช้ชีวิตให้มีความสุข เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่มุ่งหวัง มนุษย์จึงต้องศึกษาหาวิธีการที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมาย ซึ่งก็มีหลากหลายแนวทาง “แต่หากจะให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องเริ่มด้วยการพัฒนาตน 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจและด้านปัญญา” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561: 260) โดยอาศัยสิกขา 3 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559: 451) เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อมีการปฏิบัติไตรสิกขาแล้ว มีการตรวจสอบวัดผลด้วยหลักภาวนา 4 เป็นเกณฑ์ในการวัดผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559: 70) คือ กายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนาและปัญญาภาวนา เมื่อบุคคลผ่านเกณฑ์การวัดผลแล้วก็จะเรียกว่ามีภาวิต 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559: 38-39) คือ เป็นผู้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตแล้ว คือ 1) ภาวิตกาย มีกายที่พัฒนาแล้ว 2) ภาวิตศีล มีศีลที่

พัฒนาแล้ว 3) ภาวิตจิต มีจิตที่พัฒนาแล้ว 4) ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว

การที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงต้องประพฤติปฏิบัติธรรมตาม หลักไตรสิกขา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 89: 319) คือ ศีล สมาธิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 35 ข้อ 376: 495) ปัญญา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 35 ข้อ 771-772: 505) ซึ่งการจะเข้าถึงผลสัมฤทธิ์ได้นั้นจะต้องผ่านการฝึกฝนอบรมจิตทั้ง 3 ขั้นตอน คือ ปรียัติธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 26 ข้อ 370-374: 402) ปฏิบัติธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 3: 141) ก็ย่อมจะเกิดปฏิเวชธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 35 ข้อ 797-799: 511) ตามกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการตื่นตัวเรื่องของการฝึกสมาธิมากขึ้น เพราะมนุษย์เห็นคุณค่าของสมาธิว่าเป็นการทำจิตให้สงบ เมื่อจิตสงบจะทำให้จิตเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิแล้วก็สามารถผลิตพลังจิต พลังจิตสามารถใช้ควบคุมจิตใจได้ จิตของมนุษย์เป็นของประเสริฐมาก ถ้าควบคุมได้ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นในสังคมมนุษย์ (พระธรรมมงคลญาณ (วิริยงค์ สิริธโร), 2554: 92) สมาธิทำให้มีสติปัญญา สามารถแก้ไขปัญหายุบสรรคในชีวิต ดังจะเห็นได้ว่าหลักการสำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากทุกข์ ในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ คือ เน้นการปฏิบัติ กล่าวคือ “ให้ศึกษาความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ และโลกอย่างเข้าใจธรรมชาติตามความเป็นจริง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพราะการที่มนุษย์จะสูงส่งหรือหลุดพ้นจากความทุกข์ได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยตนเองกระทำเองอย่างถูกต้อง” (พระแมน จิติเมโธ, 2561: 207) ต้องลงมือปฏิบัติโดยอาศัยหลักธรรม คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล เป็นตัวช่วยให้เว้นความชั่ว สมาธิ ทำให้จิตแจ่มใส เมื่อจิตแจ่มใสย่อมเกิดสติปัญญา สามารถพัฒนาชีวิตให้มีคุณภาพดียิ่ง ๆ ขึ้น

ผู้วิจัยในฐานะพุทธบริษัท 4 จึงมีความสนใจศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้ง ปรียัติธรรม ปฏิบัติธรรมและปฏิเวชธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติธรรมให้ครบทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา และเหตุที่เลือกศึกษาการปฏิบัติสมาธิของครูสมาธิตามแนวทางของสถาบันพลังจิตตานุภาพ เพราะทางสถาบันแห่งนี้ ได้มีการอบรมหลักสูตรครูสมาธิมาเป็นเวลานานกว่า 20 ปี ให้แก่บุคคลทั่วไปทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้วจะเรียกว่า “ครูสมาธิ” ผู้วิจัยอยากจะทราบว่าเมื่อปฏิบัติสมาธิแล้วจะเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างไรในชีวิตของครูสมาธิ จึงเป็นที่มาและความสำคัญ ของปัญหาในการวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาการของสถาบันพลังจิตตานุภาพ
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ
- 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพในจังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 เอกสารตำราเรียนหลักสูตรครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ ศึกษาค้นคว้าจากอรรถกถา หนังสือคุณนิพนธ์วิทยานิพนธ์ งานวิจัย สารนิพนธ์ บทความ รวมทั้งเอกสารจากสื่ออินเทอร์เน็ต

3) กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก

ประชากรผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 12 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งมีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากสาขา 24 เพราะเป็นสาขาแรก ก่อตั้งมานานจึงผลิตครูสมาธิมาเป็นจำนวนมาก สาขา 64 เป็นมหาวิทยาลัย และสาขา 154 เป็นวัดสำคัญในจังหวัดเชียงใหม่

4) วิธีการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารตำราเรียนหลักสูตรครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ รวมถึงเอกสารวิชาการ ตำรา และเอกสารอื่น ๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรครูสมาธิและร่วมสังเกตการณ์ก่อนการเก็บข้อมูลด้วยการเก็บข้อมูลจากเอกสารตำราเรียนหลักสูตรครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ ในจังหวัดเชียงใหม่ 3 สาขา คือ 1) สาขา 24 บ้านศรีศุภรี ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 2) สาขา 64 คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 3) สาขา 154 วัดป่าดาราภิรมย์ ตำบลแม่สา อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และการสัมภาษณ์ภาคสนาม จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ และจัดลำดับข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวลผล เรียบเรียงข้อมูลที่ได้นำเสนอด้วยการเขียนแบบเชิงพรรณนา และสรุปผลการวิจัย เพื่อนำเสนอข้อมูล และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์ผลคุณภาพชีวิตของครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพในจังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อหาสาระสำคัญ สรุปได้ดังต่อไปนี้

1) กำเนิดและพัฒนาการของสถาบันพลังจิตตานุภาพ

จากการศึกษากำเนิดความเป็นมาของสถาบันพลังจิตตานุภาพทำให้ทราบว่าสถาบันพลังจิตตานุภาพ เป็นศูนย์ฝึกอบรมวิชาสมาธิที่ถือกำเนิดขึ้นในประเทศไทย เป็นการสืบทอดการปฏิบัติสมาธิสายบริการมพุทธโธ ตามแนวทางของพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ซึ่งก่อตั้งโดยพระพรหมมงคลญาณ วิ. (พระอาจารย์หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) เริ่มก่อตั้งเมื่อปีพุทธศักราช 2536 และสร้างแล้วเสร็จเมื่อพุทธศักราช 2539 โดยมีที่ตั้งอยู่ที่ใต้ฐานพระมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคล ภูเขาบุญญนันทวิหาร เลขที่ 132 ซอยสุขุมวิท 101 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร 10260 ซึ่งถือว่าเป็นสำนักงานใหญ่ของสถาบันพลังจิตตานุภาพ และเริ่มเปิดสอนหลักสูตรครูสมาธิอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พุทธศักราช 2540 เป็นรุ่นแรก โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแผ่วิชาสมาธิแก่ชาวโลก เพื่อสร้างสันติภาพโลก ตามปณิธานของพระพรหมมงคลญาณ วิ. (วิริยงค์ สิรินธโร) มุ่งเน้นส่งเสริมให้เจริญสมาธิเพื่อ “สะสมพลังจิต”

พัฒนาการและการขยายตัวของสาขาของสถาบันพลังจิตตานุภาพ

จากจุดกำเนิดสถาบันพลังจิตตานุภาพ นับที่เปิดหลักสูตรครูสมาธิรุ่นแรกเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้นับว่าได้รับการตอบรับที่ดีมาก มีการขยายสาขาทั้งในและต่างประเทศมากมาย ดังจะเห็นได้ว่าไม่เพียงแต่มีการเปิดสาขาครบทุกจังหวัดในประเทศไทยเท่านั้น ในแต่ละจังหวัดยังมีการเปิดสาขากระจายไปยังอำเภอต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มบุคคลที่ต้องการเรียนสมาธิโดยทั่วถึง ในขณะนี้ (พ.ศ. 2563) ประเทศไทย มีสาขาที่เปิดอบรมหลักสูตรครูสมาธิทั้งสิ้น 269 สาขา นอกจากนี้แล้ว พระอาจารย์หลวงพ่อ ยังได้เดินทางไปสอนสมาธิในต่างประเทศด้วย โดยเริ่มที่ประเทศแคนาดา ณ ปัจจุบัน (ค.ศ. 2020) มี 6 สาขา ได้แก่ ที่เมืองเอ็ดมันตัน, แวนคูเวอร์, แคลแกรี่, ไนแองการ่าฟอลส์, ริชมอนด์ ฮิลล์, ออตตาวา และในประเทศสหรัฐอเมริกา มี 3

สาขา ได้แก่ สถาบันพลังจิตตานุภาพสาขาสุญาน ในลอสแอนเจลิส, ศูนย์สมาธิธรรมมงคลญาณ ในสุสตันและศูนย์ทิพย์ วัดป่าธรรมชาติที่ดัลลัสที่ประเทศออสเตเลีย มี 1 สาขา ที่เมืองซินี

2) ศึกษากระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ จากการศึกษาทำให้ทราบว่าหลักสูตรครูสมาธิสร้างขึ้นโดยพระพรหมมงคลญาณ (พระอาจารย์หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร)

2.1) หลักการและเหตุผลของหลักสูตรครูสมาธิ คือ เปิดอบรมหลักสูตรการทำสมาธิแบบไฮเทคให้แก่บุคคลทั่วไป ที่เรียกว่าหลักสูตรไฮเทค คือ เป็นหลักสูตรที่เน้นระยะเวลาเรียนให้เร็วขึ้น มีวิธีการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนยุคโลกภิวัตน์ เปิดสอนสมาธิให้แก่คนทั่วไปทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนาโดยไม่ต้องเปลี่ยนศาสนา สามารถเรียนวิชาสมาธิได้ตามความเหมาะสมกับสถานภาพของแต่ละบุคคล โดยมีจุดประสงค์เพื่อเผยแผ่วิชาสมาธิ เพื่อสร้างสันติภาพโลก และเพื่อเผยแผ่งานสมาธิให้กว้างขวาง ท่านจึงจัดทำหลักสูตรครูสมาธิขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ นักศึกษาที่สนใจในสมาธิ ไม่ว่าจะเคยบำเพ็ญสมาธิมาก่อนหรือไม่ก็ตาม ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ ในสมาธิแบบง่ายๆ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างชัดเจน เมื่อนักศึกษาครูสมาธิจบหลักสูตรแล้ว สามารถสอนสมาธิให้แก่บุคคลอื่นได้ เพราะหลักสูตรจะเน้นหนักในการที่จะสามารถถ่ายทอด วิชาการทำสมาธิแก่ผู้อื่นได้ แม้ว่าครูสมาธิจะยังไม่ได้บรรลุอรหัตต์ แต่ก็มีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถถ่ายทอดสอนบุคคลอื่นให้บรรลุธรรมขั้นสูงได้ คือเหตุผลว่าทำไมไม่ใช้การสอนสมาธิทั่วไป แต่ต้องเป็นหลักสูตรครูสมาธิ เพราะเมื่อจบหลักสูตรแล้วไม่เพียงสอนตัวเองได้เท่านั้น แต่ยังสามารถสอนผู้อื่นได้ด้วย เป็นความมุ่งหวังให้เกิดการแพร่กระจายวิชาสมาธิให้กว้างขวางและทั่วถึง

2.2) โครงสร้างหลักสูตรครูสมาธิ

(1) วัตถุประสงค์ เพื่อให้ นักศึกษาที่สนใจในสมาธิ ไม่ว่าจะเคยบำเพ็ญสมาธิมาก่อนหรือไม่ก็ตาม ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในสมาธิแบบง่ายๆ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างชัดเจน จนมีความรู้เพียงพอที่จะสอนผู้อื่น

(2) คุณสมบัติของนักศึกษา อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี และไม่เกิน 60 ปี (ยกเว้นบางกรณี) มีวุฒิการศึกษาชั้น ม. 3 ขึ้นไป (ยกเว้นบางกรณี) มีสุขภาพแข็งแรง มีความอดทนและตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับอย่างเคร่งครัด ไม่เป็นผู้มีสติพันเพื่อน

(3) ระยะเวลาในการเรียน หลักสูตรครูสมาธิ เน้นให้นักศึกษาได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป เป็นจำนวน 200 ชั่วโมง ใช้ระยะเวลาในการเรียน 6 เดือน มีการเปิดรับสมัครผู้สนใจเข้ารับการอบรมปีละ 2 รุ่น

(4) ขบวนการฝึกอบรม

(4.1) การปฐมนิเทศ ก่อนการฝึกอบรมหลักสูตรครูสมาธิ นักศึกษาทุกคนควรเข้าร่วมพิธีปฐมนิเทศเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์ และรับฟังสัมโมทนาจากพระอาจารย์หลวงพ่อ ซึ่งจะจัดขึ้นพร้อมกันทุกสาขาทั่วโลก โดยมีการถ่ายทอดสดจากสาขาสำนักเรียนใหญ่วัดธรรมมงคล ผ่านวิดีโอคอนเฟอร์เรนซ์

(4.2) ระบบการสอน

(4.2.1) การเรียนภาคทฤษฎี เรียนทฤษฎีจากตำราหลักสูตรครูสมาธิ 3 เล่ม รวม 96 หัวข้อ โดยมีคณาจารย์ที่จบหลักสูตรครูสมาธิและหลักสูตรอาจารย์สมาธินำเสนอการบรรยาย เป็นเวลา 30 นาที หลังจากนั้นจะฟังเทปการบรรยายจากพระอาจารย์หลวงพ่อประมาณ 30-50 นาทีโดยประมาณ

(4.2.2) การเรียนภาคปฏิบัติ เดินจงกรม 30 นาที นั่งสมาธิ 30 นาที

(4.2.3) การปัจฉิมนิเทศ พิธีปัจฉิมนิเทศจะมีขึ้นเมื่อเสร็จสิ้นการเรียนการสอน

(5) เกณฑ์การวัดผล มีการสอบข้อเขียนภาคทฤษฎี และสอบภาคปฏิบัติ ตลอดถึงการสอบสัมภาษณ์ และในขั้นสุดท้ายจะไปสอบภาคปฏิบัติภาคสนามบน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่เป็นเวลา 4 วัน 3 คืน จึงจะจบหลักสูตรครูสมาธิสมบูรณ์ เรียกว่า “ครูสมาธิ”

3) ศึกษาวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพในจังหวัดเชียงใหม่

จากการวิจัยพบว่า ในการปฏิบัติสมาธิตามแนวทางของสถาบันพลังจิตตานุภาพนั้น เป็นการส่งเสริมให้ครูสมาธิมีการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาทุกข้อ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อมีการศึกษาภาคทฤษฎี (ปริยัติ) และ ลงมือปฏิบัติ(ปฏิบัติ) แล้วย่อมเกิดผล (ปฏิเวธ) ขึ้นอย่างแน่นอนในการวิจัยครั้งนี้มีเกณฑ์การชี้วัดผลการปฏิบัติโดยใช้หลักภาวนา 4 ซึ่งแสดงผล การปฏิบัติเป็นภาวิต 4 คือ

(1) ภาวิตกาย แสดงคุณภาพชีวิตด้านกาย

ภาวิตกาย แสดงคุณภาพชีวิตด้านกาย คือ การมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายในทางที่เกื้อกูลและปฏิบัติต่อกันอย่างมีสติไม่ให้เกิดโทษ โดยเฉพาะการรู้จักใช้อินทรีย์ 5 โดยเฉพาะ ตา หู และลิ้นด้วยปัญญา รวมทั้งการเสพ บริโภค ใช้สอยปัจจัย 4 และ

เทคโนโลยีด้วยปัญญา รวมทั้งการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายให้มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีสุขภาพ ผลการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตทางด้านกายพบว่า ครูสมาธิมีการสำรวจมอริทรีย์มากขึ้น มีสติปัญญา เลือกลง เสพ บริโภค ใช้สอย สิ่งที่มีคุณค่าแท้ เป็นคุณประโยชน์ ไม่เสพเพื่อตัณหา ลุ่มหลงมัวเมาในคุณค่าเทียม มีการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายโดยรู้จักประมาณการ กิน รู้จักจัดสรรเวลาในการออกกำลังกาย นอนหลับพักผ่อน นอกจากนี้เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็มีกำลังใจในการดูแลรักษา มีความเข้าใจและยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นตามกฎไตรลักษณ์ได้

(2) ภาวิตศีล แสดงคุณภาพชีวิตด้านสังคม

ภาวิตศีล เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมคือ การมีพฤติกรรมที่ดีงาม ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยในการอยู่ร่วมกัน เคารพกฎกติกา มีมารยาท มีคุณธรรม จริยธรรม ไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่กัน มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกันได้ด้วยดี ไม่ว่าจะเป็นสังคมใกล้ชิด เช่น ครอบครัว ญาติมิตรและบุคคลใกล้ชิด สังคมแวดล้อมในสถานที่ศึกษา ในสถานที่ทำงาน สังคมเพื่อนมนุษย์ที่ไกลตัวออกไป เช่น เพื่อนร่วมชาติ เพื่อนร่วมโลก เพื่อนต่างชาติ ต่างศาสนา และรวมทั้งสัตว์ร่วมโลกด้วย โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันสร้างสรรค์สังคม ส่งเสริมสันติสุข ในสังคม การรักษาศีลในระดับสูงเป็นการฝึกควบคุมกาย วาจา เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตและปัญญาในขั้นต่อไป

ผลการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตด้านสังคม พบว่า จากการสัมภาษณ์ครูสมาธิทั้งหมด 12 คนบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า ใจเย็นขึ้น มีเมตตา มีเหตุผล สามารถรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและมีความเข้าใจทั้งตนเองและผู้อื่น ปล่อยวางได้ง่ายขึ้น ให้อภัยได้เร็วขึ้น ยอมรับความแตกต่าง ยอมรับความสามารถของตนและผู้อื่นได้ดีขึ้น ไม่คาดหวัง ไม่กดดันตัวเองและผู้อื่น ไม่เครียดกับพฤติกรรมของคนอื่น ทำให้สบายใจ มีความสุข และสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดียิ่งขึ้น มีความรัก ความเข้าใจกันในครอบครัวยิ่งขึ้นเพราะสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี ไม่ว่าจะเป็นสังคมใกล้ชิดหรือสังคมที่กว้างไกลตัว ทั้งนี้เพราะพระอาจารย์หลวงพ่อกกล่าวว่า เมื่อทำสมาธิแล้วมีพลังจิตจะเกิดคุณธรรม 3 ประการ คือ มีเมตตา มีเหตุผล และมีความรับผิดชอบสูง จึงทำให้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้โดยสันติสุข

(3) ภาวิตจิต แสดงคุณภาพชีวิตทางจิต

ภาวิตจิต คือ การทำจิตให้เจริญองงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่องใสสงบสุข สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต

ผลการพัฒนาสุขภาพจิต คือจิตที่มีสุขภาพดี มีปีติ ปราโมทย์ มีจิตระเริง เบิกบาน สดชื่น เอิบอิม โปรงโล่ง ผ่องใส สงบ เป็นสุข จากการสัมภาษณ์ครูสมาธิทั้ง ๑๒ คน ทุก

คนบอก “ทำให้จิตสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่คิดมาก ไม่เครียด ผ่อนคลาย ปล่อยวางง่ายขึ้น ให้อภัยง่ายขึ้น มีเมตตา กรุณา มุทิตา มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ในวงกว้างขึ้น จึงทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความสุขยิ่งขึ้น

การทำสมาธิเป็นการพัฒนาคุณภาพจิต จากจิตปกติที่เจืออารมณ์ต่าง ๆ พอเริ่มทำสมาธินับแต่การบริการ ก็เป็นการเริ่มกลั่นกรองอารมณ์ที่ไม่จำเป็นออกไป ให้เหลืออารมณ์เดียวคือพุทโธ จิตก็จะสงบ เมื่อจิตสงบก็จะมีพลังจิต เมื่อมีพลังจิตก็เท่ากับมีกำลังใจ จึงเป็นการเพิ่มสมรรถภาพของจิต เพิ่มสติปัญญา มีความสามารถนำพาชีวิตไปสู่ความเจริญทั้งทางโลกและธรรม ส่งเสริมสุขภาพจิต ทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความสุข

(4) ภาวิตปัญญา แสดงคุณภาพชีวิตด้านปัญญา

ภาวิตปัญญา คือ การฝึกอบรมพัฒนาปัญญาให้ง่องาม จนเกิดความรู้แจ้งชัดตามความเป็นจริง มีชีวิตอยู่เป็น ทำการทั้งหลายด้วยปัญญาที่รู้ถึงเหตุและปัจจัย สามารถใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา หาทางดับความทุกข์จากกิเลส สามารถทำจิตให้บริสุทธิ์เป็นอิสระ

จากการสัมภาษณ์ครูสมาธิทั้ง ๑๒ คน เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเอง คือ มีสติปัญญารู้และเข้าใจตนเองและผู้อื่นตามความเป็นจริง ยอมรับความเปลี่ยนแปลง ยอมรับสภาพความจริงได้ดีขึ้น สามารถควบคุมสติ อารมณ์เมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหา และสามารถแก้ไขปัญหาก็ดีขึ้น สามารถปลดปล่อยตัวเองจากความเครียด ผ่อนคลายสบายขึ้น ละความยึดติด ความยึดมั่น สามารถปล่อยวางได้ง่าย ให้อภัยได้เร็วขึ้น สามารถใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขทั้งกายใจ มีสติปัญญารับมือกับปัญหา สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างมีความสุข และคาดหวังจะประสบความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม ทุกคนจึงพยายามทำสมาธิอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

อภิปรายผล

สถาบันพลังจิตตานุภาพเป็นศูนย์ฝึกอบรมวิชาสมาธิ โดยมีพระพรหมมงคลญาณ วิ. (วิริยงค์ สิริธโร) เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นที่วัดธรรมมงคล เถาบุญญนนท์วิหาร กรุงเทพมหานคร เมื่อพุทธศักราช 2536 มีจุดประสงค์เพื่อเปิดสอนสมาธิให้แก่คนทั่วไป ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อเผยแผ่วิชาสมาธิเพื่อความสันติสุขของโลก สอดคล้องกับ พระเทพเจติยาจารย์ (วิริยงค์ สิริธโร, 2552: 78) กล่าวว่า สมาธิเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์ทั้งหลายต้องสร้างขึ้น ท่านจึงได้รวบรวมความรู้และประสบการณ์ที่สะสมมายาวนานกว่า 50 ปี เขียนเป็นหนังสือหลักสูตรครูสมาธิ จำนวน 3 เล่ม เพื่อใช้เป็นตำราเรียนหลักสูตรครูสมาธิ แสดงให้เห็นถึงความพร้อมในการสอนครูสมาธิ ซึ่งเป็นที่ต้องการของผู้สนใจทั่วไป สอดคล้องกับ สุธิติลักษณ์

สุทธิ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สมาธิกับการเสริมสร้างพลังจิตตานุภาพ: วิเคราะห์จากวิธีการสอนสมาธิของพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริวิโร) พบว่า สถาบันพลังจิตตานุภาพภายใต้การนำของพระพรหมมงคลญาณ วิ. (พระอาจารย์หลวงพ่อวิริยงค์ สิริวิโร) ประสบความสำเร็จอย่างมาก เพราะมีความพร้อมหลายด้าน เช่น ด้านการบริหารหลักสูตรเป็นไปตามมาตรฐาน ด้านการบริหารจัดการเรื่องสื่อ การประชาสัมพันธ์ มีระบบการบริหารงานบุคคล ฯลฯ และผลของสมาธิต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้เข้ารับการอบรมทำให้เกิดการยอมรับและแพร่หลายยิ่งขึ้น

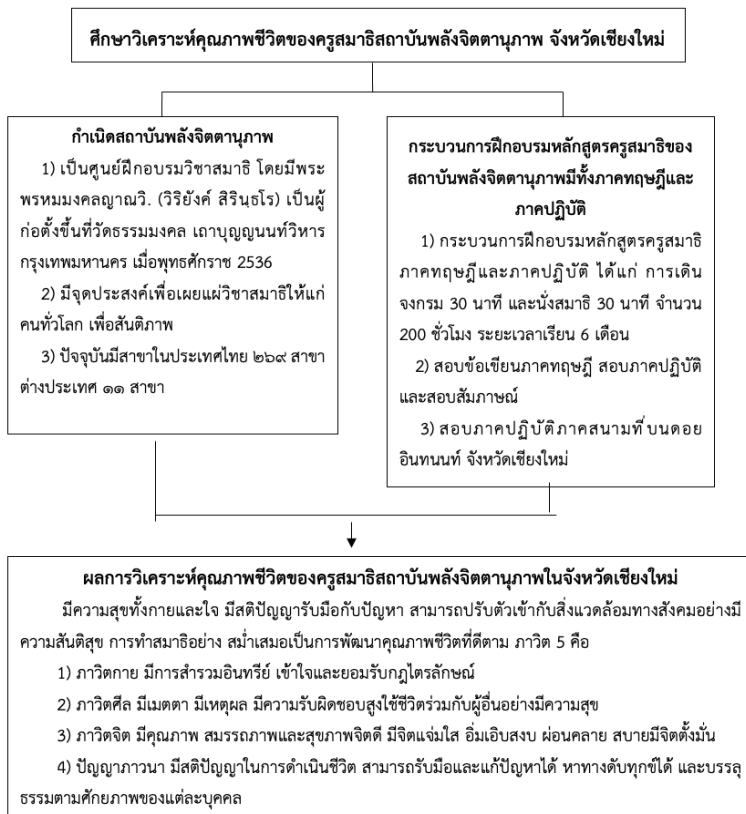
สำหรับกระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ได้แก่ การเดินจงกรม 30 นาที และนั่งสมาธิ 30 นาที เป็นจำนวน 200 ชั่วโมง ใช้ระยะเวลาในการเรียน 6 เดือน มีการสอบข้อเขียนภาคทฤษฎี สอบภาคปฏิบัติ และสอบสัมภาษณ์ ในขั้นสุดท้ายต้องสอบภาคปฏิบัติภาคสนามที่บนดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ จึงจะจบหลักสูตร สอดคล้องกับ พระเสริมพร แก้วมะ และ ศรัณย์ ธิติลักษณ์ (พระเสริมพร แก้วมะ และ ศรัณย์ ธิติลักษณ์, 2560: 935-945) ได้ทำการวิจัยผลการปฏิบัติสมาธิ ที่มีต่อบทบาทภาวะผู้นำ กรณีศึกษา: ผู้เรียนหลักสูตรครูสมาธิ สถาบันพลังจิตตานุภาพ พบว่าการฝึกสมาธิตามหลักสูตรครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ เป็นการฝึกแบบอนุสติ โดยใช้ “พุทธานุสติ” คือ บริกรรม “พุทโธ” ฝึกอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 6 เดือน จิตได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการพัฒนาครอบคลุมสุขภาวะองค์รวมทั้ง 4 มิติ คือ มิติทางกาย มิติทางสังคม มิติทางอารมณ์ และมิติทางปัญญา ทำให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น มีการปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดียิ่งขึ้น มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ดีขึ้น สามารถควบคุมตนเองได้ดีขึ้น มีสติปัญญารอบคอบ สามารถทำงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีความสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น มีภาวะผู้นำที่ดี

ผลการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการสัมภาษณ์ครูสมาธิทั้ง 12 คน ส่วนมากต้องการสร้างพลังจิตเพื่อเสริมสติปัญญาในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขทั้งกายและใจ มีสติปัญญารับมือกับปัญหา สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมทางสังคมอย่างมีความสุข ทุกคนจึงพยายามทำสมาธิอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับแนวคิดของจำลอง ดิษยวณิช กล่าวว่า สังคมปัจจุบันเน้นเรื่องวัตถุนิยมมากเกินไป ทำให้สิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น เต็มด้วย รุนววย สับสน แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน มีปัญหาสังคมนานับการเกิดขึ้น คนส่วนมากกำลังเผชิญกับความเครียด ความวิตกกังวล ความคับข้องใจและความเบื่อหน่าย บางคนอยู่ไปวัน ๆ โดยไม่รู้จักคุณค่า และความหมายของชีวิต เกิดความรู้สึกแปลกแยกและเกิดความไม่แน่นอนใน

การดำเนินชีวิต มีผลทำให้คุณภาพชีวิตของคนเราลดลง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนราศักดิ์ วรธมโม (ธรรมศรีใจ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์แนวคิดเรื่องสันติภาพของ ดิซ นัท ฮันท์” ผลการวิจัยพบว่า สันติภาพ คือ ความสงบ ได้แก่ภาวะแห่งสันติสุขคือการที่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ประองตอง สามัคคี มีความรัก ความเมตตา ช่วยเหลือกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (พระนราศักดิ์ วรธมโม, 2560: ก)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ความรู้และนวัตกรรมดังแผนภาพ แผนภาพที่ 1.1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1.1 แสดงองค์ความรู้จากการวิจัย

สรุป

หลักสูตรการฝึกอบรมครูสอนสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพมีแนวโน้มในอนาคตว่า จะได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น เพราะสมาธิสามารถตอบสนองและเป็นตัวช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมวลมนุษยชาติได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ผู้ฝึกสมาธิมีความสุขทั้งกายและใจ มีสติปัญญารับมือกับปัญหา สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมทางสังคมอย่างมีความสันติสุข สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีตามภาวิต 4 คือ 1.ภาวิตกาย มีการสำรวมอินทรียมายิ่งขึ้น ดูแลรักษาสุขภาพกายให้แข็งแรง สมบูรณ์ 2.ภาวิตศีล มีเมตตา มีเหตุผล มีความรับผิดชอบสูง ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข 3.ภาวิตจิต มีสุขภาพจิตดี มีความสงบ ผ่อนคลาย สบาย เป็นสุข มีจิตตั้งมั่น 4.ภาวิตปัญญา มีสติปัญญาในการดำเนินชีวิต สามารถรับมือและแก้ปัญหา หาทางดับทุกข์ได้ และบรรลุดุธรรมตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

การปฏิบัติสมาธิตามแนวสถาบันฯ เป็นการเริ่มต้นด้วยสมถะเพื่อสะสมพลังจิตก่อน เมื่อมีพลังจิตเพียงพอจึงจะสามารถนำไปใช้วิปัสสนา ซึ่งเป็นไปตามหลักที่ท่านกล่าวไว้ สมานนั้นเป็นบาทฐานของปัญญา

บรรณานุกรม

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 21. นครปฐม: ม.ป.ท.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2557). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมมงคลญาณ (วิริยงค์ สิรินฺทโร). (2554). **ธรรมะรุ่งอรุณ 2**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
- พระเทพเจดีย์อาจารย์ (วิริยงค์ สิรินฺทโร). (2552). **หลักสูตรครูสมาธิ**. เล่ม 3. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชนจำกัด.
- พระเทพเจดีย์อาจารย์ (วิริยงค์ สิรินฺทโร). (2550). **หลักสูตรครูสมาธิ เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชนจำกัด.
- พระเทพเจดีย์อาจารย์ (วิริยงค์ สิรินฺทโร). (2547). **สร้างคุณธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชนจำกัด.
- พระนราศักดิ์ วรรณโม. (2560). วิเคราะห์แนวคิดเรื่องสันติภาพของ ติช นัท ฮันท์. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระแมน ฐิติเมโธ. (2561). ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธทาสภิกขุ. **วารสารศึกษาศาสตร์ มมร. 6(2), 2007.**

พระเสริมพร แก้วมะ และ ศรัณย์ ธิติลักษณ์. (2560). ผลการปฏิบัติสมาธิที่มีต่อบทบาทภาวะผู้นำ. **รายงานวิจัย. การประชุมระดับชาติ: มหาวิทยาลัยรังสิต.**

จำลอง ดิษยวณิช. (2554). **จิตวิทยาของความดับทุกข์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ต้นบุญ.**

สุทธิลักษณ์ สุทธิ. (2560). สมาธิกับการเสริมสร้างพลังจิตตานุภาพ: วิเคราะห์จากวิธีการสอนสมาธิของ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร). **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์คุณิบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.**

การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรม
ของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน
Network Strengthening of Religious and Cultural Tourism in the
South East Region and ASEAN Community

นายชายชาญ วงศ์ภักดี,
บรรจง โสดาดี, ธนู ศรีทอง,
พระครูโสภณธรรมาภิรมณ์, ชูชัย ประดับสุข, สถาพร ภาคพรหม
Chaichan Wongpakdee,
Banchong Sodadee, Thanoo Srithong
Phrakhrusophonthammaphimon, Chuchai Pradubsook, Sathaphorn Phakphrom
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surin Campus, Thailand

พิสุทธิ์พงศ์ เอ็นดู
Pisutpong Endoo
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์
Rajamangala University of Technology Isan, Surin Campus
Corresponding Author, Email: promise_guy@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพของเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน 2) เพื่อศึกษาแนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน พบว่า มี 3 ระดับ คือ (1) ระดับอาเซียนได้แก่ รัฐบาล (2) ระดับพื้นที่ ได้แก่ ภูมิภาค และ (3) ระดับชุมชน ได้แก่ จังหวัด 2) แนวทางเสริมสร้างการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน พบว่า (1) รัฐควรผลักดันแผนหรือนโยบายสู่ภาคปฏิบัติ (2) จังหวัดควรเป็นแกนกลางสร้างเครือข่าย (3) รัฐควรสนับสนุนชมรมการท่องเที่ยวอีสานใต้ให้พัฒนาบุคลากรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

(4) จังหวัดควรส่งเสริมความรู้ด้านการท่องเที่ยวให้แก่พระสงฆ์และผู้นำชุมชน (5) รัฐควรส่งเสริมแนวทางการบริหารจัดการ 3) ผลการวิเคราะห์สภาพของเครือข่ายการท่องเที่ยวระดับเชิงโครงสร้างหน้าที่ มีสภาพอยู่ในระดับนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ ระดับเชิงพื้นที่ มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในภาคประชาชนมากกว่าภาครัฐและเอกชน ส่งผลต่อระดับเชิงกิจกรรม ในด้านการรวมตัวกัน การเรียนรู้ประสบการณ์ คุณภาพการบริการ การพัฒนาบุคลากร การบริหารจัดการ และการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรสร้างความตื่นรู้และนำแนวทางเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จมาเป็นแม่บทให้แก่ชุมชน

คำสำคัญ: การเสริมสร้างเครือข่าย, การท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม, อีสานใต้, ประชาคมอาเซียน

Abstract

This research aimed to study 3 objectives i.e. (1) the condition of the network, (2) the guidelines to strengthen the network, and (3) the analysis of the network strengthening of the religious and cultural tourism of the South East region and ASEAN Community. It was a qualitative research.

The results were found as follows: 1) The condition of the religious and cultural tourism network of the South East region and ASEAN community had 3 levels; namely, (1) ASEAN level linked to the governmental sector, (2) Regional level linked to the regional sector, and (3) Community level linked to the provincial sector. 2) The guidelines to strengthen the network of religious and cultural tourism of the South East and the ASEAN community were found that (1) the governmental sectors should push plans or policies into action; (2) the provincial sector should coordinate the network building; (3) the governmental sectors should support the tourism clubs of the South Northeastern community to develop personnel both in quantity and quality; (4) the provincial sector should contribute tourism knowledge for monks and community leaders; (5) the governmental sectors should give management support. 3) The analytical results of the network were found that the functional structure level

was at the level of policy and strategic plans; the regional level was linked to the community sectors more than the governmental and private sectors of which affected to the activity level in terms of integration, experience learning, service quality, personnel development, management, and sharing tourism resources. Therefore, the related agencies should bring out the awareness and provide a successful religious and cultural tourism network model to the communities.

Keywords: Network Strengthening, Religious and Cultural Tourism, the South East Region, ASEAN Community

บทนำ

อีสานใต้ ในอดีตเป็นจุดเชื่อมโยงอารยธรรมขอมที่รุ่งเรืองเมื่อ 900 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันเป็นรอยต่อระหว่างประเทศไทย กัมพูชา และลาว โดยมีเทือกเขาน้ำมูกองแหวกด้านทิศตะวันออกเป็นจุดกึ่งกลางระหว่างสามประเทศ ในประเทศไทยได้แก่อาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง-มูล-ชี แอ่งโคราช แถบทุ่งกุลาร้องไห้ มีพื้นที่อยู่ในอาณาเขตของจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี การศึกษาความเป็นมาของอาณาบริเวณดังกล่าวในเบื้องต้นได้พบว่ามี่ร่องรอยการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณเกิดขึ้นหลายแห่ง ดังข้อมูลว่า “ในระยะเวลาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-16 มีบ้านเมืองเกิดขึ้นแล้วมากมายรวมกันเป็นกลุ่มเมืองหรือแคว้นที่ปกครองโดยกษัตริย์แล้ว...บ้านเมืองในภาคอีสานสมัยนี้รวมเป็นส่วนหนึ่งของแคว้นเจนละอันมีเมืองอีสานปุระเป็นเมืองหลวง...” (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2533 : 120) ในเขตพื้นที่อีสานใต้นี้พบหลักฐานอารยธรรมโบราณ 2 อารยธรรมมาบรรจบกัน ได้แก่ อารยธรรมทวารวดีกับอารยธรรมเขมร หลักฐานที่สะท้อนอารยธรรมทวารวดี เช่น เมืองเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา บ้านเมืองเมืองฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนอารยธรรมเขมร เช่น ปราสาทบ้านเบ็ง ปราสาทบ้านจารย์ ปราสาทหมื่นชัย ปราสาทภูมิโปน เป็นต้น ดังข้อมูลว่า “ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 อันเป็นช่วงต้นๆ ของการสถาปนาอาณาจักรเจนละ ได้ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นว่าดินแดนแถบจังหวัดสุรินทร์เริ่มมีการรับเอาวัฒนธรรมความเชื่อจากเจนละแล้ว..พบพระหริหระหินทราย...จารึกวัดชุมพล..” (กรมศิลปากร, 2550 : 41) ในสมัยหลังต่อมาปรากฏอารยธรรมเขมรโบราณรุ่งเรืองและมีอิทธิพลเหนือกลุ่มชนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังปรากฏปราสาทหินในแต่ละ

ยุคมากมาย เช่น ปราสาทวัดพู ปราสาทเขาพระวิหาร ปราสาทตาเมือน ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทหินพิมาย ปราสาทบ้านพลวง ปราสาทสามยอดลพบุรี ปราสาทวัดพระพายหลวงสุโขทัย ปราสาทเมืองสิงห์กาญจนบุรี จากที่กล่าวมา ทำให้เข้าใจได้ว่าพื้นที่อีสานใต้เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมโบราณที่สำคัญ และยังมีศิลปกรรมตกหล่นมาจนถึงปัจจุบันให้ได้ศึกษาเรียนรู้กัน อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรม ที่มีเครือข่ายโยงใยถึงกันในระดับอาเซียน

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นการศึกษาวิจัยการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน สรุปได้ว่า “สถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรง ทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศเช่นการท่องเที่ยววัฒนธรรมการเสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความสมดุลในมิติทางวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ อันจะนำไปสู่การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน” (กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และ ศรีนยา แสงลี้มสุวรรณ, 2555 : 136-146) จากการศึกษาประเด็นกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นที่ต้องการมากขึ้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในทิศทางที่ยั่งยืนจึงต้องบูรณาการกลยุทธ์ จากศาสตร์หลากหลายแขนง เช่น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ และการตลาด (นุชนารถ รัตนสูงค์ชัย, 2554 : 31-32) กรรณิกา คำดี ได้ศึกษาวัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว ได้ข้อสรุปว่า “ในมุมมองและความคาดหวังของพระภิกษุ ต้องการให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาปฏิบัติธรรมตามครูบาอาจารย์เป็นหลักพักผ่อนหย่อนใจเป็นเรื่องรอง และชุมชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของวัดปฏิบัติตามข้อวัตร ประเพณี ส่วนมุมมองของนักท่องเที่ยวมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อการท่องเที่ยวภายในวัด” (กรรณิกา คำดี, 2554 : 178-179) จากการศึกษาการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของภาคใต้ : การพัฒนาเส้นทางและผลกระทบ ของสายชล ปัญญชิต พบว่า การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในภาคใต้ “มีรูปแบบเป็นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐด้านการท่องเที่ยว เครือข่ายชุมชนและวัด มีเส้นทางท่องเที่ยวสำคัญ คือ เส้นทางพุทธธรรมเชิงบูรณาการ เชิงธรรมะ และวิถีชีวิตคู่วิถีธรรม และมีส่วนส่งเสริมกระบวนการทำงาน การเรียนรู้ตลอดจนการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชนและวัด ด้านการท่องเที่ยวทาง พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม” (สายชล ปัญญชิต, 2558 : 257) จากข้อมูลการวิจัยที่กล่าวมา ทำให้ทราบว่ามีการศึกษาวิจัยในแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อีสานตอนใต้ มีแหล่งโบราณสถานที่เป็นเทวสถานและพุทธสถาน ในเขตจังหวัดสุรินทร์ มีโบราณสถานกลุ่มปราสาทขอม 38 แห่ง กระจายทั่วไปในเขตพื้นที่ 16 อำเภอ ได้แก่ “อำเภอท่าตูม เมืองสุรินทร์ สังขะ ปราสาท กาบเชิง พนมดงรัก ศีขรภูมิ ลำดวน รัตนบุรี บัวเขต ลำโรงทาบ จอมพระ สนม ศรีณรงค์ เขวาสินรินทร์ และโนนนารายณ์” ปราสาทขอมเหล่านี้ มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งด้านศิลปะ รูปแบบทางสถาปัตยกรรม คติความเชื่อพื้นฐาน จากศาสนาฮินดูพุทธมหายานและเถรวาท ซึ่งปราสาทขอมเหล่านี้ มีความเชื่อมโยงกับเทวสถานและพุทธสถานที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ กัมพูชา ไทย ลาว และเวียดนาม

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม

ของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน ในประเด็นสภาพของเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน แนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน และศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน ซึ่งคำตอบที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จักก่อให้เกิดคุณค่าต่อวิถีชีวิตของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว เกิดคุณค่าทางวิชาการ คือ ได้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม ผลกระทบของการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้และประชาคมอาเซียน จะนำไปสู่การสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ในเขตพื้นที่อีสานใต้กับประชาคมอาเซียน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาสภาพของเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน
- 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1) รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาวิจัยจากเอกสาร และการศึกษากาวิจัยเชิงคุณภาพ

2) กิจกรรม คณะผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่และเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม ใน 5 จังหวัด ในภาคอีสานใต้ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน และปัญหาผลกระทบ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน และลงสำรวจข้อมูลภาคสนามในประเทศ สปป.ลาวตอนใต้ อาณาบริเวณ แขวงจำปาสัก แขวงสาละวัน แขวงอัตปือ และสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในราชอาณาจักรกัมพูชา ตอนเหนือ อาณาบริเวณ จังหวัดเสียมเรียบ บันเตียเมียนเจย และอุดรมีชัย

3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 4 กลุ่ม จำนวน 26 รูป/คน ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก	จำนวน	รายชื่อ
1. กลุ่มนักวิชาการ	3	ผศ.ดร.สรเชต วรคามวิชัย นายศึกษา สุวรรณธาดา นายเพทาย สดทรงศรี
2. กลุ่มพระสงฆ์	8	พระครูสิทธิธรรมมานุสิฐ พระครูธรรมจักรเสมารักษ์ พระสมุห์หาญ ปญญาธโร พระมนตรี นราธิโป พระสมุห์บุญเชิด รตนเมธี พระครูเกษมบุญญาภิราม พระครูสุนทรสุตกิจ พระสำราญ ปญญาชิโร
3. กลุ่มผู้นำชุมชน	6	นายประสิทธิ์ ลอยประโคน นางวิฑูภาดวง เป็นสูงเนิน นายบุญรวม รุ่งเรือง นายสุพจน์ โสฬส นางสาวนภาพร ผ่านไชย นางอุดมรัตน์ ประชุมรักษ์
4. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องแหล่งท่องเที่ยว	9	นายเทียม ละอองกลาง นางสาวอิชาโนะ อิชิมารุ นายธัญญากร ชมโคกกรวด นายสมยศ พันธมา นางสาวทัศนียา ทาจันท์ นางสาวประกายเพชร บริบูรณ์ นายอำนาจ สาลี นางสาวสุพรรณษา สวัสดิ์วรรณ นางสาวสุวรรณา สวัสดิ์วรรณ

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (1) บัตรบันทึกสำหรับคัดย่อ สรุปเอกสาร

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง (2) แบบบันทึกการสังเกต ใช้บันทึกการสังเกตสภาพการเสริมสร้างเครือข่าย (3) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ โดยใช้บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึกตัวแทนนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว พระสงฆ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (4) การสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่ม โดยลงพื้นที่ภาคสนาม ณ วัดป่าอาเจียง ตำบลกระโพ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดสุรินทร์

5) การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลวิจัยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ (1) ข้อมูลที่เป็นเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม รวมถึงข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น (2) ข้อมูลภาคสนาม ได้จากการสังเกตสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ภาคใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และราชอาณาจักรกัมพูชาเหนือ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 26 รูป/คน จำแนกเป็นกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องแหล่งท่องเที่ยว

6) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลจากภาคสนาม แล้วคณะผู้วิจัยดำเนินการ (1) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (2) วิเคราะห์และสังเคราะห์เชื่อมโยงองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพการเสริมสร้างเครือข่าย และแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน

7) สรุปและนำเสนอผลการศึกษา เขียนรายงานสรุปผลการวิจัย โดยนำประเด็นที่สำคัญมาวิเคราะห์ คือ สภาพและแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน แล้วนำผลการศึกษาวិจัยเผยแพร่ให้หน่วยงานรัฐ คณะสงฆ์ ผู้บริหาร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับได้รับทราบ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยที่ได้จากเอกสารและการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยใช้การจดบันทึก สังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

1) สภาพเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน พบว่า มีเครือข่าย 3 ระดับ ได้แก่ ระดับอาเซียน ระดับพื้นที่ และระดับชุมชน ในแต่ละระดับมีสภาพเครือข่ายที่ประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ดังนี้ (1) ด้านบุคคล มีการ

ดำเนินงานอย่างระบบ มีการประสานนโยบายผ่านหน่วยงานของรัฐกับประชาคมอาเซียน โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ในแผนที่เกี่ยวข้องได้แก่ แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ. 2559-2568 (2) ด้านการประสานงานระหว่างเครือข่าย มีการดำเนินการระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาคมอาเซียน โดยได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ในแผนงานมียุทธศาสตร์ทุกระดับแต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถประสานงานด้านความร่วมมือเพื่อนำกิจกรรมหรือนโยบายต่าง ๆ ที่มีลู่สู่ภาคการปฏิบัติได้อย่างครบถ้วน (3) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ มีการดำเนินการระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาคมอาเซียน โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ในแผนทุกระดับ (4) ด้านกระบวนการทำงาน มีการดำเนินการระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาคมอาเซียนในส่วนของไทยมีกระบวนการทำงานโดยการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ในแผนทุกระดับ มีการดำเนินงานด้านกระบวนการผลิตด้านยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวผ่านองค์กรของหน่วยงานรัฐเป็นหลักและให้เอกชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลาย มีการวางแผนสร้างเป็นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการกีฬา เศรษฐกิจ ศาสนาและวัฒนธรรม อีสานใต้กับประเทศกัมพูชา ลาว (5) ด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ สภาพเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมอีสานใต้กับประชาคมอาเซียนมีการดำเนินการระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาคมอาเซียนโดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ในแผนที่เกี่ยวข้องได้แก่ แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ. 2559-2568 มีทิศทางยุทธศาสตร์คือ การยกระดับการแข่งขันของอาเซียนให้เป็นจุดหมายปลายทางเดียวกันด้านการท่องเที่ยว โดยประกอบด้วย การเน้นการเชิงกลยุทธ์มีทิศทางยุทธศาสตร์ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียนที่ยั่งยืนและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

2) แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน พบว่า มีแนวทางเสริมสร้างในแต่ละด้าน ดังนี้ (1) ด้านบุคคล ภาครัฐควรผลักดันแผนหรือนโยบายในการพัฒนาศักยภาพด้านทรัพยากรมนุษย์ลงสู่ภาคปฏิบัติการทั้งในระดับเชิงโครงสร้างหน้าที่ ระดับเชิงพื้นที่ และ ระดับเชิงกิจกรรม (2) ด้านการประสานงาน ภาครัฐควรผลักดันแผนหรือนโยบายที่มีอยู่แล้วลงสู่ภาคปฏิบัติเพื่อเกิดการพัฒนาประสานงานกันด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้นผ่านการและสนับสนุนการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระดับจังหวัดกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้เกิดเป็นรูปธรรมของการประสานงานระหว่างเครือข่ายที่ชัดเจน (3) ด้านการเรียนรู้และประสบการณ์ ภาครัฐควรผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระดับจังหวัดกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจนมีแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมอีสานใต้กับประชาคม

อาเซียน หากยุทธศาสตร์ที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ.2559-2568 นำสู่การปฏิบัติได้จริงทุกมิติที่เกี่ยวข้องเชื่อว่าอนาคตจะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวและอื่น ๆ ตามมาอย่างมากมายที่จะช่วยสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างประเทศที่จะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยรวมได้เป็นรูปธรรม (4) ด้านกระบวนการทำงาน พบว่า มีแนวทางที่วางเป็นยุทธศาสตร์ไว้อย่างชัดเจนคือแนวทางของยุทธศาสตร์ที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ.2559-2568 เมื่อนำแผนแนวทางเป้าหมายและรูปแบบการดำเนินการลงสู่การปฏิบัติตามกระบวนการที่ถูกยกวางขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมมีความเชื่อมั่นว่าแนวทางทั้งหลายที่จะมีผ่านกระบวนการที่ทำงานได้ผ่านการประสานงานมีกระบวนการตรวจสอบบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี (5) ด้านวิสัยทัศน์ผู้นำ ภาครัฐควรผลักดันแผนหรือนโยบายที่มีอยู่แล้วลงสู่ภาคปฏิบัติการ แผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ. 2559-2568 (ASEAN Tourism Strategic Plan) และสนับสนุนการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระดับจังหวัดกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจนแนวทางที่จะส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมอีสานได้กับประชาคมอาเซียนสามารถรับนโยบายจากแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวมาปฏิบัติเป็นช่องทางที่จะสร้างกลไกการท่องเที่ยวในระดับอาเซียนได้อย่างดีเยี่ยม ผู้นำในแต่ละระดับ เช่น การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดรับนโยบายจากภาครัฐและสร้างยุทธศาสตร์ เป้าหมายวางนโยบาย กำหนดทิศทางเพื่อนำสู่การปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างศักยภาพด้านการเกิดขึ้นของเครือข่ายการท่องเที่ยวภายในจังหวัดต่อไป

3) การวิเคราะห์การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานได้กับประชาคมอาเซียน พบว่า ด้านการรวมตัวกันและความเป็นอิสระของเครือข่าย การขยายผลการท่องเที่ยวไปยังชุมชนอื่น การเรียนรู้และประสบการณ์ร่วมกัน ทั้งสามด้านนี้อยู่ในช่วงการเริ่มต้น สำหรับด้านกระบวนการทำงานเชื่อมโยงกับชุมชนต่างๆ และความร่วมมือในการสร้างคุณภาพการบริการ ดำเนินการได้ดีในบางพื้นที่ ส่วนด้านความร่วมมือในการพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ ตลอดถึงการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน ยังมีความตื่นตัวน้อย โดยภาพรวม สภาพของเครือข่ายการท่องเที่ยวยังขาดความมั่นคงเข้มแข็ง ส่วนแนวทางเสริมสร้างเครือข่ายด้านการรวมตัวกันและความเป็นอิสระของเครือข่าย การขยายผลการท่องเที่ยวไปยังชุมชนอื่น การเรียนรู้และประสบการณ์ร่วมกัน ควรจัดกิจกรรมให้เกิดความร่วมมือมากยิ่งขึ้น สำหรับด้านกระบวนการทำงานเชื่อมโยงกับชุมชนต่างๆ และความร่วมมือในการสร้างคุณภาพการบริการ ควรจัดกิจกรรมนำแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จเป็นแม่บท ส่วนด้านความ

ร่วมมือในการพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ ตลอดถึงการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน ควรสร้างกิจกรรมให้เกิดความตื่นรู้ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวฯ จากแนวทางดังกล่าวจะส่งผลให้เครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานได้กับประชาคมอาเซียนมีความมั่นคงเข้มแข็งในอนาคต ในอีกประเด็นคือพระสงฆ์ที่อยู่ภายในวัดขาดความรู้พื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด จะมีวิธีใดปรับเปลี่ยนหรือสร้างแรงจูงใจให้พระสงฆ์ ตื่นตัว ตระหนักคุณค่าแห่งองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะพระสงฆ์คือมีคฤหบดีสำคัญที่มีพลังมากที่สุดภายในวัด และจากการลงภาคสนามพบพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นมัคคุเทศก์ ทำอย่างไรจะสร้างเครือข่ายกลุ่มพระสงฆ์ด้านนี้ได้ การค้นพบระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวของวัดสิรินธรารามภูพร้าว อำเภอสิริธร จังหวัดอุบลราชธานี นับเป็นคำตอบที่สำคัญเพราะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมที่นอกกรอบระบบทุนนิยม ทั้งนี้เพราะในยุคกระแสทุนนิยมครอบงำทำให้ทุกสิ่งเป็นเพียง “สินค้า” เปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตเป็นเงินตรา การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้รอดพ้นจากระบบธุรกิจเงินตราจึงเป็นสิ่งที่ยากมากสำหรับปัจจุบัน ดังนั้น การที่วัดสิรินธรารามภูพร้าวสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นไปยังจิตวิญญาณที่ละเอียดลึกซึ้ง โดยไม่ให้มีการจำหน่ายสินค้า ไม่มีการเก็บค่าเข้าชม ไม่มีแม้แต่ตู้รับบริจาค ฯลฯ แต่ทางวัดจัดมัคคุเทศก์จิตอาสา จัดเครื่องดื่ม ของว่างเช่นขนมไอศกรีม เป็นต้น ไว้บริการแบบให้เปล่า จัดเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง ความจริงทรัพยากรการท่องเที่ยวในภูมิภาคอีสานใต้มีเป็นจำนวนมากในทุกมิติ ไม่แพ้ภูมิภาคอื่นๆ ในประเทศไทย เพียงแต่การบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวยังไม่เข้มแข็ง ดังนั้น กระแสการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน บนหลักการสำคัญที่ว่า “ชุมชนมีความตระหนักและเห็นความจำเป็นในการเป็นเครือข่าย หาพันธมิตรแลกเปลี่ยนข้อมูล รวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในการทำงาน กำหนดเป้าหมาย วัดอุปสงค์ ยุทธศาสตร์ โครงสร้างการทำงาน แผนงาน กิจกรรม พัฒนาขีดความสามารถ ระบบสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปบทเรียน ติดตามประเมินผลร่วมกัน” นับเป็นทางออกสำคัญให้กับปัญหาความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้

กับประชาคมอาเซียน มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1) สภาพของเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน ในระดับอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาคมอาเซียน โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ในแผนทุกระดับ และมีการดำเนินการบ้างแล้วในบางพื้นที่ เช่น โครงการหนึ่งช่องสองแผ่นดิน มหกรรมสินค้าสัญจรความร่วมมือของชาติพันธุ์กัญญ์ กิจกรรมกินปั้นเที่ยวสองแผ่นดินเป็น ในงานวิจัยมุ่งเน้นกลุ่มเครือข่ายทางศาสนาและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนเป็นหลัก ในลักษณะเครือข่ายแบบบูรณาการ ส่วนเครือข่ายระดับประเทศ ในงานวิจัยนี้หมายเอาความร่วมมือประเทศเพื่อนบ้าน 3 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา ลาว และเวียดนาม ตามกรอบยุทธศาสตร์ของกรมการท่องเที่ยว และผู้วิจัยนำเอาการแบ่งเครือข่ายตามลักษณะภูมิศาสตร์มาเป็นกรอบตั้งประเด็นในการศึกษาค้นคว้าวิจัย คือ เครือข่ายในระดับชุมชน เครือข่ายระหว่างชุมชน และเครือข่ายระดับประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเกณฑ์ในการจัดประเภทและรูปแบบของเครือข่ายว่า เครือข่ายเชิงพื้นที่ เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ การแบ่งเครือข่ายเชิงพื้นที่จำแนกได้ 2 ลักษณะ (1) การแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เครือข่ายระดับจังหวัด เครือข่ายระดับภูมิภาค เครือข่ายระดับประเทศ เครือข่ายองค์กรระหว่างประเทศ (2) การแบ่งพื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เครือข่ายลุ่มน้ำปิง เครือข่ายอ่าวปัตตานี เครือข่ายป่าเขาสก เป็นต้น เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม สามารถแบ่งลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายได้มากมาย ทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน เช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ ลักษณะและโครงสร้างเครือข่ายประเภทนี้ มีการก่อตัวตามภารกิจของกลุ่มผลประโยชน์ โดยกลุ่มผลประโยชน์อาจมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่และเครือข่ายประเด็นกิจกรรม ซึ่งอาจแบ่งได้ 4 ภาคส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายภาคประชาชน (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2556: 57-59)

2) แนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประชาคมอาเซียน พบว่า ในระดับอาเซียน ภาครัฐควรผลักดันแผนหรือนโยบายที่มีอยู่แล้วลงสู่ภาคปฏิบัติการ และสนับสนุนการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระดับจังหวัดกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจน ในระดับพื้นที่ การท่องเที่ยวระดับจังหวัดควรให้การสนับสนุนงบประมาณ และเป็นแกนกลางในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม พัฒนาบุคลากร ตลอดถึงให้อิสระต่อพัฒนาการของชมรมการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (CBT) อีสานใต้ ในระดับชุมชน ควรมีกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้ด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมสำหรับพระสงฆ์และผู้นำชุมชน ควรเพิ่มความถี่ในการร่วมมือของชุมชนและภาคี ร่วมอบรมและแลกเปลี่ยนความรู้ ตลอดถึงการบริหารจัดการ กำหนดเป้าหมายร่วมกัน วางกลยุทธ์ในการทำงาน พัฒนาบุคลากร ให้เกิดความมั่นคงเข้มแข็งของเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในคู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ สอดคล้องกับ พระมหาสุทิพย์ อาภากรโ ในผลงานวิชาการเรื่อง เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ ความว่า กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ได้กำหนดรูปแบบ เนื้อหา กระบวนการสร้าง และตัวอย่างกิจกรรมพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนไว้ 3 แนวทางด้วยกันคือ “เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายการทำงานในการเชื่อมโยงงานจากชุมชนสู่การตลาด และเครือข่ายการทำงานแบบบูรณาการ” ซึ่งในแต่ละเครือข่ายจะมีรูปแบบกระบวนการสร้างและพัฒนา และตัวอย่างกิจกรรมที่แตกต่างกันไป ซึ่งการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม สามารถประยุกต์เครือข่ายทั้ง 3 รูปแบบมาใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของเครือข่ายได้ โดยเฉพาะเครือข่ายการทำงานแบบบูรณาการเหมาะที่จะนำมาเป็นแกนหลักในการเสริมสร้างการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างชุมชน (พระมหาสุทิพย์ อาภากรโ, 2547 : 46-47) และสอดคล้องกับสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาเครือข่าย (CBT) จำนวน 5 ยุทธศาสตร์ คือ “ยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างคุณภาพทักษะและความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง บนฐานความพอเพียงและความรู้โดยเน้นองค์ความรู้และการพัฒนาบุคลากรสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของต้นทุนทรัพยากรชุมชนสู่การเป็นสินค้าและบริการบนฐานอัตลักษณ์เอกลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนสู่ต้นแบบเป็นแหล่งเรียนรู้การพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับต่างๆ ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาการบริหารจัดการการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลของความสุขของทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนากลไกการขับเคลื่อนระบบการบริหารจัดการ และการทำงานเชื่อมโยงเชิงเครือข่ายประชารัฐที่มีเอกภาพ มั่นคงและยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ตลอดจนพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ในภูมิภาคอาเซียน” (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2561: 5)

3) ในประเด็นเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่อยู่ภายในวัดขาดความรู้พื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด ผู้วิจัย มีความเห็นว่า ควรจะหาวิธีการหรือแนวทางสร้างแรงจูงใจให้พระสงฆ์ ตื่นตัว ตระหนักคุณค่าแห่งองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะพระสงฆ์คือมัคคุเทศก์สำคัญที่มีพลังมากที่สุดภายในวัด สิ่งที่ค้นพบจากการลงสังเกตภาคสนามพบพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นมัคคุเทศก์ จึงขึ้นอยู่กับว่าจะมีวิธีการอย่างไรนำกลุ่มพระสงฆ์ที่มีความสนใจมีฐานความในด้านนี้มาพัฒนาให้มีคุณภาพมากขึ้น และสร้างบุคลากรทางศาสนาด้านการท่องเที่ยวให้มีปริมาณเพียงพอสามารถตอบสนองชุมชนได้ในประเด็นนี้ มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีส่วนงานครอบคลุมทุกพื้นที่ น่าจะเป็นทางออกต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว เพราะเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาบุคลากรทางศาสนาโดยตรงให้กับองค์กรสงฆ์และพระพุทธศาสนา อาจดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น จัดโครงการ/กิจกรรมอบรม หลักสูตรระยะสั้น บูรณาการกับการเรียนการสอน

4) แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมต้นแบบ นับเป็นส่วนสำคัญ การค้นพบระบบบริหารจัดการการเที่ยวของวัดสิรินธรารามภูพร้าว อำเภอสิริธร จังหวัดอุบลราชธานี นับเป็นคำตอบที่สำคัญเพราะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมที่นอกกรอบระบบทุนนิยม ทั้งนี้เพราะในยุคกระแสทุนนิยมครอบงำทำให้ทุกสิ่งเป็นเพียง “สินค้า” เปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตเป็นเงินตรา การดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ให้รอดพ้นจากระบบธุรกิจเงินตราจึงเป็นสิ่งที่ยากมากสำหรับปัจจุบัน ดังนั้นการที่วัดสิรินธรารามภูพร้าวสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นไปยังจิตวิญญาณที่ละเอียดลึกซึ้ง โดยไม่ให้มีการจำหน่ายสินค้า ไม่มีการเก็บค่าเข้าชม ไม่มีแม้แต่ผู้รับบริจาค ฯลฯ แต่ทางวัดจัดมัคคุเทศก์จิตอาสา จัดเครื่องดื่ม ของว่างเช่นขนม ไอศกรีม เป็นต้น ไว้บริการแบบให้เปล่า จัดเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง การชูวัดที่มีการบริหารจัดการในแนวทางดังกล่าว อาจเป็นการดึงหลายๆ วัดที่กำลังหลงทางตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของธุรกิจทุนนิยมให้หันกลับมาทบทวนบทบาทสำคัญและฐานะแท้จริงของวัด

5) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในภูมิภาคอีสานใต้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มีทรัพยากรเป็นจำนวนมากในทุกมิติ ไม่แพ้ภูมิภาคอื่นๆ ในประเทศไทย เพียงแต่การบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวยังไม่เข้มแข็ง ดังนั้น กระแสการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน บนหลักการสำคัญที่ว่า “ชุมชนมีความตระหนักและเห็นความจำเป็นในการเป็นเครือข่าย หาพันธมิตรแลกเปลี่ยนข้อมูล รวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในการทำงาน

กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ยุทธศาสตร์ โครงสร้างการทำงาน แผนงาน กิจกรรม พัฒนาขีดความสามารถ ระบบสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุบทเรียน ติดตามประเมินผลร่วมกัน” นับเป็นทางออกสำคัญให้กับปัญหาความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชน

องค์ความรู้จากงานวิจัย

สรุป

จากแผนภูมิองค์ความรู้ สรุปได้ว่า ด้านสภาพของเครือข่ายในระดับอาเซียน ระดับพื้นที่ และระดับชุมชน เป็นเครือข่ายที่เชื่อมประสานกัน โดยมียุทธศาสตร์เชื่อมโยงการท่องเที่ยว กีฬา เศรษฐกิจ ศาสนาและวัฒนธรรมร่วมกัน ด้านแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายในระดับอาเซียน ระดับพื้นที่ และระดับชุมชน มีนโยบายที่เชื่อมโยงสภาพเครือข่ายแต่ละระดับ และ ด้านผลการวิเคราะห์การเสริมสร้าง

เสริมสร้างเครือข่ายในระดับอาเซียน ระดับพื้นที่ และระดับชุมชน มีการรวมตัวกันและมีความเป็นอิสระต่อกัน แต่ละชุมชนมีการขยายผลการท่องเที่ยวไปยังชุมชนอื่น มีการเรียนรู้และแชร์ประสบการณ์ร่วมกัน มีการร่วมมือในการสร้างคุณภาพการบริการดำเนินการได้ดีในบางพื้นที่ มีการพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยว ควรสร้างกิจกรรมให้เกิดความตื่นรู้ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเพื่อให้เครือข่ายการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมมีความมั่นคงเข้มแข็งในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรมศิลปกร. (2550). **ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรมศิลปกร กระทรวงวัฒนธรรม.
- กรรณิกา คำดี. (2558). วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. **วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 4 (2), 31-32.
- กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และ ศรีนยา แสงลี้มสุวรรณ. (2555). **การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- นุชนารถ รัตนสูงค์ชัย. (2554). กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. **บทความนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ “มนุษยศาสตร์ในทศวรรษใหม่: พลวัตแห่งองค์ความรู้กับพหุลักษณะทางวัฒนธรรม”** วันที่ 18-19 สิงหาคม 2554 ณ อาคารวชิราวุฒิมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ. (2556). การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2547). **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: พิเศษฐ์ไทย ออฟเซต.
- ศรีศักดิ์ วลลิโถม. (2546). **แอ่งอารยธรรมอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- สายชล ปัญญชิต และภูเบศ วณิชชานนท์. (2558). การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของภาคใต้ : การพัฒนาเส้นทางและผลกระทบ. **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. 18 (18), 257.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา**. (8 มีนาคม 2561). แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

อย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561- 2565. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2564
https://secretary.mots.go.th/ewtadmin/ewt/secretary/news_view.php?nid=1481

ศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในสุวัณณสังฆชาดก ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

Analytical Study of Buddhist Ethics in Suwannasangkajataka on Mural Painting of Watphrasingh Woramahaviharn Chiang Mai

พระนันท์นันทน์ (กิตติโสภโณ) อินตาพรหม

พระครูสมุห์ธนโชติ จิระธมโม, อุเทน ลาพิงค์

Phra Nuntanat (Kittisopano) Intaphrom

Phrakrusamu Thanachot Ciradhammo, Uten Larping

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Graduate School Mahamakut Buddhist University

Corresponding Author, E-mail: totsaponkompok@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาประวัติและภูมิหลังของจิตรกรรมฝาผนังสุวัณณสังฆชาดก วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ และคุณค่าในจิตรกรรมฝาผนังสุวัณณสังฆชาดก วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) พุทธจริยศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ หลักการ วิธีคิด และวิถีการปฏิบัติ เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบตามอุดมคติทางพุทธศาสนาเถรวาท โดยการปฏิบัติตามศีล 5 ทำให้บรรลุจริยศาสตร์ระดับต้น การปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ 10 ทำให้บรรลุจริยศาสตร์ระดับกลาง และการปฏิบัติตามมรรค 8 ทำให้บรรลุจริยศาสตร์ระดับสูง ก่อให้เกิดความพฤติกรรมที่ดี สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข มีจุดมุ่งหมายสูงสุดการปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้น คือนิพพาน 2) ภาพจิตรกรรม สุวัณณสังฆชาดก สันนิษฐานว่าสร้างสรรค์ขึ้นโดย แจ็กเส็ง ช่างฝีมือชาวจีน โดยใช้เทคนิคการลงสีฝุ่น ภาพจิตรกรรมนี้ได้รับอิทธิพลศิลปกรรมจากตะวันตก ประยุกต์เข้ากับรูปแบบงานจิตรกรรมไทย และล้านนา จิตรกรได้หยิบยกรรณกรรมที่นิยมของคนในสังคมยุคนั้น 3) จิตรกรรมฝาผนังสุวัณณสังฆชาดกปรากฏพุทธจริยศาสตร์ทั้ง 3 ระดับ วิถีอัตลักษณ์ล้านนาในเนื้อหาของงาน

สามารถสะท้อนวิถีชีวิตผู้คนในอดีต ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมทางมโนธรรมสำนึก และน่าสนใจมากขึ้น สามารถเห็นได้ถึงแนวทางการปฏิบัติตามพุทธจริยศาสตร์ คุณค่าของการปฏิบัติตามพุทธจริยศาสตร์ และโทษของการละเมิดพุทธจริยศาสตร์ สร้างสำนึกทางจริยธรรม เร่งให้มีการพัฒนาชีวิตตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์อันจะก่อให้เกิดผลเชิงจริยธรรม

คำสำคัญ : พุทธจริยศาสตร์, จิตรกรรมฝาผนังสุวรรณสังฆชาตก, วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

Abstract

Buddhist Ethics in Theravada Buddhism was found that it was a principle, a way of thinking and a way of practice to develop human beings into perfect humanity according to the ideals of Theravada Buddhism. The practice of 5 precepts led to achieve primary ethics, the practice of tenfold wholesome courses of action led to achieve intermediate ethics and the practice of Noble Eightfold Path led to achieving high ethics. These practices caused good behaviors for living together in a peaceful society with the ultimate aim as Nibbāna.

History and background of Suwannasangkhajataka in Wat Phrasingh Waramahavihan, Chiang Mai province were found that story-telling paintings of Suwannana Sangkhachatok, Wat Phra Singh Woramahawihan, assumed that it was created by Jek Seng, a Chinese craftsman by using powder painting techniques. This painting had been influenced by western art by applying the styles of Thai and Lanna paintings. The painter brought up the popular literature of the people in that society. Therefore, the political influence, the acceptance of foreign cultures and the flow of culture could be seen here. Analysis of ethics and value in the murals Suwannasangkhajataka of Wat Phrasingh Waramahavihan, Chiang Mai province was found that Suwannasangkhajataka the Buddhist ethics appeared in the murals at all 3 levels. Lanna's identity in the work could reflect the way of life of people in the past that caused a feeling of conscience and guidelines for the practice of Buddhist ethics, values and the penalty for violation of Buddhist ethics. It built ethical awareness with the development of life according to the Buddhist ethics creating ethical results and attracting the attention in Dhamma along with art work.

Keywords: Buddhist Ethics, Suwannasangajataka Mural Painting, Watphrasingh Woramahaviharn

บทนำ

ในสังคมมนุษย์ที่ประกอบด้วยประชาชนที่มีเชื้อชาติเดียวกัน มีภาษาและศาสนาเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน ก็อาจจะทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน สามารถเข้าใจซึ่งกันและกันได้ง่าย แต่ในสังคมโลกที่ประชาชนมีเชื้อชาติ ภาษา และศาสนาต่างกัน ก็จะไปสู่การเกิดปัญหาได้ง่ายในสภาวะการณ์ของสังคมมนุษย์ยุคปัจจุบัน ประสบกับสภาพของปัญหามากมาย ทั้งปัญหาเรื่อง ปัญหาการเพิ่มประชากรและการขาดแคลนอาหาร ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการละเมิดกฎหมายและสิทธิมนุษยชน เป็นต้น โดยเฉพาะปัญหาการละเมิดกฎหมายและสิทธิมนุษยชนนั้น เป็นปัญหาที่น่าจับตามองอย่างยิ่งในสังคมยุคปัจจุบัน เพราะกฎหมาย คือ ข้อบังคับของรัฐ ซึ่งกำหนดความประพฤติของมนุษย์ ถ้าฝ่าฝืนจะได้รับผลร้าย หรือถูกลงโทษ เป็นสิ่งที่สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่สังคมและประเทศชาติทำให้การบริหารราชการแผ่นดินและการปกครองบ้านเมืองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย (หยุด แสงอุทัย, 2535: 43) สังคมจะสงบสุขเมื่อทุกคนปฏิบัติตามกฎหมาย ก่อให้เกิดความยุติธรรม สร้างความเท่าเทียมในความเป็นมนุษย์ ส่วนสิทธิมนุษยชน คือ สิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ของบุคคลที่ได้รับการรับรอง ทั้งความคิดและการกระทำ ที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ โดยประกอบไปด้วยสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิที่มีกฎหมายรับรอง (สุรชัย ศรีสารคาม, 2560: ออนไลน์) แต่ในสังคมปัจจุบันนั้น มนุษย์ได้แสดงพฤติกรรมโดยอ้างหลักการแห่งสิทธิมนุษยชน จนบางครั้งไม่ได้คำนึงถึงกฎหมาย บรรทัดฐานทางสังคม รวมไปถึงหน้าที่ที่จะต้องพึงปฏิบัติ เป็นสาเหตุให้เกิดความวุ่นวายขึ้นมาในสังคมนั้นได้ ทั้งนี้การที่มนุษย์จะสามารถประพฤติปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม และสามารถอยู่ร่วมสังคมเดียวกันอย่างสงบสุขนั้นจะต้องมีหลักเกณฑ์ที่มนุษย์ในสังคมนั้นจะต้องยึดถือปฏิบัติ

หลักจริยศาสตร์ ถือเป็นหลักการสากลที่กล่าวถึงหลักความประพฤติ เกณฑ์การตัดสินความผิด - ถูก ควร - ไม่ควร ที่มนุษย์แสดงออกมาตามความเชื่อของตนเองในแต่ละกลุ่ม ถือว่าเป็นบรรทัดฐานทางสังคม และหลักการประสานมนุษย์ในแต่ละสังคมให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม จึงทำให้หลักจริยศาสตร์ เป็นข้อประพฤติและเป็นหลักเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งในส่วนตัวความประพฤติต่อตนเองและต่อสังคมที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน โดยที่หลัก จริยศาสตร์จะต้องอิงอาศัยกับศาสนา เพราะศาสนาถือ

เป็นพื้นฐานอันดีงามของจริยศาสตร์ ส่วน จริยศาสตร์นั้นเป็นการแสดงออกให้ศาสนาปรากฏชัด คือศาสนาต้องมีหลักจริยศาสตร์ และศาสนาก็มีจริยศาสตร์เป็นเครื่องแสดงออก โดยจริยศาสตร์เน้นหนักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับสังคม ส่วนศาสนาเน้นหนักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับพระเจ้า ศาสนาและจริยศาสตร์ต่างทำหน้าที่ไปด้วยกัน จึงต้องควบคู่กันไป (เมธา หริมเทพาธิป, 2560: ออนไลน์) แต่ศาสนาพัฒนาไปได้ไกลกว่า เพราะสามารถทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากพันธนาการทางโลกได้เป็นโลกุตตรชน ส่วนจริยศาสตร์เป็นเพียงผู้บอกหน้าที่ของมนุษย์ที่จะพึงปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ว่าหลักการแห่งความเป็นเหตุและผล กล่าวคือธรรมชาติของสรรพสิ่งต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน มีเหตุ มีปัจจัย มีความสัมพันธ์กันเป็นลำดับชั้น ดังปรากฏในทฤษฎีปฏิจกสมุปบาท หรือที่เรียกอีกอย่างว่า อิทัปปัจจยตา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า ชีวิตในทางพระพุทธศาสนา ว่าเกิดมาจาก กรรม เพราะมีกรรมเป็นตัวนำเกิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยและมีกรรมเป็นของๆ ตน ใครทำกรรมอันใดไว้ก็ได้รับผลของกรรมนั้น เมื่อชีวิตเกิดมาแล้วมนุษย์ควรดำเนินการอย่างไรกับชีวิต จึงจะมีความสุข และนั่นเองมนุษย์จึงแสวงหาความสุขและความจริงที่สูงสุดให้แก่ตนเองตามลำดับขั้นของหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยเมื่อทำความดีและได้รับผลของความดีจะทำให้เกิดความงามที่เป็นปรากฏการณ์ของการทำความดี คืองามทั้งภายใน ที่เรียกว่าคุณงามความดี งามทั้งภายนอก ที่เรียกว่างามด้วยกิริยา มารยาท ความประพฤติ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักการในพุทธศาสนา เป็นหลักการประพฤติและหลักปฏิบัติของมนุษย์ที่จะทำให้เกิดความสุข ความสงบในสังคม ซึ่งความสุขดังกล่าวนี้ก็เกินไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเอง เพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นหรือสิ่งที่กระทำต่อคนอื่น และเพื่อประโยชน์สุขต่อสาธารณะ ในสังคมมนุษย์เอง โดยที่เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่สังคมใดก็จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยศาสตร์ของคนในสังคมนั้นด้วย และพุทธจริยศาสตร์ก็就会被ปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตท้องถิ่น ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

เมื่อพุทธจริยศาสตร์ถูกผนวกเข้ากับจริยธรรมท้องถิ่นจนก่อให้เกิดอัตลักษณ์ทางสังคมขึ้น เช่นเดียวกับท้องถิ่นภาคเหนือที่ได้รับเอาแนวคิดและข้อปฏิบัติทางพุทธจริยศาสตร์มาใช้ให้เหมาะสมกับสังคม ทำให้มีวิถีทางวัฒนธรรมดีงาม เมื่อผ่านยุคสมัยจึงทำให้เกิดการสังสมวิถีวัฒนธรรมทางพุทธ จริยศาสตร์กับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งส่วนของภาษา วรรณกรรม การละเล่น และภาพจิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น โดยกระบวนการถ่ายทอดจริยศาสตร์มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งการอบรมสั่งสอน การปฏิบัติเป็นแบบอย่าง การถ่ายทอดผ่านวรรณกรรม การร้องรำขับขาน และภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งในภาคเหนือ

เองจะมีการวาดภาพเชิงจริยศาสตร์ไว้ตามผนังอุโบสถ ผนังศาลา ผนังกุฏิ ผนังวิหาร เป็นต้น เพื่อเป็นการถ่ายทอดพุทธจริยศาสตร์ในเชิงพุทธศิลป์ ซึ่งเป็นการบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของชาวล้านนาผ่านตัวละครในภาพวาดที่สอดแทรกคติทางพุทธจริยศาสตร์ให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

พระวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร มีภาพจิตรกรรมเก่าแก่ เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีเค้าโครงมาจากปัญญาสชาดก เรื่อง สุวณณสังขชาดก อันเป็นคัมภีร์วรรณกรรมโบราณทางพระพุทธศาสนา ที่ปราชญ์พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่ได้แต่งเอาไว้ โดยในภาพจิตรกรรมนั้นได้สอดแทรกขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต แบบพื้นบ้านล้านนาในอดีต และอาจสอดแทรกหลักพุทธจริยศาสตร์ไว้อีกด้วย โดยมีทั้งหมดจำนวน 4 ห้องภาพ ซึ่งมีนิสิตนักศึกษา นักเรียน นักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไปมีความสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้และเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่ก็จะมีปัญหาด้านการตีความแต่ละภาพ ไม่ค่อยเข้าใจตามเจตนารมณ์อย่างลึกซึ้ง จึงได้แค่ชื่นชมเฉพาะความสวยงามของภาพวาดเท่านั้น และนับวันก็จะยิ่งทำให้มีผู้ทำความเข้าใจลดน้อยลง ซึ่งหากยังไม่มีการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมแล้วอาจทำให้ภูมิปัญญาของพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมดังกล่าวสูญหายไป

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภายในพระวิหารลายคำ เชียงพุทธจริยศาสตร์ เพื่อนำชุดความรู้จากการศึกษามาใช้ในการเผยแพร่หลักพุทธจริยศาสตร์ในภาพจิตรกรรม และเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในพื้นที่แห่งอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2) เพื่อศึกษาประวัติและภูมิหลังของจิตรกรรมฝาผนังสุวณณสังขชาดก วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่
- 3) เพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ และคุณค่าในจิตรกรรมฝาผนังสุวณณสังขชาดก วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และศึกษาจากข้อมูลเอกสารต่างๆ ทั้งในภาพจิตรกรรม รูป สิ่งพิมพ์

เสียงบันทึก ในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งจะมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การศึกษาและรวบรวมข้อมูล การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จะดำเนินการศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) จากพระไตรปิฎก ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส และตำราอื่นๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นต้น และศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความวิจัย ฯลฯ ที่เกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาปัญญาสชาติก เรื่องสุวัณณสังฆชาติก และบทละครพระราชนิพนธ์เรื่อง สังข์ทอง

2) รวบรวมเอกสาร และทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร หนังสือ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ในแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญที่ถือเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) ในการศึกษา โดยมีเงื่อนไขในการเลือกผู้เชี่ยวชาญในการให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

- ผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้เกี่ยวกับภาพจิตรกรรม
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนาและปรัชญา มีความรู้เกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์

4) รวบรวมเอกสาร บทสัมภาษณ์ และทำการสังเคราะห์ข้อมูล เนื้อหา “พุทธจริยศาสตร์ในสุวัณณสังฆชาติก ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่” ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

5) นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมารวบรวม และทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประมวลผลให้เป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

6) สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ จากข้อมูลที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับ หลักพุทธจริยศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท คุณค่าของภาพจิตรกรรมฝาผนังสุวัณณสังฆชาติก เพื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ “พุทธจริยศาสตร์ในสุวัณณสังฆชาติก ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่” เป็นต้น

- 7) เขียนเรียบเรียงข้อมูล และทำการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม
- 8) เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
- 9) นำเสนอผลงานวิจัย

ผลการวิจัย

หลักการของจริยศาสตร์ เชิงพุทธนั้น ได้อาศัยหลักธรรมในทางพุทธศาสนาเป็น ทฤษฎีหลักเกณฑ์ แนวทางการประพฤติปฏิบัติ ที่มนุษย์ในสังคมนั้นจะศึกษาเรียนรู้ ยึดถือ นำไปประพฤติปฏิบัติตามฐานะหน้าที่ภายในสังคมอย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถที่จะอยู่ ร่วมสังคมด้วยกันอย่างสงบสุขได้ โดย จริยศาสตร์เชิงพุทธนั้น

1) พุทธจริยศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท ตามแนวทางคำสอน และหลักการใน ทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ เพียบพร้อมด้วยสติ และพุทธิ ปัญญาสามารถที่จะดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติ เท่าที่มนุษย์จะพึงประพฤติและดำเนินไป ถึงได้ สามารถรังสรรค์ความสุขอันสมบูรณ์ที่สุดตลอดการดำเนินวิถีเป็นมนุษย์ได้

พุทธจริยศาสตร์ ถือเป็นการปฏิบัติตนด้วยความดีงาม ตามแนวทางของพุทธ ศาสนาในงานวิจัยนี้ สะท้อนให้เห็นพุทธจริยศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท 6 ประเด็น คือ

(1) หลักการ วิธีคิด และวิธีการปฏิบัติ เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์แบบตามอุดมคติทางพุทธศาสนาเถรวาท

(2) วิธีการปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักศีล 5 นำไปสู่การบรรลุถึงจริยศาสตร์ ระดับ ตัน วิถีการปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักกุศลกรรมบถ 10 นำไปสู่การบรรลุถึงจริยศาสตร์ระดับกลาง และหลักมรรค 8 หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ที่จะนำไปสู่การบรรลุถึงจริยศาสตร์ระดับสูง ตามที่อ้างอิง ได้จากหลักพุทธธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

(3) พุทธจริยศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท มีเกณฑ์หลักในการตัดสิน พฤติกรรมดี - ชั่ว หรือ คนดี - คนชั่ว โดยอาศัยหลักพุทธธรรม ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ บุปพเจตนา กุศลกรรม อกุศลกรรม อธิปไตย 3 กามามสูตร บุคคล และอบายมุข 6 เป็นต้น

(4) นอกจากอาศัยหลักพุทธธรรม ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ตามที่กล่าว มาข้างต้นแล้ว ยังไม่สามารถตัดสิน วินิจฉัย ได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดได้ ต่อสที่เกณฑ์ร่วม ในการตัดสิน ไม่ว่าจะเป็นจารีตประเพณี มโนสำนึก หน้าที่ และประโยชน์ต่อส่วนรวม ใน การพิจารณาด้วย

(5) พุทธจริยศาสตร์ นพุทธปรัชญาเถรวาทก่อให้เกิดความพฤติกรรมที่ดี งาม ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันนสังคมได้อย่างสงบสุข สมานฉันท์ รังสรรค์ประโยชน์เพื่อส่วน รวม

2) ประวัตติและภูมิหลังของจิตรกรรมฝาผนังสุวัณณสังฆชาดก วัดพระสิงห์ วมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

ภายในพระวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ วมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ มีภาพ

จิตรกรรมแบบเล่าเรื่อง เรื่องสุวรรณสังฆชาดกบนผนังด้านทิศเหนือ ที่สันนิษฐานว่าสร้างสรรค์ขึ้นโดยจิตรกร นามว่าเจ๊กเส็ง ซึ่งเป็นช่างฝีมือวาดรูปชาวจีน ใช้เทคนิคการลงสีฝุ่น ภาพจิตรกรรมชิ้นนี้ได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปกรรมจากตะวันตก นำมาประยุกต์เข้ากับรูปแบบของงานจิตรกรรมไทย และล้าหนา โดยจิตรกรได้เลือกเอาวรรณกรรมพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมของคนในสังคมยุคนั้น คือ สุวรรณสังฆชาดก ตามเนื้อหาของพระราชนิพนธ์ บทละครนอก เรื่องสังข์ทองของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อันสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลทางการเมืองของยุคสมัยนั้นที่มีส่วนรังสรรค์เนื้องานจิตรกรรม การเปิดรับวัฒนธรรมจากต่างถิ่น และตามเลื่อนไหลของวัฒนธรรมจากท้องถิ่นหนึ่งไปสู่อีกท้องถิ่นหนึ่ง

3) วิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ และคุณค่าในจิตรกรรมฝาผนังสุวรรณสังฆชาดก วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า จิตรกรรมฝาผนังสุวรรณสังฆชาดก วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ ได้สอดแทรกพุทธจริยศาสตร์ไว้ในงานจิตรกรรมฝาผนังสะท้อนแง่คิดพุทธจริยศาสตร์ผ่านเรื่อง สุวรรณสังฆชาดก โดยอาศัยการตีความภาพจิตรกรรมในแต่ละห้องภาพ ได้จำแนกเป็น 6 ประเด็น ดังนี้

1) พุทธจริยศาสตร์ในเนื้องานจิตรกรรมก่อให้เกิดสุนทรียภาพ
2) วิถีอัตลักษณ์ล้าหนาในงานจิตรกรรม สามารถบอกเล่าเรื่องราว สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวล้านนาในอดีตได้

3) ความน่าสนใจ และความรู้สึกร่วมทางมโนธรรมสำนึก เกิดได้จากการชื่นชมงานจิตรกรรมที่ถ่ายทอดเป็นวิถีชีวิตของชาวล้านนา

4) ระดับของพุทธจริยศาสตร์ ทั้งระดับต้น ศีล 5 ระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 และระดับสูง คือ มรรค 8 หรือมีขมิมาปฏิบัติ สอดแทรกอยู่ในเนื้องาน และงานจิตรกรรม

5) เนื้อเรื่อง และงานจิตรกรรม ทำให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติตามพุทธจริยศาสตร์ คุณค่าของการปฏิบัติตามพุทธจริยศาสตร์ และโทษของการละเมิดพุทธจริยศาสตร์ ได้สร้างสำนึกทางจริยธรรม เร่งเร้าให้มีการพัฒนาชีวิตตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ และก่อให้เกิดผลเชิงจริยธรรม

ในส่วนคุณค่าของภาพจิตรกรรมฝาผนังสุวรรณสังฆชาดก วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัด เชียงใหม่ ได้จำแนกคุณค่าออกเป็น 4 ด้าน คือ

1) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ : งานจิตรกรรมฝาผนังสุวรรณสังฆชาดก เป็นงานรูปแบบใหม่ที่ เพิ่งเกิดขึ้นในล้านนายุคหลัง โดยอยู่ในราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 24

ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 และจนถึงปัจจุบันก็ยังพบอยู่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น จึงได้ถูกกำหนดให้เป็นงาน จิตรกรรมฝาผนังแบบเชียงใหม่ ที่ได้รังสรรค์ขึ้นผ่านเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และสังคม สะท้อนภาพความเป็นจริงของเมืองเชียงใหม่ในอดีต และสังคมล้านนาในทัศนะต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

2) คุณค่าทางพระพุทธศาสนา : ด้วยโครงเรื่อง ของชาดกมีความซับซ้อนในแง่ของเนื้อหา และความหลากหลายของตัวละคร ทั้งยังได้รับความนิยมมา ตั้งแต่อดีต ตัวเนื้อหามุ่งเน้นให้ทราบถึงความเป็นปัญญาธิโกโพธิสัตว์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สร้างความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้น แฝงด้วยวิถีแห่งพุทธจริยศาสตร์ผ่านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตัวละครในภาพจิตรกรรม สามารถใช้เป็นสื่อกลางทำหน้าที่ ถ่ายทอดหลักพุทธธรรมให้ผู้คนในสังคมสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ตลอดจนจนถึง พัฒนาศักยภาพทางปัญญาของตนจากโลกียวิสัยสู่โลกุตตรวิสัยตามที่ปรากฏในหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนาได้

3) คุณค่าทางสังคมวิทยา : ตัวภาพของงานจิตรกรรมมีบทบาทอย่างยิ่งต่อบุคคลในสังคมทุก เพศทุกวัย เป็นสื่อกลางของการนำหลักพุทธธรรมเผยแพร่สู่ตัวของแต่ละบุคคล ให้ได้นำไปประยุกต์ใช้ ในชีวิตแล้ว ยังได้สะท้อนถึงบทบาทในการรับใช้สถาบันหลักของชาติ คือ สถาบันศาสนา รวมถึง สถาบันกษัตริย์และรัฐ โดยการเป็นสื่อกลางสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับสถาบันนั้น ๆ บทบาทเหล่านี้ได้ถูกกำหนดขึ้นจากสภาวะทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี จารีต ขนบธรรมเนียมใน สังคมนั้น ๆ ผลักดันจินตนาการ ความคิด ให้แก่ตัวจิตรกรผู้สรรค์สร้างผลงานจิตรกรรมได้ถ่ายทอด ออกมา ส่งผ่านเรื่องราวจิตรกรรม มายังผู้รับชมผลงานจิตรกรรม

4) คุณค่าทางศิลปกรรม : เป็นผลงานจิตรกรรมที่ใช้เทคนิคในการเขียนภาพจิตรกรรมไทย อย่างหลากหลาย ทั้งรูปแบบอุดมคติรูปแบบอุดมคติผสมผสานกับความจริง และรูปแบบเสมือนจริง มีการ จำแนกลักษณะภาพบุคคลในรูปแบบอุดมคติอย่างชัดเจน ทั้งตัวจิตรกรได้ให้ความสำคัญ และตั้งใจที่ จะถ่ายทอดข้อเท็จจริงและความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิตของชาวล้านนาออกมาให้เป็นรูปธรรมและมี ความชัดเจนที่สุด ผ่านภาพของชาวบ้านสามัญชนได้อย่างมีชีวิตชีวา ตามอากัปกิริยาในชีวิตประจำวัน จึงทำให้เห็นได้ว่า จิตรกรได้ให้ความสำคัญกับแนวทางการสร้างสรรค์แสดงออกผ่านกระบวนการและ รูปแบบของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีที่ผสมผสานกับจินตนาการ ผสมผสานกับแนวทางการทำงานเฉพาะตนเพื่อสะท้อนถึงคติความเชื่อในแบบโบราณสู่การตีความ และแสดงออกผ่านกระบวนการทางศิลปะในแนวร่วมสมัย

อภิปรายผล

หลักการสำคัญของพุทธจริยศาสตร์ คือ หลักที่ว่าด้วยการควบคุมการแสดงออก ด้วยกาย วาจาและใจ เพื่อไม่ให้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม ตามแนวทางของ พระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ โดยพุทธจริยศาสตร์นั้น อยู่ที่ว่ากระทำทางกาย วาจา และใจ เป็นพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมชั้นสูงๆ ขึ้นไปเท่านั้น เพราะจริยศาสตร์นั้นเป็นเรื่องที่ว่าด้วยคุณค่า ของการกระทำที่มีค่าในระดับโลกียธรรมเท่านั้น ไม่ใช่อยู่ในขั้นปรมาตม์หรือโลกุตระธรรม

1) พุทธจริยศาสตร์ เป็นหลักความประพฤติของมนุษย์ ตามแนวทางคำสอน และหลักการในทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ เพียบพร้อมด้วยสติและพุทธิปัญญา สามารถที่จะดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติ เท่าที่มนุษย์จะพึงประพฤติและดำเนินไปถึงได้ สามารถถึงสรณะความสุขอันสมบูรณ์ที่สุดตลอดการดำเนินวิถีชีวิตเป็นมนุษย์ได้ ถือเป็น การปฏิบัติตนด้วยความดีงาม ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ วคิน อินทสระ ที่ได้เขียนไว้ในหนังสือ พุทธจริยศาสตร์ ว่า พุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเมื่อแปลความ ความอักษรแล้วก็คือ จริยศาสตร์แนวพุทธนั่นเอง อีกนัยหนึ่ง คือ จริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา พุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิตหรือความดีอันสูงสุด (Supreme good) เพื่อให้ถึงความดีงามอันสูงสุด (วคิน อินทสระ, 2559 : 34)

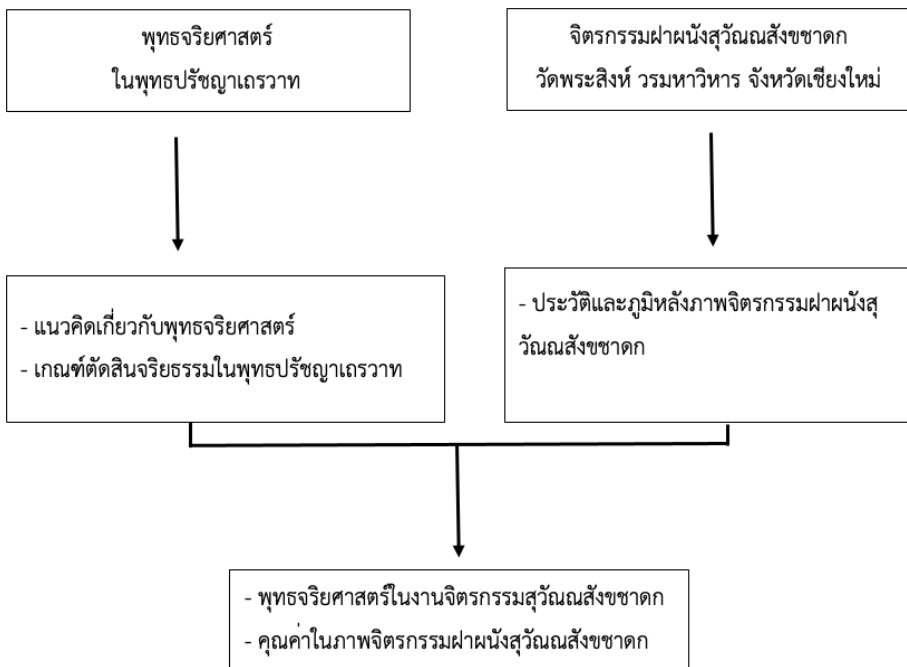
2) จิตรกรรมฝาผนังสุวณณสังฆชาดก ในพระวิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผลงานจิตรกรรมฝาผนังล้านนายุคหลัง ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 โดยอาจเกิดขึ้นจากการอุปถัมภ์ของพระเจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ลำดับที่ 6 ในราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน สันนิษฐานว่าน่าจะถูกเขียนขึ้นมาในช่วงปี พ.ศ. 2400 – 2420 เป็นฝีมือของ แจ็กเส็ง ซึ่งสอดคล้องกับชัยศ อิชฎีวรพันธ์ และภาณุพงษ์ เลหาสม (ชัยศ อิชฎีวรพันธ์ และภาณุพงษ์ เลหาสม, 2543 : 87) ได้เขียนไว้ในหนังสือ วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ : สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนัง ว่า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สน สีสมาตรัง ได้เสนอว่า เป็นฝีมือของ แจ็กเส็ง เขียนขึ้นโดยได้รับอิทธิพลทางด้านงานศิลปะจากตะวันตก ประยุกต์เข้ากับรูปแบบงานจิตรกรรมไทยที่ถูกพัฒนามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อยุคอยุธยาตอนปลาย ทั้งยังปรับในส่วนของรูปแบบในการนำเสนอเนื้อหา โดยหยิบยกเอา

วรรณกรรมพื้นบ้านที่อยู่ในความรับรู้ และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมสยาม กรุงรัตนโกสินทร์ แทนการเขียนภาพพุทธประวัติหรือทศชาติชาดกซึ่งเป็นค่านิยมท้องถิ่นมาแต่เดิม ซึ่งอาจเป็นผลจากการได้รับอิทธิพลแรงกดดันทางการเมืองระหว่างหัวเมืองเหนือมณฑลพายัพกับสยาม หรือเป็นการเปิดรับ และความเลือนไหลของวัฒนธรรมจากท้องถิ่นไปสู่อีกท้องถิ่นหนึ่งก็ตาม ล้วนมีส่วนช่วยรังสรรค์เป็นผลงานจิตรกรรมที่ทรงคุณค่าชิ้นนี้ขึ้นมาด้วยกันทั้งสิ้น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช กล่าวว่า “ทำไมจิตรกร คือ แจ็กเส็ง ถึงเลือกวรรณกรรมเรื่อง สังข์ทอง เพราะเรื่องพวกนี้ปรากฏอยู่ในปัญญาสาขาค ที่คนเมืองรู้ดี ในยุคนั้นอิทธิพลกรุงเทพ มันมาสูง ทีนี้วรรณกรรมเรื่อง สังข์ทอง เป็นที่ยอมรับของเมืองหลวง วรรณกรรมพวกนี้จึงถูกหยิบยกขึ้นมาทำการแสดง ตามเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ผมได้ ทำการศึกษาเวลาที่มีการสมโภช พิธีกรรมต่าง ๆ ก็จะมีการนำวรรณกรรมเหล่านี้ออกแสดง ด้วย ด้วยความที่เชียงใหม่เป็นอาณานิคมของกรุงเทพ เจ้านายไปมาหาสู่กัน ข้าราชการระดับต่าง ๆ มีการสมรสแต่งงานระหว่างคนเมืองเชียงใหม่และคนกรุงเทพ ดังนั้นเมื่อเมืองหลวงให้ความนิยม เราก็ได้รับอิทธิพลในส่วนนี้มาด้วย แสดงให้เห็นถึงความทันสมัยในยุคนั้น กล่าวได้ว่า เรายินยอมอะไร เราก็รับสิ่งนั้นเข้ามา (ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช, 2563 : สัมภาษณ์)

3) ภาพจิตรกรรมสุวิณสังฆชาดก วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ นี้ ได้ปรากฏภาพที่สะท้อนให้เห็นพุทธจริยศาสตร์ ทั้งระดับต้น คือ ศิล 5 ระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 และระดับสูง คือ มรรค 8 หรือมัชฌิมาปฏิปทา สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่อง และงานจิตรกรรม ได้สร้างสำนึกทางจริยธรรม เร่งเร้าให้มีการพัฒนาชีวิตตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ และก่อให้เกิดผลเชิงจริยธรรม ทั้งยังประกอบด้วยคุณค่าต่าง ๆ เช่น ด้านประวัติศาสตร์ ด้านพระพุทธศาสนา ด้านสังคมวิทยา ด้านศิลปกรรม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ เนตรนภา แก้วแสงธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวจังหวัดอุบลราชธานี ศึกษาเฉพาะกรณีวัดทุ่งศรีเมือง วัดบ้านนาควายและวัดหนองมะนาว พบว่า หลักธรรมที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดทุ่งศรีเมือง วัดบ้านนาควายและวัดหนองมะนาว จังหวัดอุบลราชธานี มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ชาวอุบลราชธานีในด้านต่างๆ เช่น ได้แก่ 1) อิทธิพลและคุณค่าต่อความเชื่อ ส่งผลต่อความเชื่อเรื่อง บุญ บาป นรกสวรรค์ ชาตินี้ชาติหน้า ผีและเทวดา 2) อิทธิพลและคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต ส่งผลต่อการประกอบอาชีพแบบเกษตรพอเพียง การทำทาน การแบ่งปัน การเมืองการปกครองและสังคม ทำให้เกิดกฎสังคมแบบฮิตสึบสองครองสิบสี่ 3) อิทธิพลและคุณค่าต่อการปฏิบัติ ทำให้เกิดพิธีกรรมทางศาสนา 4) อิทธิพลและคุณค่าต่อศิลปะ ทำให้เกิดเอกลักษณ์การสร้างเสริมและจิตรกรรมฝาผนัง แบบอีสาน ที่เรียกว่า “ฮูปแต้ม” ที่เน้น

ประโยชน์ใช้สอย (เนตรนภา แก้วแสงธรรม, 2551 : บทคัดย่อ) และเสนาะ เทียรทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ : ศึกษาเฉพาะกรณีของ พระครูอุภัยภาดาพร (หลวงพ่อบอม) วัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า จิตรกรรมฝาผนัง เป็นภาพเขียนเกี่ยวกับเรื่องราววรรณกรรมทางพุทธศาสนา สื่อให้อุชคนคนรุ่นหลัง ได้รู้จักพุทธศาสนา เพื่อเป็นพุทธานุสติ “พุทธ ทูต” เพราะเมื่อใดที่ระลึกถึงพระพุทเจ้า ย่อมเป็นหนทางแห่งการเกิดบุญ กุศล เป็นสื่อการสอนให้คนอยากสร้างความดี อายุชั่ว กลัวบาป ทั้งปวง สูงขึ้นไปถึงขั้นเกิดความสุขสูงสุด คือ นิพพาน (เสนาะ เทียรทอง , 2551 : บทคัดย่อ)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในสุวัณณสังฆชาตก ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังนี้เมื่อมีการตีความตามพุทธจริยศาสตร์ ในพุทธปรัชญาเถรวาทแล้ว มีองค์ความรู้ แง่คิด คติเตือนใจตามหลักพุทธปรัชญา และคำสอนทางพุทธศาสนา อยู่ในเนื้อหาของจิตรกรรม และเมื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงประวัติภูมิหลังภาพจิตรกรรม ก็รู้ถึงคุณค่าที่ของงานจิตรกรรมนี้ผ่านเงื่อนไข

ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี โดยสะท้อนเป็นภาพวิถีชีวิตในสังคมล้านนาตาม
ทัศนคติต่าง ๆ ตัวเนื้อหาของเรื่องก็สอดแทรกด้วยวิถีพุทธจริยศาสตร์ จึงสามารถเป็นสื่อ
กลางทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักพุทธธรรมสู่ผู้คนในสังคม ให้สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติ
พัฒนาศักยภาพทางปัญญาของตนจากโลกียวิสัยสู่โลกุตตรวิสัย ตามหลักคำสอนทาง
พระพุทธศาสนา สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้น โดยอาศัยกระบวนการทางศิลปกรรม ผสาน
กับวัฒนธรรม ประเพณี จารีต ขนบธรรมเนียมในสังคม

สรุป

พุทธจริยศาสตร์ เป็นหลักความประพฤติของมนุษย์ ตามแนวทางคำสอน และ
หลักการในทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ เพียบพร้อมด้วยสติ
และพุทธิปัญญา สามารถที่จะดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติ เท่าที่มนุษย์จะพึงประพฤติ
และดำเนินไปถึงได้ สามารถรังสรรค์ความสุขอันสมบูรณ์ที่สุดตลอดการดำเนินวิถีชีวิตเป็น
มนุษย์ได้ ถือเป็นกรปฏิบัติด้วยความดีงาม ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยมีจุดมุ่ง
หมายสูงสุดเป็นการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความหลุดพ้นหรือนิพพาน

ภาพจิตรกรรมแบบเล่าเรื่อง เรื่องสุวณฺณสังฆชาดกบนผนังด้านทิศเหนือ พระ
วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ สันนิษฐานว่าสร้างสรรค์ขึ้นโดย
จิตรกรนามว่า แจ็กเส็ง ซึ่งเป็นช่างฝีมือชาวจีน โดยเทคนิคการลงสีฝุ่น ภาพจิตรกรรมชิ้น
นี้ได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปกรรมจากตะวันตก นำมาประยุกต์เข้ากับรูปแบบของงาน
จิตรกรรมไทย และล้านนา การเลือกเอาวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องสังข์ทอง สะท้อนให้เห็น
ถึงอิทธิพลทางการเมืองของยุคสมัย การเปิดรับวัฒนธรรมจากต่างถิ่น และความเลือนไหล
ของวัฒนธรรมจากท้องถิ่นหนึ่ง ไปสู่อีกท้องถิ่นหนึ่ง ล้วนมีส่วนรังสรรค์งานจิตรกรรม ทั้งนี้
เนื้อหาวรรณกรรมสอดแทรกไปด้วยพุทธจริยศาสตร์ ทำให้เห็นหลักพุทธธรรมชัดเจนขึ้น รวม
ถึงได้สอดแทรกวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมประเพณีในสังคม ส่งเสริมความศรัทธา ดึงดูดผู้คนให้
ได้มีความสนใจในธรรมะควบคู่ไปกับงานศิลปะ อันสะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์
ตามโลกียวิสัยที่จะต้องควบคู่ไปกับหลักธรรมคำสอนโลกุตตรวิสัย

บรรณานุกรม

- เนตรนภา แก้วแสงธรรม. (2551). การศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวจังหวัดเนตรนภา แก้วแสงธรรม. อุบลราชธานี ศึกษาเฉพาะกรณีวัดทุ่งศรีเมือง วัดบ้านนาควายและวัดหนองมะนาว. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เมธา หริมเทพาธิป. (19 กันยายน 2560). **ความสัมพันธ์ระหว่างจริยศาสตร์กับศาสนา**. สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2563. <https://www.gotoknow.org/posts/637278>
- วศิน อินทสระ. (2559). **พุทธจริยศาสตร์** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ธรรมดา.
- สัมภาษณ์. ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช. (2563, 31 สิงหาคม). อาจารย์ประจำคณะพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรัชย์ ศรีสารคาม. (20 ตุลาคม 2560). หลักสิทธิมนุษยชน. สืบค้นเมื่อ. 26 March 2020 <https://www.constitutionalcourt.or.th>
- เสนาะ เทียรทอง. (2548). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์: ศึกษาเฉพาะกรณีของ พระครูอุภัย ภาดาพร (หลวงพ่อบุญ) วัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- หยุด แสงอุทัย. (2535). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : ประกายพริก.

คตินิยมปฏิบัติในการกำหนดรูปแบบจัดวางผังตารางฐานภายใน พระเจดีย์จากคัมภีร์โบราณล้านนา

The Practical Norm in Designing the Cetiya's Internal Based Grids Found in Lanna Ancient Manuscripts

พระอริวัฒน์ รตนวณฺโณ (ธรรมวัฒน์ศิริ)

เยื้อง ปั่นเหม่งเพชร, จันทรธัมม์ ตาปูลิง

Athiwat Ratanavanno (Thammawatsiri)

Yueng Pannengpetch, Chantarat Tapuling

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

พริภาณุวัฒน์ ชื่นวงศ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Chiang Rai Rajabhat University.

Corresponding Author, E-mail: athiwat.tham@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาคตินิยมการสร้างพระเจดีย์จากคัมภีร์โบราณที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระเจดีย์ในล้านนา 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบคตินิยมปฏิบัติในการกำหนดตารางการวางแผนผังฐานรากและพุทธธรรมที่เกี่ยวกับองค์ประกอบที่บรรจุในตารางภายในพระเจดีย์ล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า 1) การสร้างเจดีย์ในล้านนาสืบทอดคติมาจากการสร้างสถูปในอินเดียสมัยพุทธกาลแล้วพัฒนาการมาสู่การสร้างเจดีย์หลังพุทธกาล จากนั้นมีการเผยแพร่เข้าสู่ล้านนาผ่านอาณาจักรทวารวดี ลังกา และพม่า คัมภีร์พิภสาล้านนาระบุถึงคตินิยมในการทำตารางแผนผังฐานรากของพระเจดีย์ สำหรับบรรจุวัตถุมงคลไว้อย่างเป็นแบบแผน เช่น พระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป สิ่งของมีค่า เป็นต้น โดยจัดทำตารางแผนผัง 2 อย่าง ได้แก่ (1) ตาราง 9 ช่อง สำหรับพิธีบรรจุแบบทั่วไป (2) ตาราง 25 ช่อง สำหรับบรรจุแบบพิสดาร 2) ตารางแผนผังฐานรากฐานของพระเจดีย์ในล้านนามีพัฒนาการมาจากคติในพระ

ไตรปิฎก ต่อมาสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชสร้างพระเจดีย์แล้วส่งทอดรูปแบบสู่ลังกาซึ่งมีการสร้างแผนผังฐานรากฐานของพระเจดีย์ตามคติสัตตมหาสถานในอุโมงค์โถงใต้เจดีย์แล้วส่งอิทธิพลมาสู่พม่าและเข้าสู่ล้านนาทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนคติธรรมที่เป็นองค์ประกอบที่บรรจุในตารางแผนผังของพระเจดีย์มีลักษณะและความสำคัญ 2 อย่าง ได้แก่ (1) คติธรรมในการบรรจุแบบสัตตมหาสถาน (2) คติธรรมในการบรรจุแบบปัจจัย 24 ประการ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่โพธิบัลลังก์คือการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นสำคัญ

คำสำคัญ: คตินิยมปฏิบัติ, จัดวางผังตาราง, องค์พระเจดีย์, คัมภีร์โบราณ

Abstract

The objectives of this study were: 1) to examine the practical norm of building a Cetiya based on ancient scriptures and construction of a Cetiya in the Lanna region and 2) to analyze the ideological model and practice in determining the table of foundation planning and Buddhist Doctrines relating to the elements contained in the table inside the Lanna Cetiya. It is qualitative research by studying information from documents and interviews.

The construction of a pagoda in Lanna was inherited from the construction of a stupa in India during the Buddha's time and later developed into the construction of a pagoda after the Buddha's time. After that, the construction of the Cetiya was spread into Lanna through the kingdoms of Dvaravati, Sri Lanka, and Burma. The Saa Folding Book of Lanna specifies the ideological of making a table of the foundations of the Catiya for containing sacred objects, such as Buddha's relics, Buddha images, valuables, etc. There are two types of table plans, one with 9 squares for containing a general type and a grid with 25 compartments for eccentric packing. However, the schematic diagram of the chedi in Lanna has evolved from the scriptures of the Tripitaka. Later, in the reign of Asoka the Great, a pagoda was built and transferred to Sri Lanka where the foundation plan of the stupa was built according to the motto Satta Maha Sathan, the seven important places where Lord Buddha

stayed after his Enlightenment. That is to say, there are tunnels and halls under the stupa that directly and indirectly influence Burma and Lanna. As for the morale that is an element contained in the Cetiya diagram table, there are two characteristics and importance, namely the Satta Maha Sathan Model and the second is the 24 Conditions Model, the main idea is on the stone seat where the Buddha sat in a posture of meditation under the Bodhi - Tree and retained Enlightenment.

Keywords: The Practical Norm, Internal Based Grids, Cetiya's', Ancient Manuscripts

บทนำ

เจดีย์เป็นสิ่งก่อสร้างในพระพุทธศาสนาอันควรแก่การเคารพบูชา มีทั้งสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุ ประดิษฐานพระพุทธรูป (สันติ เล็กสุขุม, 2540: 13) และเป็นที่ระลึกหรือใช้ในลักษณะเป็น “สัญลักษณ์” คือสิ่งใดก็ตามที่ใช้เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าหรือคำสอนของพระองค์ (เอเดรียน สอนดกราส, 2537: 150) เจดีย์นิยมสร้างขึ้นตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ครั้นพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นก็มีการสร้างเพื่อใช้กับบุคคลที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปสู่ประเทศอื่นก็นำคติเรื่องการสร้างเจดีย์นำไปสร้างตามภูมิประเทศเหล่านั้น ซึ่งในสมัยพุทธกาล ประเพณีการสร้างสถูปเจดีย์ยังนิยมสร้างกันอยู่ แต่ใช้บรรจุอัฐิบุคคลสำคัญที่เคารพนับถือ ในกฎปารหุสสูตร (ที.ม. (ไทย), 10/206/125, ที.ม. (ไทย) 10/206/153.) พระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า มีบุคคล 4 จำพวกที่ควรสร้างสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุพระอัฐิธาตุไว้ให้คนสักการะบูชา ได้แก่ 1) พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นอุปารหบุคคล 2) พระปัจเจกพุทธเจ้า เป็นอุปารหบุคคล 3) สาวกของพระตถาคต เป็นอุปารหบุคคล 4) พระเจ้าจักรพรรดิ เป็นอุปารหบุคคล ในสมัยหลังพุทธกาลพระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 3 ณ วัดโศการาม เมื่อเสร็จพิธีสังคายนาแล้วได้ส่งสมณทูต 9 สาย ไปประกาศพระพุทธศาสนาในนานาประเทศ โดยการถวายคำแนะนำของพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ในส่วนของพระเจ้าอโศกมหาราชเองก็ได้เสด็จจาริกแสวงบุญไปในที่ต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าหรือพุทธสาวกที่สำคัญ เช่น เป็นสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน พร้อมกันนั้นได้สร้างสถูปและเสาอโศกประดิษฐานไว้ในที่

นั้น ๆ เพื่อเป็นที่สักการบูชาของคนในถิ่นนั้น ๆ และเป็นเครื่องชี้ให้คนรุ่นหลังได้รู้ว่า ณ ที่แห่ง นี้มีความสำคัญในฐานะเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ เป็นต้น สันนิษฐาน ได้ว่าประเพณีนิยมในการสร้างเจดีย์เกิดขึ้นและถือปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสมัยพระเจ้า อโศกมหาราช โดยข้อมูลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาระบุว่าพระเจ้าอโศกมหาราชรับสั่งให้สร้าง สถูปประดิษฐานไว้ทั่วชมพูทวีป จำนวน 84,000 องค์ (วิ.ม.อ. (ไทย) 1/47-48.)

รูปแบบของเจดีย์ในประเทศอินเดียนั้นมีวิวัฒนาการมาจากเนินดินฝังศพหรือฝัง อัฐิของผู้ตายในอินเดียสมัยโบราณ เจดีย์สมัยแรกสุดมีลักษณะเป็นเนินดินและก่ออิฐเตี้ย ๆ เป็นรูปวงกลมอยู่บนเนินดินนั้น (สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2544: 28-29) ต่อมา ได้มีการพัฒนารูปแบบของเจดีย์จากที่มีลักษณะเป็นเนินดินเตี้ย ๆ เป็นเจดีย์ที่มีฐานรองรับ องค์เจดีย์มีลวดลายที่เป็นสัญลักษณ์แห่งปรัชญาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น มีร่มหรือฉัตรปกอยู่เหนือ องค์เจดีย์ ตลอดจนการเพิ่มความสูงขององค์เจดีย์ซึ่งในปัจจุบันมีเจดีย์ที่สำคัญปรากฏอยู่ หลายแห่งที่ประเทศอินเดีย เจดีย์ที่สร้างตามคติพระพุทธศาสนานิยมเรียกว่า “พุทธเจดีย์” (ช.อุป. (ไทย) 33/134/355.) คือ เจดีย์ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า มี 4 ชนิด (ช.ช.อ. (บาลี) 7/197) หมายถึงสถานที่หรือสิ่งเคารพบูชาเนื่องด้วยพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนา เรียกว่า สัมมาสัมพุทธเจดีย์ หรือพุทธเจดีย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 114) ได้แก่ 1) ธาตุเจดีย์ 2) บริโภคเจดีย์ 3) ธรรมเจดีย์ 4) อุเทศิกเจดีย์

การสร้างเจดีย์ในล้านนามีเกณฑ์ในการจัดแบ่งตามรูปทรงและองค์ประกอบ ทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์ สามารถแบ่งได้เป็นสองรูปแบบหลัก คือ เจดีย์ทรงปราสาท และเจดีย์ทรงระฆัง (ทรงกลม) ที่มีเจดีย์แบบย่อยลักษณะต่าง ๆ ประกอบอยู่ในสองรูปแบบ แต่จากการศึกษาพบว่า มีแบบเจดีย์บางกลุ่มที่ไม่สามารถจัดเข้าอยู่ในสองรูปแบบหลักที่ กล่าวมาได้ ดังนั้นจึงแยกออกได้อีกสองรูปแบบ ดังนี้ (รัฐธำ ฤทธิศร, 2541: 34) 1) เจดีย์ ทรงปราสาท (1) เจดีย์ทรงปราสาทเรือนธาตุฝั่งสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนลดหลั่นขึ้น (2) เจดีย์ทรง ปราสาทเรือนธาตุฝั่งแปดเหลี่ยมซ้อนขึ้น (3) เจดีย์ทรงปราสาทเรือนธาตุสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อน ขึ้น (4) เจดีย์ทรงปราสาทที่ซ้อนขึ้นโดยจำลองตัวอาคาร 2) เจดีย์ทรงระฆัง (1) เจดีย์ทรง ระฆัง (2) เจดีย์ทรงระฆังมีฐานย่อเก็จ (3) เจดีย์ทรงพิเศษ

การกำหนดรูปแบบจัดวางผังตารางฐานภายในพระเจดีย์จากคัมภีร์โบราณล้าน นามักคืออยู่ 2 อย่างคือ 1) คติที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุกาม ประเทศพม่าคือจะใช้คติสี่ดุมมหาส ถาน ซึ่งเป็นฉบับดั้งเดิมก่อนที่พระมหินทเถระ โดยการสร้างพระธาตุเป็นรูปแบบบรรจุที่แตกต่าง กัน โดยนำพระธาตุบรรจุไว้ที่เรือสำเภาทองคำ (สะเปาคำ) อยู่ในกลางเจดีย์ 2) ฉบับของครุบา

อินวัดบ้านใหม่ จังหวัดลำปาง ฉบับนี้เป็นฉบับดั้งเดิมมีการขุดหลุมไว้ 4 หลุม แล้วหลุมกลางนั้นจะมีหม้อเงินหม้อทองคำใส่ไว้ทั้งหมด 4 หลุม หลุมตรงกลางจะเป็นเรือสำเภาหันหัวไปทิศตะวันออก ส่วนท้ายหันไปทิศตะวันตก และนำท้าวจตุรบาล ทั้ง 4 มาอยู่ในหลุมทั้ง 4 ด้าน และนำรูปพระอินทร์ แทนความหมายเป็นพระเจ้าอโศกมหาราชอยู่หลุมตรงกลาง

การสร้างเจดีย์ที่มีการจัดทำแผนผังตารางและบรรจุวัตถุมงคลในฐานรากของเจดีย์เป็นสิ่งที่น่าสนใจ ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคตินิยมปฏิบัติในการกำหนดรูปแบบการจัดวางแผนผังตารางฐานรากของพระเจดีย์ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในคัมภีร์โบราณล้านนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาคตินิยมการสร้างพระเจดีย์จากคัมภีร์โบราณที่เกี่ยวกับการสร้างพระเจดีย์ในล้านนา
- 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบคตินิยมปฏิบัติในการกำหนดตาราง การวางแผนผังฐานรากและพุทธธรรมที่เกี่ยวกับองค์ประกอบที่บรรจุในตารางภายในพระเจดีย์ล้านนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

- 1) การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) ประกอบด้วย
 - (1) การศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและพัฒนาการของการสร้างพระเจดีย์ในสมัยพุทธกาลจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา
 - (2) การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของการสร้างเจดีย์จากประเทศอินเดีย ลังกา พม่า ไทย ตลอดจนถึงล้านนา จากหนังสือวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการ
 - (3) การศึกษาการสร้างพระเจดีย์ในล้านนาทั้งแนวคิด พัฒนาการ รูปแบบตารางแผนผัง สถาปัตยกรรม คตินิยมปฏิบัติ ประเพณีพิธีกรรม ตลอดจนถึงคติความเชื่อ

และข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องจากคัมภีร์โบราณ หนังสือวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการ

(4) การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบคตินิยมปฏิบัติในการกำหนดตาราง การวางแผนผังฐานรากและพุทธธรรมที่เกี่ยวกับองค์ประกอบที่บรรจุในตารางภายในพระเจดีย์ ล้านนา

2) ด้านการศึกษาภาคสนาม ลงพื้นที่สำรวจและบันทึกภาพพระเจดีย์โบราณใน 7 จังหวัดภาคเหนือ และพร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้รู้ที่เป็นประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก

3) สรุปและนำเสนอผลการศึกษา

ผลการวิจัย

1) คตินิยมการสร้างพระเจดีย์จากคัมภีร์โบราณที่เกี่ยวกับการสร้างพระเจดีย์ ในล้านนา

การสร้างพระเจดีย์ในวัฒนธรรมล้านนาเกิดจากการรับเอาวัฒนธรรมทาง พระพุทธศาสนาจากอินเดียผ่านพื้นที่และกาลเวลา (Space and time) หลายแห่งอย่าง ยาวนาน เช่น อาณาจักรทวารวดี ลังกา และพม่า เป็นต้น ทำให้ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ที่สืบเนื่องมาจากการเผยแผ่ในแต่ละพื้นที่โดยเฉพาะการสร้างพระเจดีย์ที่สืบทอดคติมาจากการสร้างสถูปในอินเดียสมัยพุทธกาลแล้วมีวิวัฒนาการมาสู่การสร้างเจดีย์ 4 ประเภท ได้แก่ ธาตุเจดีย์ ธรรมเจดีย์ บริโภคเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์ จนกาลเวลาผ่านมามีการเคลื่อนไหลทาง วัฒนธรรมพุทธศาสนาสู่ล้านนาผ่านพื้นที่สำคัญทั้งอาณาจักรทวารวดี ลังกา และพม่า ทำให้ การสร้างพระเจดีย์ในวัฒนธรรมล้านนาได้รับคติและรูปแบบแล้วพัฒนาเป็นรูปแบบเจดีย์ที่เป็นแบบแผนเฉพาะสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในคัมภีร์โบราณจารด้วย อักษรธรรมล้านนาหลายฉบับ โดยมีความเชื่อในพละนาฏศาสตร์ดีลีทรีของพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป ตลอดจนจนถึงวัตถุมงคลที่บรรจุรวมทั้งอานิสงส์การสร้างเจดีย์

การและรูปแบบเจดีย์ในล้านนานั้น นักวิชาการจำแนกรูปแบบคติการสร้างพระ ธาตุเจดีย์สำคัญในล้านนาออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

(1) คติการสร้างเจดีย์สำคัญเป็นหลักอยู่ในตัวเวียงที่ได้รับอิทธิพลมาจาก วัฒนธรรมอาณาจักรทวารวดี เช่น พระธาตุหริภุญไชยในเมืองหริภุญไชย พระธาตุลำปาง หลวง พระธาตุหลวงวัดเจดีย์หลวง เชียงแสน เป็นต้น

(2) คติมหาธาตุกลางเมือง เพื่อเป็นหลักศูนย์กลางของเมือง เช่น พระบรม

ธาตุเจดีย์วัด สวนดอก เมืองเชียงใหม่ และพระธาตุเจดีย์หลวงกลางเวียงเชียงใหม่ เป็นต้น

(3) คติพระธาตุเจดีย์บนยอดหรือการสร้างพระธาตุเจดีย์บนยอดดอยเป็นวัฒนธรรมและคติความเชื่อของมอญหรือพม่า เช่น พระธาตุดอยสุเทพ เมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

คติความเชื่อที่ถือว่าเจดีย์เป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้า เป็นของสูง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ทำให้ชาวล้านนามีความพิถีพิถันในการสร้างพระเจดีย์เป็นอย่างมาก โดยมีคตินิยมปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างพระเจดีย์ที่สืบทอดคัมภีร์โบราณล้านนา ดังต่อไปนี้

(1) การเตรียมสถานที่สร้างพระเจดีย์

(2) การกำหนดวันสร้างพระเจดีย์

(3) การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สร้างพระเจดีย์ มีดังนี้ คือ การเตรียมอิฐก่อพระเจดีย์ เตรียมวัสดุถมกลสำหรับบรรจุพระเจดีย์ การจัดเตรียมสถานที่ประกอบพิธีแรกสร้างเจดีย์ การประกอบพิธีสร้างพระเจดีย์ และพิธีบรรจุพระพิมพ์ในคอร์ซังพระเจดีย์

2) รูปแบบคตินิยมปฏิบัติในการกำหนดตารางการวางแผนผังฐานรากและพุทธธรรมที่เกี่ยวกับองค์ประกอบที่บรรจุในตารางภายในพระเจดีย์ล้านนา

การจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ที่เรียกตามภาษาล้านนาว่า ห้องสัตตมหาสถาน ห้องธาตุคัพพะ หรืออุโมงค์โขงพระธาตุนั้น เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธรูป และวัตถุถมกลชนิดต่าง ๆ ตามที่โบราณจารย์กำหนดไว้ในคัมภีร์โบราณได้รับการสืบทอดเป็นแนวทางปฏิบัติมาอย่างยาวนาน โดยตารางภายในฐานรากสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามจำนวนห้อง ได้แก่

1) ตาราง 9 ช่อง สำหรับพิธีบรรจุแบบทั่วไป คือบรรจุแบบคติสัตตมหาสถาน ประกอบด้วย คติสัตตมหาสถาน 7 ช่อง ส่วนอีก 2 ช่อง ใช้บรรจุหม้อหรือฝอบพระบรมสารีริกธาตุ 1 ช่อง และรูปพระบิดาพระมารดาของพุทธเจ้า พระธรรม 84,000 ชิ้น คธาธรรมกาย หรือวัตถุถมกลอื่น ๆ 1 ช่อง

2) ตาราง 25 ช่องสำหรับบรรจุแบบพิสดาร โดยบรรจุคติแบบสัตตมหาสถาน และคติแบบปัจฉัย 24 ประการ แผนผังตารางนี้นอกจากจะบรรจุคติแบบสัตตมหาสถานแล้วยังบรรจุวัตถุถมกลอีกหลายชนิดโดยเฉพาะรูปที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติตอนสำคัญ เช่น รูปเสถียรพราหมณ์ถวายหญ้าคา 8 กำมือ รูปพระโพธิสัตว์ลอยถาดทองคำ รูปอัฐมูมกล 8 ประการ รูปเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ เป็นต้น ส่วนการบรรจุคติแบบปัจฉัย 24 นั้น เป็นการจารหรือเขียนปัจฉัย 24 หรือ สมันตปฏิฐานลงในใบลานหรือแผ่นเงินแผ่นคำแล้วนำบรรจุตามช่องตารางที่กำหนด

คัมภีร์โบราณล้านนาที่ปรากฏตารางแผนผังฐานรากฐานของพระเจดีย์ห้องสี่ตมมหาสถานที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาเป็นพับสาจารด้วยอักษรธรรมล้านนา จำนวน 7 ฉบับ แต่ละฉบับมีการจัดวางแผนผังตารางและบรรจุวัตถุมงคลคล้ายกันดังนี้

1) ตาราง 9 ช่อง 4 ฉบับ สำหรับพิธีบรรจุแบบทั่วไป ตารางแต่ละช่องถูกกำหนดให้เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายและมีการจัดวางตามแผนผังดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบตาราง 9 ช่อง 4 ฉบับ สำหรับบรรจุวัตถุมงคลในแต่ละทิศ

ลำดับช่อง ลำดับทิศ	ฉบับพระครูวิจิตรพิพัฒน์ นาคกรม (ครูบามนตรี ธมเมธี)	ฉบับพระสาธุ ศรีปัญญาภิกขุ แพร์	ฉบับวัดเชียงมั่น เชียงใหม่	ฉบับวัดนาเลา ลำปาง
1. ช่องกลาง	สวดคาถา “ปถมัง โหธิปล ล่งๆ ฯลฯ” 3 ที	พระพุทธรูปนั่งใน โพธิบัลลังก์, เรือเงิน เรือทอง, พระพิมพ์ 28 องค์	ต้นศรีมหาโพธิ์	พระพุทธรูปนั่งใต้ต้น ศรีมหาโพธิ์
2. ตะวันออก เฉียงเหนือ (อีสาน)	สวดคาถา “หุติย อนิมิสสั ก ฯลฯ ” 3 ที	พระพุทธรูปปาง ถวายเนตร (อนิมิส เจดีย์)	พระพุทธรูปยืน กระทำนิมิต 7 วัน (ปางถวายเนตร/ อนิมิสเจดีย์)	พระพุทธรูปหันพระ พักตร์มาทางแทนแก้ว (ต้นศรีมหาโพธิ์) (อนิ มิตเจดีย์)
3. ทิศเหนือ (อุดร)	สวดคาถา “ตติย จงกมม เสฏฐี ฯลฯ” 3 ที	พระพุทธรูปปาง เดินจงกรม (รัตนจงกรมเจดีย์)	อนิมิตสเจดีย์	พระพุทธรูป ปางเดินจงกรม (รัตนจงกรมเจดีย์)
4. ทิศตะวันตก เฉียงเหนือ (พายัพ)	สวดคาถา “จตุตถ รตนขร ฯลฯ ” 3 ที	พระพุทธรูปปางสมาธิ ในเรือนแก้ว (รตน ขรเจดีย์)	พระพุทธรูปปางสมาธิ ในเรือนแก้ว (รตนขรเจดีย์)	พระพุทธรูปใน เรือนแก้ว (รตนขรเจดีย์)
5. ทิศตะวันออกเฉียง (บูรพา)	สวดคาถา “ปถมัง อชฌ पालญ ฯลฯ” 3 ที	พระพุทธรูปนั่งใต้ ต้นไทรยกพระหัตถ์ ขวาห้ามมาร (พุทธ รูปปางห้ามมาร)	-	รูปคนเลี้ยงแพะ
6. ทิศตะวันออกเฉียง ใต้ (ภาคเนย์)	สวดคาถา โฉฏฐม มุจ จลินเทณฐูปตี ฯลฯ” 3 ที	รูปยานาคปรก	สระมุจจลินท์ ลึก 2 ศอก	รูปพระยานาคปรก

ลำดับช่อง ลำดับทิศ	ฉบับพระครูวิจิตรพิพัฒน์ นารณ์ (ครูบามนตรี ธมฺเมธี)	ฉบับพระสาธุ ศรีปัญญาภิกขุ แพร์	ฉบับวัดเชียงใหม่ เชียงใหม่	ฉบับวัดนาเลา ลำปาง
7. ทิศใต้ (ทักษิณ)	พระบรมสารีริกธาตุ, แก้วแหวนเงินทอง	พระพุทธรูปปาง นั่งใต้ต้นมะม่วงหัว แมงวันอื่นพระหัตถ์ ขวารับผลสมอ	ต้นอมปาลนิโครธ	รูปพระยาอินทร์ถวาย ผลสมอ
8. ทิศตะวันตก เฉียงใต้ (หริดี)	สวดคาถา “สวดมนต์ รา ชาขยตน์ ฯลฯ” 3 ที	เรือสำเภาที่บรรจุ พระบรมสารีริกธาตุ, คัมภีร์ธรรม 84,000 พระธรรมชั้น คณาธรรมกาย	ไม้ม่วงราชายตะ	หม้อธาตุ (พระบรม สารีริกธาตุ, พระ อรหันตธาตุ) รูปพระ มหาอุปคุต
9. ทิศตะวันตก (ปัจฉิม)	พระพิมพ์ทั้งหลาย	ไหพระพิมพ์, แก้วแหวนเงินทอง	จنگกรมแก้ว	รูปบิดา มารดา พระพุทธรเจ้า

ตารางช่อง 1 ช่องกลางถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางของตารางที่สื่อความหมายถึงการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยคัมภีร์โบราณแต่ละฉบับจะแสดงความเป็นศูนย์กลางคือการตรัสรู้ผ่านสัญลักษณ์ที่บรรจุในช่องกลางหรือช่องหมายเลข 1 จำนวน 3 ลักษณะ ได้แก่ การสวดพระคาถา “ปลม โปธิปลลงกั ฯลฯ” ต้นศรีมหาโพธิ์ และพระพุทธรูปที่ประทับนั่งใต้ต้นศรีมหาโพธิ์

ตารางช่องที่ 2-8 รวม 7 ช่อง ถูกกำหนดให้เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับเสวยวิมุตติสุขหลังตรัสรู้แล้ว 7 แห่ง ๆ ละ 1 สัปดาห์ หมุนเวียนไปในแต่ละทิศ เรียกว่า “สัตตมหาสถาน” โดยแต่ละช่องแสดงผ่านสัญลักษณ์ที่ถูกกำหนดให้บรรจุ 3 ลักษณะ ได้แก่ การสวดพระคาถาประจำทิศสัตตมหาสถาน พระพุทธรูปแต่ละปาง และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสัตตมหาสถาน

ตารางช่องที่ 9 ช่องสุดท้าย ถูกกำหนดให้เขตอาณาบริเวณโพธิมณฑลของการตรัสรู้เหมือนกัน แสดงผ่านสัญลักษณ์ที่ถูกบรรจุ ได้แก่ พระพิมพ์ สถานที่จنگกรม รูปพระบิดาและพระมารดาของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

2) ตาราง 25 ช่อง สำหรับบรรจุแบบพิสดาร 4 ฉบับ พบว่า มี 2 ลักษณะ ได้แก่ 1 ตาราง 25 ช่อง บรรจุแบบสัตตมหาสถาน 1 ตาราง 25 ช่อง บรรจุแบบปัจฉิม 24 ประการ โดยแต่ละฉบับมีการจัดวางวัตถุมงคลที่กำหนดให้เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายและมีการจัดวางตามแผนผังดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบตาราง 25 ช่อง 4 ฉบับ สำหรับบรรจุแบบ
สัตตมหาสถาน

ลำดับ ช่อง	ฉบับวัดเชียงใหม่	ฉบับวัดพระธาตุ ลำปางหลวง ลำปาง	ฉบับพระสาธุ ศรีปัญญาภิกุ แพร่	ฉบับวัดบ้านเอี่ยม ลำปาง
1	คาถา “ปถม โทธิปถ ลกั ฯลฯ” 3 ที่	คาถา “ปถม โทธิปถ ลกั ฯลฯ” 3 ที่	พระพุทธรูปนั่ง โทธิบัลลังก์, เรือเงินเรือ คำ, พระพิมพ์ 28 องค์	คาถา “ปถม โทธิปถ ลกั ฯลฯ” 3 ที่
2	คาถา “หุติย อนิมิสสกั ฯลฯ” 3 ที่	คาถา “หุติย อนิมิสสกั ฯลฯ” 3 ที่	พระพุทธรูปปางยืนถวาย เนตร	คาถา “หุติย อนิมิสสกั ฯลฯ” 3 ที่
3	คาถา “ตติย จงกมมึ ฯลฯ” 3 ที่	คาถา “ตติย จงกมมึ ฯลฯ” 3 ที่	ทิศเหนือ พระพุทธรูป ปางเดินจงกรม	คาถา “ตติย จงกมมึ ฯลฯ” 3 ที่
4	คาถา “จตุตถั รตนขริ ฯลฯ” 3 ที่	คาถา “จตุตถั รตนขริ ฯลฯ” 3 ที่	พระพุทธรูปปางนั่งใน เรือนแก้ว	คาถา “จตุตถั รตนขริ ฯลฯ” 3 ที่
5	คาถา “ปณจมิ อขม ปาลมจ ฯลฯ” 3 ที่	คาถา “ปณจมิ อขม ปาลมจ ฯลฯ” 3 ที่	ทิศตะวันออก พระพุทธรูปปางนั่งใต้ ต้นไทร	คาถา “ปณจมิ อขม ปาลมจ ฯลฯ” 3 ที่
6	คาถา “ฉฐฐมึ มุจจลิน เทนฐูปิต ฯลฯ” 3 ที่	คาถา “ฉฐฐมึ มุจจลิน เทนฐูปิต ฯลฯ” 3 ที่	พระพุทธรูป ปางนาคปรก	คาถา “ฉฐฐมึ มุจจลิน เทนฐูปิต ฯลฯ” 3 ที่
7	คาถา “สตตมึ ราชายตตณั ฯลฯ 3 ที่	คาถา “สตตมึ ราชายตตณั ฯลฯ 3 ที่	ทิศใต้ พระพุทธรูปปางนั่ง ใต้ต้นมะม่วงหัวแมงวัน	คาถา “สตตมึ ราชายตตณั ฯลฯ 3 ที่
8	รูปประสูติ	รูปประสูติ	สำเภาทองที่บรรจุ พระบรมสารีริกธาตุ	รูปประสูติ
9	รูปเห็นนิมิต 4 ประการ	รูปเห็นนิมิต 4 ประการ	ทิศตะวันตก หม้อบรรจุ พระพิมพ์และของมีค่า	รูปเห็นนิมิต 4 ประการ
10	รูปเสด็จออกผนวช	รูปเสด็จออกผนวช	รูปได้รับภัตตพยากरण จากพระที่ปกครองพุทธเจ้า	รูปเสด็จออกผนวช
11	รูปตัดพระโมลี	รูปตัดพระโมลี	รูปพระโพธิสัตว์ประสูติ	รูปตัดพระโมลี
12	รูปบำเพ็ญทุกรกิริยา	รูปบำเพ็ญทุกรกิริยา	รูปเห็นนิมิต 4 ประการ	รูปบำเพ็ญทุกรกิริยา

13	รูปนางสุชาดาถวาย ข้าวมธุปายาส	รูปนางสุชาดาถวาย ข้าวมธุปายาส	รูปซิม้ากัณฐกะ ออกผนวช	รูปนางสุชาดาถวาย ข้าวมธุปายาส
14	รูปโสถยิยพราหมณ์ ถวายหญ้าคา 8 กำมือ	รูปโสถยิยพราหมณ์ ถวายหญ้าคา 8 กำมือ	รูปตัดพระโมลี	รูปโสถยิยพราหมณ์ ถวายหญ้าคา 8 กำมือ
15	รูปลอยถาดทองคำ แม่น้ำเนรัญชรา	รูปลอยถาดทองคำ แม่น้ำเนรัญชรา	รูปบำเพ็ญทุกรกิริยา	รูปลอยถาดทองคำ แม่น้ำเนรัญชรา
16	รูปอัญมณีมงคล 8 ประการบังเกิด	รูปอัญมณีมงคล 8 ประการบังเกิด	รูปนางสุชาดาถวายข้าว มธุปายาส	รูปอัญมณีมงคล 8 ประการบังเกิด
17	รูปปฐมเทศนาอัมมจักก กัปปวัตตนสูตร	รูปปฐมเทศนาอัมมจักก กัปปวัตตนสูตร	รูปโสถยิยพราหมณ์ถวาย หญ้าคา	รูปปฐมเทศนาอัมมจักก กัปปวัตตนสูตร
18	รูปโปรดพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ	รูปโปรดพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ	รูปพระโพธิสัตว์ลอยถาด ทองคำ แม่น้ำเนรัญชรา	รูปโปรดพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ
19	รูปแสดงยมก ปาฏิหาริย์	รูปแสดงยมกปาฏิหาริย์	รูปอัญมณีมงคล 8 ประการบังเกิด	รูปแสดงยมกปาฏิหาริย์
20	รูปเสด็จสู่ชั้นดาวดึงส์	รูปเสด็จสู่ชั้นดาวดึงส์	รูปเทศนาโปรด ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5	รูปเสด็จสู่ชั้นดาวดึงส์
21	รูปเทศนาโปรดอูรุ เวลกัสสปะ	รูปเทศนาโปรดอูรุ เวลกัสสปะ	รูปโปรดพระโมคคัลลานะ และพระสารีบุตร	รูปเทศนาโปรดอูรุ เวลกัสสปะ
22	รูปเสด็จไปเมืองกุสิ นารา	รูปเสด็จไปเมืองกุสิ นารา	รูปแสดงยมกปาฏิหาริย์ ใต้ต้นมะม่วง	รูปเสด็จไปเมืองกุสิ นารา
23	รูปได้รับลัทธพยากรณ์ จากที่ปึงกรพุทธเจ้า	รูปได้รับลัทธพยากรณ์ จากที่ปึงกรพุทธเจ้า	รูปโปรดพระมารดา บนสวรรค์	รูปได้รับลัทธพยากรณ์ จากที่ปึงกรพุทธเจ้า
24	หม้อบรรจจุพระบรม สารีริกธาตุ	หม้อบรรจจุพระบรม สารีริกธาตุ	รูปโปรดชฎิล 3 พี่น้อง	ผ้าห่อพระบรม สารีริกธาตุ
25	ใส่แก้วแหวนเงินคำ	ใส่แก้วแหวนเงินคำ	รูปนอนปรินิพพาน ในเมืองกุสินาราย	ดอกไม้เงิน ดอกไม้คำ บูชาทุกวัน

(1) ตาราง 25 ช่อง บรรจุแบบสัตตมหาสถาน จำนวน 4 ฉบับ แต่ละฉบับ มีการจัดวางแผนผังตารางและบรรจุวัตถุมงคลแบบเดียวกัน 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับวัดเชียงมั่น เชียงใหม่ ฉบับวัดพระธาตุลำปางหลวง ลำปาง และฉบับวัดบ้านเอื้อม ลำปาง โดยตาราง ช่องที่ 1 เป็นช่องกลาง สำหรับบรรจุหรือสวดพระคาถา “ปถมัง โปธิปลงกั ฯลฯ” อันเป็น สิ่งที่สื่อความหมายถึงการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางของตาราง ฐานรากของพระเจดีย์ ส่วนตารางที่ 2 – 7 จัดวางตารางด้วยการสวดพระคาถาประจำ ทิศสัตตมหาสถาน จากนั้นช่องที่ 8 – 22 จำนวน 15 ช่อง จัดวางตารางด้วยการบรรจุวัตถุ มงคลประเภทรูปที่เกี่ยวกับพุทธประวัติในแต่ละช่วงโดยเรียงตามลำดับเหตุการณ์ ส่วนช่อง ที่ 23 เป็นรูปได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้าซึ่งเป็นอดีตชาติที่ทรงบำเพ็ญเพียร เป็นเมื่อครั้งเป็นพระโพนีสต์ เนื่องจากต้องการแสดงให้เห็นว่าพระชาติปัจจุบันตั้งแต่ประสูติ จนมาถึงตรัสรู้เป็นผลมาจากการบำเพ็ญบารมีธรรมอย่างยิ่งยวดยาวนานเมื่อครั้งยังเป็น พระโพนีสต์จนได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้า จากนั้นช่องที่ 24 กำหนดให้ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุเหมือนกันทุกช่อง ส่วนช่องที่ 25 กำหนดให้บรรจุแก้วแหวนเงิน ทองของมีค่าและดอกไม้เงิน ดอกไม้คำ เสมือนว่าพระธาตุเจดีย์นี้ได้รับการบูชาด้วยสิ่งมีค่า และดอกไม้เงิน ดอกไม้คำอยู่ตลอดเป็นนิจ

(2) ตาราง 25 ช่อง บรรจุแบบปัจจัย 24 จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับวัด เชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง และฉบับพระสาธุศรี ปัญญาภิกขุ จังหวัดแพร่ แต่ละฉบับมีการจัดวางแผนผังตารางและบรรจุวัตถุมงคลคือการจาร หรือเขียนเป็นยันต์ปัจจัย 24 ลงแผ่นเงินแผ่นทองแล้วบรรจุในตารางตั้งแต่ช่องที่ 1 – 24 ตาม ที่กำหนดไว้แบบเดียวกันทั้ง 3 ฉบับ ส่วนช่องสุดท้ายคือช่องที่ 25 ซึ่งอยู่ตรงกลางละไว้ว่างเปล่า แต่ฉบับของฉบับพระสาธุศรีปัญญาภิกขุ จังหวัดแพร่ กำหนดให้ใส่พระพุทธรูป แสดง ให้เห็นว่า ตารางในช่องกลางนั้นเป็นศูนย์กลางของตารางฐานรากของพระเจดีย์

จากการศึกษารูปแบบการจัดวางแผนผังและบรรจุวัตถุมงคลในแต่ละฉบับแม้จะ มีความแตกต่างกันบ้างในบางฉบับ แต่ทุกฉบับมีศูนย์กลางอยู่ที่การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยมีคติธรรมสัตตมหาสถานและปัจจัย 24 ประการ เป็นมณฑลแห่งการตรัสรู้ ดังนั้นการ สร้างพระเจดีย์ในรูปแบบนี้จึงมีลักษณะผสมผสานระหว่างธาตุเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุเทสิก เจดีย์ อันเป็นสิ่งสะท้อนถึงศรัทธาและปัญญาที่ชาวล้านนาได้เลือกสรรปั้นแต่งการสร้างพระ เจดีย์ให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน

อภิปรายผล

คติความเชื่อที่ถือว่าเจดีย์เป็นสิ่งแทนพระพุทธรูปเจ้าเป็นของสูงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งเคารพบูชาสูงสุดและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ทำให้ชาวล้านนามีความพิถีพิถันในการสร้างเป็นอย่างมากแม้ว่าจะยึดคติทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักแต่ก็ยังผนวกผสมผสานเอาคติความเชื่อ ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คติแบบพราหมณ์ และความชำนาญด้านการช่างต่าง ๆ ในการประกอบสร้างพระเจดีย์ให้เป็นสิริมงคลแก่วัดและชุมชน อีกทั้งยังทำให้เจดีย์เป็นสิ่งที่มีพละทานุภาพศักดิ์สิทธิ์เหนือพลังอำนาจทั้งปวง ครั้นเมื่อสร้างเสร็จ พระเจดีย์ก็กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สาธารณะอีกแห่งหนึ่งที่ทุกคนสามารถเข้ากราบสักการะได้อย่างภาคภูมิใจ โดยมีคตินิยมปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างพระเจดีย์ที่สืบทอดผ่านการบันทึกไว้ในคัมภีร์โบราณล้านนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาคำสิงห์ สีहनโนโท (พระมหาคำสิงห์ สีहनโนโท, 2556: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศึกษาเรื่องเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า เจดีย์เกิดขึ้นในสังคมอินเดียโบราณ เชื่อกันว่าเป็นภูมิปัญญาของชาวอารยัน เมื่อเสียชีวิตก็จะมีการเผาศพแล้วนำอัฐิมาฝัง และทำเครื่องหมายไว้บนหลุมเพื่อเป็นแทนเคารพบูชา ต่อมาก็ได้พัฒนาที่ฝังศพเป็นสถูปบนเนินดินที่อยู่เหนือพื้นดินแล้วใช้อิฐก่อรอบกันดินทลาย ความนิยมนี้นี้สืบทอดมาจนถึงสมัยพุทธกาลจึงได้นำเอาคติเรื่องเจดีย์มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเผยแผ่ธรรม บางอย่างเป็นคติที่สืบเนื่องมาจากลัทธิพราหมณ์ บางอย่างเป็นคติที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ สุรพล ดำริห์กุล (สุรพล ดำริห์กุล, 2560: 40) กล่าวว่า ในล้านนาคติการสร้างพระธาตุเจดีย์มาพร้อมกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ ล้านนาเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท โดยเผยแพร่เข้ามาตั้งมั่นที่เมืองหริภุญไชยและแคว้นหริภุญไชยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 จากนั้นพระพุทธศาสนาสายลังกาวงศ์เผยแพร่เข้ามาตั้งมั่นที่เมืองเชียงใหม่ ในต้นพุทธศตวรรษที่ 20 ทำให้เมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในล้านนา ด้วยเหตุจึงปรากฏพระธาตุเจดีย์สำคัญๆ ตามเมืองต่าง ๆ ในเขตล้านนาจำนวนมาก

การจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของพระเจดีย์ที่เรียกตามภาษาล้านนาว่า ห้องสัตตมหาสถาน ห้องธาตุคัพพะ หรืออุโมงค์ของพระธาตุนั้น เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธรูป และวัตถุมงคลชนิดต่าง ๆ ตามที่โบราณจารย์กำหนดไว้ในตำราพิสสาได้รับการสืบทอดเป็นแนวทางปฏิบัติมาอย่างยาวนาน โดยตารางภายในฐานรากสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามจำนวนห้อง ได้แก่ 1) ตาราง 9 ช่อง สำหรับพิธีบรรจุแบบทั่วไป คือบรรจุแบบคติสัตตมหาสถาน 2) ตาราง 25 ช่องสำหรับบรรจุแบบพิสดาร โดย

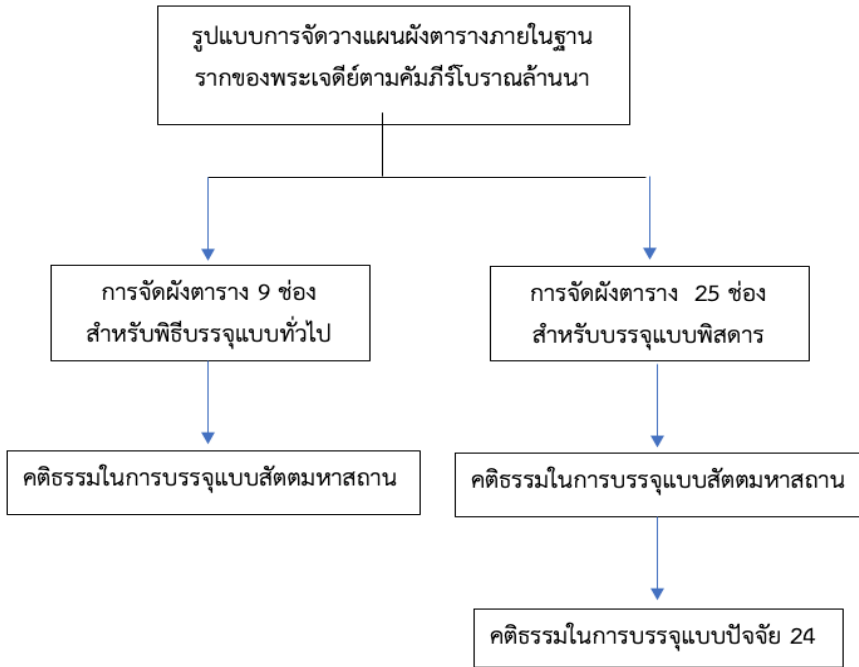
บรรจุกติแบบสัตตมหาสถานและคติแบบปัจฉัย 24 ประการ ดังลักษณะตารางและข้อกำหนดในการบรรจุกติจากเอกสารพิพิธภัณฑสถาน สอดคล้องกับ พระพงษัระวี อุตตรภทโท (พระพงษัระวี อุตตรภทโท, 2562: 167) ศึกษาเรื่อง การสถาปนาเจดีย์ในล้านนาภายใต้คติมหาโพธิมณฑล ผลการวิจัยพบว่า 1) การสร้างเจดีย์ในล้านนามีความเกี่ยวเนื่องกับคติมหาโพธิมณฑล ในการสถาปนาธาตุเจดีย์ 2) กระบวนทัศน์ของชาวล้านนาต่อการสร้างเจดีย์ภายใต้คติมหาโพธิมณฑลมีความรับรู้อย่างหลากหลายอาทิเช่นเป็นภาพแทนศูนย์กลางจักรวาล เป็นคติทับซ้อนเขาพระสุเมรุ อีกทั้งเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำในการสร้างสิทธิธรรมและอำนาจ 3) ผลการศึกษาสามารถช่วยสืบสาน และถ่ายทอด เผยแพร่คติ และวิธีการสร้างเจดีย์ในล้านนาภายใต้คติมหาโพธิมณฑล

ดังนั้นพัฒนาการของตารางแผนผังฐานรากฐานของพระเจดีย์ในล้านนายุครุ่งเรืองได้สืบเนื่องมาจากล้านนายุคต้น จุดที่แตกต่างที่แสดงถึงพัฒนาการจากล้านนายุคแรกคือการสร้างห้องธาตุคัพภะที่ไม่ได้จำกัดไว้เฉพาะส่วนใต้ฐานของเจดีย์ แต่มีการสร้างห้องธาตุคัพภะไว้ส่วนกลางของเจดีย์และบริเวณส่วนระฆังคว่ำ อาจเป็นด้วยอิทธิพลรูปแบบเจดีย์จากสุโขทัยทำให้เจดีย์มีขนาดใหญ่มีเรือนธาตุในส่วนกลางและส่วนระฆังเจดีย์ย่อเล็กน้อย จึงทำให้มีพื้นที่สร้างห้องธาตุคัพภะไว้บริเวณเรือนธาตุส่วนกลางของเจดีย์ นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างที่มีวัตถุเครื่องถ้วยเป็นพุทธบูชาที่หลากหลายมากขึ้น

องค์ความรู้จากงานวิจัย

สัตตมหาสถานเป็นสถานที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าใช้ประทับเสวยวิมุตติสุขหลังจากที่ตรัสรู้แล้ว จำนวน 7 แห่ง คัมภีร์มจรูตถวิลาสินีได้ระบุถึงเหตุการณ์หลังตรัสรู้แล้วพระพุทธเจ้าประทับนั่งเปล่งอุทานแล้วมีพระดำริว่าพระบัลลังก์ตรัสรู้นี้ได้มาเพราะการบำเพ็ญบารมี 4 อสงไขยกำไรแสนกัปหลังจากนั้นเสวยวิมุตติสุขเข้าสมาบัติตลอดสัปดาห์

ปัจฉัย 24 ประการหรือสมัตปฏิฐาน เป็นหลักธรรมในคัมภีร์ปฏิฐาน อันเป็นคัมภีร์ที่ 7 ลำดับสุดท้ายของพระอภิธรรมปิฎก ประกอบด้วย เหตุปัจฉัย อารัมมณปัจฉัย อธิปัตติปัจฉัย อนันตรปัจฉัย สมันตรปัจฉัย สหชาติปัจฉัย อัณณมัญญุปัจฉัย อุปนิสสยปัจฉัย ปุเรชาติปัจฉัย ปังณาชาติปัจฉัย อาเสวนปัจฉัย กรรมปัจฉัย วิปากปัจฉัย อาหารปัจฉัย อินทริยปัจฉัย ฌานปัจฉัย มรรคปัจฉัย สัมปยุตตปัจฉัย วิปยุตตปัจฉัย อตถิปัจฉัย นตถิปัจฉัย วิคตปัจฉัย และอวิคตปัจฉัย

สรุป

การบรรจุวัตถุมงคลในแผนผังตารางแบบสถิตมหาสถานจึงมีลักษณะเป็นการผลิตซ้ำพุทธประวัติโดยการจำลองเหตุการณ์หรือบอกเล่าประวัติของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติจนถึงก่อนปรินิพพานผ่านพิธีสร้างพระเจดีย์ ทำให้บรรยากาศการประกอบพิธีบรรจุวัตถุมงคลแต่ละชนิดในแต่ละตารางในฐานรากพระเจดีย์เสมือนว่าผู้เข้าพิธีทุกคนมีชีวิตร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า ดังนั้นจึงเป็นการปลูกฝังเสริมสร้างศรัทธาและปัญญาผ่านการผลิตซ้ำพุทธประวัติที่มีการบอกเล่าโดยผ่านการบรรจุวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติในแผนผังฐานรากพระเจดีย์ ทำให้เกิดความศรัทธาและเชื่อมั่นในพลังอำนาจของพระเจดีย์อันเป็นสิ่งเคารพบูชาสูงสุด

การสร้างเจดีย์ในวัฒนธรรมล้านนาได้นำคติธรรมปัจจัย 24 จากคัมภีร์ปฏิฐานในพระอภิธรรมปิฎกมาจารหรือเขียนลงในใบลานหรือแผ่นเงินแผ่นคำแล้วบรรจุในแผนผังตารางรากฐานของเจดีย์ตามที่กำหนด 24 ข้อธรรม 24 ช่องตาราง แสดงให้เห็นถึงความ

สำคัญของหลักธรรมปัจจัย 24 ประการ เนื่องจากหลังตรัสรู้แล้วพระพุทธเจ้าเสวยวิมุตติสุข ณ ฌวันไม้ศรีมหาโพธิ์ โดยเฉพาะในสัปดาห์ที่ 4 ทรงพิจารณาอภิธรรมปิฎกและสมันตปิฎกฐานหรือปัจจัย 24 ประการตลอด 7 วัน เมื่อพิจารณาจบลงนั้นได้เกิดเหตุอัศจรรย์คือพระฉัพพณรังสีได้แผ่ประกายออกมาจากพระวรกายสว่างไสวไปทั่วโพธิมณฑล ดังนั้นอภิธรรมปิฎกโดยเฉพาะปัจจัย 24 ในคัมภีร์ปิฎกฐานจึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่ถูกนำมาจารหรือเขียนใส่ใบลานหรือแผ่นเงินแผ่นทองสำหรับบรรจุในแผ่นผังตารางฐานรากของพระเจดีย์ 24 ช่อง เพื่อแสดงให้เห็นว่าบริเวณที่เป็นฐานรากพระเจดีย์นี้เป็นโพธิมณฑลที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ โดยเว้นช่องกลางไว้อย่างว่างเปล่าอันแสดงถึงหลักอนัตตธรรม

บรรณานุกรม

- พระพงษรัชนี อุตตรถัทโท และคณะ. (2562). การสถาปนาเจดีย์ในล้านนาภายใต้คติมหาโพธิมณฑล. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. 11(1), 161-162.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- พระมหาคำสิงห์ สีหนนโท (กองเกิด). (2556). ศึกษาเรื่องเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธา ฤทธิศร (2541). การศึกษาพัฒนาการของเจดีย์ล้านนา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมเด็จพระยามหาราชานุภาพ. (2544). ตำนานพระพุทธเจดีย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บรรณาการ.
- สันติ เล็กสุขุม. (2540). เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2560). คติพระธาตุเจดีย์ในดินแดนล้านนา. วารสารช่วงพญา. 12(1), 40.
- โสภณ จาเลิศ. (2560). การวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธบาท. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เอเดรียน สนอดกราส. (2537). สัญลักษณ์แห่งพระสถูป. แปลโดย ภัทรพร สิริกาญจน และคณะ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คติพระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนาร่วมสมัย

Concept of Contemporary Lanna Crowned Buddha Images

ปานลิขิต ลิขิตกาญจน์

Phanlikhit Likhitkan

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Corresponding Author, e-mail: Phanlikhit@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาคติความเชื่อที่มีต่อรูปพระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนาร่วมสมัย พบว่า แต่เดิมการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างพระเจ้าจักรพรรดิในล้านนามีนัยยะสัมพันธ์กับคติศาสนาและการเมือง พระพุทธรูปทรงเครื่องยังมีนัยยะเหมือนตัวแทนด้านอำนาจการปกครองของพระมหากษัตริย์ ในฐานะมหาธรรมราชาผู้ค้ำชูพระพุทธศาสนา แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป แนวคิดการผลิตซ้ำโดยหยิบยกรูปแบบพระเจ้าทรงเครื่องล้านนาในบริบทร่วมสังคมสมัย มีแนวคิดบางประการเปลี่ยนแปลงไป โดยบทความนี้มุ่งที่จะนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับประติมานวิทยาของพระทรงเครื่องล้านนา ความหมาย คุณค่า ของพระทรงเครื่องจักรพรรดิล้านนา โดยลำดับความจากรูปแบบพัฒนาการประวัติศาสตร์ศิลปะของพระพุทธรูปในล้านนา ต่อด้วยคติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปอย่างล้านนาซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ชัดเจนแตกต่างจากภูมิภาคอื่น และท้ายสุดคือการสืบทอดการสร้างพระเจ้าทรงเครื่องล้านนาในบริบทร่วมสมัย ภายใต้การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมผ่านแนวคิดสัญวิทยา และสร้างความหมาย (Semiology and Signification) ซึ่งจะเชื่อมโยงกล่าวสรุปกล่าวภาพรวม เชื่อมโยง คติความเชื่อของการสร้างพระเจ้าทรงเครื่องในปัจจุบัน ที่แปรเปลี่ยนไปจากแบบเดิม อันจะเป็นเครื่องสะท้อนโลกทัศน์ สภาพสังคมล้านนาในปัจจุบันที่แปรเปลี่ยนไป

คำสำคัญ: พระพุทธรูปล้านนา, พระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนา, การผลิตซ้ำทาง

วัฒนธรรม, คติชนสร้างสรรค์

Abstract

A Study of Beliefs towards Contemporary Lanna Buddha Image, was found that originally the creation of the crowned Buddha image in Lanna was associated with religious and political attitudes. The Buddha image also has implications as a representative of the royal power of the king. As the Maha Dharma Racha, the supporter of Buddhism. When times change, the concept of the Lanna crowned Buddha image reproduction in contemporary social context also changed. This article aims to present knowledge about sculptural iconography, meaning and value, order of the development of the art history of Buddha images in Lanna. Followed by the belief in creating a Buddha image like Lanna, which is unique and distinct from other regions. Finally, the succession of the crowned Buddha image in Lanna creation in a contemporary context under the concept of creative folklore which will link, summarize, give overview and connect the beliefs of the present creation of the crowned Buddha image in Lanna. Contemporary Lanna Buddha Image concept have changed from the original Which will be a reflection of the worldview Changes in the current Lanna society

Keyword: Lanna Crowned Buddha Images, Emperor Buddha Images, Creative Folklore

บทนำ

หลังจากพระพุทธปรินิพพานไปแล้ว มีการสร้างรูปแทนองค์พระพุทธเจ้าขึ้นเพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงคุณงามความดี เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการประพฤติปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ยังเป็นหลักฐานแสดงถึงการมีตัวตนของพระพุทธศาสนาอีกด้วย ในอดีตปรากฏหลักฐานการสร้างพระพุทธรูปตามอาณาจักรต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงการมีอยู่ของพุทธศาสนาตามรูปแบบศิลปกรรมที่เกิดขึ้นตามยุคสมัยนั้น ๆ (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2558 : 3) ในอดีตอาณาจักรล้านนายุคทอง พระมหากษัตริย์นอกจากทรงมีบทบาททางการปกครองแล้วยังมีหน้าที่เป็นผู้นำทางข้อปฏิบัติจารีตอันดีงามในพระพุทธศาสนาเสมือนเป็นตัวแทนของประชาชนในการ

ปฏิบัติหน้าที่พุทธมามกะที่ดี ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นผู้ทำการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ภายใต้แนวคิดธรรมราชาและพระจักรพรรดิราช (สร้อยดี อ่องสกุล, 2558 : 71)

พระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างพระเจ้าจักรพรรดิในศิลปกรรมล้านนา เป็นพุทธปฏิมา รูปแบบหนึ่งซึ่งมีการสร้างมากในยุคทองของอาณาจักรล้านนา และคตินิยมการสร้างพบน้อยมากจนแทบสูญหายไปในช่วงที่อาณาจักรล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นพม่า มีการฟื้นฟูรูปแบบดังกล่าวอีกครั้งในช่วงสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนพื้นม่านแต่ก็มีการสร้างไม่มากเท่าช่วงยุคทอง กาลต่อมาในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากกระแสงานฉลองสมโภชเมืองเชียงใหม่ครบรอบ 700 ปี ได้มีการรื้อฟื้นการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในรูปแบบศิลปกรรมล้านนาขึ้นมาใหม่ โดยวัดธาตุคำ ต.หายยา อ. เมือง จ. เชียงใหม่ ได้จัดสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะล้านนาจากวัสดุเงิน ชื่อว่า “พระเจ้าเงินล้าน” นับเป็นจุดเริ่มต้นของความนิยมในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องดังกล่าวในวัดต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาจนถึงปัจจุบัน พบว่ามีความนิยมสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องหลังจากงานสมโภชเชียงใหม่ 700 ปี เป็นจำนวนมาก จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปกรรมล้านนาในยุคร่วมสมัยนี้มีคติความเชื่ออย่างไร โดยใช้แนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย (Semiology and Signification) เป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์

พระพุทธรูปสมัยล้านนา : พัฒนาการในด้านประติมานวิทยาและประวัติศาสตร์ศิลป์

ในช่วงยุคทองของล้านนา ช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงเวลาที่อาณาจักรล้านนามีความเจริญสูงสุดในทุกด้านโดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าติโลกราชและขยายอาณาเขตไปครอบครองเมืองศรีสัตนาคนหุต ทำให้ได้รับอิทธิพลของรูปแบบศิลปกรรมสุโขทัยเข้ามาอย่างชัดเจนโดยเฉพาะวิวัฒนาการ ด้านศิลปกรรมที่ปรากฏในพระพุทธรูปสามารถแบ่งออกได้เป็น ยุคทองของล้านนาอิทธิพลศิลปะปาละ และ ยุคทองของล้านนาอิทธิพลศิลปะสุโขทัย ลักษณะโดยทั่วไปของพระพุทธรูปในกลุ่มนี้ระยะแรกไม่แตกต่างกันมากนักเนื่องจากแรงบันดาลใจจากแหล่งเดียวกันนั่นก็คือพระพุทธรูปหินทราย หรือพระพุทธรูปที่มีรูปทรงขัดสมาธิเพชร จึงเป็นข้อสังเกตความแตกต่างนอกจากนี้ ช่วงสมัยยุคทองของล้านนาจะมีการตกแต่งฐานพระพุทธรูป ด้วยลวดลายบัวคว่ำบัวหงายที่มีขนาดใหญ่ในผัง 6 เหลี่ยมและหล่อเป็นชิ้นเดียวกับพระพุทธรูปและนิยมจารึกที่ฐานเพื่อบอกถึงนามผู้สร้างและศรัทธาในการอุทิศถวายนอกจากนี้ยังพบปีพุทธศักราชที่สร้างซึ่งเป็นความนิยมที่เกิดขึ้นในยุคนี้ เช่น พระพุทธรูปปางมารวิชัยที่วัดพระเจ้าเม็งรายจารึกปีพ.ศ 2013 สันนิษฐานว่าเป็นคติที่นิยมเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญครบ 2000 ปี (ศักดิ์ชัยสายสิงห์, 2551 : 173) โดยมีวิวัฒนาการ

เพิ่มคือมีการขมวดพระเกศาที่มีขนาดใหญ่มากขึ้นมีพระเนตรเบิกใหญ่และเปิดกว้างมากก็เป็นอีกเอกลักษณ์หนึ่งแต่ทำให้ความงามของพระสิงห์ในยุคสมัยนี้ลดน้อยลง นอกจากนี้ในยุคเดียวกันยังพบพระพุทธรูปทรงทางเครื่องที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกาม คือ พระพุทธรูปทรงเครื่องมารวิชัยขัดสมาธิเพชร พบที่วัดเจติยหลวงวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ สันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธรูปแทนตัวพระเจ้าติโลกราชเมื่อครั้งสถาปนาพระองค์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และพระพุทธรูปที่มีลักษณะประติมากรรมที่คล้ายกัน คือ พระพุทธรูปทรงเครื่องมารวิชัย “พระหริภุชชัยโพธิสัตว์” พบที่วัดพระธาตุหริภุชชัย จังหวัดลำพูน (สมเด็จพระยามหาจักรงราชาธิราช, 2548 : 137)

การเข้ามาของอิทธิพลศิลปะสุโขทัยส่งผลให้เกิดพระพุทธรูปล้านนาอีกกลุ่มเรียกกลุ่มนี้ว่าพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์ 2 โดยมีลักษณะเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบ พระพักตร์รูปใบไคร้ขมวดพระเกศาที่มีขนาดเล็กพระรัศมีเป็นเปลวชายสังฆาฎิยาวมาจดพระนาภีโดยในระยะนี้ล้านนาได้พัฒนารูปแบบจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากพระพุทธรูปสุโขทัย คือมีการทำให้พระเนตรเปิดกว้างมองตรงและไม่ตัดปลายแบบสุโขทัย พระโอษฐ์ยิ้มและเกือบจะเป็นเส้นตรงซึ่งตากห่างจาก พระพุทธรูปสุโขทัยที่พระโอษฐ์เป็นคลื่นชัดเจน พระพุทธรูปในกลุ่มนี้เป็นรูปแบบที่แพร่หลายและเหลือหลักฐานมากที่สุดในล้านนาโดยเฉพาะที่มีจารึกสร้างในสมัยพระเจ้าติโลกราชถึงสมัยพระเมืองแก้วมักนิยมจารึกศักราชที่สร้าง และบอกถึงอุทิศถวายมักซึ่งล้วนอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปขัดสมาธิราบที่มีพัฒนาการจากศิลปะของสุโขทัยโดยได้พัฒนาการของฐานบัวคว่ำบัวหงายที่มีลายเกสรบัวอยู่ในผังแปดเหลี่ยมนิยมยกให้สูงขึ้นทั้งแบบมีขาตั้งและไม่มีขาตั้ง นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการเจาะฐานพระเป็นช่องกระจกอีกด้วย (สันติ เล็กสุขุม, 2555 : 213) พระพุทธรูปที่ปรากฏในช่วงสมัยนี้ได้แก่ พระเจ้าแก้วต้อปัจจุบัน ประดิษฐาน ณ วิหารพระเจ้าแก้วต้อวัดสวนดอกอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสร้างในสมัยพระเมืองแก้ว โดยทรงโปรดสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2007 แล้วเสร็จในปี พ.ศ.2053 (พระรัตนปัญญาเถระ, 2554 : 136)

นอกจากนี้ยังปรากฏคติความเชื่อผู้ที่จะมีมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์อนาคต ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ที่กล่าวถึงพุทธพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงกล่าวไว้ ถึงการอุบัติของพระพุทธเจ้าพระนามว่า “พระศรีอาริยมตตไตรย” หลังสิ้นศาสนาของพระสมณโคดม 5,000 ปี อิทธิพลทางความเชื่อนี้เอง ส่งผลให้พบจารึกที่ฐานพระพุทธรูปล้านนา ในยุคสมัยพุทธศตวรรษที่ 20- 21 ที่กล่าวถึงการอธิษฐานในการสร้างพระพุทธรูป ขอให้ได้พบเจอกับ พระศรีอาริยมตตไตรย ตามเวลาที่ปรากฏในจารึก สามารถสันนิษฐานได้ว่าในช่วงเวลาในการครองราชย์ของพระเจ้าติโลกราช ชาวล้านนาได้รู้จักคติเรื่อง พระศรีอาริยมตตไตรย

โพธิสัตว์แล้ว จึงมีความเป็นไปได้ว่า พระเจ้าจักรพรรดิที่สร้างขึ้นมากในยุคนั้นดังกล่าว อาจจะ เป็นการสร้างรูปแบบทางประติมานวิทยาจำลอง “พระสันตติเทพบุตร” เทพผู้เป็นใหญ่ใน สวรรค์ชั้นดุสิต ก่อนที่จะลงมาตรัสรู้เป็นพระศรีอาริยเมตตไตรยพุทธเจ้าในอนาคตกาล จารึก ฐานที่พระพุทธรูปวัดเจติยหลวง จังหวัดเชียงใหม่ สร้างจากวัสดุทองสัมฤทธิ์ ปางมารวิชัย สร้างปี พ.ศ. 2025 ความสูง 111 เซนติเมตรค่าจารึก 2 ส่วน เขียนติดต่อกันรวม 2 บรรทัด ด้วยอักษรไทยยวน ภาษาบาลี แปลความว่า “พระแสนทองนี้...ฉันยี่(ผู้สร้าง) ..ปรารถนา ว่า(ขอ)เป็นอัครสาวกของพระอรียเมตตเตย” (อินส์ เพนธ์, 2505 : 63)

คติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปพื้นถิ่น

การสร้างพระพุทธรูปเป็นการสร้างบุญกุศลประการสำคัญของชาวล้านนา มีความเชื่อว่ามโานิสงส์สามารถบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้สมปรารถนาได้ หลากหลายประการ(ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2554 : 5) ปรากฏเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ค่าจารึกที่ฐานพระพุทธรูปใน นครเชียงใหม่ รวบรวมจารึกฐานพระพุทธรูปทั้งหมดในเขตนครเชียงใหม่ (ภายในเขตคูเมือง) โดยสำรวจทั้งพระพุทธรูปที่สร้างจากวัสดุไม้ และโลหะทองสัมฤทธิ์ จากการสำรวจทำให้ ทราบถึงคติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูป โดยสรุป เป็นสามประการดังนี้ กรณีแรก เพื่อ สืบอายุพระศาสนาให้ครบ 5,000 ปี และกรณีที่สองเพื่อให้ได้เกิดและได้ฟังธรรมในยุคพระ ศรีอาริย์ กรณีที่สามเพื่อให้หายป่วยจากโรค หรือพระบูชาดวงชะตา (อินส์ เพนธ์, 2505) ค่าจารึกที่ฐานพระพุทธรูปเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่แสดงให้เห็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ สะท้อนถึงคติความเชื่อต่อการสร้างพระพุทธรูปในอดีต เพื่อให้ผู้ศึกษาทำความเข้าใจและนำ มาใช้เปรียบเทียบกับคติความเชื่อ และพิธีกรรมในพระพุทธรูปล้านนาในยุคปัจจุบัน

การสร้างพระพุทธรูปในล้านนายังมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสะเดาะเคราะห์ ซึ่งโดยปกติชาวล้านนาจะไม่นำพระพุทธรูปมาบูชาที่บ้าน ซึ่งเป็นคติที่ตรงข้ามกับชาวยวม ที่จะสร้างพระพุทธรูปประจำตัว แล้วนำไปบูชายังสถานที่อยู่อาศัย พบหลักฐานพระพุทธรูปไม้ล้านนาองค์หนึ่ง จากจารึกแสดงถึงสร้างพระพุทธรูปเพื่อการบูชาดวงชะตา เรียกว่า “พระเจ้าชาตา” แสดงการปรารถนาขออานิสงส์เป็นการหนุนดวงชะตาให้ดีขึ้น มิได้หวังเพื่อ ปรารถนามรรคผลแต่อย่างใด เป็นพระพุทธรูปไม้ปางไสยาสน์ พบที่วัดดวงดี มีจารึกสร้าง ปี พ.ศ. 2399 ความว่า “ จ.ศ. 1218 ปีรวายสี เดือน 10 ขึ้น 7 ค่ำ (วันพุธ)สร้าง (พระพุทธรูป องค์นี้เป็น) พระเจ้าชาตา (ของ) เจ้ามหาพรหม การสร้างและการทำพิธีพุทธาภิเษก (พระพุทธรูป) ทุกอย่างทำเสร็จภายใน 1 วัน ” (อินส์ เพนธ์, 2505 : 113)

นอกจากนี้ยังพบคติพระเจ้าทันใจนั้น ปรากฏอยู่มากมายทั่วภูมิภาคล้านนา เช่น ตำบลนพเก้าทันใจ วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่า

พระพุทธรูปองค์นี้ สร้างเสร็จภายในวันเดียว ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่นิยมกันในภาคเหนือ สร้างเพื่อการเสี่ยงทาย ดังเช่น อธิษฐานว่า ถ้าคณะของตนจะทำกิจกรรมใหญ่ใด ๆ สำเร็จ ก็ขอให้สร้างพระพุทธรูปได้สำเร็จภายใน 1 วัน (กรมศิลปากร, 2545 : 59) นอกจากนี้ชาวล้านน่ายังปฏิบัติต่อพระพุทธรูปด้วยความเคารพประดุจมีชีวิต หรือ ตัวแทนพระพุทธเจ้าที่ยังทรงพระชนม์อยู่ เช่น การอบรมสมโภช การบรรจุหัวใจ และเบิกพระเนตรพระพุทธรูปเป็นงานพระเพณีเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปองค์ใหม่เสมือนว่าพระพุทธรูปองค์นั้น ๆ มีลักษณะคล้ายกับมนุษย์ปุถุชนที่มีเพศบรรพชิตทั่วไป ซึ่งจะมีพิธีการบวชเหมือนเป็นบวชพระภิกษุใหม่ อีกทั้งยังจะต้องมีการบรรจุหัวใจ เหมือนกับการนำเอาจิตวิญญาณให้มาสถิตย์องค์พระพุทธรูปนั้น ๆ เพื่อให้มีความรู้สึกนึกคิดและพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์เพิ่มมากขึ้น ตลอดจนมีพิธีการเบิกพระเนตร นั่นก็คือ พิธีกรรมที่เป็นการอบรมสมโภชพระพุทธรูปองค์ใหม่เพื่อความ เป็นสิริมงคลในฐานะพระมิ่งบ้าน พระขวัญเมือง ให้มีอำนาจที่สามารถช่วยลดบันดาลความ สุขสงบร่มเย็นให้เกิดแก่ประชาชนและชุมชนบ้านเมืองได้ (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2554 : 365)

คติความเชื่อพระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนา : คติพระเจ้าจักรพรรดิราช

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีพบว่าล้านนามีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาอย่างยิ่งในยุคทองของล้านนาช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 ในยุคสมัยของพระเจ้าติโลกราชพระองค์สันนิษฐานว่าพระองค์สร้างพระพุทธรูปขึ้นเสมือนตัวแทนของพระองค์เพื่อแสดงความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิทั้งทางโลกและทางธรรม ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเพื่อเฉลิมฉลองพระเกียรติการขึ้นครองราชดังกล่าวนี้คงเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันตามปกติในดินแดนพม่า และปรากฏหลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่งได้แก่คัมภีร์พุทธานิเทศกมลซึ่งมีการคัดลอกในปี พ.ศ.2086 เนื้อหาในคัมภีร์กล่าวถึงพิธีราชาภิเษกซึ่งกษัตริย์จะต้องสร้างพระพุทธรูปเฉลิมพระเกียรติการอภิเษกของตน เรียกว่า “ พระพุทธรูปราชาธิษฐาน ” (สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, 2558 : 249) และผู้ที่ทำพิธีราชาภิเษกของพระเจ้าติโลกราชนั้น ปรากฏว่าเป็นชาวพุกาม ซึ่งสอดคล้องกับการอ้างอิงในคัมภีร์ดังกล่าวและเป็นที่น่าสงสัยว่าเพราะเหตุใด พระเจ้าติโลกราชต้องใช้พระภิกษุสงฆ์จากพุกาม ในการประกอบพิธีราชาภิเษกนี้ด้วย ท่าน ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ ได้ให้ความเห็นว่า อาจเป็นเพราะคติความเชื่อในพระภิกษุชาวพุกาม ที่สันนิษฐานว่าเป็นพระภิกษุในกายอารี ซึ่งได้รับอภินิหารประกอบพิธีตามคติมหายานแบบตันตระ นิกายวัชรยาน และได้หลอมรวมอยู่ในนิกายเถรวาทของพุกามไปแล้ว ความเชื่อนี้เองอาจทำให้พระเจ้าติโลกราชต้องเรียกใช้งานพระเถระชาวพุกามาตอบสนองความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชได้โดยตรงอย่างที่ คณะสงฆ์ในกายอื่น ๆ ในเชียงใหม่ไม่สามารถทำได้ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพผู้ที่จะมีโอกาสสถาปนาตนเองเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

ตามคติจักรวาทินนี้ ทั้งในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (คณะอนุกรรมการตรวจสอบ และชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, 2538 : 77) มีความว่า “ ในปรีเวายเสด สกราชได้ 828 ตัว (ปัจจอัฐศก พ.ศ.2009) เดือนวิสาขเพง (เพ็ญ) เถรพุกามมิ่งหลุงหลว้างกับสิงเมืองบ้านขุนบ้านนายเมืองทั้งหลาย พร้อมกันอภิเชกเจ้าพระญาติโลกราชหื้อ (ให้) มีเตชานุกาเวจกหื้อปราบทืป (ทวีป) เปนดั่งพระญาอโสกธัมมิกราชหั้น (นั้น) แล ” เป็นต้น คำว่า “ปราบทืป” มีนัยยะถึงการปราบทวีปต่าง ๆ ดังเช่นพระเจ้าอโศกมหาราช หากอธิบายถึงนัยยะคำว่าปราบอาจสันนิษฐานได้ เป็น สองกรณี คือ

1. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นการปราบมิถนาทิจิ การสนับสนุนคณะสงฆ์ นิกายสีหลทำให้พุทธศาสนาสำนักลังกาวงศ์ใหม่เจริญรุ่งเรืองอย่างมาก เป็นที่เลื่อมใสของผู้คน มีพระภิกษุบวชใหม่ในนิกายสีหล(ป่าแดง)เพิ่มมากขึ้น นิกายสีหลเน้นการศึกษาบาลี และการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยที่ถูกต้อง

2. การปราบปรามอริราชศัตรูเพื่อแสดงความเป็นเจ้าจักรพรรดิราช คือ พระมหากษัตริย์ผู้อยู่เหนือกษัตริย์ทั้งหมดปรากฏการรบชนะปราบปรามเมือง เช่น รัฐฉาน สิบสองพันนา เชียงรุ่ง หลวงพระบาง และอยุธยา พระองค์สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ.2030 ในช่วงเวลา 56 ปี แห่งรัชสมัยของพระองค์ อาณาจักรล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองทุกด้าน และความเจริญรุ่งเรืองนั้นสืบต่อมาจนถึงสมัยพระญาแก้ว (พ.ศ.2038-2068) พระราชปนัดดาของพระองค์ (สรวิสวัสดิ อ่องสกุล, 2557 : 69)

โดยสรุป การสร้างพระเจ้าทรงเครื่องล้านนาอาจมีแนวคิดคติรูปบูชาพระศากยมุนีพุทธเจ้าในฐานะพระเจ้าจักรพรรดิ (ชมพูบดีสูตร) ,คติรูปเปรียบ พระอนาคตพุทธเจ้า (พระศรีอารีย์) ในสภาวะเทวบุตร , คติรูปเปรียบพระโพธิสัตว์ (พระเจ้าสุทโธสสน ในมหาปรินิพพานสูตร), คติรูปเปรียบพระอาทิตย์พุทธ พระอปรมิสตา युส ในนิกายวัชรยาน-มหายาน ,คติรูปเปรียบบูรพมหากษัตริย์ด้วยพระพุทธรูปทรงเครื่องนิยามความหมายของพระเทพบิดร ดังจำแนกแนวคิดประเภทต่างๆ นี้แล้วก็เป็นได้

พระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนาในบริบทร่วมสมัย การผลิตซ้ำทางคติความเชื่อ

พระพุทธรูปก็เป็นรูปแบบหนึ่งทางศิลปกรรมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้น การใช้เครื่องมือสื่อสารเพื่อให้ผู้เคารพบูชาได้รับรู้ถึงความพิเศษในอิทธิปาฏิหาริย์ต้องใช้หลักทางทางประติมานวิทยา เพื่อออกในรูปแบบของงานทัศนศิลป์ (Visual Art) หมายถึงศิลปะที่ใช้การสัมผัสด้วยการมองเห็น โดยใช้การตกแต่งปั้นออกแบบให้เป็นปริมาตรรูปทรง (Sculpture) (ชะลูด นิยมเสมอ, 2553 : 10) การรับรู้ของมนุษย์จากประติมากรรมจึงเป็นวิธีหนึ่งในการส่งต่อเพื่อบอกกล่าวเล่าเรื่องราวทางคติความเชื่อ ไปสู่ผู้ที่มีความเคารพศรัทธา สอดคล้อง

กับแนวความคิดเรื่องสัญวิทยาและสร้างความหมาย (Semiology and Signification) ตามแนวคิดของ ชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพิร์ส (Charls sanders Peirce) (จอห์นพดล วตินสุนทร, 2558 : ออนไลน์)โดยจัดแบ่งประเภทของสัญยะ (Sign) ออกเป็น 3 รูปแบบ

1. รูปประติมากรรม (Icon) เป็นสัญยะที่มีรูปร่างหน้าตาคล้ายกับ วัตถุมากที่สุด หรือ เป็นสัญยะที่แสดงออกโดยตรง เช่น เมื่อเห็นพระพุทธรูป ก็เข้าใจได้โดยตรงไม่ได้มีความหมายแฝงใด ๆ ไม่ได้สื่อถึงสิ่งใด แต่มีความหมายเป็นตัวแทนพระพุทเจ้าโดยตรง

2. ดรรชนี (Index) เป็นสัญยะที่มีความเกี่ยวพันแบบเป็นเหตุเป็นผลโดยตรงกับ วัตถุที่มีอยู่จริง คือ เป็นสัญยะที่แสดงออกมาโดยใช้ความเชื่อมโยงกับวัตถุ ที่พบเห็นอีกทอด ในกรณีการศึกษาพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะล้านนา ผู้พบเห็นอาจตีความได้ถึงเครื่องทรงของพระพุทธรูปมีความหมายเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ดังนั้นพระพุทธรูปองค์นี้จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์เป็นผู้สร้างเป็นต้น เป็นการให้ความหมายทางสัญยะวิทยาที่มีความอาศัยความสัมพันธ์กับวัตถุอีกทอดหนึ่งที่ไม่ได้ถูกตีความโดยตรง

3. สัญญลักษณ์ (Symbol) เป็นสัญยะที่ไม่มีความเกี่ยวพัน เชื้อโยงอันใดเลยระหว่างตัวสัญยะกับวัตถุจริง หากแต่ความหมายเกิดจากการตกลงร่วมกันในหมู่ผู้ใช้สัญยะ ในกรณีนี้ใช้ในการศึกษาสัญยะที่แฝงมากับวัตถุและไม่ปรากฏอยู่ในวัตถุเลย เช่น รูปแบบการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องที่ปรากฏการจารึก หากไม่สามารถอ่านจารึกก็จะไม่สามารถทราบถึงผู้ที่สร้าง และคติความเชื่อในการสร้าง นอกจากนี้ในกรณีที่ผู้สร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะล้านนาไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ถูกใช้เป็นเพียงสัญยะแทนในเรื่องอื่น ๆ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ , ความร่ำรวย , หรือ แสดงฐานะทางสังคม โดยที่ไม่ได้มีความหมายเกี่ยวเนื่องกับรูปลักษณ์ทางกายภาพของวัตถุแต่ประการใด

ในการศึกษาพระพุทธรูปเครื่องล้านนาร่วมสมัยจึงใช้เรื่องสัญวิทยาและสร้างความหมาย (Semiology and Signification) ตามแนวคิดของ ชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพิร์ส เป็นเครื่องมือวิเคราะห์หาคติความเชื่อที่ซ่อนเร้นอยู่ในประติมากรรม เพื่อให้เข้าใจความหมายต่อพระพุทธรูปที่เปลี่ยนแปลงไป การนำองค์ความรู้เก่ามาสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมปัจจุบันในลักษณะของการสืบทอดคติชนในบริบทใหม่ เกิดการประยุกต์การต่อยอดการตีความใหม่ และสร้างความหมายใหม่ นอกจากจะเป็นการสร้าง “สร้างมูลค่าเพิ่ม” แล้ว ยังเป็นการสร้าง สร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น อีกด้วย (ศิริพร ณ ถลาง, 2559 : 19)

การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนาในบริบทร่วมสมัย

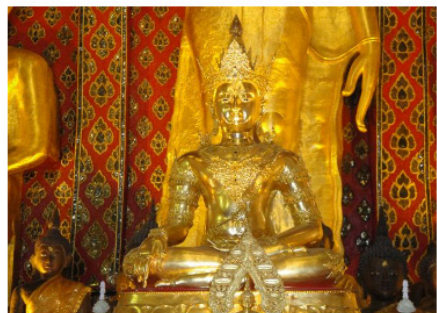
ในปัจจุบันพระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนาถูกพบเห็นมากขึ้นตามวัดต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา แม้แต่วัดในสังกัดธรรมยุติกนิกายในจังหวัดเชียงใหม่ เช่นพระพุทธรูปมหาเศรษฐีแสนล้านมหาลาภทันใจ (พระเจ้าแสนล้าน) สร้างในโอกาสที่ พระพุทธพจนวราภรณ์ (หลวงปู่จันทร์ กุสโล) เจริญมงคลอายุ 90 ปี ในปีพุทธศักราช 2550 ประดิษฐานที่พระวิหารหลวงวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระพุทธรูปสร้างด้วยโลหะสำริดเงินทรงเครื่องล้านนาปางมารวิชัย สร้างตามคติขมพูบดีสูตร พระสูตรเรื่อง “ขมพูบดีสูตร” หรือ “ขมพูบดีสูตร” โดย ต้นฉบับหนังสือขมพูบดีสูตรที่พบในประเทศไทยมีพัฒนาการมาจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา มหายาน มาแต่งเป็นอรรถกถาภาษาบาลีขึ้นในประเทศไทย ด้วยเหตุนี้จึงไม่ปรากฏแหล่งที่มาของขมพูบดีสูตรในพระไตรปิฎก และพระสูตรต่าง ๆ ทั้งในและนอกนิบาตเลย สันนิษฐานว่า ขมพูบดีสูตรนี้เผยแพร่เข้าสู่ ประเทศไทยโดยพระภิกษุชาวทิเบต และจากประเทศไทยก็ได้เผยแพร่กลับเข้าไปประเทศศรีลังกา ในสมัยของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ในสมัยอยุธยาตอนปลาย และได้แพร่หลายมาไปทั่วทุกภาคของประเทศไทย (พระมหาชนบสหายปญโญ, 2560 : 316) ซึ่งในอารยธรรมล้านนาในอดีตพระเจ้าทรงเครื่องมักถูกสร้างขึ้นตามแนวคิดพระจักรพรรดิราช แทนวาทษัตริย์ล้านนาซึ่งเป็นพระจักรพรรดิทางโลก และจักรพรรดิทางธรรม จึงสามารถสร้างเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องทรงกษัตริย์ได้ แต่ในกรณีพระพุทธรูปมหาเศรษฐีแสนล้านมหาลาภทันใจ (พระเจ้าแสนล้าน) พระพุทธรูปมหาเศรษฐีแสนล้านมหาลาภทันใจ (พระเจ้าแสนล้าน) ประดิษฐาน ณ พระวิหารหลวง วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ ถูกสร้างในโอกาสที่พระพุทธพจนวราภรณ์ (หลวงปู่จันทร์ กุสโล) เจริญมงคลอายุ 90 ปี ในปีพุทธศักราช 2550 การตีความตามแนวคิดทางสัญลักษณ์ได้ ได้อธิบายถึงการใช้สัญลักษณ์(-sign)รูปแบบของ สัญลักษณ์(Symbol) หมายความว่าความเป็นสัญลักษณ์ที่มีความเชื่อมโยงใด ๆ เลย อาจกล่าวได้ว่าพระพุทธรูปมหาเศรษฐีแสนล้านมหาลาภทันใจ ไม่มีความเกี่ยวข้องใดกับคติผู้สร้างที่ต้องพระมหากษัตริย์ หรือ คติการสถาปนาพระเจ้าจักรพรรดิราชแต่อย่างใด แต่ความหมายอาจเกิดจากการตกลงที่ผู้สร้างมีข้อตกลงร่วมกัน สร้างเพื่อใคร

และในโอกาสใด ทำให้คติพระเจ้าจักรพรรดิราชในพระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนาถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเรื่องอื่น ในกรณีพระพุทธรูปมหาเศรษฐีแสนล้านมหาลาภทันใจอาจหมายถึง นิมิตรหมายที่ดีบารมีธรรมของหลวงปู่จันทร์ กุสโล และวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ในด้านความอุดมสมบูรณ์ สุข ความร่ำรวย เมื่อได้สักการะ กราบไหว้บูชา ยังผลให้ผู้มาสักการะมีความปิติชื่นใจ โดยเฉพาะชื่อ พระเจ้าแสนล้าน ก็บ่งบอกถึงความร่ำรวยอย่างชัดเจนในกรณีวัดธรรมยุติกนิกายอีกแห่ง วัดสันติธรรม ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มี

พระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนา ชื่อว่า พระพุทธประธานพรทันใจ ประดิษฐานอยู่ชั้นสองอาคาร หอฉัน (ศาลาปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ) มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปเจ้าทรงเครื่องจักรพรรดิ ราชปางประธานพรนั่ง โดยแบบพระหัตถ์ขวาออก การสร้างพระองค์นี้ ซึ่งสร้างในวัน วิสาขบูชา ปี พ.ศ.2553 มีขนาดหน้าตัก 39 นิ้ว สร้างด้วยวิธีการหล่อ ดำเนินการหล่อที่วัดภายในวันเดียว ในตอนเช้าทำพิธีการหล่อ หลังจากนั้นตอนเย็นประทับตกแต่งประดับพระด้วยอัญมณี และ มีการสวมต้นปลุกเสกพิธีกรรมตามแบบพื้นเมืองเชียงใหม่ โดยนิมนต์คณะสงฆ์จากวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จ. เชียงใหม่ มาทำพิธีพุทธาภิเษกตามลำดับขั้นตอนคติการสร้างพระเจ้าทันใจ การใช้เครื่องทรงพระเจ้าจักรพรรดิ มาประดับตกแต่ง เพื่อเสริมกับคติพระเจ้าทันใจ คือแสดงให้เห็นถึงความสุข ความร่ำรวย ถ้าคนที่มาขอพระพบเห็น ก็จะมีความคิดถึงความ สมบูรณ์บริบูรณ์เต็มพร้อม จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ผู้สร้างจงใจ ให้พระพุทธรูปองค์ นี้ไม่ได้วางพระหัตถ์แบบภูมิผัสสะมูทรา แต่ผ่ายฝ่ามือออกคล้ายอาการ

รูป 1 พระพุทธประธานพรทันใจ

รูป 2 พระพุทธมหาเศรษฐีแสนล้านมหาลาภทันใจ

ประธานพร โดยรูปแบบนี้ยยะคล้ายคลึงกับพระรัตนะสัมภพพุทธเจ้า เป็นพระพุทธรูปเจ้า ประจำทิศเหนือตามคติมหายานโดยมีความเชื่อว่าเป็นผู้บันดาลทรัพย์แก่รัตนะทั้งปวงแสดง ระยะเวลาถึงความอุดมสมบูรณ์ มั่นคง พระพุทธประธานพรทันใจองค์นี้สร้างภายในหนึ่งวันคล้าย คติพระเจ้าทันใจอีกด้วย และทางวัดยังมีพระบูชาองค์พระพุทธรูปประธานพรทันใจจำลองขนาด โลหะหน้าตัก 3 นิ้ว ให้ประชาชนได้บูชา โดยเป็นการบูชาเป็นคู่ โดยให้นำกลับไปไว้บ้านหนึ่ง องค์ ส่วนอีกองค์นำไปประดิษฐานบนอาคารพิพิธภัณฑพระธาตุนครพาราจารย์ โดยมีการสลัก ชื่อติดไว้ที่ฐาน คล้ายคลึงกับคติพระเจ้าชะตา โดยมีความแตกต่างกันคือ พระเจ้าชะตาล้าน นาจะพบเป็นไม้แกะสลักเป็นส่วนมาก สันนิษฐานว่าใช้ในการบูชาค้ำดวงชะตาของตน เมื่อ เกิดเภทภัยนั่นเอง

พระพุทธรูปทรงเครื่องร่วมสมัยข้างต้นหากนำมาวิเคราะห์กับแนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย (Semiology and Signification) ชื่อ พระพุทธมหาเศรษฐีแสนล้าน มหาลาภทันใจ “พระเจ้าแสนล้าน” มีความหมายว่า พระพุทธเจ้าผู้เป็นมหาเศรษฐีแสนล้าน ผู้มีมหาลาภได้ทันใจ และชื่อ “พระพุทธประทานพรทันใจ” มีความหมายว่า พระพุทธเจ้าผู้ประทานพรให้สำเร็จทันใจ ชื่อนี้มีความหมายในเชิงคุณค่าและความสัมพันธ์กับคติท้องถิ่น เช่น คติพระเจ้าทันใจ ทำให้เข้าใจถึงวิถีคิดของสังคมในปัจจุบันผ่านการตั้งชื่อ นิยามความหมาย ทำให้เข้าใจถึงระบบคิด (human mind) และเป็นที่สังเกตว่าในวัฒนธรรมร่วมสมัยไม่นิยมใช้คำว่า “พระเจ้า” ในการตั้งชื่อ แต่นิยมใช้คำว่า “พระพุทธ” นำหน้าแทน อย่างไรก็ตาม การตั้งชื่อพระพุทธรูปอาจสะท้อนแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในกลไกบางประการที่กำลังขับเคลื่อนบริบททางสังคม พระพุทธรูปล้านนาตามตำนานมักใช้คำว่าพระเจ้านำหน้านามของพระพุทธรูปอาจเพราะรูปการมืองการปกครองที่ใช้แทนเจ้านายผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุด เช่น พระเจ้าจักรพรรดิ, พระเจ้าติโลกราช เป็นต้น และยังอาจหมายถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีความสำคัญกับบ้านเมือง ในสังคมล้านนาเมื่อมีการสร้างบ้านเมืองก็มักจะสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นที่สักการะแก่ชนทั้งหลาย “พระเจ้า” จึงเสมือนเป็น “เจ้าบ้านเจ้าเมือง” ที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองชาวเมืองอยู่เป็นประจำ (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2554: 327) แต่ในบริบทร่วมสมัยการตั้งชื่อพระพุทธเจ้าโดยใส่คำที่มีความหมายเป็นจำนวนนับ (แสนล้าน) อีกทั้งยังมีคำว่ามหาลาภทันใจ สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อในเรื่องของความสำเร็จ โชคลาภ ที่ได้ด้วยความรวดเร็ว เป็นการนำคติพระเจ้าทันใจมาประยุกต์ใช้ที่สะท้อนถึงเรื่องของทุนนิยมไว้อย่างแยบคาย

องค์ความรู้ที่พบจากการศึกษา

จากกรอบคิดเชิงคติชนในด้านการหีบยุกรูปแบบวัตถุทางวัฒนธรรมเดิมมาใช้ในบริบทที่ต่างกัน พบว่าคติการสร้างพระทรงเครื่องล้านนาในยุคปัจจุบัน มีการหีบยุกรูปแบบของพระทรงเครื่องล้านนายุคทองมาใช้ มีการปรับเสริมเติมแต่งเครื่องทรงให้มีจำนวนและความวิจิตรมากขึ้น โดยมีนัยยะสอดคล้องกับความปรารถนาเรื่องความร่ำรวย และความเชื่อว่าานิสงส์ผลบุญจากการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องจะทำให้ผู้สร้าง ผู้บูชา มีความร่ำรวย เช่นเดียวกับบุรุษลักษณะของพระพุทธรูปทรงเครื่อง ซึ่งแตกต่างจากคติความเชื่อในยุคจารีตที่พบเพียงนัยยะของพระพุทธรูปปางปราบพญาชมพูบดี และพระศรีอาริย์ เท่านั้น

บทสรุป

การสร้างพระพุทธรูปมีจุดประสงค์เพื่อเป็นตัวแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้ ยึดเหนี่ยวจิตใจด้วยความศรัทธาและความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแต่ถึงกระนั้นกระบวนการสร้างพระพุทธรูปก็ได้เกิดขึ้นเป็นเวลานานแล้ว ชาวล้านน่านับถือพระพุทธรูปเสมือนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่น โดยเฉพาะความเชื่อในรูปแบบพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (folk Buddhism) ที่มีปรากฏปฏิหาริย์ที่เกี่ยวกับเรื่องทางโลก เช่น อำนาจในการคุ้มครองบ้านเมือง หรือขจัดภัยสิ่งชั่วร้ายตามที่เคารพผู้บูชาปรารถนา เป็นต้น ซึ่งอิทธิฤทธิ์ปฏิหารย์ดังกล่าวมักสอดคล้องกับรูปแบบทางประติมานวิทยา ดังพระพุทธรูปปางขอฝนก็มีความเชื่อในเรื่องดลบันดาลให้ฝนตกได้ แม้ในกระบวนการประกอบสร้างก็มีคติ “folk Buddhism” ผสมอยู่เช่นกัน ยกตัวอย่าง การสร้างพระพุทธรูปให้เสร็จภายในหนึ่งวัน ก็จะมีอานิสงส์เป็นพระพุทธรูปทันใจ เป็นต้น จากการศึกษาวิจัยพบถึงคติในการสร้างพระพุทธรูปในสมัยล้านนาที่มีความเชื่อมโยงถึงปัจจุบันเช่น คติพระเจ้าชะตา คติพระเจ้าทันใจ เป็นต้น

พระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนาร่วมสมัยได้ถูกสร้างด้วยการผลิตซ้ำที่สามารถทำได้อยุ่ตลอดเวลา แต่นอกเหนือจากการผลิตซ้ำทางศิลปกรรมแล้วยังได้หยิบเอาการผลิตซ้ำทางคติความเชื่อเพื่อสร้างสรรค์ตัวแทนสิ่งใหม่ๆ ด้วยการหยิบยืมสิ่งเก่าจากอดีตแล้วมาผลิตในรูปแบบใหม่ เพื่อตอบสนองให้เข้ากับยุค เช่น การตั้งชื่อพระพุทธรูปให้มีความหมายในเชิงความสำเร็จ และความร่ำรวย คติในการสร้างได้เปลี่ยนแปลงไปจากในสมัยโบราณเพื่อปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยในด้านบริบทการท่องเที่ยว การตั้งชื่อและวัตถุประสงค์การสร้างจึงมาทดแทนคติความเชื่อแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตามคติพระชาวมพูนทีสูตรก็ยังคงปรากฏอยู่ถึงแม้จะถูกลดทอนความสำคัญลงไปก็ตามจากการตั้งชื่อพระพุทธรูปจะทำให้เห็นว่า คติชมพูนทีสูตรถูกเน้นความสำคัญในเรื่องของความร่ำรวยของพระพุทธเจ้า ขณะที่ทรงแปลงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นคติพระเจ้าจักรพรรดิที่แสดงให้เห็นในแง่มุมของความร่ำรวย ความสำเร็จ รวดเร็วทันใจ ซึ่งแตกต่างจากสมัยจารีตที่คติพระเจ้าจักรพรรดินั้นมักจะแสดงออกเรื่องของสิทธิและอำนาจในการปกครอง

เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปการนำเสนอแนวคิด ที่แฝงมาในรูปแบบของสัญลักษณ์ที่เป็นวัตถุที่สามารถมองเห็นและจับต้องได้ในกรณีนี้หมายถึงพระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนาร่วมสมัย ซึ่งพบเห็นได้เป็นจำนวนมากในศาสนสถานทั่วจังหวัดเชียงใหม่ โดยอาจต้องหยิบใช้บริบททางสังคม และวัฒนธรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงคติเชื่อมาเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งได้ผลเร็วเนื่องจากข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้การผลิตซ้ำและสืบทอดคติความเชื่อ

ให้มีอายุยืนยาวนานต่อไป และการแผ่ขยายข้ามพรมแดน หากพิจารณาถึงคำว่าพรมแดนในอดีตหมายถึงอาณาเขต เช่น พระพุทธรูปสมัยล้านนาจะมีการเฉพาะเจาะจงทำขึ้นภายในอาณาจักรล้านนาเท่านั้นเนื่องด้วยสกุลช่าง และขอบเขตของการปกครองที่แบ่งแยกเป็นอาณาจักรต่าง ๆ ทำให้ความรู้ข้ามผ่านส่งต่อทางคติความเชื่อเป็นไปได้ช้าแต่ในปัจจุบันการสื่อสารและการคมนาคมที่ทันสมัยทำให้เกิดพลวัตของคติความเชื่อซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในการสร้างสรรค์และเผยแพร่พระพุทธรูปได้อย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในด้านของการท่องเที่ยว ส่งผลให้การผลิตซ้ำทางคติความเชื่อถูกนำไปใช้ได้ง่าย และเป็นที่ยึดถือยิ่งขึ้น

ผู้เขียนบทความได้ยกตัวอย่างพระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนามาเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้นเพื่ออธิบายให้ทราบถึงที่มาของคติ และการสืบทอดคติความเชื่อจากอดีตสู่ปัจจุบัน สำหรับผู้ที่สนใจสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องล้านนาควรศึกษาประวัติศาสตร์และที่มาของคติต่าง ๆ ที่มีต่อการสร้างพระพุทธรูป เพื่อเป็นการต่อยอด และส่งต่อองค์ความรู้ยากถูกต้อง อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อให้ดำรงคงอยู่สืบต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2545). **พระพุทธรูปสำคัญ**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร
- คณะอนุกรรมการตรวจสอบ และชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. (2538). **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- จอห์น นพดล วศินสุนทร. (2558). “แนวคิดสัญวิทยา และการสร้างความหมาย (Semiology and Signification)”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://johnnopadon.blogspot.com/2015/10/semiology-and-signification.html>. (6 ธันวาคม 2560).
- ชะลูด นิมเสมอ. (2553). **องค์ประกอบของศิลปะ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2554). **ตำนานพระพุทธรูปล้านนา: พลังปัญญาทางความเชื่อและความสัมพันธ์กับท้องถิ่น**. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระมหาชนบ สหายปญโญ. (2560). **การวิเคราะห์วรรณกรรมลายลักษณ์เรื่องท้าวชมพุลบับภาคใต้**. วิทยานิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระรัตนปัญญา. (2554). **ชินกาลมาลินี พระรัตนปัญญาแต่งเมื่อปี พ.ศ.2071พระยาพจนานิมล แปล**. กรุงเทพฯ: ศรีปัญญาตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2558). **รู้เรื่องพระพุทธรูป ที่มา คติความหมายศิลปกรรมทุกยุคทุกสมัย** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มิวเซียมเพรส.
- วรรณพิมล อังคศิริสรพร, ผู้แปล. (2555). **มายาคติ Mythologies**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. บรรณาธิการ. (2551). **โครงการวิจัยเรื่อง ศิลปะเมืองเชียงใหม่ : วิเคราะห์ศิลปกรรมร่วมกับหลักฐานทางโบราณคดีและเอกสารทางประวัติศาสตร์**. ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิราพร ณ ถกลาง. บรรณาธิการ. (2558). **ประเพณีสร้างสรรค์ ในสังคมไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
- สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. 2502. **ตำนานพุทธเจดีย์** พระนครฯ: รุ่งเรืองการพิมพ์. _____, (2548). **ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ**. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. 2557. **กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ศูนย์ล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. _____ . (2558). **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- สันติ เล็กสุขุม. (2555). **ศิลปะภาคเหนือหรือญไทย – ล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ม.ล. (2558). **พระพุทธรูปล้านนากับคติพระพุทธศาสนาหายานแบบตันตระนิกายวัชรยาน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฮันส์ เพนธ์. (2519). **คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่**. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์สำนักนายกรัฐมนตรี.

พระวินัยที่พระสงฆ์ไทยละเมิดกันเป็นอาชญา ในขณะนี้

The Monastic Disciplines (Vinaya) Often Violated by Modern Thai Monks

ปฐมพงษ์ โพธิ์ประสิทธิ์นันท์

Pathompong Bodhiprasiddhinand

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol University

Corresponding Author, E-mail: bodhiprasiddhinand@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ เน้นอธิบายพระวินัยที่พระสงฆ์จำนวนมากในประเทศไทยละเมิดกันเป็นอาชญา พระวินัยที่ละเมิดกันเป็นอาชญา นี้ มีทั้งละเมิดข้อห้ามที่ห้ามมิให้เล่นการเมือง, การประจบสอพลอเหล่าคฤหัสถ์, การเรียกรับเพื่อการใช้สอยภายในวัดและเพื่อช่วยประชาชนที่ลำบากอื่นๆ ในสังคม, การจับต้องสตรีเพศอย่างตั้งใจ, การโจมตีนักการเมืองที่ตนไม่ชอบด้วยภาษาที่ไม่สุภาพ, การไร้อำนาจเป็นหลักแหล่ง, การโฆษณาสินค้าให้ฆราวาส เป็นต้น

บทความนี้แบ่งเป็น 3 ตอนคือตอนที่ 1 ว่าด้วยอารัมภบท ตอนที่ 2 อาบัติที่ภิกษุณีภิกษุในภาษาไทยพากันต้องมากที่สุด และตอนที่ 3 ว่าด้วยบทสรุป

คำสำคัญ: อาบัติ, พระสงฆ์ไทย, พระวินัย

Abstract

This paper aims at discussing the monastic disciplines (Vinaya) often violated by current Buddhist monks in Thailand. These include the rules prohibiting them to take part in politics, fawning upon laypeople, raising funds for both their own monasteries and the needy people in Thai society, touching women's physical body deliberately, attacking politicians whom they don't like with impolite words, travelling around without fixed residence, advertising

commercial products for laypeople.

The paper is divided into three parts. First, it deals with an introduction. Second, It explains those often violated offences (Apatti) comitted by Thai Buddhist monks. Third, it deals with conclusions.

Keywords: Offences (Apatti), Thai Buddhist monks and Monastic Disciplines (Vinaya)

บทนำ

ปัจจุบันพระสงฆ์ในประเทศไทยต้องอาบัติกันมากเนื่องจากยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพราะกระแสไหลบ่าของความเจริญจากประเทศตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศไทยมาก อิทธิพลทุนนิยมและบริโภคนิยมไหลบ่าเข้ามาสู่ประเทศไทยในทุกๆ ที่ สังคมไทยสมัยใหม่มีนวัตกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้น มีการใช้คอมพิวเตอร์ในการเรียนการสอน มีการโทรศัพท์สมาร์โฟนมากขึ้น มีการใช้อินเทอร์เน็ตมากยิ่งขึ้น การใช้สื่อสังคมอย่างเฟสบุ๊คไลน์ ทวิตเตอร์กันแพร่หลายมากยิ่งขึ้น วิถีชีวิตผู้คนในสังคมเปลี่ยน หันไปมีลักษณะเสรีนิยม กล่าวคือไม่ค่อยยึดถือกับกฎเกณฑ์ วัฒนธรรมและประเพณีที่เคยมีแต่ก่อนกันมากยิ่งขึ้น

ในสภาพสังคมเช่นนี้ ชีวิตพระสงฆ์ก็มีการเปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากเดิมมากตามมา พระสงฆ์เองก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มพระสงฆ์ในตัวเมือง (คามวาสี) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากกว่ากลุ่มพระสงฆ์ที่พำนักอยู่ในวัดป่า (อรัญญวาสีหรือวนวาสี) ทั้งหลาย พระสงฆ์ในเมืองเหล่านี้ต้องเรียนหนังสือเพื่อความก้าวหน้าในชีวิต ทั้งที่เป็นความก้าวหน้าในเพศบรรพชิต ทั้งที่เป็นความก้าวหน้าในเพศฆราวาส จึงต่างหันมาใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ตามกระแสสังคมมากขึ้นเพราะต้องติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกอยู่ตลอดเวลา

พร้อมๆ กับที่พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ ก็มีข่าวเกิดขึ้นทางสื่อมวลชนบ่อยครั้งว่าพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจำนวนมากในขณะนี้ละเมิดพระธรรมวินัย ต้องอาบัติต่างๆ กันมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการปกครองหละหลวม พระอุปชฌาย์ในหลายๆ วัดไม่มีการเข้มงวดกวดขันเมื่อรับคนเข้ามาบวช ทำให้ได้คนที่ไม่พร้อมจะอยู่ในศีลหรือพระวินัยของพระมาอยู่ ว่ากล่าวตักเตือนได้ยาก

แม้จะบวชเสร็จแล้ว หลายๆ วัดก็ปล่อยปละละเลย ไม่มีครูบาอาจารย์คอยอบรมให้เรียนรู้จนครบ 5 ปี เป็นนิสัยมุตตะกะ ตามหลักพระวินัยก็พากันเดินทางไปอยู่ต่างถิ่นต่างๆ

ไม่มีใครว่ากล่าวตักเตือน พระสงฆ์เหล่านี้ จึงพากันต้องอาบัติต่างๆ กันเป็นประจำและละเมิดพระวินัยกันซึ่งๆ หน้าก็มี เช่น ในหลายๆ วัด เมื่อเข้าไปดู จะเห็นพระภิกษุนั่งดูฟุตบอล ดูละครทางทีวี นั่งดูคอนเสิร์ตและเชียร์มวยทางทีวี ตั้งตู้รับบริจาคแล้วเชิญชวนให้พุทธบริษัทบริจาคเงินเข้าวัด ทำขนมปังขาย ทำนาให้พ่อแม่ ตัดต้นไม้ภายในวัด พุดเถี่ยวสาวตั้งแต่เป็นภิกษุ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ ภิกษุจำนวนมากทำกันเป็นประจำในหลายๆ วัด โดยไม่เอื้อเฟื้อต่อพระธรรมวินัยกันเลย แฉมเจ้าอาวาสวัดยังไม่เข้มงวดกวดขัน และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่ประสานให้มีการพิจารณาอธิกรณ์ยังทำงานหละหลวมด้วย กรณีล่าสุดที่เกิดขึ้นเป็นข่าวฉาวโฉ่คือกรณีพระมหาสมปอง ตาลปุตโตและพระมหาไพโรวัลย์ วรวัฒนโธ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญคือต้องการเน้นให้เห็นถึงพระวินัย หรืออาบัติ บางส่วนที่พระสงฆ์ในสมัยนี้ต้องกันมาก เพื่อชี้ให้พุทธบริษัทซึ่งมีหน้าที่ต้องดูแลรับผิดชอบพระพุทธศาสนาาร่วมกันได้มองเห็น เพื่อจะได้หาทางป้องกันและแก้ไขต่อไป ทั้งนี้ ก็เพื่อให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นอยู่ในประเทศไทยได้ยาวนานยิ่งขึ้น บทความนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. บทนำ 2. อาบัติที่พระภิกษุในประเทศไทยพากันต้องมาก 3. บทสรุป

อาบัติที่ภิกษุในไทยพากันต้องเป็นอาฉิม

อาบัติที่ภิกษุในไทยต้องกันบ่อยๆ มีหลายประเภท น่าจะครบทุกอาบัติ เพียงแต่ว่าบางอาบัติ นานๆ ครั้งถึงจะตกเป็นข่าว อาบัติที่นำมาแสดงข้างล่างนี้เป็นแค่ส่วนน้อยเท่านั้น

พระสงฆ์เล่นการเมือง ต้องอาบัติสังฆาติเสส (กุลทุสกลิกขาบท)

พระสงฆ์เป็นบรรพชิตผู้ออกบวช ไม่มีเรือน และต้องอยู่ภายใต้รัฐบาลที่ปกครองประเทศ การใดที่ราชการให้อนุโลมตามที่ไม่ขัดด้วยหลักพระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าก็ตรัสสอนให้อนุโลมตาม ดังพุทธวจนะว่า อนุชานามิ ภิกขเว ราชานํ อนุวตติตํ (วิ. มหา.4/209/273) ‘ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อนุวัตรตามนโยบายรัฐบาล’

คำว่า ราชานํ อนุวตติตํ ผมแปลว่า ‘ให้อนุวัตรตามนโยบายรัฐบาล’ เพื่อให้เหมาะสมแก่บริบทเนื่องจากในสมัยโบราณ บรรดาประเทศทั้งหลายส่วนใหญ่ปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตยหรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เมื่อในปัจจุบัน อำนาจพระราชอาญาโอนมาสู่รัฐบาล นโยบายสงฆ์จึงต้องอนุวัตรตามนโยบายรัฐบาลแทน

ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์จึงต้องอยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายลูกต่างๆ นโยบายของรัฐบาล ไม่ว่ารัฐบาลจะออกพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา คำสั่ง มติคณะรัฐมนตรีใดๆ ออกมาใช้กับประชาชนชาวไทยและไม่ขัดกับวินัยสงฆ์ พระสงฆ์ก็ต้องปฏิบัติ

ตามด้วย

ภิกษุขึ้นเวทีปราศรัยทางการเมือง ต้องอาบัติสังฆาติเสส (กุลทุสกสิกขาบท)

บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ทรงศีลคือให้สติแก่ประชาชนหรือคนไทยทุกคนหรือนักการเมืองทุกคนโดยไม่สังกัดพรรคด้วยกิริยาที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป ไม่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคใดพรรคหนึ่ง หรือยอมตนเป็นเครื่องมือให้กลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งใช้เพราะเพศของพระภิกษุคือเพศบรรพชิตซึ่งต้องพิจารณาตัวเองเนืองๆ ว่าเป็นเพศที่แตกต่างไปจากคฤหัสถ์แล้ว ตามหลักอภิณหปัจจเวกขณะ 5 (อง.ทสก.24/48/92) ที่ว่า

1) เวณณนิยมิปิ อชฌุปกโตติ ปพฺพชิตฺเตน อภิณหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ (บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่าเราครองเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว)

2) ปรปฏิพฺพธา เม ชีวิกาติ ปพฺพชิตฺเตน อภิณหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ (บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่าการใช้ชีวิตของเราต้องอาศัยผู้อื่นอยู่)

3) อญฺญู เม อากบฺโป กรณียติ ปพฺพชิตฺเตน อภิณหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ (บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่ากรณีอื่นที่เพศบรรพชิตอย่างเราควรทำมีอยู่)

4) กจฺจि นุ โข เม อตฺตา สีลโต น อุปวทฺตีติ ปพฺพชิตฺเตน อภิณหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ (บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่าตัวเราเองมีข้อบกพร่องที่พึงตำหนิตึย่นอะไรโดยศีลอยู่หรือเปล่า)

5) กจฺจิ นุ โข มํ อนุวิจฺจ วิญญู สพฺรหมจาริ สีลโต น อุปวทฺตีติ ปพฺพชิตฺเตน อภิณหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ (บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่าเพื่อนพรหมจารีด้วยกันที่เป็นวิญญูชนพิจารณาตัวเราแล้ว ยังตำหนิตึย่นเราโดยศีลได้อยู่หรือเปล่า)

6) สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโวติ ปพฺพชิตฺเตน อภิณหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ (บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่าทุกคนล้วนแต่จะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งหมดด้วยกันทั้งนั้น)

7) กम्मสฺสโกมฺหิ กम्मทายาโท กम्मโยนิ กम्मพฺนธุ กम्मปฏิสรฺโณ ยํ กम्मํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิติ ปพฺพชิตฺเตน อภิณหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ (บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่าเรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นพวกพ้อง มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กระทำสิ่งใดเอาไว้ ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว เราจักเป็นทายาทผู้รับผลกรรมนั้น)

8) กถมฺภุตสฺส เม รตฺตินทิวา วิตีปตฺนตีติ ปพฺพชิตฺเตน อภิณหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ (บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เราใช้เวลากลางคืนกลางวันให้ผ่านไปด้วยการทำอะไรอยู่)

9) กจฺจิ นุ โข สุญฺญาคาเร อภิรมาเมติ ปพฺพชิตฺเตน อภิณหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ

(บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่าเรายังยินดียังอยู่ในเรือนว่างหรือเปล่าหนอ)

10) อตถิ นุ โข เม อุตฺตริมนุสฺสธมฺมา อลฺมรียญฺญาณทสฺสนวิเสโส อธิคฺโต โสหิ ปจฺฉิเม กาเล สพรหมจารีทึ ปฏฺฐโณ น มงฺกุ ภวิสฺสามีติ ปพฺพชิตฺเตน อภินฺทํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ (บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่าคุณวิเศษที่เหนือไปกว่ามนุษย์สามัญที่เราบรรลุลแล้ว มีอยู่บ้างหรือไม่ เมื่อเพื่อนพรหมจารีสอบถามในภายหลัง จะได้ไม่เก้อเขิน)

ถ้ามีพระไม่ชอบใจนโยบายรัฐบาล หันไปช่วยพรรคการเมืองบางพรรคเพื่อจะให้หัวหน้าฝ่ายค้านมาเป็นรัฐบาล เชิดชูพรรคการเมืองบางพรรคต่อต้านรัฐบาลซึ่งเป็นอีกพรรค ท่านก็ต้องอาบัติกุศลทุกสิกขาบท สังฆาทิเสสข้อที่ 13 ซึ่งห้ามมิให้พระภิกษุประจบคฤหัสถ์หรือยอมตนรับใช้คฤหัสถ์ เพราะท่านกำลังทำให้พรรคการเมืองบางพรรคศรัทธาตน เพราะตนเป็นแนวร่วมเคลื่อนไหวโจมตีรัฐบาล ไม่ใช่ศรัทธาเพราะมีคุณธรรมคือศีล สมาธิและปัญญาตามที่พระพุทธเจ้าทรงประสงค์

การประจบสอพลอนักการเมืองที่ตนชอบ ต้องอาบัติสังฆาทิเสสที่ 13 ข้อกุศลทุกสิกขาบทเพราะประจบสอพลอนักการเมืองฝ่ายที่ตนถือข้างอยู่ดังกล่าวข้างต้น โดยธรรมเนียมของพระวินัยแล้ว มีคำอธิบายว่า ‘อาบัติสังฆาทิเสสข้อที่ 10 ถึงข้อที่ 13 คณะสงฆ์ต้องสวดประกาศสมณุภาสน์ครั้งที่ 3 ซึ่งเรียกว่ายาวตติยกาแล้วจึงต้อง’ (คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, หน้า 26) แต่ในสมัยปัจจุบัน ถ้าตัวแทนคณะสงฆ์ในวัดจะสะดวกใช้วิธีการตักเตือนกันถึง 3 ครั้งแล้วปรับอาบัติ ก็น่าจะได้

ถ้าระหว่างขึ้นปราศรัย พระภิกษุกล่าววาระทบทระแทกแดกดันนักการเมืองพรรคอื่นที่ตนไม่ชอบ พระพุทธเจ้ายังทรงแนะนำให้สงฆ์ลงปฏิสารณียกรรม มีปรากฏในวินัยปิฎก จุลลวรรค เล่ม 6 (วิ.จุลล.6/159/68) ซึ่งมีความว่า

‘คิหิณํ อลาภาย ปริสฺสกฺกติ คิหิณํ อนตถาย ปริสฺสกฺกติ คิหิณํ อนาวาสาย ปริสฺสกฺกติ คิหิณํ อโกสฺสตี ปริภาสตี คิหิณํ คิหิตฺติ เภเทติ อิมหิ โข ภิกฺขเว ปณฺจหฺงฺเคหิ สมฺนนาคตสฺส ภิกฺขุโน อากงฺขมา โน สงฺโฆ ปฏิสารณียกมฺมํ กรเญย’

‘ภิกษุใดชวนชวายเป็นเพื่อตัดลาภของคฤหัสถ์บางคน (ที่ตนไม่ชอบ), ชวนชวายเพื่อให้คฤหัสถ์บางคนเสียผลประโยชน์, ชวนชวายเพื่อมิให้คฤหัสถ์บางคนอยู่ไม่ได้, ต่ำว่าเปรียบเปรยคฤหัสถ์บางคนที่ตนไม่ชอบ, ยุยงให้คฤหัสถ์แตกแยกกัน’

ถ้าเข้ากรณีอย่างนี้ คณะสงฆ์ต้องประกาศทำปฏิสารณียกรรมเพื่อให้พระที่ได้ทำไปดำเนินการขอโทษบรรดาคฤหัสถ์ที่ตนเคยกล่าวรุกรานเสีย

ในสมัยพุทธกาล มีภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่าสุธัมมพุดจาถากาถาหรือกระแทกแดกดัน

จิตตคฤหบดี พระพุทธเจ้าจึงทรงแนะนำให้สงฆ์ลงปฏิสารณียกรรม กล่าวคือให้ไปขอโทษคฤหบดีที่ตนเองล่วงเกิน

ถ้าเจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการเห็นพระสงฆ์กล่าวถากถางคฤหบดีแล้วไม่ดำเนินการอะไร ท่านก็ถูกฟ้องด้วยข้อหาละเว้นปฏิบัติหน้าที่ ผิดมาตรา 157 เพราะพระสังฆาธิการเป็นเจ้าหน้าที่รัฐตามกฎหมาย และเมื่อท่านมีพฤติกรรมแบบนี้บ่อยๆ เข้า แม้จะรู้พระวินัยดีแต่ไม่เอื้อเฟื้อพระวินัย ยังคงปฏิบัติเช่นเดิม คณะสงฆ์สามารถจับสึกได้เพราะละเมิดพระวินัยเป็นอาจิม ตามมาตรา 27 วรรค (2) ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขปรับปรุงพ.ศ.2535 ที่ว่า ‘ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม’ ได้เช่นกัน

สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงลงโทษพระภิกษุฉัพพัคคีย์ที่ละเมิดพระวินัยข้อนี้ด้วยปัพพาทนียกรรม (วิ.มหา.4/628/428) คือขับออกจากสำนักซึ่งจะเป็นที่รังเกียจของภิกษุสงฆ์อื่นๆ ทั่วไปด้วย

ในสมัยปัจจุบันนี้ เมื่อพระภิกษุที่ถูกขับออกจากวัดแล้ว ไม่เพียงจะอยู่วัดนั้นไม่ได้ ยังอยู่ในท้องที่ซึ่งตนประจบคฤหบดีนั้นไม่ได้ด้วย เช่น อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันไม่ได้ อยู่ในถนนเดียวกันไม่ได้ ฯลฯ ต้องอพยพไปที่อื่น หากพระภิกษุประจบสอพลอฆราวาสที่อยู่กรุงเทพมหานคร ก็จะต้องอยู่ในกรุงเทพมหานครอีกไม่ได้

นั่นหมายความว่าพระที่ไปขึ้นเวทีการเมืองเพื่อช่วยพรรคใดพรรคหนึ่งสามารถถูกสงฆ์ซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นประธานลงปัพพาทนียกรรม (ขับออกจากวัด) ได้ เมื่อพระในวัดอื่นๆ รู้เบื้องหน้าเบื้องหลังแล้วไม่ต้อนรับ ท่านหาสำนักอยู่ไม่ได้ ก็ต้องถูกจับสึกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 แก้ไขเพิ่มเติม 2535 มาตรา 27 วรรค (3) ที่ว่า ‘ไม่สังกัดอยู่วัดใดวัดหนึ่ง’ และวรรค (4) ‘ไม่มีวัดใดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง’

การช่วยเหลือสังคมสงเคราะห์แต่พระต้องอาบัติอื่นๆ ตามมามาก

ปัญหาของพระสงฆ์ในปัจจุบันก็คือต้องการสงเคราะห์ หรือช่วยเหลือชาวบ้านที่ประสบปัญหาจากภัยพิบัติต่างๆ เช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาโรคระบาด ปัญหาโรคเอดส์ แม้ว่าจะมีเจตนาดี กล่าวคือมีเมตตาธรรมหรือกรุณาธรรมนำหน้า แต่ในทางปฏิบัติแล้ว มีหลายท่านลงมือกระทำ โดยไม่คำนึงถึงพระวินัย ทำให้ต้องอาบัติหลายอย่างตามมา

ยกตัวอย่างเช่นการเปิดบัญชีธนาคารเองแล้วทำการเรียไจจากฆราวาสทั่วไป, การยอมตนเข้าไปรับใช้คฤหบดีเพื่อช่วยเหลือเขา ทำให้ต้องอาบัติกุลทุกสิกขาบท หรือแม้กระทั่งการมอบวัสดุสิ่งของช่วยเหลือประชาชนแก่มาตุคามซึ่งเป็นวัตถุอนาฆาส ด้วยมือตนเอง เป็นต้น

โดยปรกติ ภิกษุทำการเรียไจชาวบ้านไม่ได้ ถ้าเป็นการเรียไจเพื่อขอเงินทอง แม้

จะไปช่วยคนตกทุกข์ได้ยากก็มีสิขาบทหลายข้อควบคุมอยู่ เช่น ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ ข้ออุปัชฌายสิขาบท (รับเงินทอง) และต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ ข้ออัญญาตกวิญญุตติสิขาบท (ขอจากผู้ใช้ญาติไม่ใช่ปวารณา) เช่น กรณีพระอุปัชฌายกบฏ เคยออกปากขอจีวรจากบฏเศรษฐี เป็นต้น

สิ่งที่พบเห็นบ่อยๆ ก็คือภิกษุมอบพัสดุผ่านมือฆราวาสที่เป็นผู้หญิงซึ่งเป็นวัตถุอนามาส ถ้าภิกษุจับต้องเพราะรู้สึกชอบพอขึ้นมาชั่วขณะจิตและรู้สึกกำหนดตามมา ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ตามนัยพระบาลี (วิ.มหา.1/377/253) ที่ว่า โย ปน ภิกขุ โอตินฺโณ วิปริณเตน จิตเตน มาตุคามเน สหฺธิ ภายสํสคฺคํ สมาปชฺเชยย หตฺถคําหํ วา เวนฺนิคําหํ วา อณฺฺยตรสฺส วา อณฺฺยตรสฺส วา องคฺสฺส ปรามสนํ สงฆาทิเสโส แปลว่า ‘อนึ่ง ภิกษุรูปใดมีจิตกำหนด (มีราคะครอบงำ) จับต้องกายมาตุคาม ไม่ว่าจะจับที่มีมือก็ดี ซ่องผมก็ดี การจับต้องอวัยวะอื่นๆ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ดีด้วยจิตกำหนด ต้องอาบัติสังฆาทิเสส’

ถ้าจับต้องกายหญิงแล้วไม่แน่ใจเป็นแต่สงสัย ต้องอาบัติอุลลัจจัยเป็นของเนื่องด้วยกาย หมายความว่าไม่ได้จับด้วยกายโดยตรงแต่จับผ่านวัตถุหรือของเนื่องด้วยกาย เช่น ยื่นข่าวสารให้ต้องอาบัติอุลลัจจัย ตามนัยคัมภีร์สมันตปาสาทิกา (สมนตปาสาทิกา นามวินยฎฐกถา, พุติโย ภาโค, มหาวิภังคกถา, 2525: 27) ที่บอกว่า สเจ โส ตํ ภายปฎิพฺพเท วตเถ วา ปุเป เวะ วา คณฺหาติ สพฺเพสํ คณฺนาย ฤลลจฺจยเ อาปชฺชติ (ถ้าภิกษุจับผู้หญิงที่ผ้าหรือดอกไม้ที่เป็นของเนื่องด้วยกายยอมต้องอาบัติอุลลัจจัยมากตัวตามจำนวนแห่งหญิงทั้งหมด) และอีกแห่ง (สมนตปาสาทิกา นาม วินยฎฐกถา, พุติโย ภาโค, มหาวิภังคกถา, 2525: 27) ที่บอกว่า สเจ ปน โสปิ ตํ ภายปฎิพฺพเทเวว คณฺหาติ ตสฺสา วเสน ฤลลจฺจยเ อาปชฺชติ อิตฺราสํ คณฺนาย อนนฺตรนเยเนว ทุกฺกณฺยานิ (ถ้าแม้ว่าภิกษุนั้น จับเฉพาะของที่เนื่องด้วยกายหญิงเท่านั้น [ด้วยจิตกำหนด] ต้องอาบัติอุลลัจจัย ต้องทุกกณฺหลายตัว [หากไม่มีจิตกำหนด] ตามจำนวนผู้หญิงนอกนั้น)

ด้วยเหตุนี้ การมอบพัสดุสิ่งของเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ประสบทุกข์ภัยต่างๆ ถ้าจะให้พ้นจากอาบัติ ภิกษุสงฆ์จึงควรระวังกำกับดูแลอยู่เบื้องหลัง ไม่ควรออกหน้าเรียไร ควรแต่งตั้งคณะทำงานในรูปกรรมการ แล้วกำหนดหน้าที่ให้บรรดาฆราวาสในชุมชนหรือเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและแจกจ่ายพัสดุสิ่งของ แก่ประชาชนที่ประสบภัยแทน

ภิกษุสงฆ์ฝ่ายมหายานอาจจะไม่คำนึงถึงพระวินัยในข้อนี้มากนักเพราะเน้นเมตตาธรรมเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เคร่งในเรื่องพระวินัย แต่พระภิกษุฝ่ายเถรวาทแม้ว่าจะมีธรรมหรือเมตตาธรรม คิดช่วยเหลือผู้อื่น แต่ก็ควรใส่ใจถึงพระวินัยบัญญัติด้วยเสมอว่าสิ่งที่ทำนั้นขัดพระวินัยข้อใดหรือไม่ เพราะการช่วยเหลือประชาชนต่างๆ ของพระสงฆ์ต้องอยู่

ในกรอบพระวินัยเสมอ

การดำเนินการเรียไรต่างๆ ภายในวัด ด้วยวิธีการเปิดบัญชีธนาคารและดำเนินการเบิก-จ่ายเอง รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการบริจาคต่างๆ จึงควรเป็นหน้าที่กบปียการกรหรือไวยาวัจกรในรูปคณะ กรรมการ พระสงฆ์ต้องไม่เปิดบัญชีเองโดยใช้ชื่อตัวเอง เพราะจะทำให้เกิดครหาเรื่องความโปร่งใส เจ้าหน้าที่บ้านเมืองอาจต้องเข้ามาตรวจสอบรายรับ-รายจ่าย ซึ่งไม่เพียงแต่จะต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ ข้อรูปยสิกขาบทและรูปยสังโฆหารสิกขาบท ยังอาจสุ่มเสี่ยงต่อคดีอาญาตามมาหากไม่มีความโปร่งใสด้วย ถ้าจะฝากเงินในธนาคารเพื่อประโยชน์ตนเองก็ควรให้กบปียการกรหรือไวยาวัจกรดำเนินการให้

ภิกษุที่จะตั้งตู้บริจาคก็เช่นเดียวกัน กิจเหล่านี้ เป็นหน้าที่ของกบปียการกรหรือไวยาวัจกรหรืออุบาสกอุบาสิกาในวัดจะต้องรู้กัน เพราะมีค่าน้ำ ค่าไฟและค่าบำรุงรักษาสถานที่อื่นๆ ควรให้คนเหล่านี้ดำเนินการให้ทั้งหมด ไม่ควรให้ภิกษุสามเณรไปยุ่งเกี่ยว

ภิกษุไร้สังกัดที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ถ้าภิกษุไปก่อกรรมซึ่งผิดพระวินัย แล้วถูกขับออกจากวัดเพราะเข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมือง ยังมีพระ ภิกษุที่เป็นเพื่อนกันในวัดอื่นๆ ให้ที่พักพิงอยู่วัดใดวัดหนึ่งได้ แต่ก็ยังทำพฤติกรรมเดิม กล่าวคือไปพบปะกลุ่มการเมืองเพื่อให้กำลังใจอีกฝ่ายโจมตีรัฐบาล ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติสังฆาติเสส ข้อกุลทุสสิกขาบทซ้ำซาก คณะสงฆ์สามารถสั่งให้จับพระรูปนั้นสึกด้วยพรบ.คณะสงฆ์ฉบับเดิม มาตราที่ 27 วรรค (2) ‘ประพตติลวงละเมตพระธรรมวินัยเป็นอาจณ’ได้

ภิกษุที่ละเมตพระธรรมวินัยบ่อยๆ เช่น เข้าไปก้าวก่ายการเมือง เชิดชูพรรคใดพรรคหนึ่ง หรือนักการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือละเมตสิกขาบทอื่นๆ แม้จะเล็กน้อย เมื่อมีพระวินัยวาทที่รู้พระวินัยกว่าได้รับมอบหมายจากฝ่ายปกครองให้ตักเตือน 3 ครั้ง (อาจเทียบเท่ากับสวดสมณุภาสน์ 3 ครั้ง) แล้วไม่ทำตาม ยังดื้อแพ่งอยู่ ไม่เพียงแต่ต้องอาบัติกุลทุสสิกขาบท ซึ่งเป็นสังฆาติเสส ข้อ 13 เป็นอาจณ ยังต้องอาบัติสังฆาติเสส ข้อทุพพจสิกขาบทที่ 12 ซึ่งเป็นสิกขาบทที่ว่าด้วยภิกษุหัวดีหรือสอนยากอีกกระทง

เพราะเหตุที่ต้องอาบัติต่างๆ หลายข้อ จึงสามารถถูกจับสึกด้วยพรบ.คณะสงฆ์ฉบับเดิม มาตราที่ 27 วรรค (2) ‘ประพตติลวงละเมตพระธรรมวินัยเป็นอาจณ’ ได้เช่นกัน

ภิกษุโฆษณาสินค้าให้ฆราวาส ต้องอาบัติสังฆาติเสส (กุลทุสสิกขาบท)

ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์อย่างแพร่หลายว่าภิกษุหลายรูปโฆษณาสินค้าให้ชาวบ้าน การโฆษณาสินค้าของท่านนี้ ทำให้ต้องอาบัติสังฆาติเสส ข้อกุลทุสสิกขาบทเพราะยอมตนให้คฤหัสถ์ใช้สอย

โดยธรรมเนียมปฏิบัติ อาบัตินี้ คณะสงฆ์ในวัดต้องสวดสมณุภาสน์ 3 ครั้งจบจึงจะเป็นอาบัติ จึงเรียกอาบัตินี้ว่าเป็นประเภทยาวตติยกา แต่ถ้าพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสวัดยุคนี้ไม่ดำเนินการประชุมสงฆ์พิจารณาสวดสมณุภาสน์ ปล่อยทิ้งเอาไว้ นอกจากเข้าข่ายปกปิดอาบัติชั่วหยาบของสหธรรมิกแล้ว ยังเข้าข่ายละเว้นปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 157 สามารถดำเนินคดีเจ้าอาวาสที่ละเลยปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเจ้าหน้าที่รัฐได้ เพราะเจ้าอาวาสเป็นพนักงานของรัฐตามประมวลกฎหมายอาญา

ต่อมา เมื่อสงฆ์ในวัดดำเนินการสวดสมณุภาสน์ครบ 3 ครั้ง ปรับทำนด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ถ้าอยากเป็นพระปกตตตะหรือกลับมาปรกติ ท่านต้องสวดภาวนิตตอสงฆ์และอยู่ปริวาสกรรมตามหลักพระวินัยครบจำนวนวันที่ปกปิดเอาไว้ จึงจะได้รับมอบหมายให้ประพฤติมานัต แล้วสงฆ์วิสติวรรคสวดอัphanให้กลับมาเป็นพระปรกติเช่นเดิมได้

1.6 ภิกษุใช้จ่ายเงินทองและเรียกรไ้ตามสื่อโซเชียลมีเดียต่างๆ

การจับเงินจับทองรวมทั้งการใช้เงินทองใช้จ่ายใช้สอยซื้อของเป็นข้อห้ามของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ กล่าวคือต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ ขอรูปลิขิตบาทและรูปียสังโฆหารสิกขาบท แม้ว่าปัจจุบันนี้ จะมีภิกษุในหลายๆ วัดใช้จ่ายใช้เงินทองเป็นเรื่องปรกติ แต่ก็ยังมีภิกษุสามเณรอีกมากไม่ได้ใช้จ่ายใช้สอยเงินทองเลย เพราะมีการบริหารจัดการภายในวัดที่ดี หากภิกษุต้องการเจริญสมณธรรม มุ่งไปสู่สมาธิและวิปัสสนาในกาลข้างหน้า จะต้องพยายามรักษาศีลอย่างเคร่งครัด

ทั้งนี้ การที่ภิกษุเรียกรเงินตาม FB ต่างๆ ไปถึงประชาชนทั่วไปที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา จึงเข้าข่ายอาบัติหลายอย่างที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสห้ามมิให้เอ่ยปากขอแก่ผู้ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา ดังปรากฏในบริบทต่างๆ ในพระไตรปิฎก เช่น:-

1.ในนิสสัคคียปาจิตตีย์ มีบัญญัติเอาไว้ (วิ.มหา.2/53-54/36-38) ว่า โย ปน ภิกขุ อญญาตัก คหปตี วา คหปตานี วา จิวโร วิญญาเปตวา นิสสัคคีย ปาจิตตีย์ (อนึ่ง ภิกษุได้ออกปากขोजิวรต่อคหปตีหรือคหปตานีที่ไม่ใช่ญาติของตน ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์) ต่อมา ทรงอนุญาตให้ขอได้ถ้าจิวรขาดหรือเสียหาย ไม่มีอะไรจะมุ่ง (ตตถายั สมโย อจฉินน จิวโร วา โหติ ภิกขุ นญจจิวโร วา อัย ตตถ สมโย) แต่ท่านจะต้องไม่มีอะไรมุ่งจริงๆ และขอเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้นด้วย

2.ในเสขียัตถ โภชนปฏิสังยุตต์ (วิ.มหา.2/837/548) ว่า โย อนาทรียั ปฏิจจสุป วา โอทน วา อคิลาน อตตโน อตถาย วิญญาเปตวา ภูณชติ อาบตติ ทุกกภูสสุ (ภิกษุอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ไม่เป็นไข้แต่ไปขอข้าวหรือแกงจากชาวบ้านเพื่อประโยชน์ตนมาฉัน ต้องอาบัติทุกกภู)

ฉะนั้น เงินทองที่ได้มาจากการเรียโรและจับจ่ายใช้สอยทั้งหมด ต้องสละทิ้งโดยไม่มีเยื่อใยหรืออาจจะยกให้สงฆ์โดยที่ตนไม่มีส่วนร่วมในการใช้สอยสิ่งที่จะพึงจัดหาจากเงินที่ใช้สอยไปนั้นจึงจะปลงอาบัตินิสสัยปาจิตตีย์ สิกขาบทนี้ตก วิธีแก้ไขคือเมื่อจำเป็นต้องเรียโร ควรให้กบปียการหรือไวยาวัจกรไปพิจารณาทำกันเอง ไม่ใช่ลงมือทำด้วยตนเอง

ภิกษุเปิดช่องอุทูป อธิบายธรรมเพื่อหาเงินทอง (ต้องอาบัติหลายกระทง)

พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการสำหรับพระธรรมกถึกที่จะแสดงธรรมแก่ชาวบ้านเอาไว้ 5 อย่าง ในพระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย (อง.ปญจก. 22/159/206) ดังนี้:-

1) อนุพุทฺธิกถ กถาสมาธิ ปเรสฺส ธมฺโม เทเสตฺพุโ (ธรรมที่จะแสดงแก่คนอื่น ๆ ต้องตั้งใจว่าจะแสดงไปตามลำดับ)

2) ปริยายทสฺสาวิ กถ กถาสมาธิ ปเรสฺส ธมฺโม เทเสตฺพุโ (ธรรมที่จะแสดงแก่คนอื่น ๆ ต้องตั้งใจว่าจะแสดงให้เข้าใจอย่างตรงไปตรงมาอย่างมีเหตุผล)

3) อนุทยตฺ ปฏิจฺจ กถ กถาสมาธิ ปเรสฺส ธมฺโม เทเสตฺพุโ (ธรรมที่จะแสดงแก่คนอื่น ๆ ต้องตั้งใจว่าจะแสดงด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ กล่าวคือประสงค์จะช่วยเหลือให้พ้นทุกข์)

4) น อามิสฺนโร กถ กถาสมาธิ ปเรสฺส ธมฺโม เทเสตฺพุโ (ธรรมที่จะแสดงแก่คนอื่น ๆ ต้องตั้งใจว่าจะแสดงโดยไม่เห็นแก่อามิสใดๆ)

5) อุตฺตานญจ ปฺรญจ อนุปฺหจจ กถ กถาสมาธิ ปเรสฺส ธมฺโม เทเสตฺพุโ (ธรรมที่จะแสดงแก่คนอื่น ๆ ต้องตั้งใจว่าจะแสดงไม่กระทบตนหรือกระทบใครๆ อื่น)

การที่ภิกษุเปิดช่องอุทูปด้วยตนเอง แล้วแสดงธรรมเพื่อหวังเงินรายได้จากจำนวนคนที่เข้าชมช่องอุทูปของตนจึงขัดกับหลักการข้อที่ 4 และการที่พระพุทธกระทบผู้อื่นก็ไม่ใช่เป็นการแสดงธรรมตามหลักพระพุทธ ศาสนาเพราะขัดกับข้อที่ 5 ที่พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้

การหันมาเปิดช่องอุทูปเพื่อหาเงินของภิกษุสามเณรในปัจจุบันยังเข้าข่าย ‘อนเสนา’ (การแสวงหาที่ไม่เหมาะสมกับเพศภาวะของผู้เป็นบรรพชิต) ซึ่งเป็นพฤติกรรมนอกรีต (อุปปลกิริยา) ที่พระภิกษุไม่พึงทำได้

อุปปลกิริยานี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ 3 อย่าง (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม 2 หลักสูตรนักรธรรมชั้นโท, หน้า 114-127) คือ ก.อนาจาร หมายถึงการวางตัวไม่เหมาะสมต่อความเป็นภิกษุ ผู้ดำรงเพศเป็นบรรพชิต ข.ปาปสมาจาร หมายถึงคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์จนยอมตนไปอาสารับใช้หรือประจบสอพลอให้เขานับถือ ค.อนเสนา หาเลี้ยงชีพที่ไม่เหมาะสมกับสมณเพศ

ถ้าภิกษุได้เงินจากการทำอุทูปจากยอดโลก์ประจำ เป็นรายได้ที่ทำให้ท่านมุนานะ ทำคิลิปบ้อยๆ ก็แปลว่าท่านแสวงหาเงินด้วย **อนเนสนาวิธี** ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่บริสุทธิ์ เป็นมิจฉา อาชีวะหรือเลี้ยงชีวิตผิดทางเพราะไม่เหมาะสมแก่เพศบรรพชิต จัดเป็นพระอลัชชีตามพระวินัยได้

พระวินัยปิฎก (วิ.ปริวาร.8/1070/) อธิบายความหมายของ ‘พระอลัชชี’ เอาไว้ว่าหมายถึงพระที่ 1.รู้อยู่แต่ขึ้นทำ 2.ปกปิดอาบัติ 3.ลู่อานาจอคติ ไม่ยึดหลักพระวินัยอย่างตรงไปตรงมา (สญจิจจ อาปตตี อาปชชติ อาปตตี ปรีคูหติ อคติคมนนญจ คจฉติ เอทีโส วุจจติ อลชชูปุคคโล)

การเปิดอุทูปเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ตนเองเข้าข่ายเป็นอนเนสนา เป็นการทํามาหากินที่ไม่ชอบกับวิสัยบรรพชิต ผิดวิสัยสมณะ ต้องอาบัติทุกกฏ แม้ว่าอาบัตินี้จะเบา แต่ถ้ากระทำการล่วงละเมิดอยู่ซ้ำซากเป็นเวลาหลายปีแล้ว แสดงว่าไม่เื้อื่อเพื่อต่อพระวินัย ไม่สนใจปฏิบัติตามหลักพระวินัยที่ตนเป็นพระควรปฏิบัติตาม จึงสามารถถูกจับจับสึกตามมาตรา 27 วรรค (2) ‘ประพตีสว่างละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม’ ได้เช่นกัน

ในการทำอุทูปเพื่อหาเงินเป็นรายได้เข้าตัวเอง ภิกษุที่ทําคงจับจ่ายใช้สอยเงินที่หามาได้ ท่านจึงต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ ข้ออุปัชฌายาท นิสสัคคียปาจิตตีย์ข้อที่ 8 (วิ.มหา.2/105/90) ที่ว่า โย ปน ภิกขุ ชาตुरुปรชตํ อุกคณเหยย วา อุกคณหาเปยย วา อุปนิกชิตตํ วา สาทิเหยย นิสสัคคีย ปาจิตตีย์ (ภิกษุใด รับกัถิ ให้รับกัถิซึ่งทองและเงินหรือยินดีทองเงินอันเขาเก็บไว้กัถิ เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์) ท่านต้องสละเงินที่ได้มาจากการประกอบอาชีพที่ไม่เหมาะสมนี้ทั้งหมดจึงจะปลงอาบัติตก กลับมาเป็นภิกษุตามปรกติได้

ถ้าท่านใช้เงินที่ได้นั้น ไปซื้อสินค้าต่างๆ ด้วยตนเองโดยไม่มีกัถิปิยการกหรือไวยวัจกร ท่านก็ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ข้อที่ 9 (ภิกษุใด ถึงความแลกเปลี่ยนด้วยรูปียะมีประการต่างๆ เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์) ข้ออุปัชฌายาทนอริกกระทง ตามพระบาลี (วิ.มหา.2/109/74) ว่า โย ปน ภิกขุ นานปปการกํ รูปียสโหวหารํ สมาปชชเหยย นิสสัคคีย ปาจิตตีย์ (ภิกษุรูปใดใช้รูปียะแลกเปลี่ยนสินค้าประการต่างๆ ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์)

ภิกษุที่หาเงินด้วยวิธีทำอุทูปเพื่อเป็นรายได้ถือว่าเป็นอลัชชีเพราะตนรู้ว่าการทำชองอุทูปก็เพื่อเป็นช่องทางในการหารายได้และเป็นอาบัติ ซึ่งไม่เหมาะสมแก่สมณสารูปแต่ก็ยังขึ้นทำ

การใช้เงินที่ได้มาด้วยวิธีที่ขัดต่อสมณสารูปนี้จัดเป็น ‘อลัชชีบริโภค’ (การใช้สอยแบบคนไร้ยางอาย) ถ้าภิกษุรูปอื่นๆ ในวัดเดียวกันมาร่วมดื่มที่มีชื่อเสียงจากการใช้อุทูปหาเงิน และร่วมใช้เงินหรือสินค้าที่ได้จากเงินที่มาจากการทำอุทูปก็เป็น อลัชชีบริโภค เช่นเดียวกัน

การดำรงชีพของภิกษุ พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ (ดู วิสุทธมคคสส นาม ปกรณวิเสสสส ปฐโม ภาค, 2548, 59) เป็นหลักการว่าให้ใช้หลักอาชีวปาริสุทธิศีล 4 กล่าวคือ:-

1) ปาติโมกขสังวรศีล ศีลคือการสำรวมระวังในพระปาติโมกข์ ซึ่งนั่นหมายถึงว่า จะต้องรักษาศีล 227 ข้อให้เคร่งครัด

2) อินทรีย์สังวรศีล คือการสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กายและใจเมื่อตาเห็นรูป หู ฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายได้สัมผัสกับสิ่งมากระทบภายนอกและใจรู้อารมณ์ต่างๆ

3) อาชีวปาริสุทธิศีล คือการเลี้ยงชีวิตโดยชอบ ไม่ใช่เล่ห์เหลี่ยมหลอกลวงสักการะ การเทศน์เพื่อแสวงหาเงินทองขัดกับหลักการข้อนี้

4) ปัจจยปัจจเวกขณศีล คือการพิจารณาเสียก่อนบริโภคปัจจัย 4

ด้วยเหตุนี้ ภิกษุรูปเดียวที่เป็นอรัญชี ประกอบอาชีพที่ขัดต่อสมณวิสัย ไม่ได้ปฏิบัติ ตามหลักอาชีวปาริสุทธิศีล 4 จึงสามารถทำให้ภิกษุอื่นๆ ในวัดเป็นร้อยเป็นอรัญชีได้ ตามคำอธิบายพระพุทธโฆสะในสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยเล่ม 2 (สมันตปาสาทิกา, ทุติโย ภาค, มหาวิภังควณณา, 2552: 231) ที่ว่า เอรุ เอโกปิ อลชชี อลชชิสตปิ กโรติ (ภิกษุผู้เป็น อรัญชีแม้เพียงรูปเดียว ก็ทำให้ภิกษุอื่นๆ เป็นอรัญชีได้ตั้งร้อยเพราะเหตุนี้)

ถ้าภิกษุสำนึกว่าตนใช้เงินทองจากอนเสนาวีธี ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ เข้าแล้วและต้องการให้หลุดออกจากอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ข้อนี้ ท่านต้องสละเงินที่ได้ มาทั้งหมดโดยไมยตีว่าจะมีส่วนกลับมาใช้ได้ก็จริงจะปลงอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ข้อนี้ตก ตามหลักพระวินัย แต่ว่าจะต้องไม่แสดงพฤติกรรมเหมือนเดิมอีก แม้สละแก่เครื่องญาติเพื่อหวังจะได้ใช้ทีหลังก็ไม่ได้ ทางที่ดีคือสละแก่สงฆ์หรือสาธารณกุศลโดยที่ตนไม่มีส่วนร่วมใช้ จะเหมาะสมกว่า

ถ้าไม่ยอมสละ ทำตามเงื่อนไขพระวินัย แคมต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ข้อนี้บ่อยๆ ซ้ำๆ ซากๆ แต่ไม่เคยแสดงอาบัติหรือรับสารภาพเพราะไม่แคร์พระวินัยบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ ภิกษุรูปนั้นก็สามารรถถูกคณะสงฆ์จับสึกได้เพราะต้องอาบัติสังฆาทิเสส ข้อที่ 12 ข้อทุพพงสิกาบหซ้ำซาก และละเมิดพระวินัยเป็นอาจิม ตามมาตรา 27 วรรค (2) ‘ประพตีสว่างละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม’ ได้เช่นกัน

ภิกษุไม่ใช่สมณโฆหารกับคฤหัสถ์

ในขณะนี้ มีภิกษุสามเณรจำนวนมากเมื่อสนทนากับคฤหัสถ์ ชอบใช้คำว่า ‘ครับ’ หรือ ‘ครับผม’ กับบรรดาคฤหัสถ์ซึ่งไม่ใช่บรรพชิต แทนที่จะใช้คำว่า ‘อาตมา’ หรือ ‘เจริญพร’ เพราะคิดว่าการใช้คำเหล่านี้จะทำให้ฆราวาสที่ตนสนทนาด้วยพอใจตนมากยิ่งขึ้น เท่ากับลดตนมาทัดเทียมกับคฤหัสถ์โดยใช้คหิโฆหารอย่างคฤหัสถ์ สามารถต้องอาบัติได้

2 อย่างเป็นคือ 1.ถ้าต้องการยอมทำตัวต่ำ พุดเพื่อเป็นการประจบสอพลอคฤหัสถ์ เข้าข่ายกุศลูกสิกขาบท สิกขาบทที่ 13 ของอาบัติสังฆาทิเสส 2.ถ้าภิกษุเจตนามีเจตนาล้อเลียน พุดจาให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ต้องอาบัติทุพภาษิต

การไลฟัสต แสดงอาการไม่สำรวม

การไลฟัสตด้วยอาการไม่สำรวมขัดหลักสมณสาธูปต้องอาบัติทุกกฏ ข้ออุชชัคคิกสิกขาบท 2 ข้อไม่ว่าในอิริยาบถไปหรืออิริยาบถนั่ง

‘น อุชชัคคิกาย อนุตรฆเร คนตพพฯ โย อนาทรียํ ปฎิจจ มหาหสิตํ หสนโต อนุตรฆเร คจฉติ, อาปตติ ทุกกฏสส’ (วิ.มหา.2/810/536) ‘ภิกษุไม่พึงหัวเราะด้วยเสียงอันดังเมื่อไปในบ้าน ภิกษุใด ไม่เอื้อเพื่อพระวินัยข้อนี้ หัวเราะส่งเสียงอันดังเมื่ออยู่ในบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ’

‘น อุชชัคคิกาย อนุตรฆเร นิสิตพพฯ โย อนาทรียํ ปฎิจจ มหาหสิตํ หสนโต อนุตรฆเร นิสิตติ, อาปตติ ทุกกฏสส’ (วิ.มหา.2/811/536) ‘ภิกษุไม่พึงหัวเราะด้วยเสียงอันดังเมื่อนั่งในบ้าน ภิกษุใด ไม่เอื้อเพื่อพระวินัยข้อนี้ หัวเราะส่งเสียงอันดังเมื่ออยู่ในบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ’

คำว่า ‘ไปในบ้าน’ หรือ ‘นั่งในบ้าน’ ก็ตีในภาษาพระวินัยในที่นี้ ตรงกันข้ามกับอยู่ในวัด หมายถึงเมื่อไปอยู่ต่อหน้าชุมชนสาธารณะซึ่งหากภิกษุไปหัวเราะส่งเสียงดัง ถือว่าเป็นอาการไม่สำรวม การเปิดไลฟัสตก็คือการอยู่ต่อหน้าสาธารณชนนั่นเอง

อาบัติทุกกฏแม้จะเป็นอาบัติเล็กน้อย แต่ทว่าก็แสดงว่าไม่เอื้อเพื่อต่อพระวินัยเท่ากับลบหลู่พุทธบัญญัติ นอกจากนั้น ถ้ามีภิกษุผู้เป็นพระวินัยวาทีเข้ามาแนะนำตักเตือนหลายๆ ครั้ง (ไม่น้อยกว่า 3 ครั้ง) ยังต้องอาบัติสังฆาทิเสส ข้อทุพพจสิกขาบทที่ 12 อีกด้วย เมื่อท่านมีพฤติกรรมแบบนี้บ่อยๆ เข้า คณะสงฆ์สามารถจับสึกได้เพราะละเมิดพระวินัยเป็นอาจिन ตามมาตรา 27 วรรค (2) ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขปรับปรุง พ.ศ.2535 ที่ว่า ‘ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจिन’ ได้เช่นกัน

ใช้ Social Media (ช่องทางการสื่อสารทางสังคม) ด้วยอาการที่ไม่สมควร

โดยปรกติธรรม สื่อโซเชียลมีเดีย เช่น FB Line Instagram หรือ Twitter เป็นเรื่องใหม่สำหรับพระสงฆ์ เช่นเดียวกับการนั่งรถยนต์ การใช้คอมพิวเตอร์ การใช้ไมโครโฟน การขึ้นเครื่องบิน การใช้โทรศัพท์มือถือ ฯลฯ หากถามว่าเหมาะสมหรือไม่? ก็ต้องใช้หลักมหาปเทศ 4 เป็นแนวทางในการตอบและสรุปว่าแล้วแต่ว่าเนื้อหาสาระ (Content) ว่าต้องการใช้สิ่งเหล่านี้เพื่ออะไร ถ้าใช้เพื่อการบันเทิงเพื่อการสังฆมกองอาสาวิเลสก็ต่ออาบัติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่ถ้าใช้เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือเพื่อเป็นเครื่องมือติดต่อกัน

สิ่งขมกึ่งสังฆกรรมต่างๆ ก็ไม่เป็นอาบัติ

ยกตัวอย่างเช่น พระภิกษุที่ใช้ FB หรือ Line แล้วไปกดชอบ (กด like) เพลงบ้าง หญิงสาวที่สวยที่มีคนโพสต์หรือเพื่อนเป็นสตรีเพศ เมื่อเขาโพสต์ภาพแต่งตัวสวยๆ แล้วก็กดชอบบ้าง รวมทั้งโพสต์ข้อความที่ไม่เหมาะสมแก่สมณเพศโดยการใช้ศัพท์พจนานุกรมเองว่าผม, คุณ, ครับ เป็นต้นและอื่นๆ อีกเช่น ดูหนังดูละคร ดูฟุตบอล การชกมวย ที่เห็นทาง FB และ Line ล้วนแต่เป็นอาบัติทุกกฎทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น ภิกษุที่เล่นสื่อโซเชียลมีเดียเป็นประจำจึงสามารถกลายเป็นพระที่มากด้วยอาบัติ เพราะต้องอาบัติหลายกระทงเป็นประจำทุกวัน กลายเป็นพระทุศีลหรือทุมมังกุได้ง่าย ยกเว้นแต่จะใช้ทีวีเพื่อติดตามข่าวสารของประเทศและของโลกเพื่อประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อการสื่อสารในสิ่งขมกึ่งสังฆกรรมหรือใช้เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่านั้น

พระเษติจิบสาวทางสื่อโซเชียลมีเดียจนกระทั่งได้เป็นแฟนกัน

ภิกษุที่เขียนข้อความเกี่ยวกับหญิงสาวในทางสื่อโซเชียลมีเดียด้วยจิตกำหนด มีเกณฑ์ต้องอาบัติสังฆาทิเสสทันทีที่ฝ่ายตรงข้ามอ่านแล้วเข้าใจคำที่ตนเองสื่อไปหา ในการพูดจาเกี่ยวกับความนั้น มีรายละเอียดปลีกย่อยคือ:-

1) ถ้าพูดจาเกี่ยวแทะโลมทวารหนักทวารเบาและขอมิเพศสัมพันธ์ด้วย ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

2) ถ้าพูดจาแทะโลมอวัยวะตั้งแต่ไหปลาร้าจนถึงเข่า ที่ไม่เกี่ยวกับทวารหนักทวารเบาต้องอาบัติอุลลัจจัย

3) ถ้าพูดจาแทะโลมตั้งแต่ท้ายทอยขึ้นไป และตั้งแต่เข่าลงมา ต้องอาบัติทุกกฎ ถ้าภิกษุพูดเกี่ยวแทะโลม ขึ้นชมความงามของอวัยวะส่วนต่างๆ ของผู้หญิงเป็นประจำจนกระทั่งผู้หญิงยอมเป็นแฟนเพื่อจะแต่งงานก็ต้องอาบัติหลายกระทง อาจจะต้องสังฆาทิเสส อุลลัจจัยและทุกกฎ ก่อนจะสึกต้องขอปริวาสกรรมเท่าจำนวนวันที่ปกปิดเอาไว้ก่อนที่จะประพฤติมานติได้ หากสึกไปแล้วแต่งงานกันอยู่กินกัน แล้วคิดจะบวชอีกรอบ ต้องมาอยู่กรรมเสียก่อนจึงจะกลายเป็นพระปกติ (พระปรกิติ) ได้

ภิกษุที่ต้องอาบัติเพราะพูดเกี่ยวสาวขณะเป็นภิกษุเหล่านี้ หากประสงค์จะออกจากอาบัติ โดยธรรมดาแล้ว ต้องเลิกพฤติกรรมที่ทำอยู่ ยุติการคบหากันอย่างสิ้นเชิงและหันไปสราภภาพต่อคณะสงฆ์ในวัดของตนเอง ในกรณีปกปิดอาบัติไว้ ต้องอยู่ปริวาสกรรมตามจำนวนวันที่ปกปิด ประพฤติมานติและให้สงฆ์วิสดีวรรคสวดอัphanรับเข้าหมู่อีกรอบจึงจะกลายเป็นภิกษุปกติ (กลับเป็นปรกิติ) ดังเดิมได้

นอกจากนั้น พระวินัยยังมีอาบัติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยอีกหลายข้อ ถ้าภิกษุไปจับผู้หญิงมาเป็นแฟนของตนจนเป็นที่เข้าใจกันแล้ว ต่อมา ด้วยความสนิทชิดเชื้อกัน ภิกษุอยู่ในห้อง 2 ต่อสอง ภิกษุมีความยินดีเพราะชอบอยู่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ สิกขาบทที่ 5 แห่งอเจลกวรรค ถ้านั่งอยู่ในที่แจ้งสองต่อสอง โดยไม่มีบุรุษนั่งร่วม ภิกษุยินดีที่ได้อยู่กันสองต่อสองเพราะเป็นคนที่ตนพึงใจอยู่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ สิกขาบทที่ 5 แห่งอเจลกวรรค และถ้าหากภิกษุร่วมเดินทางกับมาตุคามโดยรถยนต์ มีมาตุคามเป็นคนขับให้สองต่อสอง แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์ สังฆิธานสิกขาบทที่ 7 แห่งสัปปาวรรค

อาบัติปาจิตตีย์เหล่านี้แม้จะเป็นลหุกาบัติ แต่ทำให้พระศาสนาเสื่อมเสียได้ ถ้าต้องบ่อยเป็นอาจิน ตักเตือนหลายครั้งแล้วไม่ฟัง พระสังฆาธิการสามารถสั่งให้สึกหาลาเพศตามมาตรา 27 ของพรบ.คณะสงฆ์ได้

ภิกษุเป็นควาสนียาก

ภิกษุที่ว่ายากสนียาก แม้จะมีภิกษุด้วยกันกล่าวตักเตือนด้วยข้อธรรมวินัยที่ถูกต้อง เธอก็ยังต่อต้าน ไม่รับฟัง ไม่มีใครว่ากล่าวตักเตือนได้ อดทนต่อการอบรมสั่งสอนไม่ได้ หนักข้ำยังบอกภิกษุสงฆ์ให้ว่ากล่าวตักเตือนตน โดยธรรมดมาแล้ว พระสงฆ์เมื่ออยู่ในวัดด้วยกัน ต้องเปิดโอกาสให้สหธรรมิกว่ากล่าวตักเตือนตนได้เสมอ ตามหลักพระวินัยแล้ว เมื่อเจอภิกษุที่ว่ายากสนียากอย่างนี้ สงฆ์ต้องสวดสมณูภาสน์ 3 ครั้ง เมื่อสวดจบครั้งที่ 3 ภิกษุนั้นต้องอาบัติสังฆาทิเสส สิกขาบทที่ 12 ข้อทุพพจสิกขาบท ตามพระบาลีว่า ยาวตติยญจ สมณูภาสียมาโน ตํ ปฏินิขชชชเยย อิจเจตํ กุสล์ โน เจ ปฏินิขชชชเยย สงฆาทิเสโส (วิ.มหา.1/609/411)

ภิกษุประจบสอพลอคฤหัสถ์ ข้อกุลทูลสิกขาบท

ภิกษุที่จงใจประจบสอพลอสกุลหรือยอมตนให้คฤหัสถ์เขาใช้ ต้องอาบัติสังฆาทิเสส สิกขาบทที่ 13 ข้อกุลทูลสิกขาบท แต่ทว่ากุลทูลสิกขาบทในที่นี้ ไม่ใช่แค่การพูดจาประจบสอพลอ การไปช่วยหาเสียงให้กับการเมือง การโฆษณาสินค้าให้บริษัทห้างร้านต่างๆ เท่านั้น ยังหมายถึงการประจบสอพลอด้วยอาการต่างๆ อีกมากมาย (รายละเอียดดู วิ.มหา.1/616/415-416) เช่น หาของเล็กน้อยให้ด้วยหวังจะได้มากกลับคืน การเล่นชุกชุนด้วยประการต่างๆ การแสดงความเอ็นดูต่อเด็กเพื่อให้พ่อแม่เขาชอบ การหาของขวัญไปมอบให้โยมเพื่อให้เขาชอบใจตนเพื่อให้เขาชอบใจและบำรุงด้วยลาภต่างๆ ตามมา จนถึงเข้าไปช่วยเหลือกิจการงานคฤหัสถ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประสงศ์ลาภ ล้วนแต่เป็นกุลทูลสิกขาบททั้งสิ้น

ในสมัยพุทธกาล ภิกษุที่เป็นประเด็นในข้อกุลทูลสกะคือพระอัสสชิและปุนิพพสุกะซึ่งพำนักอยู่ที่กัฏฐาครีชนบท พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไปทำปัพพาทนียกรรม (ขับออกจากสำนัก)

อาบัตินี้ เรียกว่า ‘กุลทูลสกะ’ (ประทุษร้ายสกุล) เพราะภิกษุยอมตนให้คฤหัสถ์รับใช้ ให้ฆราวาสชื่นชมตนเพราะไปทำอะไรให้ ไม่ใช่ชื่นชอบพระศีล สมาธิและปัญญา พระไตรปิฎกถือว่าเป็นบาป

สมาจาร (ความประพฤติที่เป็นบาป)

ภิกษุทำผิดพระวินัยแล้วกล่าวกลบเกลื่อนไม่ยอมรับว่าตนเองทำผิด

สิกขาบทนี้ เป็นสิกขาบทที่ 2 ฎุตคามวักค์ของปาจิตตีย์ ข้ออัญญาตสิกขาบท เป็นกรณีของภิกษุที่ประพฤติอนาจาร แล้วพยายามพุดตะแบงเสียงเมื่อถูกสอบสวนหรือกล่าวหาที่เป็นจริง มีทั้งพุดกลบเกลื่อน มีทั้งแก้งนึ่งเฉยไม่ตอบคำถาม ซึ่งเป็นกรณีที่สามารถจะเกิดขึ้นในปัจจุบันได้ง่าย เพราะมีผู้บวชหวังลาภสักการะกันมาก ผู้บวชเพื่อความหลุดพ้นมีน้อย คนเหล่านี้ เมื่อกระทำผิด เป็นเหตุให้ต้องอาบัติ จึงพยายามหาทางเลี่ยง ไม่อยากได้รับโทษทางพระวินัย พระพุทธเจ้าตรัสปรับอาบัติปาจิตตีย์ ตามพระบาลีว่า เหวณจ ปน ภิกขเว อิมิ สิกขาบทํ อุทฺธิเสยยาถ อดญฺวาเท วิหเสถ ปาจิตตีย์ (วิ.มหา.2/361/238)

ภิกษุแสดงความไม่เอื้อเพื่อพระวินัย

สิกขาบทเป็นสิกขาบทที่ 4 แห่งสุราปานวักค์ที่ 6 ข้ออนาทรียสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุที่แสดงความไม่เอื้อเพื่อต่อพระวินัย เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ภิกษุรูปหนึ่งนามว่าฉันนะ ประพฤติอนาจาร แม้สงฆ์ตักเตือนว่าไม่เหมาะสมต่อสมณะ แต่เธอก็ไม่ฟัง ก็ยังแสดงความไม่เอื้อต่อพระวินัย กระทำอยู่เหมือนเดิม เหตุการณ์ทำนองนี้น่าจะเกิดขึ้นเป็นประจำในวัดต่างๆ ที่พระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสตักเตือนแล้ว ภิกษุจำนวนมากไม่ยอมฟังตาม พระพุทธเจ้าตรัสปรับอาบัติปาจิตตีย์ สิกขาบทที่ 4 แห่งสุราปานวักค์ที่ 6 ตามพระบาลีว่า เหวณจ ปน ภิกขเว อิมิ สิกขาบทํ อุทฺธิเสยยาถ อนาทรียเ ปาจิตตีย์ (วิ.มหา.2/592/391)

ภิกษุตะแบงเสียงเพื่อเลี่ยงพระวินัย

สิกขาบทนี้ เป็นสิกขาบทที่ 1 แห่งสหรัหมิกวักค์ ข้อสหธรรมิกสิกขาบท เป็นเรื่องภิกษุฉันนะ ทำอนาจาร ผิดพระวินัย พอมีภิกษุด้วยกันทักท้วงขอให้เลิกพฤติกรรมนั้นเสีย แทนที่ท่านจะยอมรับว่าทำผิด กลับตอบว่าจะขอไปสอบถามผู้รู้พระวินัยธร ที่รู้พระวินัยดีก่อนเพื่อเลี่ยง เหตุการณ์ทำนองนี้ ก็อาจจะเกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน

เมื่อภิกษุต้องอาบัติแล้ว ไม่ต้องการรับผิด ขอสอบถามผู้รู้เสียก่อน พระพุทธเจ้าทราบเข้า จึงปรับอาบัติปาจิตตีย์ ตามพระบาลีว่า เหวณจ ปน ภิกขเว อิมิ สิกขาบทํ อุทฺธิเสยยาถ โย ปน ภิกขุ ภิกขุหิ สหธรรมิกิ วุจจมาโน เอว ว เทยย น ตาวาหํ อาวุโส เอตสมิ สิกขาบทเ เท สิกขิสสามิ ยาว นณฺญุ ภิกขุ พยตตํ วินยธโร ปริปุจามิติ ปาจิตตีย์ (วิ.มหา.2/680/449-450)

ภิกษุต้องอาบัติแล้วอ้างว่าตนไม่ได้แตกฉานในพระธรรมวินัย

สิกขาบทนี้ก็เป็นอีกสิกขาบทที่ภิกษุผู้ละเมิดพระวินัยสามารถอ้างขึ้นเพื่อหลบเลี่ยงอาบัติได้ มีข้อห้ามไว้เป็น

สิกขาบทที่ 3 แห่งสหรัหมิกวักค์ ข้อโมหนสิกขาบท หมายความว่าภิกษุจะอ้างว่าไม่รู้พระวินัยไม่ได้ มีเรื่องว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ละเมิดพระวินัยขึ้นมา เมื่อมีผู้ทักท้วงก็ตอบว่าไม่ได้ศึกษาพระวินัย เพิ่งรู้ว่ามิบัญญัติข้อนี้ในพระปาติโมกข์ เหตุการณ์ทำนองนี้สามารถเกิดขึ้นในหมู่พระสงฆ์ในปัจจุบันได้ กล่าวคือมีพระที่อ้างว่าไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยดีพอแล้วล่วงละเมิด พอมีคนทักท้วง ก็อ้างว่า

ไม่นึกว่าจะมีสิกขาบทเช่นนี้ในพระวินัย แต่การพูดเช่นนี้ก็ไม่ได้ทำให้พ้นผิดไปได้

ในกรณีอย่างนี้ พระพุทธเจ้าตรัสปรับอาบัติปาจิตตีย์ ตามพระบาลีว่า โย ปน ภิกขุ
อนวทณฺมาสํ ปาติโมกฺเข อุกฺทิสฺสฺมาเน เอวํ วทฺเขย...ยํ ตวํ ปาติโมกฺเข อุกฺทิสฺสฺมาเน น สาธุกํ อญฺญิกฺต
วา มนสิทโรสฺสิตฺธา อิทํ ตสฺมี โมหนเก ปาจิตตีย์ (วิ.มหา.2/689/456)

ภิกษุขับริยนต์ เข้าข่ายประพฤตินาจารย์และปาปสมาจาร

พระไตรปิฎก เล่ม 1 (วิ.มหา.1/616,619/415-416,422) พระพุทธเจ้าตรัสอธิบายถึงการ
ประจบคฤหัสถ์ที่พระภิกษุไม่ควรทำเพราะเป็นอนาจารย์หรือปาปสมาจาร พระองค์ได้อธิบายพฤติกรรม
ต่างๆ ที่เข้าข่ายอนาจารย์ของภิกษุเอาไว้ด้วย หนึ่งในนั้นก็คือการศึกษาในเรื่องรถ ตามความในพระ
ไตรปิฎกว่า

‘อนนฺจฉนฺวิกํ ภิกฺขเว เตสํ โมฆปุริสาณํ ฯลฯ กถํ ทิ นาม เต ภิกฺขเว โมฆปุริสา
เอวรูปุํ อนาจารย์ อจาริสฺสฺนติ...หตฺถิสฺสมิปี สิกฺขิสฺสฺนติ อสฺสสฺสมิปี สิกฺขิสฺสฺนติ รกฺสมิปี
สิกฺขิสฺสฺนติ ฌนฺสมิปี สิกฺขิสฺสฺนติ ฤคฺสมิปี สิกฺขิสฺสฺนติ...เนตํ ภิกฺขเว อปฺปสฺนนาณํ วา ปสาทา
าย ฯลฯ อณฺญตฺตตาย’ (วิ.มหา.1/619/422)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นการไม่สมควรเลยที่ภิกษุผู้เป็นโมฆบุรุษเหล่านั้น ต้อง
ทำไปอย่างนี้ ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย ก็เหล่าภิกษุที่ได้ชื่อว่าเป็นโมฆบุรุษกระทำความผิดกรรม
อย่างไรจึงได้ชื่อว่าเป็นอนาจารย์ ภิกษุเหล่านั้นกระทำความผิดกรรมดังต่อไปนี้คือศึกษาในเรื่อง
ข้าง, ศึกษาในเรื่องม้า, ศึกษาในเรื่องรถ, ศึกษาในเรื่องธนู ศึกษาในเรื่องไม้ ฯลฯ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย พฤติกรรมที่ว่านี้ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ฯลฯ ตรงข้าม เป็น
ไปเพื่อเป็นอย่างอื่นต่างหาก

หลังจากตำหนิพระอัสสชิและพระปุณฺหวสุกะต่างๆ นานา พระพุทธเจ้ารับสั่งให้พระสา
ริบุตรและพระโมคคัลลานะเดินทางไปทักฎาติริ จากนั้นให้ลงปีพพาชนิยกรรมแก่พระอัสสชิและพระ
ปุณฺหวสุกะ บริบทนี้รวมทั้งการศึกษาในเรื่องรถด้วย หมายความว่าภิกษุที่เรียนรู้เรื่องรถซึ่งรวมทั้งการ
ขับริยนต์ด้วยไม่เหมาะแก่สมณสาธูป โภษะก็คือปีพพาชนิยกรรม (ถูกไล่ออกจากหมู่คณะไป)

น่าสังเกตว่าพระพุทธเจ้าตรัสตำหนิพระ 2 รูปโดยตรงใช้คำว่า อนาจารย์ อจาริสฺสฺนติ บ้าง
ปาปสมาจารา บ้าง ปาปกา สมาจารา บ้าง แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการศึกษาเรื่องรถยนต์ ซึ่งรวม
ทั้งศึกษาเครื่องยนต์และการขับขี่ เป็นพฤติกรรมอนาจารย์สำหรับภิกษุนั่นเอง

สรุป

โดยภาพรวมทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการต้องอาบัติมีมาแต่สมัยพุทธกาลขณะที่
พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมายุอยู่ด้วยซ้ำ เมื่อภิกษุต้องอาบัติขึ้นมาแล้ว คณะสงฆ์ในวัด
จะต้องดำเนินการพิจารณาระงับอธิกรณ์ตามหลักพระธรรมวินัย ขณะเดียวกันก็ชี้แจงให้
ประชาชนได้รับทราบว่าหลักพระวินัยของพระพุทธเจ้ามีว่าอย่างไร เพื่อสื่อสารให้ชาวพุทธ

ได้รู้และเข้าใจ หากพระสงฆ์ในวัดขาดความสามัคคีในการยึดโยงการดำรงชีพอยู่ตามหลักพระธรรมวินัย โอกาสที่ภิกษุในแต่ละวัดจะเต็มไปด้วยอสังฆิที่ระบุมไว้ในพระไตรปิฎกก็เป็นไปได้มาก พระสังฆาธิการหรือคณะสงฆ์ในสมัยนี้จึงจำเป็นต้องรับหาทางจัดการวางกฎระเบียบให้เข้มงวด หากไม่แล้ว จะทำให้พระพุทธศาสนามัวหมองและเสื่อมศรัทธาของประชาชนทั่วไปได้

บรรณานุกรม

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). พระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2525). อรรถกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, (2552). **วินัยมุข เล่ม 1 หลักสูตรนักธรรมชั้นโท**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2552). **วินัยมุข เล่ม 2 หลักสูตรนักธรรมชั้นโท**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

